

UC-NRLF

B 4 711 270

Defensor's Liber Scintillarum.

**Agents for the sale of the Early English Text Society's
Publications.**

DUBLIN: WILLIAM MCGEE, 18 Nassau Street.

EDINBURGH: T. G. STEVENSON, 22 South Frederick Street.

GLASGOW: OGLE & Co., 1 Royal Exchange Square.

BERLIN: ASHER & Co., Unter den Linden 20.

NEW YORK: C. SCRIBNER & Co., LEYPOLDT & HOLT.

PHILADELPHIA: J. B. LIPPINCOTT & Co.

Defensor's
Liber Scintillarum

WITH

AN INTERLINEAR ANGLO-SAXON VERSION

MADE EARLY IN THE ELEVENTH CENTURY

EDITED

WITH INTRODUCTION AND GLOSSARY

FROM THE

ROYAL MS. 7 C iv. IN THE BRITISH MUSEUM

BY

E. W. RHODES, M.A.

LANGTON FELLOW OF THE OWENS COLLEGE
VICTORIA UNIVERSITY, MANCHESTER

LONDON:

PUBLISHED FOR THE EARLY ENGLISH TEXT SOCIETY
BY N. TRÜBNER AND CO., 57 AND 59 LUDGATE HILL.

MDCCCLXXXIX.

60932

93

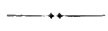
Original Series.

Oxford

HORACE HART, PRINTER TO THE UNIVERSITY

PR
 1119
 A2
 9.
 MA 11

CONTENTS.

CHAP.	PAGE
INTRODUCTION	v
I. (De Caritate . be soðre lufe)	1
II. De Patientia . be geþylde	7
III. De Dilectione dei et proximi . be lufe godes 7 niðstan	13
IV. De Humilitate . be eadmodnysse	18
V. De Indulgentia . be forðifnysse	23
VI. De Conpunctione . be onbryrdnysse	26
VII. De Oratione . be gebede	30
VIII. De Confessione . be andetnysse	36
IX. De Penitentia . be dædbotnysse	41
X. De Abstinencia . be forhæfednysse	49
XI. De Relinquentibus Saeculum . be forlætendum worulde	57
XII. De Timore . be ege	64
XIII. De Virginitate . be fæmnhade	68
XIV. De Iustitia . be rihtwisnysse	71
XV. De Inuidia . be andan	75
XVI. De Silentio . be swigean	77
XVII. De Superbia . be ofermodnysse	82
XVIII. De Sapientia . be wisdomes	85
XXI. —(De Fornicatione)	86
XXII. De Perseuerantia . be þurhwununge	90
XXIII. De Securitate . be orsorhnysse	91
XXIIII. De Stultitia . be dysignysse	94

CHAP.	PAGE
XXV. De Avaritia . be gitsunge	98
XXVI. De Uirtute . be mægene	100
XXVII. De Uitiis . be leahtrum	102
XXVIII. De Ebrietate . be druncennysse	104
XXVIII. De Decimis . be teoðungum	107
XXX. De Cupiditate . be grædignysse	110
XXXI. De Disciplina et Increpatione . be lare 7 þreaunge	113
XXXII. De Doctoribus siue Rectoribus . be lareawum oþþe be gelæredum oþþe reccendrum oþþe be gymendum	116
XXXIII. De Fide . be geleafan oþþe truwan	126
XXXIV. De Spe . be hopan oþþe be hihte	129
XXXV. De Gratia . be gife	131
XXXVI. De Discordia . be twirednysse	133
XXXVII. De Juramento . be aþsware	135
XXXVIII. De Cogitationibus . be geþancum	137
XXXVIII. De Mendacio . be leasunge	142
XLII. —(De Voluntate)	142
XLIII. De Indumentis . be reafum	143
XLIII. De Misericordia . be mildheortnysse	145
XLV. De Compassione Proximi . be efenþrowunge nihtan	147
XLVI. De Elatione . be upahafenysse	151
XLVII. De Uita Hominis . be life mannes	153
XLVIII. De Muneribus . be gifum oþþe lacum	154
XLVIII. De Elemosina . be ælmesan	155
L. De Tribulatione . be gedrefednysse	160
LI. De Primitiis siue Oblationibus . be frymþum oþþe offringum	165
LII. De Tristitia . be unrotnysse	167
LIII. De Pulchritudine . be fægernysse	168
LIII. De Conuiuiis . be gebeorscipum	169
LV. De Risu et Fletu . be hlehtre 7 be wepe	171
LVI. De Honore Parentum . be wurþscipe maga	173
LVII. De Filiis . be bearnum	175

CHAP.	PAGE
LVIII. De Diuitibus et Pauperibus . be welegum 7 þearfum .	177
LVIIII. De Acceptione Personarum . be onfangenysse swegea .	183
LX. De Itinere . be siþfæte	185
LXI. De Sensibus . be andgytum	187
LXII. De Seruis et Dominis . be þeowum 7 hlafordum . .	188
LXIII. De Consortis Bonorum et Malorum . be midwununge godra 7 yfebra	191
LXIIII. De Amicitia et Inimicitia . be freondscipe 7 be feondscipe	193
LXV. De Consiliis . be geþeahtum	199
LXVI. De Defunctis . be forþgewitenum	201
LXXV. —(De Ligatione)	202
LXXVI. De Exemplis . be bysenum	203
LXXVII. De Discipulis . be leorningnihtum	204
LXXVIII. De Temptatione et Martyrio . be costunge 7 martirdome .	207
LXXVIII. De Uerbo Otioso . be worde idelum	212
LXXX. De Breuitate huius Uitae . be sceortnysse þyses lifes .	214
LXXXI. De Lectione . be rædingum	217

De Vitiis et Peccatis.

Apostrapha de Muliere nequam	223
Item de Muliere Bona et Mala	224
De Predestinatione Electorum et Reproborum	226
De Modis Peccatorum	228
De Grauibz Peccatis et Leuibz	230
Quomodo Peccata geruntur	231
De Duplicatione Peccaminum	234
Item de Expletione Peccatorum	235

CORRECTIONS.

- P. 8, l. 16; p. 11, l. 13; p. 16, l. 20, *for oncnawen read oncwawen.*
P. 20, l. 20, *for brydde read brysdde.*
P. 25, l. 2, *for ne read we.*
P. 36, l. 2, *for afligede read afligede.*
P. 40, l. 12, *acofriad has an accent over the o.*
P. 42, l. 16, *for l(an)ge read l(en)ge.*
P. 50, l. 10, *for if read lif.*
P. 50, l. 16, *for flæse read flæsc.*
P. 52, ll. 12, 14, *for seworden, gynd read geworden, synd.*
P. 56, l. 19, *over defie- read ateor-.*
P. 58, l. 1, *for æceros read æceras.*
P. 58, l. 15, *for capiti read capti.*
P. 61, l. 10, *for gehlypende read gehlywende.*
P. 83, l. 2, *for apostare read apostatare.*
P. 83, l. 18, *for hreccan read hneccan.*
P. 90, l. 1, *read purhwununge.*
P. 130, l. 3, *for hope read hopa.*
P. 137, l. 7, *for ascumgendre read ascunigendre.*
P. 144, l. 5, *for gehylpe read gehlywe.*
P. 152, l. 15, *for nanes read nanre.*
P. 170, l. 6, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 172, l. 15, *for beortan read heortan.*
P. 174, l. 3, *for gehlypð read gehlywð.*
P. 177, l. 2, *for gulfulle read galfulle.*
P. 192, l. 9, *for betwut read betwuh.*

INTRODUCTION.

THE present volume includes the 'Liber Scintillarum,' Latin, and Anglo-Saxon interlinear version, and some pieces of a similar nature, 'De Vitiis et Peccatis,' which together form the contents of the Royal MS. 7 C iv. in the British Museum. The former work consists of sayings collected from the 'Holy Scriptures' and the 'Fathers,' and arranged under certain heads, such as 'patience,' 'humility,' 'avarice,' 'folly,' etc. Its value in the Middle Ages was doubtless very great, as it contained, in a small compass, the opinions of the 'Fathers' on so many varied questions, men's vices and virtues, their duty to themselves, to their neighbour and to God. Any one who glances at the list of contents of the work will see how interesting are many of the questions dealt with, and how typical of mediæval thought. It would be out of place here to dwell on these points, but I may, perhaps, be allowed to call attention to the interesting chapters on 'Abstinence,' 'For-saking the World,' 'Teachers or Rulers,' 'Drunkenness,' 'Tithes,' 'Feasts,' 'Servants and Masters,' 'Temptation and Martyrdom,' and 'Reading.'

The nature of the work—a compilation from the 'Fathers'—which needed for its production a scholar of wide reading and great laboriousness, probably led later times to fix on

Bede as its author. Whatever may be the reason, we find the 'Liber Scintillarum' given without any explanation, as if it were a recognised work by Bede, in vol. vii. of the edition of his works, published at Basle in 1563. All guesses at the authorship were, however, rendered unnecessary by Mabillon's discovery¹, in 1685, of a manuscript at Monte-Cassino, containing a preface by the author, in which he gives his name, 'Defensor,' not, as he modestly assures us, 'ob gloriam vanam sed ut quicumque legit memoriam mei habeat.' He was, he informs us, a monk of the monastery founded at Ligugé, near Poitiers by St. Martin, and undertook the labour of collecting the 'Scintillae' at the wish of his instructor Ursin, abbot of the monastery.

As we know that Ursin, who afterwards became bishop of Autun, and wrote a life of S. Leger, lived about the end of the seventh century, we may with some confidence fix the date of the composition of the 'Liber Scintillarum' by his pupil, Defensor, early in the eighth century. This would agree with the fact that the last of the 'Fathers' quoted by the latter is Isidore of Seville, who died about 632 A.D.

All the information we have about Defensor and his work is in the above-mentioned preface. In the following passage from it we learn the mode in which he collected the 'Scintillae,' his object, and the reason he called his book the 'Liber Scintillarum': 'Jussioni et doctrinae obtemperare volens, paginas quasque scrutans, sententiam fulgentem, sicuti inventam quasi margaritam aut gemmam avidius collegi. Quemadmodum guttae multae fontem efficiunt, sic de diversorum voluminibus congregans testimonia, hunc libellum condere tentavi. Veluti de igne procedunt scintillae, ita hunc minutae

¹ Mabillon, *Museum Italicum*, vol. i. p. 123.

sententiae pluresque libri inveniuntur fulgentes, ad quarum inter hoc scintillarum volumen, quod qui legere vult, laborem sibi amputat, ne per caeteras paginas iterandum lassescat. Hic habentur quod reperiri desiderat, sed ne id opus quasi sine auctore putetur apocryphum, unicuique sententiae per singula proprium scripsi auctorem ¹.

The Latin text of the 'Liber Scintillarum' has been printed several times; the latest edition is that of Migne in vol. 88 of his 'Patrologiae Cursus Completus.'

The first notice of the manuscript containing the inter-linear Anglo-Saxon version is by Junius, who in the preface to his 'Gothic Glossary' says he has made extracts from it, and he thinks he has never found anywhere an interlinear version so carefully and accurately executed.

Wanley mentions the extracts by Junius, gives the titles of the chapters ², and describes the original manuscript ³.

Its history is given on the first and the nineteenth leaf. It belonged formerly to the monks of Christ Church, Canterbury, and at the destruction of the monasteries became the property of John Apsley de Thokeham, who kept it twenty years (1567). Afterwards Master Lumley had it, and from him it passed into the Royal Library.

The manuscript is not in a perfect state; a few leaves are disarranged, several are wanting, and the margins of many are cut off. Fortunately it is rarely that letters are cut off as well. The following is the proper order of the leaves: 1-23, 28, 29, 30, 24, 31, 25, 26, 27, 32-93, 97, 94, 95, 98, 99, 96, 100-106.

The Anglo-Saxon interlinear version has never been printed

¹ Mabillon, *Annal. Bened.* vol. ii. p. 704. The preface given by Fabricius, '*Bibl. Med. et Inf. Aetatis*,' is slightly different.

² Hickes' '*Thesaurus*,' vol. ii. p. 86.

³ *Ibid.* vol. ii. p. 180.

before, but the most important words and grammatical forms were given by Kluge in 'Englische Studien,' vol. ix. p. 35, and his list has been of constant use to me.

My aim has been to give an accurate copy of the manuscript, all additions of my own being put in brackets. My text was made from a transcript kindly lent me by Prof. Skeat, and was then, or afterwards when in proof, carefully compared with the MS. The Latin text is printed in italics, with the contractions, which I have expanded, in Roman letters, whilst the opposite holds good for the Anglo-Saxon. The punctuation of the manuscript is adhered to; but in order to split up the chapters, each writer has a separate paragraph for the quotations taken from him. These are always preceded by his name, and 'dixit,' e.g. 'Eusebius dixit,' or in the case of quotations from the Gospels, by 'Dominus dicit in euangelio.' In the manuscript this part is always written in large illuminated capitals, except when the quotations are from the 'Vita Patrum.'

The Latin accents are retained, though I have been unable to determine what principle governed the scribe in his use of them. When they are used they are used correctly, but it is impossible to say why the scribe marked the accented syllable in some words but not in others.

The words in the footnotes are alternatives for the Latin, rarely for the Anglo-Saxon. In the manuscript the former are written above the Latin, preceded by i.=id est, or t.=vel, whilst the latter are generally placed in the margin. Occasionally an elliptical word is supplied above the line, in which case s=seilicet is written before it.

The handwriting both of the Latin and the Anglo-Saxon is that of the early part of the eleventh century, and the

language of the interlinear version belongs to the same period. The chief feature of the latter is its remarkable accuracy; there are very few mistakes, and these only trifling ones. The strangest is on page 47, line 16, where the translator has for '*sicut nec auris esca nec guttur uerba cognoscit*,' 'swa swa ne gold mettas ne þrotu wordu oncnæwð.'

Latin compound verbs are usually rendered by Anglo-Saxon verbs, in which the component parts of the Latin are accurately represented. This makes the text especially rich in new compounds, although we cannot be sure in all cases that the Anglo-Saxon compound could be used with exactly the same meaning as the Latin. Many of the words in the interlinear version are not to be found in the Anglo-Saxon dictionaries, or are found with no references. Among the latter are some thirty words quoted from Somner or Lye, by Bosworth in his Anglo-Saxon Dictionary, which were probably taken from Junius' manuscript dictionary.

There are not many phonetic or grammatical peculiarities, for in both sounds and grammar the language is that of ordinary late West-Saxon. I have noted whatever forms are unusual and seem worthy of attention, although many of them are probably errors made by the scribe.

a represents æ, e. g. stafe, p. 119, l. 15.

ā „ æ, gemane, p. 1, l. 3; þar, p. 9, l. 9; slape, p. 117, l. 13; but slæp occurs, p. 57, l. 6.

æ „ ē, hæc (hic), p. 21, l. 4.

æ „ ēa, þæwum, p. 2, l. 12.

ē „ ēa, hehnysse, p. 84, l. 7; hegra, p. 120, l. 15:
ē perhaps represents iē in this instance;
gelefan, p. 129, l. 1; ongeen, p. 12, l. 16.

- o represents u, folfremed, p. 8, l. 7; ondêrfon, p. 4, l. 1; ongleawnysse, p. 5, l. 5.
- ō „ â, onmode, p. 18, l. 18.
- ā „ ē, bæc, p. 17, l. 6.
- u „ o in the past tense and past participles of some weak -ian verbs,—lufude, p. 14, l. 7; p. 14, l. 16; gehiwude, p. 16, l. 4; afandud, p. 15, l. 4; gestapelud, p. 15, l. 16; geswutelud, p. 10, l. 7; gefystlude, p. 7, l. 15; festrud, p. 222, l. 15.
- ea „ æ, bearnð, p. 56, l. 14.
- ea „ eo, beað, p. 17, l. 5; heartan, p. 43, l. 15; but beoð, heortan are the usual forms; neopeweard, p. 27, l. 8.
- ēa „ ē, deadbote, p. 40, l. 2; gehealed, p. 72, l. 19; oneneawð, p. 184, l. 13.
- ēa „ ēo, leagan, p. 136, l. 4; lareawum, p. 116, l. 1.
- eo „ ea, teoras, p. 28, l. 1; teora, p. 47, l. 4.
- e „ g, forbycð, p. 114, l. 11; strençð, p. 12, l. 18; strençðe, p. 50, l. 12.
- g „ c, ongnawen, p. 84, l. 6.
- h is omitted in leahter, p. 171, l. 12, though hlechter is found in the preceding line.
- d represents t, wyld (vis), p. 200, l. 20; behad, p. 8, l. 5; widnigendne, p. 38, l. 3.
- t „ d, getwyld, p. 96, l. 4; heortnyse, p. 225, l. 7; getealt, p. 69, l. 16; brat, p. 185, l. 15; synt, p. 9, l. 15.
- W occurs where we should expect n in oncwawen, p. 8, l. 16; p. 11, l. 13; p. 16, l. 20 (v. Kluge, 'Englische Studien,' vol.

ix. p. 36, who points out that this phenomenon occurs several times in works written in a south-eastern dialect).

There is little to call for notice in the grammar, but the following peculiarities may be mentioned:

Neuter nouns of the strong declension with long root syllable are treated, with few exceptions, like those having a short root syllable, and therefore take *u* in the nom. and acc. plural.

Bānu, p. 167, l. 11; belimpu, p. 111, l. 3; cneowu, p. 224, l. 4; forligru, p. 102, l. 14; p. 137, l. 11; gefeohtu, p. 74, l. 18; p. 111, l. 16; p. 199, l. 14; folcu, p. 184, l. 11; gestreonu, p. 76, l. 12; geswincu, p. 101, l. 11; geþancu, p. 37, l. 12; p. 87, l. 5; p. 102, l. 14; p. 182, l. 14; geþeahtu, p. 199, l. 8; goldhordu, p. 156, l. 6; p. 179, l. 13; herereafu, p. 19, l. 8; p. 158, l. 1; horwu, p. 69, l. 14; landu, p. 51, l. 17; manu, p. 45, l. 13; p. 88, l. 15; p. 234, l. 6; midlu, p. 55, l. 11; pundu, p. 132, l. 7; reafu, p. 143, l. 14; treowu, p. 56, l. 17; weoreu, p. 58, l. 19; p. 52, l. 19; p. 20, l. 19; wordu, p. 18, l. 19; p. 214, l. 4; p. 218, l. 15; p. 221, l. 12; p. 221, l. 19.

The adjective *gōd* is also found with *u* as the ending of the neuter plural strong declension, p. 13, l. 8; p. 20, l. 11; p. 102, l. 5.

An intrusive *r* is sometimes found in the nom., acc. and dat. plural of present participles and of nouns in -end formed from present participles: *lufigendras*, p. 14, l. 3; *wregendras*, p. 29, l. 4; *fyligendrum*, p. 100, l. 12; *reccendrum*, p. 116, l. 2.

A feminine in *a* instead of *e* is found in *forhæfednyss ana* (*abstinentia sola*), but in this case the -a is probably a mistake due to the glosser seeing *a* in the word *sola* below. Kluge,

Paul und Braune's Beiträge, vol. viii. p. 552, has shown that such feminine forms do sometimes occur.

The past participle of strong verbs ends in -an in *befangan*, p. 15, l. 19; *gesceapan*, p. 83, l. 4; *gefaran*, p. 48, l. 3; *geunnan*, p. 109, l. 17; *gemunan*, p. 165, l. 5.

Ende is found for *enne* in *lufigende*, p. 3, l. 13; *mynigende*, p. 53, l. 11, but these are in all probability mistakes due to the scribe, seeing *d* in the Latin word below.

Agan has a plural formed as if it were an ordinary strong verb: *agað*, p. 7, l. 12; p. 158, l. 17, instead of *agon*.

For the usual 'secal,' a form, 'scyl,' formed on the analogy of the subjunctive, is the only one which occurs in the present text. Instances of it occur on p. 6, l. 14; p. 19, l. 20; p. 33, l. 7; p. 41, l. 3; p. 43, l. 20; p. 24, l. 17 (*beon scyl*); p. 93, l. 14.

For the plural *seolon* (*seeolon*), *scylon* occurs on p. 1, l. 12; p. 31, l. 20; p. 36, l. 6; p. 51, l. 9; *scylan*, p. 33, l. 3.

In conclusion, I should like to take this opportunity of thanking Professor Napier, Professor Skeat, and Professor Toller for the help and advice they have always readily given me.

LIBER SCINTILLARUM.

drilhten segð on godspelle maran soþe lufe nan mann hæfþ
Dominus dicit in euuangelio maiorem caritatem nemo habet.
butan þæt sawle his alecge æghwyle for freondum his
quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

se apostol sæde toforan eallum soþlice gemane on
Petrus apostolus dixit. Ante omnia autem mutuam in
eow sylfum soþe lufe gædertange hæbbende forþi seo soþe
vobismet ipsis caritatem continuam habentes. quia cari-
lufu oferhelap micelnysse synna
tas operit multitudinem peccatorum ;

sæde seo soþe lufu gepyldig ys milde
Paulus apostolus dixit. Caritas patiens est. benigna
heo ys soþe lufe broþerrædenne eow betwynan lufiþ
est ; Caritatem fraternitatis. inuicem diligite¹.

se apostol sæde God soþ lufu ys 7 se þe
Iohannes apostolus dixit. Deus caritas est. et qui
wunaþ on soþre lufe on gode he wunaþ 7 god on him on þam
manet in caritate : in deo manet et deus in eo ; In hoc
ætywde soþ lufu godes on us forþi he for us sawle
apparuit caritas dei in nobis. quoniam ille pro nobis animam
his alede and we scylon for gebroþrum sawla alecgean
suum posuit. et nos debemus pro fratribus animas pōnere.

sæde hatung awecþ saca and ealle gyltas
Salomón dixit. Odium suscitāt rixas. et uniuersa delicta
oferhelap soþlufu
operit caritas ;

sæde gif þurh weg soþre soþ lufe we wyllað
Augustinus dixit : si per uiam uerę caritatis uolumus
yrnan to þan ecean eþele gesæliglice we magon
cūrrere. ad aeternam patriam feliciter possumus
becuman butan soþre lufe ealle swa hwylce swa we dop
peruenire ; Sine caritate omnia quaecumque faciūmus

na þing us fremað ðou and on idol aspendað bi-
nil nobis proudest facere. et inane expēdimus stu-
 genge gif we nábbað þa soþan lufe seo ys god rixap
dium. si non habeamus caritatem. quae est deus; Regnat
 soþlice flæsclic græðignys þar þar nys godes soþ lufu
enim carnalis cupiditas. ubi non est dei caritas;
 þænne soþlice mann fulfremed ys þænne soþre lufe full
Tunc enim homo perfectus est. quando caritate plenus
 ys butan lufe þære soþan lufe þeah þe gehwile rihtlice
est Sine amore caritatis quāuis quisque recte
 gelyfe to eadignysse becuman nateshwon mæg swa micel
credat ad beatitudinem peruenire nequāquam pōtest; Tanta
 ys soþre lufe mægen þæt eac witegung 7 martyrdom
est caritatis uirtus. ut etiam prophetia et martyrium
 butan hyre naht beon synd gelyfede swa micel ys seo soþe
sine illa nihil esse credantur; Tanta est ca-
 lufu seo gif wana byþ on idel synd hæfde oþre gif
ritas quae si desit. frustra habentur cāetera. si
 heo mid byþ rihtlice synd hæfde ealle se soþlice þæt
ādrit. recte habentur omnia; Ille autem quod
 geopenap gehealt 7 þæt þæt dyrne ys on godcundum spæc-
ritet tenet et quod lūtet in dirinis ser-
 um se þa soþan lufe healt on þæwum fyliaþ þa
monibus. qui caritatem tenet in mōribus; Sectumini cari-
 soþan lufe mid swetum 7 halwendum mete butan þære
tatem dulci ac salūbri cibo. sine quā
 se welega þearfa ys and on þære se þearfa welig ys þa þe
dives pauper est. et in quā pauper dives est; Qui
 belucað eagan heora ongean soþe lufe hi hnappiað on gewil-
claudunt oculos suos contra caritatem. obdormiscunt in concu-
 nungum 7 gelustfullungum flæsces atilt þa soðan lufe gynd
biscentiis et delectationibus carnis; Extende caritatem per
 ealne embelhwyrt gif þu wyrt crist lufian forþi lima
totum orbem si xīs christum amāre. quia membra
 cristes gynd embelhwyrt liegað eallswa soðlice lichama þin
christi per orbem iacent; Quōmodo enim corpus tuum
 butan gaste þæt ys butan sawle gif hit byð dead he ys
sine spiritu. hoc est. sine. animu si fuerit? mortuum est:
 swa seo sawl þin butan þam halgum gaste þæt ys butan
ita anima tua sine spiritu sancto id est sine

sopre lufe gif hit byþ dead heo byþ geteald na soplice ear-
caritate si fuerit mortua deputabitur; Non enim habi-
 diað on ân butan on þam fulfremed byð soð lufe cristes
tant in unum. nisi in quibus perfecta fuerit caritas christi;
 witodlice on þam nys fulfremed soð lufu 7 þænne hi.
Nam in quibus non est perfecta caritas. et cum

on an synd hiðfulle hi synd. grame hi synd gedrefede hi synd
in unum sunt odiōsi sunt. molesti sunt. turbulēti sunt.

mid hyra anxsumnysse hi gedrefað oþre
anxietate sua turbant cēteros;

sæde swa swa butan wege nan becymð. þyder
Ambrosius dixit. Sicut sine uia nullus peruenit quō
 he onett swa butan sopre lufe seo gecweden ys weg na
tēdit. ita sine caritate quae dicta est via. non
 gan magan menn ac worian þa soðlice þa to poli-
ambulare possunt homines sed errare; Eos autem quos ad tole-
 byrdnysse þrowunga strange godes soð lufu agylt nan ge-
rantiam passionum fortes dei caritas reddit. nulla de-
 lustfullung flæsces nan lust yfel swæsliche gewemð
lectatio carnis. nulla uolūptas mala blānde corrūpit;

sæde an witodlice 7 healic ys afandung sopre
Gregorius dixit. Una quippe et summa est probatio cari-
 lufe gif eac se byð g(e)lufod se þe byþ onscunod þæt se þe
tatis si et ipse diligitur qui aduersatur? ut ille qui
 god agylt to lufigende synd soðlice nehstan. to agyld-
bonum impēdit; Amandi sunt enim proximi impen-
 enne seo soðe lufu ys eallum 7 magum 7 utacym-
dēda caritas est omnibus. et propinqui(s) et extrā-
 enum na swa þeah for þære sylfan soðre lufe fram godes
neis: nec tāmen pro eādē caritate? a dei

lufe tobigenne swaswa soðlice fela boga treowes of anum
amore flectendum¹; Sicut enim multi rami arboris ex ūna
 wyrtwalan spryttað swa eac oþre mægenu of anre soðre lufe
radice procedunt? sic et cetera uirtutes ex ūna caritate
 synd acennede ne næfð ænig boh spennysse godes weorces
generantur; Nec habet aliquis rāmus uiriditatem boni operis?
 se þe na wunað on wyrtruman soðre lufe se soðe lufe
qui non manet in radice caritatis; Ille ueram caritatem
 hæfð se þe eac freond lufað on gode 7 eac his feond
habet qui et amicum diligit in deo? et inimicum

¹ s. est.

lufað for gode for his freonde naht ne bitt se for his
diligit propter deum; Pro amico nihil postulat qui pro in-
 feond of soðre lufe rihtre na gebitt lagu witodlice cristes
inico ex caritate uera non orat; Lex quippe christi
 ys soð lufu amysse eft he segð naht mara ys weorc
est? caritas unitatis; Iterum dicit: Nihil maius est operatio.
 gif we nabbað soðe lufe seo on eallum bebodum godes
si non habeamus caritatem? que in omnibus mandatis dei
 heahnyse and ealdorseype healt elleshwar ys gecweden soð
arcem atque principatum tenet; Alibi dicitur cari-
 lufu ys lufu godes 7 nehstan on ealre heortan 7 on
tas est dilectio dei et proximi? in toto corde et in
 eallum mode 7 swa hwylce swa we wyllað þæt don us
tota mente. et quaecumque uolumus ut faciant nobis
 menn god eac we don him is ys soðlice lagu 7
homines bona. et nos faciamus illis. haec est enim lex et
 witigan eft he segð hæbbendum witodlice byþ geseald 7
prophetae; Item dicit. Habenti namque dabitur et
 lit genihtsumað forþi swa hwyle swa þa soðan lufe hæfð eac
abundabit? quia quisquis caritatem habet? etiam
 gyfa oþre onfehð swa hwyle swa þa soþan lufe næfð eac
dona alia percipit? quisquis caritatem non habet. etiam
 gyfa þa onderfon byð gesewen he forlæt he segð neod
dona quae percepisse uidetur amittit; Ipse dicit. Necesse
 ys þæt embe soðre lufe bend we wacian eft he segð
est ut erga caritatis uinculum uigilemus; Item dicit.
 swa micle witodlice swyþor synne rust byð gesceynd swa
tanto namque amplius peccati rubigo confunditur.
 micle swa synfulles heorte mid micelum soðre lufe fyre byð
quanto peccatoris cor magno caritatis igne cre-
 bærned eft he segð þænne soðlice to heahnyssum soð lufu
matur; Iterum dicit? tunc enim ad alta caritas
 wundorlice arist þænne to neowlum nehstena hi mildheortlice
mirabiliter surgit? cum ad ima proximorum se misericorditer
 ahylt 7 pyder heo mildelice nyðer astihð to wacum strang-
inclinat et quò benigniter descendit ad infima? u-
 llice heo ongeanyrnð to healicum elleshwar ys gecweden mæg
lenter recurrit ad summam; Alibi dicitur. uirtus
 eornostlice soðes gebedes ys hylð soðre lufe eft ys ge-
ergo vere orationis est celsitudo caritatis; Item dici-

cweden brad witodlice ys soð lufu forþi feonda lufe
 tur. *lata quippe est caritas. quia inimicorum dilectionem*
 heo nimð he segð broþerlice yfelu soð lufu langmodlice
capit; Ipse dicit. fraterna mal(a) caritas longanimiter
 byrð soð lufu. soðlic(e) riht ys ge freond lufian on gode ge
pórtat; Caritas autem vera est. et amicum diligere in deo: et
 feond lufian for gode swa hwa swa þa soþan lufe
inimicum diligere propter deum; Quisquis caritatem non
 næfð ælc god he forlæt þæt he hæfð mægnu þa he ongleaw-
habet: omne bonum amittit quod habet; Uires quas imperi-
 nysse wiðsæcð soð lufu underþenap wel oft soð lufu sum-
tia dénega(t) caritas subministrat; Plerúmque caritas qui-
 um bysgungum gelett 7 gehal scinð on heortan
búsdam occupationibus praepedita et íntegra flagrat in corde
 7 swa þeah na byð geswutelod on weorce forþi eac sumne mid
et tamen non monstratur in opere: quia et söl cum
 genipe byþ ofe heo ne byþ gesewen on eorðan 7 swa þeah
núbe tegitur non uidetur in terra. et tamen
 heo byrnð on heofenum swa beon abysgod soð lufu gewunað
árdet in cēlo sic esse accupáta caritas solet.
 innon strengð here brynes bærnð 7 utan ligas weorces
Intus uim sui ardóris exúrit: et foris flúmmas operis
 na ætywð
non ostendit;

sacde eorþena langnyss na syndrað. þa þe soð lufu
Hieronimus dixit Terrarum longitudo non separat: quós caritus
 geþeod.
jungit.

þeah þe wel mænige on geleafan 7 on weorcum
Isidorus dixit. Quánvis nonnulli fide atque operibus
 haligum beon gesawene beon dælnimende swa þeah þa þe
sanctis uideantur esse participes: tamen qui
 beoð ascyrede fram soþre lufe broþerlicre lufe nænne
priuauit a caritate fraternę dilectionis nullum
 hi habbaþ cið mægenes eft he segð nan med
habent incrementum uirtutis; Item dicit. nullum prēmium
 soðre lufe ys wiðmeten soð lufu soðlice mægena ealra begytt
caritati pensátur; Caritas enim uirtutum omnium óbtinet
 ealdorscype eft he segð to healdene ys mid haligum werum
principatum; Iterum dicit. Tenēda est cum sanctis uiris

ann(yss) soðre lufe 7 swa micelum swa hine anra gehwyle
unitas caritatis. et quanto sé unusquisque
 ætbry(t) middangearde swa micelum neod ys þæt hine
 subtrahit mundo? tánto necesse est ut sé

togeferlæc(e) godra midwununge eft ys gecweden soð lufu on
associet bonorum consortio? Item dicitur. Caritas in

lufe godes 7 nehstan wunað heo gehealt soðlice on hyre
dilectione dei et proximi constat; Séruat, autem in sé

lufe godes se þe fram soðre lufe na byð todaled nehstan
dilectionem dei. qui a caritate non diuiditur proximi;

eft ys gecweden se þe fram broðerlicre geferrædenne
Iterum dicitur. qui a fraterna societate

byð asyndrod fram godcundre soðre lufe dælniminege byð ascyred
secernitur? a diuinae caritatis participatione priuatur?

ellesliwar ys gecweden fram rice godes hi syndriað þa þe
Alibi dicitur. A regno dei sé séperant. qui

hi sylfe fram soðre lufe twyferlæceþ eft ys geeweden
semet ipsos a caritate dissociant; Item dicitur:

soð lufu ys fullfremed lufu on gode 7 nehstan he sylf
Caritas est perfecta dilectio in deo et proximo; Ipse

sæde ælc soðlice godnyss of soðre lufe 7 eadmodnysse forð-
dit. omnis enim bonitas? ex caritate et humilitate pro-

staþð
cedit;

sæde fram twysehtnysse yfele gehealdan tungan
Ciprianus dixit. A dissensionis malo continere linguam

his scyl se þe can 7 lufað bend soðre lufe
suam debet qui novit et diligit uinculum caritatis;

sæde se þe mid soðre lufe full ys mid smyltum
Basilius dixit. Qui caritate plenus est, tranquillo

mode oþþe gepance 7 mid smopestum andwlitum forðstæpp wer
animo et serenissimo uultu procedit. Uir

soðlice hatunge full he gæþ yrre
autem odio plenus ambulat iracundus;

sæde soðe eornostlice soðe lufe 7 soðe hyrsumnysse
Caesarius dixit. Ueram ergo caritatem et ueram oboedientiam

healdende naht be urum gearnungum we geprystlæceað ac
retinentes? nihil de nostris meritis praesumamus sed

be godes mægene we truwian swylee soðlice synd butan soðre
de dei uirtute confidamus; Talia enim sunt sine cari-

lufe fæstenu swylce butan ele leoht naht us framað þæt
tate ieiunia? qualis sine oleo lucerna; Nihil nobis proudest quod
 we mid deorwyrðestum wæccum 7 geswincum menegað gif
nos pretiosis uigiliis laboribusque conficimus? si
 wiðinnan us soðe lufe we nabbað forþi naht framap þæt
intra nos caritatem non habemus. quia nihil proudest quod
 þu geswencest lichaman þinne þænne þu naht framast heortan þinre
affligis corpus tuum. quando nihil profices cordi tuo;
 gif seo sope lufu riht 7 eadmodnyss na byð of sylfum gyrnan
Si caritas uera et humilitas non fuerit¹. de solo habitu
 æwfæstnyss geþristlæcean 7 getruwian we ne sceolan
religionis presumere et confidere non debemus;

sæde soðlufu swer 7 trymminc on sawle haligre
Effrem dixit. Caritas columna et firmamentum. in anima sancta
 ys
est.

II.

be geþylde
De Patientia

drihten segð on godspelle eadige gesibsume forþi
Dominus dicit in euuangelio; Beati pacifici? quoniam
 bearn godes hi byð gecigede eft he segð on geþylde
filiu dei uocabuntur; Item dicit. in patientia
 eowrum ge agað sawla eowre
uestra possidebitis animas uestras;

se apostol sæde þis ys soðlice gyfu gif for
Petrus apostolus dixit. Haec est enim gratia? si propter
 ingehyd godes polað ænig unrotnysse poligende un-
conscientiam dei sustinet quis tristitiam patiens in-
 rihtlice hwyle soðlice wyrpsepe ys gif syngiende gefystlude
iuste; Quae enim gloria est. si peccantes colafizati
 ge forþyldiaþ ac gif weklonde 7 poligende ge forberað. þis
suffertis? sed si beneficientes et patientes sustinetis. haec
 ys wyrðsepe mid gode
est gloria apud deum.

se apostol sæde gedrefenyss geþyld wyrcð
Paulus apostolus dixit. Tribulatio patientiam operatur.
 geþyld soðlice afandunge fandung soðlice hopan hopa
Patientia autem probationem. probatio uero spes. Spes

¹ s. nobis.

soðlice na geseynt forþi soð lufu godes gesend ys on heortum
autem non confundit. quia caritas dei diffusa est in cordibus
 urum þurh gast haligne se geseald ys us gif hit beon
nostris per spiritum sanctum qui dāt(us) est nobis; Si feri
 mæg þæt of eow ys mid eallum mannum sibbe hæb-
pōtest quod ex nobis est. cum omnibus hominibus pacem ha-
 bende gepylð soðlice eow nedbehefe ys þæt willan
bentes¹; Patientia enim uobis necessaria est: ut uoluntatem
 godes donde ge beran behad sib fyliað mid
dei facientes reportētis promissionem; Pacem sequimini cum
 eallum 7 halignysse butan þære nan man gesylð god
omnibus et sanctimōniam. sine quā nemo uidebit deum.

se apostol sæde gepylð soðlice weore folfreded
Jacobus apostolus dixit. Patientia autem opus perfectum
 hæbbe þæt ge syn fulfredede 7 ansunde on nanum ateor-
habeat. ut sitis perfecti et integri in nullo defici-
 gende eadig wer se þe þolað costunge forþi þæmne
entes; Beatus uir qui suffert temptationem quoniam cum
 he afandod byþ he underfehð cynehelm lifes þæne behet
probatus fuerit accipiet coronam uitę quam repromisit
 god lufigendum hine
deus diligentibus se;

se þe þolomod ys fela he begymð mid
Salomon dixit. Qui patiens est. multu gubernatur pru-
 snoternysse se þe soðlice unforebyrdig ys he uppahefð dysig-
dentia? qui autem impatiens² exultat stulti-
 nysse his betere ys þolomod were strangum 7 se þe
tiam suam; Melior est patiens uiro forti. et qui
 wealt mode his oferwinnendum burga lar weres
dominatur animo suo? expugnatore urbium; Doctrina uiri
 þurh gepylð byð onenawen mid gepylde byð geliðegod
per patientiam nōscitur; Patientia lenietur
 ealdor 7 tunge swæse tobyrceð heardnysse betera
princeps. et lingua mollis confringit duritiam; Melior
 gepylðig wiperwyrdum
patiens arrōgante;

sæde se þe cornostlice byð gepylðigra to teon-
Augustinus dicit. Qui ergo fuerit patientior ad iniri-
 an miltigra he byþ gesett or rice swa micelum swa
riam? potentior constituitur in regno; Quantum

¹ s. sitis.² s. est.

gepyldig ys god ure on forhæbbende gyltas ure swa swiþe
patiens est deus noster in sustinendo delicta nostra: tantum
 stið he byð on todælendum dælum urum
seuërus erit in discutiendis¹ actibus nostris,

sæde gif soðlice gelyfendra sibb crist ys
Hieronimus dixit. Si autem credentium pax christus est: quicumque sine pace est: consequenter nec christum
 swa hwylc swa butan sibbe ys gedafenigendlice ne crist
hæfð mid cristenum soðlice na se þe polað ac se þe habet; Apud christianos enim non qui patitur. sed qui deð
graman earm he ys hefelicor ys gefasian þæne facit contumeliam miser est; Gravius est sustinere quem þu nelt þænne gewilnian þæne þu lufast swa swa to agenum
nôlis. quam desiderare quem diligis; Sicut ad proprias teonum
gepyldige beon we scylon swa gif ænigwe we geseoð iniurias patientes esse debemus. ita si aliquem uidërimus
wið god muðe mid lahbrecendum woffigende þar healdan erga deum ore sacrilego blasphemantem. illic tenere
gepyld we na scylan ac wiðstandan þam lahbrecan 7 muð patientiam non debemus. sed resistere² sacrilego. et os
wodne soðfæstnysse andsware genyþerian blasphemum ueritatis responsione dampnare;

sæde to ansyne fol(c)licre gepyld hi hiwiað 7
Ambrosius dixit. Ad faciem publicam patientiam fingunt³: et on gepance yrsunge attor hi behydað to derigenne gearwe
in animo iracundiae uirus abscondunt: ad nocendum parati: þænne to derigenne tima hi findað þrim gemetum mægen
cum nocendi tempus invenerint; Tribus modis uirtus
gepyldes beon began wunað sume witodlice synt þe fram patientiae exercëri solet; Alia namque sunt quae a
(go)de sume þe fram ealdum wiðerwinnan sume þe fram deo alia quæ ab antiquo aduersario. alia quæ a
nehstan we poliað fram nehstan witodlice ehtnyssa proximo sustinëmus; A proximo namque persecutiones.
hynða 7 teonan fram þam ealdum wiðerwinnan cos-danþma et contumelias. ab antiquo aduersario. temp-
tunga fram gode soðlice swingla we poliað tamenta: a deo autem flagella toleramus;

¹ in discernendis.² s. debemus.³ s. aliqui.

to sibbe gyfe becuman nateshwon mæg
Gregorius dicit. Ad pacis donum peruenire nequāquam pōtest
 se þe sibbe drihtnes twyrædnysse mid hatheortnysse tobrycð
qui pacem domini discōrdiæ furōre rāmpit;
 geþyld soð ys fremede yfelu emlice þolian ongean
Patientia uera est aliēna mula equanimiter pēpeti? cōtra
 þæne þe yfelu ongyrnð mid nanum sare beon tosliten butan
eum qui mala inrogat. nullo dolōre mordēri; Sine
 ysene martiras beon we magon gif geþyld on geþance soð-
fērro martyres ēsse pōssumus. si patientiam in animo uerā-
 lice we gehealdað swa mīcele soðlice gehwylc læs byð ge-
citer scrūāmus. Tānto enim quīsque mīnus ostēn-
 swutelud gelæred swa he læs byð gemet geþyldig witodlice
ditur doctus quāto minus inueniūtur patiens; Igitur
 þonne geþyld byð forlæten eac god oþre þa eallunga
cum patientia relīquitur? etiā bona reliqua quae iam
 gedone synd beoð toworpene geþyld soðlice soð ys þæt eac
gēsta sunt destruuntur; Patientia enim uera est? quae et
 þæne lufað þe hit byrð witodlice forþyldian 7 hatian hit
ipsum amat quem pōrtat; Nam tolerāre et odisse. non
 nys mægen geþwærnysse ac oferbrædels hatheortnysse þænne
est uirtus mansuetudinis? sed uelamentum furoris; Cum
 we wiðstandan magon yrrē ofermodigra eadmodlice uton
resistere pōssumus? iram superbiēntium humiliter de-
 forbugan wyrðlicor hit ys teonan swigende forfleon þænne and-
clinemus; Gloriōsius est iniuriam tacendo fūgere. quam re-
 swarigende oferswyþan se heaga dema ure 7 gif he gewihte
spondendo superare; Supērnus arbiter noster. et si pōndus
 heseawað on edleane swa þeah mægenū he awyhlð on gewihte
considerat in retributione? tāmen uīres pēnsat in pondere;
 swa swyþe swa brad mod byð purh lufe swa mīcele hit byð
Quanto lātū mens fuerit per amorem. tanto erit
 eac geþyldig purh langmodnysse swa mīcelum swa hwile
et patiens per longuinitatem; Tanto quisque
 byrð his nehstan swa mīcelum swa he lufað gif þu soðlice
pōrtat proximum? quanto amat; Si enim
 lufast þu byrst gif þu geswīest lufian þu geswīest eac þolian
āmas. pōrtas. si desistis amāre? desistis et tolerare;
 þæne we soðlice hwon lufiað hwon eac we þoliað
Quem enim mīnus diligimus mīnus etiā tolerāmus

onsigendre earfoðnyse raþe dæda nehstan beoð togelædde
*Inruente*¹ *fastidio*² *citius facta proximi adducuntur*
 on hefnysse byrþene seo us na aliht mid feþere
in grauūdinem ponderis. quae nobis non leuigat penna
 soþre lufe
caritatis;

sæde gesibsum mann geferscype engla he ear-
Basilus dixit. Pacificus homo! *consortium angelorum mere-*
 nað se andiga soðlice deofla byð geworden
*bitur. inuidus autem. particeps*³ *demoniorum efficitur;*
 se þe geþyldlice þolað yfelu on towerdum beon gecynehelmod
Qui patienter tolerat mala! *in futuro coronari*
 he gearnað sibb soðlice aflymð saca anda soðlice
merebitur; Pax enim effugit discordias! *inuidia autem*
 togædre wilað hi eal swa sibb diglu geþan(ces) onliht swa
copulat eas; Sicut pax secreta mentis inluminat. ita
 anda diglu heortan ablent mann gesibsum orsorh ah
inuidia occulta cordis obcecat; Homo pacificus securam possidet
 geþanc se niðfulla soðlice on gedrefednesse ys symle bearn
mentem. inuidus autem in tribulatione est semper; Fili
 gif þu gewilnast geþyld habban ic mynegige ærest þe
si cupis patientiam habere. moneo primum te
 sylfne þæt to bebodum godecundum þu awece geþanc þin
ipsum. ut ad mandata diuina excites mentem tuam;
 Of nihtsumnesse blisse gesibsum mann byð oncnawen 7 of
Ex abundantia laetitiae pacificus homo dinoscitur. et ex
 andwlitan hlænum wodnesse full andig byð geswutelod
uultu marcido furore plenus inuidus demonstratur;
 wer milde þeah þe he þolige teonan for naht
Uir benignus etiamsi patiatur iniuriam. pro nihilo
 he hit getelð se unrihtwisa soðlice þeah þe he lytel word gehyre
*ducit Iniquus autem. etiamsi paruum*⁴ *audierit*
 fram nehstan teonan he wenð se þe soðlice beclypð
a proximo! *contumelias arbitratur; Qui enim amplectitur*
 sibbe on geþances his wununge innunge he gearwað criste
pacem! *in mentis suae hospitio mansionem preparat christo.*
 forþi crist sibb ys 7 on sibbe gerestian he gewunað gif
quia christus pax est! *et in pace requiescere consuevit; Si*

¹ s. in te.² difficultate.³ s. quasi partem capiens.⁴ s. verbum.

hwa þe on gebrincð yfelu haru na yrsa ac besarega
quis tibi intulerit mala? ne uel irascaris. sed dōle
 swyþor for him forþi god yrsað him
pōtius pro eo quia deus irascitur illi.

sæde na mæg soðlice beon on sibbe se þe hopan
Isidorus dicit. Non pōtest autem esse in pace. qui spem
 his gesett on menn se þe lifes towerdes meda geornlice
suam pōnit in homine; Qui uitae futurae premia diligenter
 gepencð yfelu calle lifes andwerdes emlice he byrð
excogitat? mala omnia uitae presentis equanimit̃er pōrtat;
 hefelicor byþ gepread arleas middangeardes þencende hyþegunge
Gravius torquetur impius mundi excogitando cōmoda?
 þænne rihtwis þoligende wiperræde se þe soðlice godu middan-
quam iustus tolerādo aduersa; Qui enim bona mun-
 eardes lufað welle he oppe nelle eges 7 sares wite
dī diligit uelit vel nōlit timoris et doloris poenae
 underhuilð gepylðelice fram anum to forberenne ys þæt manegum
succūmbit Patienter ab uno ferēdum est. quod multis
 getimað to þoligenne wite þyses lifes sceort ys 7 se þe
accidit tolerābile; Poēna huius uitae breuis est. et qui
 geswencð 7 se þe byð geswencð deadlic ys yfelra þwyrnyss
adligit et qui adligitur mortalis est; Malorum prauitas
 na þe ofslea ac lære hafa þu gepylð on wiðerwerdnyssum
non tē occidat. sed erādiat; Habeto patientium in, aduersis.
 7 hræddra beo þu to underfomme þænne on to gebringenne
et prōptior esto ad suscipiendam quam ad inferendam
 teonan gramam tælendra mid gepylde oferswyð flana
molestiam; Contūmelias detrahentium patientia sūpera; Sagittas
 teonan mid gepylde oferswyð flana teonan mid gepylðes
contumēliae patientia sūpera; Sagittas contumēliae patientiē
 seylde tobrece ongeen tungan swurd gepylðes gearwa seylð
clīpeo frānge; Contra linguę gladium patientiae prōbe scitum;
 micel ys mæg gif þu na dera fram þam þe þu gederod eit
Magna est uirtus si non lēdas¹ a quō lēsus es;
 micel ys strençð eac gederod gif þu forgyfst micel ys
Magna est fortitudo? etiam laesus si remittas; Magna est
 wyðsceppe gif þu anigum mihtest derian þu arige.
gloria si cūi potuisti nocēre. parcas;

sæde gesybsnne soðlice. 7 anræde god on huse his
Ciprianus dicit. Pacificos enim et concordes. deus in domo sua

¹ s. eum.

eardian deð þæt we þe bearn godes beon onginnan on godes
habitare facit: ut qui filii dei esse coepimus in dei
 sibbe uton wunian 7 þam þe gast an ys an si geþanc
pace maneamus. et quibus spiritus unus est unus sit animus
 7 andgit offrung gode ma ys sibb ure 7 broþerlic
et sensus; Sacrificium deo magis est pax nostra: et fraterna
 anrædnyss se þe sibbe godes 7 anrædnysse brycð ongean
concordia; Qui pacem christi et concordiam rumpit. aduersus
 crist he deð sibbe secean scyl sunu sibbe na soðlice
christum facit; Pacem quaerere debet filius pacis. neque enim
 mæg onfon sara 7 þrowunga kynehelm butan he fore-
pōtest accipere dolorum et passionum coronam: nisi pre-
 steppe on sare 7 þrowunge sibbe na soþlice mæg soðlice
cēsserit in dolore et passione pacis; Neque enim pōtest ueraciter
 godu lærende agyldan gif libbende he nyte emlice fremde
bona docendo impendere: si uiuendo nesciat equanimiter aliēna
 yfelu forberan geþyld gebroþru þa leofesta(n) na þæt an godu
mala tolerare; Patientia fratres dilectissimi. non tantum bona
 gehealt ac heo awegnyt wyperwerde gehwylc liðe 7 bylewitte ys
custōdit. sed repellit aduersa; Quisque lenis et mitis est.
 god fader efenlæcend ys on life yldryna ys geeweden þolobyردة
dei patris imitator est. In uita patrum dicitur. Patiens
 mann þurstig wyll 7 eallum gearwigende glædlicne drene
homo bibulus fons. et omnibus exhibens delectabilem pōtum;

sæde wer soðlice þolebyردة se þe andwerde na ondræt
Iosephus dixit. Uir enim patiens qui presentia non timet
 7 towerde he þencð he ne can forhtigan þær þær nys
et futura cōgitat nescit trepidare ubi non est
 ege
timor.

III.

be lufe godes 7 nihstan
De dilectione dei et proximi

drihten segð on godspelle se þe lufað me bebod
Dominus dicit in aeuuangelio. Qui diligit me. mandatum
 min he gehyht gif ge lufað me bebodu mine gehealdað
meum seruabit; Si diligitis me. mandata mea seruāte;
 gif ge lufað me 7 word mine on eow wuniað swa
Si dilexeritis me et uerba mea in uobis mānserint. quod-

hwæt swa ge gyrnað gew(yrð) eow on þam onenawað menn
cumque petieritis fiet uobis; In hoc cognoscent homines
 þæt mine ge synd leorningcnihtas gif gemænlice lufiað
quod mei estis discipuli. si inuicem dilexeritis;

se apostol sæde broðerrædenne lufigendras anfealdre of
Petrus apostolus dicit. Fraternitatis amores simplici ex
 heortan eow betwynan lufiað
corde inuicem diligite.

se apostol sæde lufu nehstan yfel na wyrð
Paulus apostolus dicit. Dilectio proximi malum non operatur.
 gefyllednyss eornostlice lage ys lufu gað on lufe
plenitudo ergo legis est dilectio; Ambulate in dilectione
 ealswa crist lufode us 7 he sealde hine sylfne for us
sicut christus dilexit nos; et tradidit se ipsum pro nobis
 lufigendum god ealle beoðgeworhte on god þæt eage na
Diligentibus deum omnia cooperantur in bonum Quod oculus non
 gesyhð ne eare ne gehyrð ne on heortan mannes astihð
uidit nec auris audiuit. nec in cor hominis ascendit;

þa gearwude god lufigendum hine
que preparauit deus diligentibus se;

apostol sæde se þe lufað broðer his on
Iohannes apostolus dicit. Qui diligit fratrem suum in
 leohte he wunað 7 swicung on him nys se þe soðlice
lumine manet. et scandalum in eo non est; Qui autem
 hatað broðer his on þystrum he ys and on þystrum he
odit fratrem suum in tenebris est. et in tenebris am-
 gað 7 he nat hwyder he færð forþi þystru ablendan
bulat. et nescit quo eat. quoniam tenebre obcucauerunt
 eagan his we eornostlice utan lufian god forþi he
oculos eius; Nos ergo diligamus deum. quoniam ipse
 ær lufode us gif hwyle segð þæt ic lufige god 7
prior dilexit nos; Si quis dixerit quoniam diligo deum et
 broðer his hatað leas he ys 7 on him soðfæstnyss
fratrem suum oderit mendax est. et in eo ueritas

nys þis bebod we habbað fram gode þæt se þe lufað
non est; Hoc mandatum habemus a deo; ut qui diligit
 god lufige eac broðer his se þe soðlice na lufað
deum diligit et fratrem suum; Qui autem non diligit

broðer his þæne he gesyhð god þæne he na gesyhð
fratrem suum quem videt. deum quem non videt

hu mæg he lufian
quomodo potest diligere ?

sæde on eallum timan lufað se þe freond ys 7
Salomon dixit. Omni tempore diligit qui amicus est. et
 broðer on angnyssum byð afandud
frater in angustis comprobatur ;

sunu sæde se þe lufað god he gebitt for
Hiesus filius Sirach dixit. Qui diligit deum exorabit pro
 synnum 7 he forhæfð hine fram him on gebede daga
peccatis. et continebit se ab illis. in oratione dierum
 he byð gehyred lufa þæne þe geworhte þe 7 þenas his
exaudietur. Dilige eum qui fecit te : et ministros eius
 na forlæt þu lufa god 7 geclypa hine on hæle þine
non derelinquas ; Dilige deum : et inuoca eum in salute tua ;
 ælc nyten lufað gelican his swa eac ælc mann nebst-
Omne animal diligit simile sibi : sic et omnis homo proxi-
 an him ælc flæsc to gelican his byð togepeod lufu
mum sibi : Omnis caro ad similem sibi coniungitur. . . . Caritas
 soðlice soð ys þonne eac on gode byð gelufod freond 7
autem uera est cum et in deo diligitur amicus. et
 for gode byð gelufod feond se soðlice for gode
propter deum diligitur inimicus ; Ille enim propter deum
 lufað þa þe he lufað se eallunga þa lufian fram þam þe
diligit eos quos diligit : qui iam eos diligere a quibus
 he na byð gelufod wat
non diligitur scit ;

sæde aura gehwyle sawul swa micelum swa heo
Basilius dixit. Unaqueque anima quantum fun-
 gestaðelud byð on lufe nehstan swa swyðe heah heo byð
data fuerit in amore proximi : tantum alta erit
 on oncnawinege godes se þe lufað broðer on smyltnysse ys
in cognitione dei ; Qui diligit fratrem. in tranquillitate est
 heorte his broðer soðlice hatigende he ys on yste mæstre
cor eius. fratrem uero odians. est tempestate maxima
 befangan of eallum witodlice gepance þinum lufa god
circumdatus ; Ex tota igitur mente tua dilige deum.
 þæt on eallum dædum þinum þu gecweme him god soðlice
ut in omnibus actibus tuis placeas illi ; Deus enim

na hine wile mid wordum beon gelufodne ac mid heortan
non sé uult uerbis tantum diligere, sed corde
 clænre 7 weorcum rihtwisum ma eornostlice eallum uton
púro et operibus iustis; Magis ergo omnibus¹ dili-
 lufian god se þe eac us 7 magas ure mid agenum
gamus deum? qui et nos et parentes² nostros propriis
 handum gehiwude 7 ealle godu þa embe us beoð gedone
manibus finxit, et cuncta bona quae erga nos geruntur
 daghwamlice his weldædum we towritan crist to lufi-
cotidie? eius beneficiis adscribamus; Christus dili-
 genne ys ofer magas forþan na us syllað magas þa
gendus est super parentes, quia non nobis tribuunt parentes éa
 þe crist nehstan þinne hafe
quae Christus; Proximum tuum hibe tanquam unum ex mem-
 þænne us god mære weldæda getipað naht
bris tuis; Cum nobis deus magna beneficia prestat? nihil
 he gýrnð fram us butan þæt we lufian hine 7 templu
érigit a nobis, nisi ut diligamus eum? et templu
 ure we gehealdan þæt he symle on us eardige 7 we on
nostra seruimus? ut ille semper in nobis habitet, et nos in
 him þurhwunian
illo permaneamus;

sæde of ealre heortan crist na lufað se þe
Isidorus dixit. Ex toto corde christum non diligit, qui
 mann hatað lufu godes deape ys wiðmeten secgendum
hómīnem odit; Dilectio dei morti comparatur, dicente

strang ys swa deað lufu swa swa deað streclīce
Salomónae, uálida est ut mors dilectio; Sicut mors uiolenter
 asyndrað sawle fram lichaman ealswa lufu godes streclīce
séparat animam a corpore, ita dilectio dei uiolenter
 asyndrað mann fram middaneardenre 7 flæselīcre lufe lufi-
ségreat hominem a mundano et carnali amore; Dili-
 gende nehstan þu afeorma eage to geseonne god se þe
gendo proximum púrgas oculum ad uidendum deum; Qui
 godes bebodu forhogað god he na lufað ne we soð-
dei praecepta contempnit? deum non diligit; Neque e-
 lice cyning lufiað gif on hatunge laga his we habbað
nim regem diligimus si odio leges eius habeamus;
 ne na mæg god lufian se þe byð oncnawen on nehstan
Nec póterit deum diligere qui noscitur in proximi

¹ i. creaturis.² i. propinquos.

lufe dwelian goddra todal ys na hatian hadas ac
dilectione errare; Bonorum discretio est non odisse personas sed
 gyltas 7 rihte for leasum na hogian ac afandian þa þe
culpas. et recta pro falsis non spernere sed probare; Qui
 unfulfremede synd on godes lufe oft fram leahtrum asyn-
imperfecti sunt in dei amore. sepe a vitiis sepe-
 drian he dihtniað ac mid byrdene leahtra gehefegude
rare se disponunt? sed pondere uitiorum grauati?
 eftsona to þam leahtrum þa hi gewilniað forlætan leað ongean-
rursus ad ea vitia quae optant relinquere reuoluin-
 wende laes þænne betwux twam lufu beon na mæg
tur; Minus quam inter duos? dilectio esse non potest;
 swyðe on eorþan besenct ys se þe flæsclice mann
Multum in terra demersus est. qui carnaliter hominem
 deadlicne swyþor lufað þænne hit gedafenað þænne þing
moriturum; plus diligit quam oportet; Dum rem
 we gewilniað tidlic we forlætað sope lufe lufi-
concupiscimus temporalem. amittamus ueram dilectionem; A-
 gende soðlice god ure on us yfelu we ehtað lufi-
mando enim deum nostra in nobis mala persequimur dili-
 gende soðlice nehstan þam on þam framian we magan
gendo autem proximum ei in quo prodesse possumus
 uton efstan
festinamus;

sæde god he cwæð lufu ys 7 se þe wunað on
Ciprianus dixit. Deus inquit dilectio est. et qui manet in
 lufe on gode he wunað 7 god on him mid gode wunian
dilectione. in deo manet et deus in eo; Cum deo manere
 na magan þa þe beon on cyricean godes anmode nellað
non possunt. qui esse in ecclesia dei unanimes noluerint
 on bæc ys gecweden stuntlic ys soðlice ænig þing
In libro elementis dicitur. stultum est enim aliquid
 swyþor lufian þænne god gepanc soðlice þæt gefylð
plus amare quam deum; Mentem enim quam repluerit
 gemynd godes þam awyrigdan on þam na byð geseald stow
memoria dei? maligno¹ in ea non dabitur locus.

sæde gif hwylc soðlice lufað god þæs on
Effrem dixit. Si quis autem dilexerit deum illius in

¹ s. spiritu.

eorþan na byð gepanc ac symle þa uferan gewilnað þe
terra non erit mens? sed semper superiora desiderat quae
 he lufað he byð geswett þanone he byð onliht þanone he byð
amat; inluleatur inde? inluminatur inde? refi-
 gereord of swettestum wylne
citur de dulcissimo font(e)

III.

be eadmodnysse.

De Humilitate.

drihten segð on godspelle leorniað fram me forþi þe
Dominus dicit in euuangelio. Discite a me quia
 ic hylewitte 7 eadmod on heortan 7 ge metað reste saw-
mitis sum et humilis corde? et inuenietis requiem anima-
 lum cowrum he soðlice segð þurh þonewitegan to hwam
bus uestris; Ipse enim dicit per prophetam. ad quem
 soðlice behealde ic butan to þam eadmodan 7 to þam gedef(an) 7
autem respiciam nisi ad humilem et quietum et
 ondrædende wordu mine eft he segð ælc soplice se þe
trouentem uerba mea? Iterum dicit. omnis enim qui
 hine uppahefþ byþ genyþerud 7 se þe hine genyþerud byþ uppa-
se exaltat humiliabitur et qui se humiliat exalta-
 hafen
bitur;

se apostol sæde ealle soðlice gemænelice eadmodnysse
Petrus apostolus dixit. Omnes autem inuicem humilitatem
 geswuteliap forþi þe god þam ofermodum wiðstunt eadmodum sop-
insimulate? quia deus superbis restitit. humilibus au-
 lice he sylð gyfe. geadmedað witodlice under mihtigre
tem dat gratiam. Humiliamini igitur sub potenti
 handa godes þæt he cow uppahebbe on tide geneosunge
manu dei. ut uos exaltet in tempore uisitationis;

geeadmedað on gesihðe drihtnes 7
Iacobus apostolus dixit. Humiliamini in conspectu domini et
 he upahefð cow
exaltabit uos;

se apostol sæde beo ge onmode þæt sylfe ongytende
Paulus apostolus dixit. Sitis unanimes id ipsum sentientes
 naht þurh geflit ni þurh idel gylp ac þurh
nihil per contentionem neque per inanem gloriam. sed per

eadmodnesse uferan him betwynan wenende na heage
humilitatem superiores sibi inuicem arbitantes. non alta
 witende ac eadmodum geþwærigende
sapientes. sed humilibus consentientes.

sæde þar þar byð ofermodignyss þar byð eac
Salomon dixit. Ubi fuerit superbia. ibi erit et
 teona þar eadmodnyss þar eac wisdom ofermod-
contumelia. ubi autem¹ humilitas. ibi et sapientia²; Super-
 igne fyligð eadmodnys 7 eadmodne on gaste unde(r)felið
bum sequitur humilitas. et humilem spiritu suscipit
 wuldor ær þam þe he sy fortreden 7 ys upahafen heorte
et gloria; Priusquam conteratur et exaltatur cor
 mannes 7 ær þam þe he si gewuldrod he ys geeadmett betere
hominis. et antequam glorificetur humiliatur; Melius
 ys beon geeadmett mid bylewittum þænne todælan herereafu
est humiliari cum mitibus. quam diuidere spolia
 mid ofermodum.
cum superbis.

sunu sæde swa micele swa þu mare eart geead-
Hiesus filius Sirach dixit. Quanto magnus es humili-
 mett þe on eallum 7 beforan gode þu gemest gyfe fram
liate in omnibus et coram deo inuenies gratiam; Ab
 eadmodum ys gearwurpod god nelle þu beon eadmod on
humilibus honoratur deus; Noli esse humilis in
 wisdom þinum ne geeadmett on stuntnesse (þ)u beo beswicen ys
sapientia tua. ne humiliatus in stultitia seducaris; Est
 se þe manfullice geeadmett hine 7 innemyste his fulle synd
qui nequiter humiliat se. et interiora eius plena sunt
 facne
dolo.

sæde gif eadmod 7 gedefe þu ne byst ne mæg
Origenis dixit. Si humilis et quietus non fueris. non potest
 eardian on þe gyfu þæs haligan gastes
habitare in te gratia spiritus sancti;

sæde god eadmod geworden ys forscamige mann
Augustinus dixit. Deus humilis factus est. erubescat homo
 ofermod beon symle ingehyd þeowes godes eadmod beon
superbus esse; Semper conscientia serui dei humilis esse
 scyll 7 unrot gewislice þæt þurh eadmodnyssse na ofermodige 7
debet. et tristis scilicet ut per humilitatem non superbiat. et

- ¹ s. fuerit.² s. erit.

purh nytlice gronunge heortan to galnysse he na agylde se
per utilem marrōrem cōr ad lascīuiam non resōluat; Ille
 soðlice begymð lof godes 7 word muþes his þæs hnecc-
nūmque attendit laudem dei et uerba oris eius. cuius ceruī-
 can ahylt eadmodnysse 7 na uparærð ofermodignys
cem inclinuit. humilitas. et non erigit superbia;

sæde to healnysse mægena na mid mihte ac
Hieronimus dicit. Ad sanctitatem uirtutum non potentiu. sed
 mid eadmodnysse byþ cūmen
humilitate uenitur;

sæde heorte witodlice flæselic þa hwile þe þises
Gregorius dicit. Cor quippe carnale dum huius
 lifes wuldor secð eadmodnysse heo onseunað eadmodness swa
uitę gloriam querit humilitatem respuit; Humilitas
 micelum swa heo ys ahyld to neowlum swa micelum heo framað
quantum inclinatur ad ima tantum proficit
 on healnysse swa micelum soðlice neod ys þæt hine anra-
in excelsum; Tanto enim necesse est. ut se unus-
 gehwyle on eadmodnysse ofþryce swa micelum gif he sy gecoren
quisque in humilitate deprimat. quanto si sit electus
 he nat þeah þe æghwyle godu his nehstan his gyfende
ignorat; Quamuis quisque bona sua proximo suo inperitendo
 ætwe rihtlice eallunga he na byþ gif he eadmodnysse pol-
ostendat. recte iam non erit¹. si humilitate cará-
 að se þe soþlice eadmod byþ he byþ upahafen on wuldre mic-
erit; Qui enim humilis fuerit. exaltabitur in gloria; Mag-
 el ys mægen eadmodnysse þæt of gewilnunge stowe ytemyste
na est uirtus humilitatis? quę ex desiderio loca ultima
 healdende symle eadmodnysse lufað on heagum na hit upp-
lōuens. semper humilitatem amat in alto non se sub-
 ahesð 7 heofenlices rices purpuran on gepance gehcalt þænne
leuat? et celestis regni purpuram in mēte seruauit; Cum
 soðfæstnysse spæc eadmodlice byþ gehyred weg drihtnes to
ueritatis sermo humiliter auditur. uia domini ad
 heortan byð asend on eallum hine forsyhð se þe on his eagum
cōr dirigitur; In cunctis se despiciat qui in suis oculis
 beon hine eadmodne geseð æghwyle ætsyn weoreu nane
esse se humilem profitetur. quolibet adsint opera. nulla
 synd butan of eadmodnysse brydde swa miccle cornostlice
sunt nisi ex humilitate condiantur; Tanto ergo

¹ s. electus.

beon eadmodra gehwyle seyl of gyfe swa micele swa hine
esse humilior quisque debet ex munere; quanto sé.

gewripenre beon besceawað on agyfendum gesceade þæt witod-
obligatiórem esse conspicit in reddenda ratione; Eam quip-
 lice þe na fint eadmod soðfæstnys forflyhð gepane þær
pe quam non inuenit humilem ueritus fugit mentem; Illic
 þa fram hlote eadmodra dema asyndrað. þa hi hær on ofer-
eos a sorte humilium iudex séperat. qui sé hic in sa-
 modignysse hornum uppahebbað eadmode gyfe onfop
perbię cornibus exaltant; Humiles donum accipiunt.
 þæt fram him heortan ofermodygra aweg anyðað
quod a sé corda superbientium repellant;

sæde eadmod þeah he on reafe waccust sy wul-
Basilius dixit. Humilis licet habitu uilissimus sit. glo-
 dorfull swa þeah ys mægenum ofermodyg soðlice 7 gif he wlite-
rius tamen est virtutibus; Superbus autem et si deco-
 full si gepuht on gesihþe swa þeah on weorcum wac ys
rus uideatur aspectu. tamen operibus uilis est;

sæde se þe soðlice butan eadmodnysse mægeu
Isidorus dixit. Qui enim sine humilitate uirtutes
 gaderað on winde dust he byrð gepanc heortan ure
cōngregat in uento pūluerem pōrtat; Cogitatio cordis nostri
 swa micelum mid gode on neowlum ys swa micelum swa hit
tantum apud deum in imo est quantum¹

mannum on hyhþe 7 eadmodnys heortan ure swa micelum
hominibus in alto. et humilitas cordis nostri tanto

mid gode on hyhþe ys swa micelum swa mannum on neowlum
apud deum in alto est. quanto¹ hominibus in imo;

geeadmed swyþe gast pinne forþy lif flæscess arleasan
Humilia ualde spiritum tuum; quoniam¹ uita carnis impi.

fyr 7 wrym butan eadmodnysse mægen ænig 7 butan
ignis et uermis; Sine humilitate uirtus quolibet. et sine

sopre lufe on leahter byð geteald healic munuces mægen ys
caritate in uitium deputatur; Summa monachi uirtus est

eadmodnyss healic leahter his ofermodygnys beo þu on
humilitas. summum uitium eius superbia;¹ Esto in

eadmodnysse gestapelud beo þu ealra æftemyst 7 ytemyst
humilitate fundatus. esto omnium nouissimus et ultimus;

¹ s. est.

gecadmed þe þæt þu beo uppahafen læstne þe do eallum
Humilia te ut exaltéris. minimum te fac omnibus

nanum þe toforan aset nanum þe uferan getele þu wen
nulli te prepónas. nulli te superiorem députes; Aestima
 ealle uferan beon þe þeah þu heagust si eadmodnysse
omnes superiores ésse tibi; Quamvis summus sis humilitatem
 heald forþi gif þu eadmodnysse healtst wuldorful þu byst
téne. quia si humilitatem tenueris. gloriosus éris;

swa micle soðlice eadmodra byst swa micelum fyligþ þe
Quanto enim humilior fueris. tanto sequétur te

hlyþ wuldres nyþer astih þæt þu uppastige si þu genyþerud
altitudo gloriæ; Descénde. ut ascéndas humiliare.

þæt þu si uppahafen ne uppahafen þu si gecadmed eadmodnys
ut exaltéris? ne exaltátus humiliéris; Humilitas
 soðlice fyll ne cann eadmodnys slide ne cann eadmodnyss
autem casum nescit. humilitas lapsum non nóuit. humilitas

nafre slide polode se þe soðlice him wac ys beforan
numquam lapsum pátta est; Qui enim sibi uilis est. ante
 gode micel he ys 7 þa þe him misliciað gode hi liciað beo þu
deum magnus est. et qui sibi displicent deo placent; Esto
 witodlice lytel on eagam þinum þæt þu si micel on eagam
igitur páruus in oculis tuis. ut sis magnus in oculis
 godes swa micle soðlice swa þu byst beforan gode deorwurþra
dei; Tánto enim éris ánte deum pretiósior.

swa micle swa þu byst toforan eagam þinum forhogudra her
quanto fueris ante oculos tuos despéctior; Porta

eac symle sceame on asyne be gemynde gyltes dust
quoque semper uerecundiam in uultu de recordatione delicti. puluis

þu cart 7 on duste site axe þu cart 7 on axan leofa on
es et in puluere sede. cinis es. et in cinere uiue; In

healeum wyrþscepe heale þe si eadmodnyss na þe upp-
summo honóre. summa tibi sit humilitas? non te extol-

ahelbe wyrþscepe swa micle maran eadmodnysse þu sy þurh-
lat honor; Tánto maióre humilitate sis per-

beorht swa micle swa maran wurþnysse foresett þu cart
spícus. quánto maióre dignitate prelatus¹;

sæde nafre soðlice soð eadmodnyss 7 soð
Cæsarius dicit. Numquam enim vera humilitas et vera
 gehyrsumnyss butan soþre lufe oþþe wæron oþþe beon mag-
obedientia sine caritate. aut fuérant aut ésse pote-

on forþan swa swa fyr buton hætan oþþe beorhtnysse swa
runt? quia sicut ignis sine calore uel splendore eius-
gerades nys swa eac seo soþe lufu butan eadmodnysse 7
modi non est. ita et caritas sine humilitate et
 soþre gehyrsumnysse beon ne mæg on life yldryna ys ge-
vera oboedientia esse non potest; In uita patrum dici-
cweden lichamlic geswinc latteow ys eadmodnysse ælc soðlice
tur. corporalis labor dux est humilitatis. omnis enim
 geswinc butan eadmodnysse ydelnyss ys eadmodnyss ne heo na
labor sine humilitate uanitas est; Humilitas nec ipsa
 yrsað ne oprum yrsian gefafað eadmodnyss ys gif
irascitur. nec aliis irasci permittit; Humilitas est si
 þænne syngað on þe broþor þin ærþam þe he behreow-
quando peccauerit in te frater tuus antequam ille penit-
 sige þu forgifst him eadmodnyss soðlice forrynel ys soðrelufe
eat indulseris ei. Humilitas autem precursor est caritatis.
 7 ealswa forrynel wæs hælendes ealle teonde to him
et sicut iohannes precursor fuit iesu. omnes trahens ad eum.
 swa eadmodnyss forrynel ys soþre lufe 7 se þe næfð
ita humilitas precursor est caritatis. et qui non habet
 soþre lufe he forlyst lif
caritatem perdet uitam;

V.

be forgifnysse.

De indulgentia.

drihten segð on godspelle gif þu eornostlice offrast lac
Dominus dicit in euuangelio. Si ergo offers munus
 pine to weofude 7 þar þu gemanst þæt broþor þin hæfð
tuum ad altare et ibi recordatus fueris quia frater tuus habet
 ænig pineg ongean þe forlæt þær lac pine ætforan þam
aliquid aduersum te relinque ibi munus tuum ante al-
 weofude 7 ga aer gesibbsumian breþer þinum 7 þænne
tare? et uade prius reconciliari fratri tuo. et tunc
 cumende þu offra lac pine gif soðlice ge forgyfað man-
ueniens offeres munus tuum; Si enim dimiseritis homi-
 num synna hyra forgifð eow eac fæder eower se þe on
nibus peccata eorum dimittet uobis et pater uester qui in
 heofenum ys gif soðlice na forgyfaþ mannum ne fæder
caelis est. si autem non dimiseritis hominibus? nec pater
 forgifþ eow synna eo(w)re
dimittet uobis peccata uestra;

se apostol sæde mid gepylde underberende ge-
Paulus apostolus dixit. Cum patientia supportantes in-
 mænelicce 7 forgyfende eow sylfum gif ænig ongean sumne
uicem et donantes uobismet ipsis? si quis adversus aliquem
 hæfð ceorunge swa swa god on criste forgeaf eow ealswa
habet quærelam? sicut deus in christo donauit uobis. ita et
 ge doð nanum yfel for yfele agyldende
uos facite. nulli malum pro malo reddentes.

se apostol sæde na agyldende yfel for yfele oppe
Petrus apostolus dixit. Non reddentes malum pro malo. uel
 curs for curse ac þar togeanes bletsigende forþi on
maledictum pro maledicto. sed e contrario benedicentes. quia in
 þam geclypode ge synd þæt on bletsunge yrfewyrðnysse ge agan
hoc uocati estis ut benedictione hereditatem possideatis;

sæde na sæge þu ic agylde yfel for yfele geanbida
Salomon dixit. Ne dicas reldam malum pro malo. expecta
 drihten 7 he alyst þe forgif þinum nehstan derigendum
dominum et liberabit te. Relinque proximo tuo nocenti
 þe 7 þænne biddendum þe synna beoð lætene
tē¹? et tunc deprecanti tibi peccata soluentur;

sæde anre gehwyle swylce forgyfenysse to under-
Agustinus dixit. Unusquisque talem indulgentiam accep-
 fonne ys fram gode swylce he sylf eac sylð nehstan his
turus est a deo. qualem et ipse dederit proximo suo;

sæde swa swa god on criste us ure synna
Hieronymus dixit. Quomodo deus in christo nobis nostra peccata
 forgeaf swa eac we him þa on us syngiað we forgyfan
donauit. sic etiam nos illis qui in nobis peccant dimittamus;

sæde se rihtlice his gyltes forgyfenysse bitt se
Gregorius dixit. Ille recte sui delicti ueniam postulat. qui
 þæt þæt he aer on him sylfum was agylt forgyfþ uton forgyfan
hoc quod prius in ipso delinquitur relaxat; Dimittimus
 soðlice þæt beon scyl us þæt si forgyfen þæt beon scyl fram us
enim quod debetur nobis. ut dimittatur quod debetur a nobis
 þænne æghwyle þæt he rihtlice bitt he begytt þænne his mod
Tunc quisque quod recte petit adipiscitur. cum eius animus
 on bene ne feondes hatunge byð. fordimmode we asendap
in petitione nec inimici odio fuscatur. Fúndimus

¹ uel tibi.

for wiperwinnan bene ac ic wysee þæt heorte healde lufe
pro adversario præcem. sed utinam cor teneat amorem;
 þænne lufigende gestreon be feondum don ne magon eac
Cum diligendo lucrum de inimicis facere possumus? etiam
 hi frynd synd þa þe ehtiað us ne na recð se ealda feond þæt
ipsi amici sunt qui persecuntur¹; Nec curat antiquus hostis ut
 he eorþlice afyrre fram us ac þæt he soþe lufe on us slea
terrena tollat a nobis. sed ut caritatem in nobis feriat;

sæde na soðlice magon synna beon forgyfene him
Isidorus dixit. Non enim posse peccata dimitti ei.
 se þe on hine syngiendum gyltas na forgyfð se þe broþer his
qui in se peccanti debita non dimittit; Qui fratrem sibi
 lator gesibsumað god him lator gegladap on idel soðlice
tardius reconciliat deum sibi tardius placat; Frustra enim
 him gemiltsian god secð se þe hrædlice gegladian on neh-
sibi propitiari deum quaerit? qui cito placari in proxi-
 stan forgymð hrædlice ys to forgyfenne ænigum þænne he
mum negligit; Cito² ignoscendum cuiquam dum
 forgyfenysee bitt

ueniam postulat;

sæde se þe soðlice on hine syngiendum mildelice
Caesarius dixit. Qui enim in se peccanti clementer
 forgyfð nan synne fotswæð on his sawle belifð
indulserit? nullum peccati uestigium in illius anima remanebit;

sæde gif eornostlice þu na forgyfst teonan se
Anastasius dixit. Si ergo non dimittis iniuriam quae
 þe gedon ys na gebed for þe dest ac wyrGINEGE
tibi facta est? non orationem pro te facis. sed maledictionem.
 ofer þe þu ongebrincst swa þu soðlice segst swa me forgif
super te inducis. sic enim dicis. sic mihi dimitte.
 swa eac ic forgeaf On gesamnungum ys geoweden swa micel
sicut et ego dimissi; In conlationibus dicitur. tantum
 soðlice bið forgyfen us swa micel swa we forgyfað þam þa
enim remittitur nobis. quantum nos remiserimus eis qui
 us swa hwylcere awyrigednesse deriað
nobis quacumque malignitate nocuerint;

sæde swa hwylc soðlice þam se on hine syngode
Ciprianus dixit. Quisquis enim illi qui in eum peccauit
 forgyfð forgyfende synne butan tweon ælmyssan he deð
dimittit? ignoscendo peccatum sine dubio elemosinam facit;

VI.

be onbryrdnysse.
De compunctione.

drihten segþ on godspelle soð soð ic secge eow
Dominus dicit in euuangelio. Amen amen dico uobis.
 þæt ge wepað 7 ge heofiað woruld soðlice geblissað ge
quoniam uos plorābitis et plangetis. saeculum autem gaudebit. uos
 unrote beoþ ac unrotnyss eower on blisse cymð
tristes eritis. sed tristitia uestra on letitiam veniet;

se apostol sæde geblissian mid geblissigendum wepaþ
Paulus apostolus dicit. Gaudere cum gaudentibus flere
 mid wependum þa þe wepað swylce hi na wepende syn 7
cum flentibus. qui flent tanquam non flentes sint. et
 þa þe blissiað swylce na geblissigende
qui gaudent tanquam non gaudentes;

se apostol sæde earne beoð 7 heofiað 7 wepaþ
Iacobus apostolus dicit. Miseri estote et lugete et plorate.
 hlehter cower on heofincge si gehwyrfed 7 blis on
risus uester in luctum conuertetur. et gaudium in
 gnornunge
merorem;

sæde hlehter sare byþ gemenegeð 7 ytemyste blisse
Salomon dicit. Risus dolori miscbitur. et extréma gaudii
 heofincg ofsett
luctus occupat;

sæde þa þe nabbað onbryrdnysse ne hi
Agustinus dicit. Qui non habent compunctionem. nec
 nabbaþ clæne gebed goldhord ys god onbryrdnys 7
habent mundam orationem; Thesaurus est bona compunctio et
 unareccendlic blis on sawle mannes sawl mannes
inarrabile gaudium in anima hominis; Anima hominis
 seo þe on gebede byþ onbryrd swyþe him framað to hæle
que in oratione compungitur? ualde illi proficit ad salutem;

sæde na læs to herigenne ys wer strang on
Hieronimus dicit. Non minus laudandus est. uir fortis in
 heofincge þænne on gefeohte
luctu? quam qui in bello;

sæde stefen witodlice scalmsanges þænne heo purh
Gregorius dicit. Uox et enim psalmodic cum per

ontihtinge heortan byþ gedon þurh þa ælmihtigum drihtne to
intentionem cordis agitur. per hanc omnipotenti domino ad
 heortan weg byð gegearwud þæt ontihtum gepance witegunge
cor iter paratur. ut intente mente prophetiae
 gerynu oppe onbryrdnysse gyfe onasende þænne þurh
mysteria uel compunctionis gratiam infundat; Cum per
 gebed onbryrdnys byþ utasend weg us on heortan þurh
orationem compunctio effunditur. uiam nobis in corde per
 þæne to hælende on ende byþ becumen gearcāþ gyndleccineg
quām ad iesum in finem peruenitur parat; Inriquum
 witodlice ofeweard underfelð sawl þænne heo hi sylfe on
quippe superius accipit anima. cum se se in
 tearum heofenrices mid gewilunge gesweneþ gyndleccineg
lacrims caelestis regni desiderio affligit; inriquum
 soþlice neapewerd onfelð þænne helle suslu wepende on-
uero inferius accipit. cum inferni supplicia flendo per-
 dræt ongeangecyrrende us drihten mildelice beclyppe
timescit; Reuertentes nos dominus clementer amplectitur;
 forþi synfulra lif him beon unwyrð callunga na mæg þæt
quia peccatorum uita ei esse indigna iam non potest quae
 mid wopum byþ gepwegen na twyna þu abutan ende beon geriht-
flētibus laetatur; Non dubites circa finem iusti-
 wisodne mann þurh hreowsunge onbryrdnysse ac forþi
ficari hominem per penitentiae compunctionem; sed quia
 seldan þæt gewyrþan gewunað to ondrædenne ys þæt na þænne
raro id fieri solet. metuendum est. ne dum
 to ende byð geyld gecyrrednyss gehopud ær ofsette deað
ad finem differtur conuersio sperata ante occupet mors
 þænne helpe hreowsung na eornostlice on wopum na on
quam subueniat paenitentia; Non ergo in flētibus. non in
 dædum urum ac on drihtne uton trawian forþi eornostlice
actibus nostris. sed in domino confidamus; Quia ergo
 7 æfter fulluhte we besmitan lif uton fullian mid tearum
et post baptisma inquināuimus uitam; baptizemus lacrimis
 ingehyd besmitene æfter wæterum hæle we beon geed-
conscientiam; Inquināti post aquas salutis. renascā-
 cennede of tearum
mur ex lacrimis;

sæde þær soðlice beoð teoras þar gastlic fyr
Basilus dixit: Ubi autem fuerint lacrimę, ibi spiritalis ignis
 byð onæled se þe diglu gepances onlyht
accënditur, qui secreta mentis inluminat.

sæde ær soðlice mid tearum to feormigenne synd
Isidorus dixit. Prius enim lacrimis purganda sunt
 leahtras þa we dydon 7 þænne afeormodre gepances scearpnyss
uitia quae gessimus, et tunc mundata mentis acie

þæt þæt seceað uton besceawian þæt þænne ær wepende fram
id quod quærimus contemplamur: ut dum antea flendo a

us synne dimnyss byð gedriged afeormodum heortan eagum
nobis peccati caligo detergitur, mundatis cordis oculis.

frige uppllice utan besceawian se þe soðlice tearas unge-
liberi superna inspiciamus; Qui uero lacrimas inde-

swicendlice asent 7 swa þeah syngian na geswicð se heofinge
sincerter fœndit, et tamen peccare non desinit: hic lamentum

hæfð ac afeormunge næfð onbryrdnyss heortan ys
habet sed mundationem non habet; Compunctio cordis est.

eadmodnyss gepances mid tearum uppspringende of gemynde
humilitas mentis cum lacrimis exoriens de recordatione

synne 7 of ege domes se ys on gecyrredum fulfremedra
peccati et timore iudicii; Ille est in conuersis perfectior

gebryrdnesse mid lufe se þe ealle fram him flæschlicra gewilunga
compunctionis affectu, qui omnes a se carnalium desideriorum

lufa aweg anyt 7 atilhtinge his mid eallum gepances
affectus repellit, et intentionem suam toto mentis

bigenge on godes foresceawunge gefæstnað twyfealdre onbryrd-
studio in dei contemplatione defigit; Gémine compunc-

nyss mid willan for gode sawl gehwylecs gecorene byp-
tionis affectu propter deum anima cuiusque electi affi-

gewæht þæt ys oppe þænne weorca his yfele he besceawað oppe
citur, id est uel dum operum suorum mala considerat: uel

þænne mid gewilunge eces lifes asihð fceower synd
dum desiderio aeternę uitę suspirat; Quatuor sunt

geliennyssa willena mid þam mod rihtwises halwendlice byð
qualitates affectionum quibus mens iusti salubriter con-

onbryrd þæt ys gemynd forðgewitenra mana besceawung
pripitur, hoc est memoria pretoritorum facinorum, consideratio

elhðeodignysse his on pyses lifes langfernysse gemynd
peregrinationis suae in huius uitae longinquitate. recordatio

wita towerdra gewilnung uplices eþeles þæt to þam
poenarum futurarum desiderium supernae patrię. quatinus ad eam

hwætlicor he mæge becuman synd þa þe na of soþre heortan
quantocius valcat pervenire; Sunt qui non ex uera cordis

onbryrdnysse hyra wregendras gewyrþað ac swa þeah þænne gyt beon
conpunctione sui accusatores fiunt. sed tamen adhuc esse

hi synfulle toamearceað þæt of gehiwudre eadmodnysse andet-
sē peccatores adsignant. ut ex ficta humilitate confes-

nysse stowe hi gemetan halignysse tearas soðlice dædbote
sionis. locum inueniant sanctitatis; Lacrimae enim paenitentiae

mid gode for fulluhte beop getealde lufe tearas wynsume
apud deum pro baptismo reputantur; Dilige lacrimas. si uas

þe syn tearas þe lyst þe symle wop 7 heof beo þu
tibi sint lacrimę delictet te semper plactus et luctus. esto

for au forploten to sargungum swa micelum swa þu wære
tantum pronus ad lamenta. quanto fuisti

forploten to gylte swylce wæs þe to syngigenne atihiting
pronus ad culpam; Qualis fuit tibi ad peccandum intentio.

swyle sy to hreowsigenne estfulnyss hefige synna hefige
talis sit ad penitendum deuotio; Gravia peccata. grandia

heofinga gewilniap
lamenta desiderant;

sæde eadig witodlice ys 7 þriwa eadig swa hwa swa
Effrem dixit. Beatus namque est et tēr beatus. quisquis

hæfð onbryrdnysse æfter gode onbryrdnyss hælp
habet conpunctionem secundum deum; Conpunctio. sanitas

sawle ys onbryrdnyss onlyhtineg sawle ys onbryrdnyss
animę est. conpunctio inluminatio animae est. conpunctio.

forgyfeuyss synna ys onbryrdnyss haligne gast togelæt
remissio peccatorum est. conpunctio. spiritum sanctum addūcit

to hyre onbryrdnyss ancennedne crist deþ eardian on hyre
ad sē. conpunctio. unigenitum christum facit habitāre in se;

tearas mid gode truwan syllað symle par par tearas
Lacrimae apud deum fiduciam dānt semper; Ubi lacrimę

genihtsumiað par gepancas fule na genealæceað
abūndant. ibi cogitationes sordidę non adprōximant.

VII.

be gebede.

De oratione.

drihten segð on godspelle ealle swa hwylce swa ge biddað
Dominus dicit in euuangelio. Omnia quaecumque petiêritis
 on gebede ge lyfende ge onfop waciað witodlice on eallum
in oratione credentes accipiêtis; Uigilate itaque omni
 timan gebiddende þæt gewyrpe beon hæfde forfleon ealle
tempore orantes. ut digni habeamini fûgere omnia
 þa towærde synd 7 standan ætforan suna mannes gebiddaþ
quæ uentura sunt. et stare ante filium hominis; Orâte
 soþlice þæt na gewyrpe fleam eower her oþpe on restendæge
autem ut non fiât fûga uestra. hieme uel sabbato.

se apostol sæde gyfende gemænlice wyrðment eal-
Petrus apostolus dixit. Inpertientes¹ inuicem honorem tam-
 swylce eac efenyrfeweardum gyfe lifes þæt na beon gelette
quam et coherédibus gratiæ uitæ. ut non impediatur
 gebedu eowre
orationes uestræ;

se apostol sæde gebede onstandende gebiddende
Paulus Apostolus Dixit. Orationi instantes². orantes
 on eallum timan on gaste wacigende on ealre anrædnysse
omni tempore in spiritu. uigilantes in omni instantia;

se apostol sæde gebiddaþ eow gemænlice þæt
Iacobus apostolus dixit. Orâte pro inuicem ut
 ge beon gehælede micelum soþlice framap gebed rihtwises
saluemini. multum enim ualet deprecatio iusti

singal
assidua;

sæde feorr ys drihten fram arleasum 7 gebedu
Salomon dixit. Longe est dominus ab impiis. et orationes
 rihtwisra he gehyrð selre ys ende gebedes þænne
iustorum exaudiet. melior est finis orationis. quam
 se fruma ætforan gebede gegearwa sawle þine 7
principium; Ante orationem præpara animam tuam. et
 nelle þu beon swylce so mann se fandað god se þe gehealt
noli esse quasi homo qui temptat deum; Qui conseruat
 lage he gemenifylt gebed bene gederedes gehyrð
legem. multiplicat orationem; Preccationem læsi exaudiet

¹ s. sitis.² s. sitis.

god gebed on eadmodnysse ofer genipu þurhfærð la bearn on
deus; Oratio in humilitate. super nubes penetrabit; Fili in
 þinre untrumnysse na forseoh þu þe sylfne ac gebide god
tua infirmitate non despicias te ipsum sed ora deum.
 7 he gehealp þe framwend fram gylte 7 gerece handa
et curabit te; auerte a delicto et dirige manus;

sæde mid gebedum we beoð afeormode mid readingum
Isidorus dixit. Orationibus mundamur. lectionibus
 we beoð getyde aegðer god ys gif alyfð gif na alyfð
instruimur. utrūque bonum est si liceat. si non liceat
 betere ys gebiddan þænne rædan forþi þe on rædinge
melius est orare quam legere. quia in lectione
 we oncnawað þat we don scylon on gebede þa we onsof
cognoscimus quod facere debemus. in oratione ea accipiemus
 þa we biddað ne soðlice on dæge þu aemtiga. na on nihte
quae postulamus; Neque enim die uaces neque nocte.
 ac þænne slæp of eagum þinum afealð. þænne andgyt
sed cum somnus de oculis tuis ceciderit. tunc sensus
 þin on gebede wacige gebed afeormað sawle fram synnum
tuis in oratione uigilet; Oratio mūdat animam a peccatis.
 gebed hæfð hæle on gebede geara beo þu ætyw
oratio habet salutem; in oratione paratus esto; Ostende
 forbæfednysse heortan þinre þat þu rumran gyfe begyte
continentiam cordis tui. ut ampliorem gratiam consequaris

sæde swa swa soðlice cempan butan wæpnum
Hieronimus dixit. Sicut enim militi sine armis
 to gefeohte faran na gerist swa menn cristenum forþstæppan
ad bellum exire non cōuenit. ita homini christiāno procedere
 ægnigum butan gebede na framað utgangende on his inne
quolibet sine oratione non expedit; Egredientes de hospitio.
 gewæpnige gebed ongeangangendum of stræte gebed
armet oratio. regredientibus de platēu oratio
 ongeanyrne.
occūrat;

sæde swa micele hefigre sace gepanca
Gregorius dixit. Quāto grauiore tumultu cogitationum
 flæsclicra we synd ofsette swa micclum gebede hatlicor on-
carnalium premimur. tanto orationi ardentius in-
 standan we scylon to gode witodlice heortan mid handum
sistere debemus; Ad deum quippe corda cum manibus

uppahebban ys gebedes ures biggeneg mid gewyrhton godes
leuare est orationis nostrae studium cum merito boni
 weorces onasettan hrædlicur to bene dema byþ gebiged gif
operis inponere; Citius ad precem iudex flēctitur. si
 fram þwyrnysse his biddend byð geþread Se eornostlice on
a prauitate sua pētor corrigatur; Ille ergo in
 naman hælendes bitt se þe þæt bitt þæt to þære soðan
nomine saluatoris pētit. qui illud petit quod ad ueram
 hæle belimpð witodlice gif þæt þæt na framað byð beden
salutem pētinēt. nam si ul quod non expedit pētitur.
 na on naman hælendes byð beden þænne soðlice gebede
non in nomine iesu pētitur; Cum uero orationi
 þearle we onstandað stent hælend þæt he leoht ongeansette
uehementer insistimus. stat iesus ut lucem restituat.
 forþi þe god on heortan ys gefæstnod 7 leoht forlæten
quia deus in corde figitur. et lux amissa
 byð geedniwod se þe fram eorþlicum dædum freoh sylfum gode
reparatur; Qui a terrenis actibus liber sōli deo
 geæmtian gecearnode for agyltendum nehstum gebidde þa þe
uacāre meruit. pro delinquentibus proximis exōret; Eā quē
 þurhsmeargean on us sylfum fullicor we hogiað oft
perscrutāri in nobismet ipsis plēnius nūtimur. sepe
 soðlicor gebiddende þænne smeagende we þurhfarað
uērius orando quam inuestigādo penetramus;
 sæde gebed heortan ys na welera ne na
Isidorus dixit. Oratio cordis est. non labiorum neque
 soþlice word biddendes god begymð ac gebiddendes heortan
enim uerba deprecantis deus intendit. sed orantis cōr
 he gesylhð selve ys soðlice mid swigean gebiddan heortan
aspicit: Melius est autem cum silentio orāre cordis.
 þænne mid sylfum wordum butan gesihpe gepances þæt gif
quam solis uerbis sine intūitu mentis; Quod si
 stillice ænig gebitt eac seo stefen geswige þeah heo mannum
tācīte quis orat et uox sileat quāuis hominibus
 þemipe gode heo þemipan na mæg se þe ingehyde and-
*lātāt dei*¹ *lātēre non potest. qui conscientiae prae-*
 werde ys clæne ys gebed þæt on his timan worulde na
sens est; Pūa est oratio. quam in suo tempore saeculi non
 betwux cunnað cara feorr witodlice fram gode ys mod þæt
interveniant cūrae; Lōnge quippe a deo est animus. qui

¹ rel deum.

on gebede mid gepancum worulde byð abysgod þænne
*in oratione cogitationis saeculi fuerit occupatus*¹; *Tunc*
 eornostlice soðlice we gebiddað þænne we elleshwannu na
ergo ueraciter oramus. quando aliunde non
 þenceað ac swyðe feawa synd þa þylce gebedu habban
cogitamus. sed ualde pauci sunt qui tales orationes habeant.
 7 þeah þe hi on sumum syn earfodlice swa þeah þæt hi
*et licet in quibusdam sint. difficile*² *tamen ut*
 æfre syn swa we mid gebedum we synd gerehte ealswa
semper sint; Sicut orationibus regimur? ita
 mid sealma bigencgum we beon gegladude to singenne soðlice
psalmorum studiis delectamur Psallendi enim
 notu unrotnysse heortan gefrefrað swa micel beon scyl
utilitas. tristitiam cordis consolatur; Tantus esse debet
 gebiddendes embe god willa þat he ne geortruwige on benum
orantis erga deum affectus. ut non desperet precibus
 gefremmincege on idel soðlice we biddað gif hopan truwan
effectum; Inaniter autem oramus. si spei fiduciam
 we nabbað se þe fram bebdum godes byþ fram awend þæt he
non habemus; Qui a preceptis dei auertitur. quod
 on gebede bitt na gegearnað gif soðlice þæt þæt god
in oratione postulat non meretur; Si autem id quod deus
 bebytt we don þæt þæt we biddað butan tweon we begyt-
precipit faciamus. id quod petimus sine dubio obtinebi-
 að gebed on andwerdum foran life for læcedome synna
mus; Oratio in presenti tantum uita. pro remedio peccatorum
 byð asend sealma soðlice sang ece godes lof
effunditur; Psalmorum autem decantatio. perpetuam dei laudem
 geswutelap 7 wuldor ece swa oft ænig byð æthrin-
demonstrat. et gloriam sempiternam; Quotiens quilibet tangi-
 en mid leahtra ealswa oft to gebede he hine underpeot
tur uitio. totiens ad orationem se subdat.
 forþi gelome gebed leahtra ongewinn acwencð swa
quia frequens oratio uitiorum inipugnationem extinguit; Tam
 purhwunigendlice begyman hit gedafenað mod ure ge-
perseueranter intendere oportet animum nostrum
 biddende 7 cnucigende oð þæt onpæsliche gewilnunga
orando atque pulsando. quousque inportunas desideriorum
 flæsclira mislara þa urum ongeanwiperiað andgytum
carnalium sugge(st)iones. quae nostris obstrepunt sensibus

¹ rel retentus.² s. est.

mid strangustre tiltinge we ofercuman þænne soðlice gebid-
fortissima intentione superemus; Dum enim ora-
 dap to gemynde gylt we ongeangelædað þænne we gode
mus. ad memoriam culpam reducamus; Cum deo
 ætstandað gemerian 7 wepan we scylan gemunende hu
adsistimus. gémere et flére debemus? reminiscentes quam
 hefige syn scylda þa we agyltan gepanc ure heofenlic
gratia sint scelera quæ commisimus; Mens nostra celestis
 ys 7 þænne gebiddende god fullice (byð) besceawud þænne
est. et tunc orando deus plene contemplatur? quando
 hit mid nanum eorþlicum earum oppe gedwyldum byð gelett
nullis. terrenis curis aut erroribus impeditur;
 to afcormigenne ys witodlice ærest mod 7 fram
Purgandus est itaque primum animus atque a
 tidlicra pinga gepance to asyndrigenne þæt mid clære
temporalium rerum cogitatione segregandus. ut pura
 gepances scearpnysse to besceawigenne god gehwile þurh-
mentis acie ad contemplandum deum quisque per-
 fare þænne begytan godcunde mildheortnysse we gelyfað
transeat; Tunc impetrare dicinam misericordiam credimus.
 þænne mid eadmodum willan we ætstandað þænne we ge-
quando supplicia affectu adsistimus cum ora-
 biddap þænne soðlice ma deoful gepancas cara
mus; Tunc autem magis diabolus cogitationes curarum
 wordlicra meniscum modum ongebrineð þænne he gebid-
secularium humanis mentibus ingerit? quando oran-
 dende gesyhð se þe byð gederod na geswice gebiddan for
tem aspexerit; Qui leditur non desistat orare pro
 hi derigendum forþi æfter godes cwyde syngað se þe for
se ledentibus? quia iuxta dei sententiam peccat. qui pro
 his feondum na gebitt naht framað gebed his þæs þe
inimicis non orat; Nihil proficit oratio illius. cuius ad-
 gyt sar on gepance oððe hatung wunað on breoste
huc dolor in mente. vel olium manet in pectore;
 heortan soðlice mid handum upphæfð se þe gebed mid
Cor enim cum manibus leuat. qui orationem cum
 weorce he uppahefð ellesshwar ys gesæd swa hwyle swa gebitt
opere subleuat; Alibi dicitur; quisquis orat.
 7 he na wyreð heortan he uppahefð 7 hand he upp na
et non operatur. cor leuat et manum non leu-

ahefð swa hwylc soðlice wyrceð 7 na gebitt hand he upp-
at. quisquis uero operatur et non orat. manum leu-
 ahefð 7 heortan he na uppahefð eornostlice 7 gebiddan neod
at et cor non leuat; Ergo et orare necesse
 ys 7 weorcean eft ys gesæd gyltlice handa to driht-
est. et operari; Item dicitur; culpabiliter manus ad do-
 ne upparæð se þe dæda his gebiddende gylplice ge-
minum erigit. qui facta sua orando iactanter pro-
 ypð eft ys gesæd se þe soðlice gylplice gebitt lof
dit; Iterum dicitur; qui enim iactanter orat. laudem
 gyrnende mennisclic na þæt an his gebed na adilegað
appetendo humanam. non solum eius oratio non delet
 synne ac hit byð awend on synne ellesshwar ys
peccatum. sed ipsa uertitur in peccatum; Alibi di-
 gesæd swa oft gebiddende na raþe beoð gehyrede ure
citur; quótiens orantes non cito exaudimur. nostra
 us dæda on eagam we toforansettan þæt þæt sylfe þæt
nobis facta in oculis proponamus. ut hoc ipsum quod
 we synd toferede na godcundre byþ geteald rihtwisnyse ac
differimur. non diuinae reputetur iustitiæ? sed
 gyltes ures eft ys gesæd oft soðlice feala god na
culpe nostrae; Item dicitur; sepe autem multos deus non
 gehyrð to willan þæt he gehyre to hæle ellesshwar
exaudit ad voluntatem. ut exaudiat ad salutem; Alibi
 ys gesæd na soðlice gesibsumað god mænigfeald gebedes
dicitur. Non enim conciliat deum multiplex orationis
 spæc ac clænust 7 syfrust gebedes atihþing eft ys gesæd
sermo. sed purissima sinceræque orationis intentio; Item dicitur
 gebed gelome deofles flana oferswyð deofles flana ascyrað
*oratio fréquens? diaboli tela exsuperat? diaboli iacula submouet*¹
 singal gebed eft ys gesæd unclæne gastas gebedes ofer-
oratio continua; Item dicitur. immundos spiritus orationis euin-
 cymð anrædnys forþi deofulscinnu þurh gebed beoð oferswyþede
cit instantia. quia demonia per orationem uincuntur;
 on bec ys gesæd lar us ys gebiddan
In libro clementis dicitur; Disciplina nobis est orare
 for slagum 7 for ehtendum urum
pro interfectoꝝ. et persecutoribus nostris;

sæde gebed witodlice micel bewerunge sawle
*Basilius dixit. Oratio namque grandis munitio est animæ*²

¹ s. aufert.² deþ
s. facit.

purh gebedu clænuste ealle us nytlice beoð gesealde fram
Per orationes purissimas omnia nobis utilia tribuuntur a
 drihtne 7 ealle derigende butan twyn beoð afligeðe
domino et cuncta noxia procul dubio effugantur;

god ys gebed mid fæstena 7 mid ælmys-
Ciprianus dicit. Bona est oratio cum ieiunio et elemo-
 san eft ys gesæd hrædlice gebedu to drihtne astigað
sina; Item dicitur. cito orationes ad dominum ascendunt.

þa to him geearnunga ures weorces ongesettað
quas ad eum merita nostri operis imponunt

sæde swa rædinege 7 gebede ge seylon onsittan þæt
Caesarius dicit. Sic lectioni et orationi debetis incumbere. ut
 hwilon eac swylee mid handum sum þing ge magon began eft
interdum etiam manibus aliquid possitis exercere; Item
 ys gecweden twam gemetum gebed byð gelett þæt na begytan
dicitur. Duobus modis oratio impeditur. ne impetrare

ænig mæge gebedene þæt ys gyf oppe yfelu gyt ænig
quisque valeat postulata. hoc est. si aut mala adhuc quisque

agylt oppe gif agyltendum him gyltas na forgyfð on lif
committit. aut si delinquenti sibi debita non dimittit; In uita

yldryna ys gecweden swa swa geattrude nytenu strengan
patrum dicitur. Sicut uenenata animalia fortiores

wyrta oððe wyrtgemangu utanydað swa eac gepancu horige
herbe uel pigmenta expellunt. ita et cogitationes sordidas

gebed mid fæstene utanytt eft ys gecweden swylee we gebid-
oratio cum ieiunio repellit; Item dicitur. Quales oran-

dende wyllað beon gemette eal swylee we ær timan on gebede
tes uolumus inueniri. tales nos ante tempus in oratione

gegearwian we seylon eft ys gecweden criste soðlice geþeodd
preparare debemus; Item dicitur. Christo enim coniuncta

geþanc 7 healicust on tide gebedes atihht nan yfel naht
mens? et precipue in tempore orationis intenta. nihil malum nihil

oferflowende onfehð
superfluum recipit.

VIII.

be andetnysse.
De Confessione.

drihten segð on godspelle æle eornostlice þe an-
Dominus dicit in euangelio. Omnis ergo qui con-

dett me beforan mannum ic andete 7 ic hine beforan
fitebitur me coram hominibus. confitebor et ego eum coram
 fæder minum se þe ys on heofenum
patre meo qui est in caelis;

se apostol sæde on heortan soðlice ys gelyfed to riht-
Paulus apostolus dixit. Corde enim creditur ad in-
 wisnysse on mupe soðlice andetnys gewyrð to hæle
stítiam. ore autem confessio fit ad salutem;

sæde andettað eornostlice eow betwynan synna
Iacobus dixit. Confitemini ergo alterutrum peccata
 eowre 7 gebiddað gemænelice þæt ge beon gehælede
uestra et orate pro inuicem ut saluemini;

sæde se þe behyd scylda his na byð gerihtlæht
Salomon dixit. Qui abscondit scelera sua non dirigetur;
 se þe soðlice geandett byð 7 forlæt þa mildheortnysse
qui autem confessus fuerit et reliquerit ea misericordiam
 he begytt
consequetur;

se apostol sæde gif we secgað þæt we synne
Iohannes apostolus dixit. Si dixerimus quia peccatum
 nabban sylfe us we beswicað 7 soðfæstnyss on us
non habemus. ipsi nos seducimus et ueritas in nobis
 nys gif we soðlice andettað synna ure eac he afeormað
non est; si autem confiteamur peccata nostra. et mundet
 us fram ælcere synne
nos ab omni peccato;

sunu sæde ne beo þu gescynd andettan syn-
Hiesus filius Sirach dixit. Non confundaris confitèri pec-
 na pine 7 na underþeod þu þe menn for synne ær deape
cata tua. et ne subicias te homini pro peccato; Ante mortem
 andett cwucu gif þu hal andetst, 7 þu herast. drihten
confitère uiuus; si sanus confitèberis et laudabis dominum;
 þu byst gewuldrod on gemiltsungum his
gloriaberis in miserationibus illius;

sæde gif þu segst synna pine yldra gehyrð þe
Origenis dixit. Si dixeris peccata tua prior. exaudiet te
 drihten swylce fole halig
dominus tamquam populum sanctum;

sæde andetnys manna yfelra angynn hit ys
Agustinus dixit. Confessio hominum malorum initium est

weorca godra se þe andett synna his 7 wregð hine
operum bonorum; Qui confitetur peccata sua. et accussat se
 he synnum his mid gode he deð his wedd þola þu yldran
de peccatis suis cum deo facit pactum; Ferto patrem
 larendne þæt þu na gefrede deman widnigendne tima an-
crudentem? ne sentias iudicem punientem; Tempus con-
 detnysse ys nu andett þa þu dydest þa þu on worde þa þu
fessionis est. nunc confitère quæ fecisti? quæ in uerbo. quæ
 on weorce þa þu on nihte þa þu on dæge andett on timan
in opere. quæ in nocte. quæ in die. confitère in tempore
 gedefum 7 on dæge hæle þu onfehst heofenlic goldhord
oportuno. et in die salutis accipies caelestem thesaurum;

sæde hlehterlic hit ys wanhalnysse tobrocenre
Hieronimus dixit. Ridiculum. est debilitate fracta
 calles lichaman wunda feawa geswutelian
totius corporis? uulnera pauca monstrare;

sæde ne na soðlice him gegearcian miht læcedom
Ambrosius dixit. Neque enim ei adhibere potes remedium
 þæs þe ys wund digle
cuius est uulnus occultum;

sæde nele god wrecan yfelnysse se andettan
Gregorius dixit. Non uult deus ulcisci malitiam? qui confitèri
 gyltas þurhlærð he gewilnað beon unbunden andettende þæt he na
delicta persuadet; Optat dissolui² confitentes. né
 oferprute witnian genyde 7 swa micelum ys mann mid seamum
contumaces punire cogatur. tantumque est homo sarcinis

synna gehefegud swa micelum swa fram godum weorcum
peccatorum grauatus? quantum a bonis operibus
 fremede þa þe ungecweme beon mannum ungedefum gewuniað
alienus; Eū quæ ingrata esse hominibus inportunis solent?

dome soðfæstnysse geliciað se þe agyltendes wunda belocenum
iudicio ueritatis placent; Qui delinquentis uulnera concluso
 breoste 7 mid tungan oferhelað swa micle swyþor mid swigean
pectore et lingua tegit? quanto amplius silentio
 ofsett swa micle hefigran sar innan fett
premit? tanto grauiorem dolorem intrinsecus nutrit; Nam
 þænne fylð seo þe innan wealð hyþ utaworpen to hæle
cum putredo quæ intèrius feruet. eicitur. ad salutem
 sar byð geopenud ælc witodlice synful þænne he gylt
dolor aperitur; Omnis quippe peccator dum culpam

¹ s. deus.² s. a peccato.

his wiðinnan inngelhyde behyt innan lutað 7 on his
suam intra conscientiam abscondit. intrinsecus latet. et in suis
 þurhfærum byð bediglod synfulle god gesihð 7 he forpyld-
penetrabilibus occultatur; Peccatores deus uidet et susti-
 igað ongeanstandende he þolað 7 genyperað dæghwamlíce
net. resistentes tolerat et damnat; Cotidie

þurh godspel mildelíce geclypað andetnysse ure of
per euangelium. clementer. uocat¹; Confessionem nostram ex
 clænre heortan he gewilnað 7 ealle þe we agyltað he for-
puro corde desiderat et cuncta quæ delinquimus re-
 gyfð synne attor hælwendlice byð geopenud on andetnysse
laxat; Peccati uirus salubrier aperitur in confessione.

þæt cwyldbærlice lutude on gepance andettende synna hwæt
quod pestifere latebat in mente; Confitendo peccatu quid
 elles doð we buton yfel þæt on us latude we geopeniað
aliud agimus. nisi malum quod in nobis latebat aperimus?

synful soðlice gecyrrred of synnum on wopum eallunga rihtwis
Peccator enim conuersus de peccatis in flētibus. iam iustus
 beon ongynd þænne he ongynd wregean þæt he dyde
esse inchoat. cum coeperit accusare quod fecit;

sæde þa þe synna his mannum bedigliað 7 þurh
Isidorus dixit. Qui peccata sua hominibus occultant. et per
 hi sylfe geandette na beoð god þæne þe hi gewitan hæfdon
semet ipsos confessi non fuerint. deum quem testem habebant.

hine hi habbað eac wrecend of þam anra gehwylc rihtwis beon
ipsum habebunt et ultorem; Ex eo unusquisque iustus esse

ongynd of þam þe his wregend wunað fela soðlice þar
incipit. ex quo sui accusator extiterit; Multi autem e

togeanes hi sylfe synfulle andettað 7 hi sylfe fram
contra semet ipsos peccatores futentur. et semet ipsos a

synne na ætbredað micel eallunga rihtwisnysse dæl ys
peccato non subtrahunt; Magna iam iustitiae pars est.

hine sylfne witan mann þæt he þwyr ys þæt he of þam
se ipsum nosse hominem quod prauus est. ut ex eo

godcundum mægne si underpeod eadmodlicor of þam þe he his
diuine uirtuti subdatur humilior; ex quo suam

untrunmysse oncnæwð wel hine sylfne deme rihtwis on
infirmiorem agnoscit; Bene se iudicet iustus in

þysum life þæt he ne si gedemed fram gode mid genyperunge
hac uita. ne iudicetur a deo damnatione

¹ deus.

ecere þænne soðlice dom be him gehwyle nimp þænne
perpetua; Tunc autem iudicium de sé quisque sūmit. quando
 he þurh þæslike deadbote his þwyran dæda genyþerað
per dignam paenitentiam sua praua facta condemnat;
 twyfealdne habban scyle wop on behreowsunge æle synful
Duplicem habere debet fletum in puenitentia omnis peccator.
 oððe forþan þe he þurh gymeleaste god na dyde oppe
sive quia per negligentiam bonum non fecit. séu
 forþi þe he yfel þurh þristnysse gefremede þæt soðlice gedaf-
quia malum per audaciam perpetravit? quod enim opor-
 nide he na dyde 7 he dyde þæt beon gedon na gedafnude
tuit non gessit. et gessit quod aqi non oportuit;
 sum soðlice eallunga rihtwisnysse dæl ys unrilt
Quaedam enim iam iustitiae portio est iniquitatem
 his menn behydan 7 on him sylfum be his synnum
suum homini abscondere. et in semet ipso de peccatis
 agenum for-reamigean se þe ongebrohte him teonan mid
propriis erubescere; Qui inlatus sibi contumelias tran-
 glædum geþance geswutelað sar heortan geopenað 7 attor
quillo animo prodit. dolorem cordis aperit. et uirus
 þæt wealð on modo eþelice ongeanwyrpð wunda soðlice
quod feruet in animo facile reicit; Uulnera enim
 geþances opene rape acofriað belocene pearle wundiað andet-
mentis aperta cito exalant. clausa nimis exulcerant; Con-
 nys gerihtwisað andetnys synne forgyfednysse sylð ælc
fessio iustificat. confessio peccati ueniam donat. omnis
 hopa on andetnysse wunað on andetnysse stow mildheort-
spes. in confessione consistit. In confessione. locus misericor-
 nysse ys se þe synne geyrð raðe he byð gehæled leahter
diae est; Qui peccatum prôdit cito curatur. crimen
 soðlice swigende byð gemarud gif open ys leahter he gewyrð
autem tacendo ampliatur; Si patet uitium. fit
 of micelum lytel gif lutað leahter he gewyrð of lytlum
ex magno pusillum. Si lûtet uitium. fit ex minimo
 micel of swigean gylt wyxt
magnum. silentio culpa crescit;

sæde betere ys soðlice on yfelum dædum clæne
Basilius dixit. Melior est enim in malis factis pura
 andetnysse þænne on godum weorcum ofermodig gylp
confessio. quam in bonis operibus superba gloratio;

on bec ys gecweden swigendum na epelice mæg lac-
In libro clementis dicitur; Tacentibus. non facile pōtest me-
 nung gedafenlicre 7 neodlicre spræce beon gegearwud cyþan
dēla oportūni et necessarij sermonis adhibēri; Profferri
 scyl anra gehwylc on hwam mod þurh nytenysse adlað
debet unusquisque in quō animus per ignorantiam lāguet;

IX.

be dædbotnysse.
De Penitentia.

drihten segð on godspelle dædbote doð togenea-
Dominus dicit in ænuangelio. Penitentiam agite. adpropin-
 læhð soðlice rice heofena
quabit enim regnum caelorum;

se apostol sæde hreowsunge doð 7 si gefullud anra
Petrus apostolus dixit. Penitentiam agite et baptizetur unus-
 gehwylc eower 7 ge onfoð gyfe haliges gastes
quisque uestrum. et accipietis donum sancti spiritus;

se apostol sæde þam witodlice þa þe æfter deað-
Paulus apostolus dixit. His quidem¹ qui² secundum paeni-
 bote godes weorces wuldor 7 wyrðscype 7 unwemminge
tentiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem
 secendum lif ece
quaerentibus uitam aeternam;

sæde god ys gepreadne geswutelian hreowsunge
Salomon dixit. Bonum est. correptum manifestāre paenitentiam
 swa soðlice he afigð sylfwilles synne na sege þu ic syngode
sic enim effugit uoluntarie peccatum? ne dicas peccaui.
 7 hwæt getimode me unrotlices be gemiltsudre synne nelle þu
et quid accidit mihi triste; De propitiato peccato noli
 beon butan ege ne þu na ic synne ofer synne ne
esse sine metu. neque adicias peccatum super peccatum; Ne
 lata þu beon gecyrred to drihtne 7 na yld þu of dæge on dæg
tārdes conuerti ad dominum. et ne differas de die in diem;
 na forhoga þu mann awegawendne hinc fram synne gemun þu
Ne despicias homine(m) auertentem sé a peccato. memento
 þæt ealle on gebrosnunge we synd se hehsta on hatunge
quoniam omnes in corruptione sumus; Altissimus odio

¹ s. predicamus.² s. sunt.

hæfð synfulle 7 he gemiltsað behreowsigendum si þu gehabet peccatores et misértus est paenitentibus; Con-
 cyrred to gode 7 forlæt synna þine eala bearn þu syn-
 uértere ad deum. et relinque peccata tua; Fili pec-
 godest na geie þu eft ac be ærrum bide þæt hi
 casti. ne adicias iterum. sed de pristinis¹ deprecáre ut re-
 beon forgyfene þe swylce fram ansyne snacan fleah synna
 mittantur tibi; Quási a facie cólubri fúge peccata.
 7 gif þu togenealæhst to þam he u(nder)foð þe
 et si accésseris ad illa susce(i)piet te;

sæde dædbot þeah þe heo si gehwæde heo na
Origenis dixit. Paenitentia quámuis sit exígua non
 byð forsewen mid deman rihtwisne god
despicitur apud iúdicem iustum deum;

sæde se soðlice se þe his gyltas gepencð 7 sona
Agustinus dixit. Ille uero qui sua scelera cógitat. et státim
 gecyrred byð forgyfenysse him gelyfe gif þu soðlice þænne
conuersus fuerit. ueniam sibi credat; Si enim tunc
 wy(lt) dædbote don þænne þu syngian na miht synna
uis paenitentiam ágere quando peccare non potes? peccata
 þe forletan naes þu hi arleas sawl byð heofud on yfelum
te dimiserunt non tū illa; Impia anima plúgitur in malis.
 þænne heo hiht be godum
dum sperat de bonis;

sæde ic wolde þat swa raþe swa si gecyrred
Hieronimus dixit. Utinam tām cito conuertatur
 synfull to dædbote swa raþe drihten gegearwud ys
peccator ad penitentia(m) quám cito dominus preparatus est.
 eac swylce forestiht awendan cwyde na soðlice tide
etiam prefatu mutare sententiam; Non enim temporis

l(an)ge asmeað god ac mid willan syfernysse bot
lo(n)gitudinem requirit deus. sed affectu sinceritatis paenitudo
 byð awinsud se þe soðlice mid eallum on criste gepance
pensatur; Qui enim tota in christo mente
 getruwað þeah þe he ealswa mann asliden dead byð on
confidit. átiansi sicut homo lapsus mortuus fuerit in
 synna on geleafan his he leofað on ecnysse to warnigenne
peccato. fíle sua uiuit in aeternum; Cauendum

¹ s. peccatis.

ys wund seo þe mid sare byð gehæled fylð flæsces isene
est. uulnus quod dolore curatur; Putredo carnis. ferro
 behofað 7 ceorfingisene racenteah fylða 7 loccas na synd
indiget et cauterio; Catena sordes et comę non sunt
 cynehelmes tacnu ac wopes 7 teara sac 7 fæs-
diadēmatīs signa. sed fletus et lacrimarum; Saccus et iei-
 ten wæpnu synd. deadbote 7 læcedom synna for-
niū arma sunt paenitentiae. et remedium peccatorum.

þi þe æmtig wamb 7 gyrla hohfull geornfullicur drihten
quia inānis uenter et hābitus luctuōsus. ambiōsius dominum

bitt god on gecynde mildheort ys 7 gearu þæt
deprecatur; Deus natura misericors est. et paratus ut
 he hæle mid miltse þa he na mæg hælan (mi)d rihtwisnyse
saluet clementia. quos non potest saluāre iustitiū;

god ne he godu gefylð þe he haligum behet gif hi on-
Deus nec bona implet quae sanctis promisit. si illi re-
 geancyrrað to leahtrum ne yfelu þe he synfullum preað
uertantur ad uitia. nec mala quae peccatoribus comminatur.

gif hi ongeangecyrrrede beoð to hæle man unrihtwis
si illi reuersi fuerint ad salutem; Homo iniquus

se þe þurh man forwyrðendlice welan gegaderude gif he a-
qui per nefas peritūras diuitias congregauit. si al-
 hwænne gecyrrred ætwindan gewilnað ece suslu he scyl
quando conuersus euādere cupit aeterna supplicia. debet
 don þæt he micelnysse synna mæge geemnyttan mid
agere. ut multitudinem peccatorum possit exaequāre uber-
 genihtsumnyse mægena

tate uirtutum;

sæde bot soðlice þeawas awent 7 lange
Hilarius dixit. Paenitudo enim mōres immutat. et longa

tida leahtras on prince eages forwyrpað gif heartan
temporum crimina in ictu oculi pēreunt. si cordis

acenned byð onbryrdnys
nāta fuerint compunctio;

sæde ne we soðlice for gylte betað gif
Gregorius dixit. Neque enim pro delicto satisfacimus. si

we fram unrihtwisnyse na geswicað se þe agylte forbodene
ab iniquitate non cessāmus; Qui commisit prohibita.

him sylfum framceorfan scyl for þam eac forgyfene 7 hine
sibimet ipsi abscidere debet pro his etiam concessa. et sé

gelæcð on læstum se þe geman on mæstum agyltan
reprehendat in minimis. qui meminuit in maximis deliquisse;
 genoli fremede fram gelcafan ys se þe to donne dædbote
Satis alienus a fide est qui ad agendam poenitentiam
 timan ylde geanbidað to ondrædenne ys þæt he na þænne
tempora senectutis expectat. metuendum est. nē dum
 he hopað mildheortnysse onbefealle on dom dædbote
spērat misericordiam incidat in iudicium; Poenitentiam
 witodlice don ys gefremede yfelu beheofian 7 beheofude na
quippe agere est perpetrata mala plāngere. et plangenda non
 gefremman witodlice se þe swa synna bewepð þæt he swa þeah
perpetrare; Nam qui sic peccata deplorat ut tamen
 opre agylte þænne gyt dædbote don oððe he nat oððe
alia committat. adhuc poenitentiam agere. aut ignorat aut
 he twyhiwað god ælmihtig swincan hine cyð þænne
dissimulat; Deus omnipotens laborare se denuntiat. cum
 he stiþe manna þwyrnyssa byrð gif hwa þe be synne
dāras hominum prauitātes pōrtat; Si quis te de peccato
 wiðutan preað þu andett inran þa he nat ne
forūsecus corréxerit. tū confitēre interiōra quē ille nēscit; Neque
 soðlice mæg beon gyfu gecorenra butan þar byð forgyfenys.
enim pōtest esse gratia electorum. nisi ubi fuerit uenia
 synna ma eornostlice be synfullum gecyrredum þænne
peccatorum; Magis ergo de peccatore conuerso quam
 be rihtwisum standendum blis byð on heofene nedbehefe
de iusto stānte gaudium fit in caelo; Necessarium
 eornostlice ys se þe wile hine eallum gemete afeormian fram
ergo est. qui uult se omni modo purgare a
 synne ærest þa gyltas forceorfan se inra dema gepanc
peccato. primo ipsas culpas succidere; Internus iudex mentem
 swyþor þænne þa word besceawað næfre synfalle to
pōtius. quam uerba considerat; Numquam peccatores ad
 wopum dædbote gehwurfon gif nane wæron goddra
lumentum paenitentiae redirent? si nulla ēssent bonorum
 bysena þa heora gepanc. tugon ælc soðlice synn
exempla quae eorum mentem trāherent; Omne enim peccatum
 hefelic ys forþi heo na gepafað sawle to hehnyssum ahebban
grāue est. quia non permittit animam ad sublimia leuare;
 ne soðlice þænne forgyfenysse gemett se þe nu gecwemne
Neque enim tunc ueniam inueniet qui mōdo aptum

forgyfenysse timan forspilde þar eallunga fram gode na mæg
uenie tempus pērdidit; Ibi iam a deo non pōtest
 gegearnian þæt he bitt se þe her nolde gehyran þæt he het
merēri quod petit. qui hic noluit audire quod iussit.
 se þe timan gedafenlice dædbote forspylde on ydel ætforan
Qui tempus congrue paenitentiae pērdidit. frūstra ante
 rices dura mid benum com
regni ianuam cum precibus uenit;

sæde dædbot na mid worde to donne ys ac
Isidorus dixit. Paenitentia non uerbo agenda est sed
 mid dæde rape byð gebet gylt se þe rape byð oncnawen
facto; Cito corrigitur culpa. quæ cito cognōscitur
 latur soðlice byð gehæled wund seo þe eallunga fuligen-
Tārdius autem sanatur uulnus quod iam putres-
 dum limum stineð rape heo geedcucað gif rapor lacnung
centibus membris fētet. cito reuiuēscit; si cūtiūs melēla
 byð gegearwud witodlice se þe gewunan deð to synnigenne
adhibetur. Nam qui consuetudinē facit peccandi.
 eallunga he bebyrged ys hefig gylt hefige hæfð ned-
iam sepultus est; Grāde scēlus. grandem habet ne-
 behefe bote se þe eornostlice gewilnað gewiss beon
cessariam satisfactionem; Qui ergo cupit certus ēsse
 on deape be forgyfenysse hal he behreowsige 7 hal ge-
in morte de indulgentia; sanus peniteat. sanusque per-
 fremede manū he bewepe beoð apwegene cwyð se witega
petrāta facinora dēflea; Lauamini inquit propheta
 clæne beoð ys apwegen witodlice 7 clæne ys se þe
mundi estōte; Lauatur itaque et mundus est. qui
 eac forðgewitene beheofað 7 towerde na forlæt ys ge-
et prærita plāngit. et futura non admittit¹; La-
 pwegen 7 he nys clæne se þe beheofað þæt he dyde
uatur et non est mundus. qui plangit quod gēssit
 ne he ne forlæt 7 æfter tearum þa þe he bewecp geed-
nec dēserit. et post lacrimas hæc quæ flēuerat ré-
 læcð se þe soðlice þwyrlice lybbende dædbote on deaðe
petit; Qui autem præue uiuendo poenitentiam in morte
 deð frecenfull ys swa swa soðlice his genyþerung ungewiss
agit. periculosum est; Sicut enim eius damnatio incerta

¹ rel ammittit.

ys swa eac forgyfenysse twynol se dædbote pæslice deð
est. sic et¹ remissio² dubia; Ille poenitentiam digne agit.
 se þe gylt his bote lahlcere beheofað genyperigende
qui reatum suum satisfactione legitima plangit condemnando
 gewislice 7 bewepende swa micelum þanon wepende deoplicur
scilicet. ac deplendo? tanto in deplorando profundius.
 swa micelum swa he wunað on synnigende leneg þeah þe
quanto extitit in peccando prolixius; Quamuis
 ænig si synfull 7 arleas gif he to dædbote byð gecyrred
quisque sit peccator et impius si ad penitentiam conuertatur.
 begytan hine magan forgyfenysse gelyfe efstan scyl to
consequi se posse ueniam credat; Festinare debet ad
 gode hreowsigende anra gehwyle þa hwile þe he mæg þæt he
deum paenitendo unusquisque dum pōtest. ne
 na gif þænne he mæg nele eallunga þænne he late wyle
si dum pōtest noluerit. omnino cum tārde uoluerit
 na mage swyþor geblissað god be sawle geortruwudre 7
non possit; Amplius laetatur deus de anima desperata. et
 hwilon gecyrredre þænne be þære seo þe næfre wunað
aliquando conuersa? quam de ea quae numquam extitit
 forspilled ma ys soðlice bliss beforan gode 7 englum his
pērdita; Plus est enim gaudium coram deo et angelis eius
 be þam se fram freceþysse byð alysed þænne be þam þe næf-
de eo qui a periculo liberabitur. quam de eo qui num-
 re na cuþe synne freceþysse swa micelum swa soðlice geun-
quam nouit peccati periculum; Quanto enim con-
 rotsað þing forspilled swa micle swa ma gif hit byð funden
tristat res pērdita tantō magis si fuerit inuenta
 geblissað manega mid uppliere besawene gyfe on ytemystum
luctificat; Multi superna respecti grātia. in extrēnis
 lyra to gode beoð gecyrrede þurh dædbote swa hwylce
suis ad deum reuertuntur per paenitentiam? quaecumque
 yfelu hi dydon mid dæghwamlicum wopum he afeorniað
mala gesserunt cotidianis fletibus purgant.
 7 on godum dædum yfele dæde awendað þam rihtlice
atque in bonis factis mala gēsta commūtant. quibus iuste
 eall þæt hi agylton byð forgyfen forþi hi þæt hi yfele
totum quod deliquērant ignōscitur. quia ipsi quod male

¹ s. est.² s. eius.

*dydon behreowsigende hi oncnawað ys soðlice dædbot
gessérunt paenitendo cognoscunt; Est autem paenitentia.*

*læcedom wunde hopa hæle þurh þa god to mild-
medicamentum vulneris? spes salutis. per quam deus ad mise-
heortnysse ys geclypuð seo na on tide ys awinsud ac on deop-
ricordium prouocatur. quæ non tempore pensatur. sed profun-*

*nysse wopes 7 teora dædbot soðlice naman onfeng
ditate fletus ac lacrimarum; Paenitentia autem nomen sumpsit
fram wite on þam sawl ys gecwylmed 7 ys adydd flæsc
a poëna. quâ anima cruciatur. et mortificatur caro;*

*eft ys gecweden þa þe soðlice dædbote doð þar æfter
Item dicitur. Qui uero penitentiam agunt. prôinde*

*loccas 7 beard fedað þæt hi geswutelian genihtsumnysse
capillos et bārbam nutriunt. ut demonstrant habundantiam.*

*leahtra mi þam heafud synfulles ys gehefegud loccas soðlice
criminum. quibus caput peccatoris grauatur; Capilli enim
for leahtrum beoð underfangene eal swa hit gewriten ys mid loc-
pro uitiis accipiuntur. sicut scriptum est. crini-*

*cum synna hyra anre gehwyle byð gewripen þurh hæran
bus peccatorum suorum unusquisque constringitur; Per cilicium
witodlice gemynd ys synna 7 for þi on bam dæd-
quippe recordatio est. peccatorum. et id circo in utrôque paeni-*

*bote we doð ge þæt we on onbrydnysse hæran we oncnawan
tentiam agimus. ut et in compunctione cilicii cognoscamus*

*leahtras þa we þurh gylt adrugan on dædbote witod-
uitia quæ per culpam commisimus; In paenitentia nam-*

*lice na swa ys to besceawigenne gemet tide swa
que non tam consideranda est mensura temporis quam*

*sares swa micelum swa wæs on yfel breosende modes
doloris; Quanta fuit in malum abrupta mentis*

*atihtineg swa micelum neod ys þæt si on lufe estfulnyss
intentio. tanta necesse est. ut sit in dilectione deuotio;*

*twyfeald ys soðlice hreowsunge geomerung oþpe þænne we heo-
Dúplex est autem paenitentiae gémitus. uel dum plāngi-*

*fiað þæt we yfele dydon oððe þænne we na dydon þæt we
mus quod male géssimus. uel dum non éginus quod*

*don sceoldon se soðlice soðe hreowsunge deð se þe ne
ágere debuerāmus; Ille autem veram penitentiam agit. qui nec*

*behreowsian forðgewitene forgymð ne þænne gyt behreowsi-
penitère preterita nēglegit. nec adhuc peniten-*

gende agylt gif god ys fram ytemystum gecyrrednyss betere
da committit; Si bona est ab extrémis conuersio, melior
 swa þeah ys seo þe feorr ær ende byð gedon þæt fram þysum
támen est quæ longe ante finem ágitur. ut ab hac
 life orsorhlicur si gefaran on þysse worulde dædbote wyr-
uíta secúrius transeat; In hoc saeculo paenitentiam oper-
 endum godes mildheortnyss hylpð on towerdum soðlice
antibus dei misericordia subuenit. in futuro autem
 eallunga we na wyrceað ac gescead weorca ura we
iam non operamur sed rationem operum nostrorum pón-
 gesettað nan georwenan seyl forgyfenysse þeah þe he abutan
imus; Nullus desperare debet ueniam. etiánsi circa
 ende lifes to dædbote si gecyrred gif we soðlice hreow-
finem uitae ad poenitentiam conuertatur; Si enim peni-
 sigende wyrðe gode dæda doð stiðnyss his on milt-
tendo digna deo acta gesserimus. seueritatem eius in cle-
 sunge we awendað god se þe us yfele forþyldigað na
mentiam commutámus. deus qui nos malos tolerat. non
 twy ys þæt he gecyrredum mildelice forgyfe swa swa
dubium est quod conuersis clementer ignóscat; Sicut
 soðlice hit na gedafenað gemunan synne willan swa neod ys
enim non oportet reminisci peccati affectum. sic necesse est
 anra gehwylcne his on wepende gemunan synne
unumquemque suum in deflendo commemorare peccatum;
 ælc symm þurh dædbote onfehð wunde hæle
Omne peccatum. per poenitentiam récipit uulneris sanitatem;
 naht soðlice wyrse þænne his gylt oncnawan na ne bewepan
Nihil autem pēius quam culpam agnóscere. nec deflere;
 on þysum life foran hreowsunge geopenað freohdom æfter
In hac uita tantum penitentię pátet libértas. post
 deape soðlice nan preaginege ys leaf behreowsigendum
mortem uero nulla correctionis est licentia; Paenitentibus
 godcund milts hylpð 7 þurh dædbote forgyfenys
diuina clementia subuenit. et per poenitentiam indulgentia
 byð geseald wund geedleht latur byð gehæled æfter
datur; Uulnus iterátum tárdius sanatur; Secundum
 adle to agyldenne ys læcedom æfter wunde to gegearwig-
morbum inpendenda¹ est medicina. iuxta ulnus adhíbē-
 enne synd læcedomas
da sunt remedia;

¹ largiēda.

sæde swyþe heard 7 þearle to besargienne ge-
Caesarius dixit. Ualde dura et nimium dolenda con-
sceaft ys ælce ontihtinge 7 bigeneg lichaman agyldan
*ditio est. omnem intentionem et stultum corporis inpendere*¹.
7 wæstm na onfon æfter geswince segð soðlice sum
et fructum non recipere post laborem; Dicit enim aliquis.
þænne ic to ylde cume þænne to dædbote læcedomum
cum ad senectutem uenero? tunc ad poenitentiae medicamenta
ic fleo for hwi þæt be hyre tyddernyss mennisc geþrist-
confugiam. quare hoc de se fragilitas humana presu-
læce þænne heo ænne dæg lifes hyre on anwealde næfð
mat. cum unum diem uitae suae in potestate non habeat?
unrihtwisnysse soðlice ure gif we oncnawað god for-
Iniquitatem enim nostram si nos agnoscimus deus ig-
gyfð mænige soðlice hi gelyfdon lange timan lybban 7
noscit; Multi enim se credebant longo tempore uiuere et
swa hi deað. færlic ætbræd þæt hi na to þære hwilend-
ita illos mors repentina subtraxit. ut nec ad illam momen-
re mihtan dædbote becuman we forseamiað nu
taneam potuissent penitentiam peruenire; Erubescimus modo
on lytlum timan dædbote don 7 we na ondrædað butan
pauo tempore paenitentiam agere. et non timemus sine
ælcum ende ece suslu polian se þe soðlice for
ullo termino aeterna supplica sustinere; Qui enim pro
synnum him sylfum na arað god raðe him forgyfensse
peccatis sibi ipsi non parcit. deus cito illi indulgentiam
sylð
tribuit;

X.

be forhæfednysse.

De Abstinencia.

drihten segð on godspelle eadige þa þe hingriað 7
*Dominus dicit in euangelio. Beati*² *qui esuriunt et*
þyrstað rihtwisnysse for þi þe hi beoð gefyllede
satiunt iustitiam. quoniam ipsi saturabuntur;
se þe ytt na etende
Paulus apostolus dixit. Is qui manducat. non manducantem

¹ i. uti.

² s. sunt.

na forhogige 7 se þe na ytt etende na deme
non spernat. et qui non manducat. manducantem non iudicet.
 se þe soðlice ytt drihtne he ete þancas soðlice he do
qui enim manducat. domino manducet. gratias enim agat
 gode 7 se þe na ytt drihtne he ete 7 þancas he do
deo. et qui non manducat domino manducet et gratias agat
 gode ælc gesceaft godes god 7 naht to forwyrpenne þaet
deo; Omnis creatura dei¹ bona. et nihil reiciendum; Quod
 mid þanca dæde byð onfangen si gehalgud soðlice þurh
eum gratiarum actione percipitur. sanctificetur enim per
 word godes 7 gebed
uerbum dei et orationem;

sæde rihtwis ytt 7 he gefylð sawle his
Salomon dixit. Iustus comedit et replet animum suum.
 wamþ soðlice arleasra ungefylleddlic sawl gefylled trytt
uenter² autem impiorum insatiabilis; Anima saturata calcabit
 beo-bread sawl hingriende eac biter for swetum he nimð
fiuam³; anima esuriens et amarum pro dulce sumit;
 se þe forhæbbende ys he togeyeð him if
Qui abstineas est. adiciet sibi uitam;

sæde gepanc metta on idelnysse geweregud
Agustinus dicit. Mens ciborum inanitate lassata⁴
 ne forspilð gebedes strenceðe naht framað eallum dæge lang
non perdit orationis uigorem; Nihil prodest tota die longum
 adreogan fæsten gif æfter þam metta oferfylle oððe ofermicelnysse
ducere ieiunium. si postea ciborum satietate uel nimietate
 sawl byð ofersymed sy cornostlice gemedemud æt metes 7 ge-
anima obruatur; Sit ergo temperatus cibus escæ; et in-
 leht lichaman ures eorðe þornas galnyssa na cenð
rigata corporis nostri terra. spinas libidinum non germinabit;
 swyle ys flæse þæt æfter manegum dagum onfehð mete call swyle
Qualis est caro quæ post multos dies percipit cibum. talis
 ys sawl seo na siingallice byð fed mid godes worde eft
est anima quæ non assidue pascitur dei uerbo; Item
 ys gecweden se þe na mæg fæstende hine gehælan he mæg
dicitur. Qui non potest ieiunando se curare. potest
 mid ælmyssan alysan god hit ys fæstan æ selre ys
elemosina redimere; Bonum est. ieiunare. sed melius est

¹ s. est.² s. est.³ hungeamb.⁴ fatigata

ælmýssan syllan for þi ælmýss genihtsumað butan fæstene
elemosinam dare. quia elemosina sufficit sine ieiunio.

fæsten na genihtsum(að) butan ælmýssan fæsten mid ælmýs-
ieiunium non sufficit sine elemosina; Ieiunium cum elemo-

san twyfeald god ys fæsten soðlice butan ælmýssan
sina duplex bonum est. ieiunium uero sine elemosina

nan god ys swyle ys fæsten butan ælmýssan
nullum bonum est; Tāle est ieiunium sine elemosina.

swyle ys butan ele blacern swa swa blacern þe butan ele
qualis¹ sine oleo lucerna; Sicut lucerna quae sine oleo

byð onæled smeocan mæg leoht habban na mæg swa
accenditur fumigare potest lucem habere non potest? ita

fæsten butan ælmýssan flæse witodlice hit cwyldmð ac
ieiunium sine elemosina carnem quidem cruciat. sed

sopre lufe mid leohte sawle na onliht
caritatis lumine animam non illustrat;

sæde faestene gemetegude scylon beon þæt hi na

Hieronimus dicit. Ieiunia moderata debent esse. ne

pearle geunhaelan maga for þi gehwæde 7 gemetegud
nimis debilitent stomachum. quia modicus et temperatus

mete flæsce 7 sawle nytlic ys fætt wamb na acenð
cibus carni et animæ utilis est; Pinguis uenter non gignit

andgyt gehwæde full wamb eþelice be fæstenum cnitað
sensum tenuem². plenus uenter facile de ieiuniis disputat;

betere ys soðlice magan sargian þænne gepanc swa micel
Melius est enim stomachum dolere) quam mentem; Tantum

þe fæsten ongesete swa micel swa þu forberan miht micele
tibi ieiunium impone. quantum ferre potes; Multo

betere ys dæghwamlice lytel þænne seldan genoh niman
melius est cotidie parum quam raro satis sumere;

ren se selost ys gif he na oferflowendlic nyperastihð on
Pluuia illa optima est si non superflue descendat in

eorþan 7 færlíc 7 swiðlic storm on hryre landu forhwyrð
terram? subitusque et nimis imber in præceps arua subuertit;

on þam eac wyrtum onblawende gehwylce 7 hefge to for-
In ipsis etiam leguminibus inflantia quæque et grauiâ decli-

bugenne synd 7 naht þu wite gelædan cristenum geon-
nanda sunt? nihilque scias conducere christianis ado-

¹ s. est.

² i. subtilis.

gum swa mete wyrtena 7 bryne lichamena mid cealdrum
lescentibus ut aësum hōlerum? ardorque corporum frigidioribus
 estum to temprigenne ys wel marega lif elæne gyrnende
œpulis temperandus est; Nonnulli uitam pulicam appetentes
 on middan wege hi feallað þænne hi þa ane forhæfednysse
in medio itinere cōrruunt. dum solam abstinentiam
 flæscæ berað 7 mid wyrtum hi symað magan naht
cārnium pōrtant. et legumīnibus ōnerant stōmachum; Nihil
 swa onælð 7 tinelað lima gecyndlima þænne gemylt
sic inflāmmat et tūllat membra genitālia. quam indigēstus
 mete fyl tobrocen fyl 7 alocen fyl spær mete 7
cibus ructūsque¹ conuālsus²; Pārcus cibus et
 symle wamb hingrigende mid pryfealdum fæstenum byð fore-
semper uēter esāriens. tridūānis ieiūniis prefer-
 boren andgyt þenunge gearwigende gode pyhð symle 7
tur; Sensus officium exhibens deo. ūiget semper et
 þynne hit byð fæstenu wæccan ælmyssan 7 opre þus gerade
tēnuis fit; Ieiunia. uigīlīe. elemosīnæ. et cētera huius-modi
 geicean god ure scylon na oferhelian synne se for-
augēre bonum nostrum debent non uelāre peccatum; Ille ūb-
 hæbbende wer to gelyfenne ys se þe leahtra ealra fri-
stinens uir credendus est. qui uitiorum omnium liber
 seworden ys na soðlice to getellene ys forhæfednyss þar
effectus est; Neque enim reputanda est abstinentia? u-
 þar byð wambe fyll æfterfyligende lima his þa
hi fuerit uentris satūritas subsecūta; Membra sua quæ
 gynd ofer corþan hi ewylmað þænne oferwenodne lichaman
sunt super terram mortificant. quando insolens corpus
 fæstena mid gædertangnysse preageað naht ongean forhæf-
ieiuniorum continuatione castigant; Nihil contra absti-
 ednysse doð þa þe win næs for druncennysse æc þæt an
uentiam faciunt? qui uinum non pro ebrietate. sed tantum
 for lichaman hæle onfohð ne þæt him bringð willa
pro corporis salute percipiunt? nec hoc eis offert uoluntas.
 æc gepafað seo untrumnyss forhæfednyss metta ana na
sed permittit infirmitas; Abstinentia ciborum sōlu non
 genilitsumað butan weoreu gode hyre beon geþeodde
sufficit. nisi opera bona ei iungantur;

¹ i. egestus.² i. disruptus.

sæde ma ys soðlice wordes mid fodan liflic
Gregorius dixit. Plus est enim uerbi pábulo uictúram
 on ecnysse gepanc gereordian þænne wambe sweltendlices
in perpetuum mentem reficere. quam uentrem moritúre
 flæces eorðlicum hlafe gefyllan mid mete lichama byð gefedd
carnis terréno páne satiáre; Cibo corpus páscitur.
 mid arfæstum weorce gast byð gefedd forhæbbende 7 wiper-
pío opere spiritus nutritur; Abstinentes et arro-
 werde mid forhæfednysse witodlice lichaman hi gewæceað ac
gántes abstinentia quídem corpus afficiunt; sed
 þurh gewilnunga gyfernysse middanearde hi þeowiað þænne
per desideria gúlae mundo séruunt; Cum
 gepanc na to bebodum soðre lufe byð ahtil gewiss ys butan
mens non ad precepta caritatis ténditur. restat procul
 tweon þæt þurh forhæfednysse flæse si gehlænsud na soðlice
dubio ut per abstinentiam cáro maceretur; Non enim
 gode ac him sylfum gehwyle fæst gif he þa þe he to tide
deo sed sibi quisque ieiunat. si ea quæ ad tempus
 wambe ætbryt na onæhtum sylð ac wambe æfter þam
uéntri súbtrahit. non inópibus tribuit. sed uéntri póstmodum
 to bringenne gehealt to mynigende synd forhæbbende þæt
offerenda custodit; Ammonéndi sunt abstinentes ut
 hi witan þæt þænne gelicigende gode forhæfednysse tobringað
nóuerint quia tunc placentem deo abstinentiam offerunt.
 þænne hi þa þe hi him of fodum ætbredað behofigendum
cum ea quæ sibi de alimentis súbtrahunt indigentibus
 beoð forgyfene
largiuntur;

sæde þa þe soðlice fram mettum forhabbað 7
Isidorus dixit. Qui enim a cibis abstinent et
 hi þwyrlice doð deoflu hi geefenlæceað þa soðlice fram
príue agunt démones imitantur; Illi autem a
 mettum wel forhabbað þa fram yfelum dædum oððe fram
cibis bene abstinent. qui a malis actibus uel a
 middaneardes gyrninge fæstað of mettum soðlice galnyss
múndi ambitione ieiúnant; Escis enim libido
 wyxt mid fæstene galnyss byð oferswiped þæt ys fullfremed
crescit. ieiunio luxúria superatur; Hoc est perfectum
 7 gesceadwislic fæsten þænne ure mann uttra fæst
et rationale ieiunium. quando noster homo extérior ieiúnat.

se inra gebitt þurh fæsten eac swylce diglu geryna
intērior orat; Per ieiunium etiam occulta mysteriorum
 beoð onwrigene 7 godeundes haligdomes diglu beoð geopenude
reuelantur. diuinique sacramenti archana panduntur;
 fæstenu strange flana synd ongean costunga deofla
Ieiunia fortia tela sunt aduersus temptamenta daemoniorum.
 raþe soðlice þurh forhæfednysse beoð ofercumene unclæne
cito enim per abstinentiam deuincuntur; Inmundi
 soðlice gastas þar ma onstandað þær þar hi swyþor geseoð
enim spiritus. ibi māgis insistent; ubi plus uiderint
 mete 7 drenc flæsc soðlice þænne hit god þyrst þænne hit
escam et potum; Caro enim tunc deum sitit. quando
 þurh fæsten forhæfð 7 fordruwað forhæfednyss geliffæstað
per ieiunium abstinet et arēcit; Abstinentia uiuificat
 gemetegude 7 heo ofslyhð oferflowendlice heo geliffæst sawle
moderata. et occidit superflua. uiuificat animam.
 lichaman heo acwelð sume ungeleaffullice forhabbað þæt
corpus necat; Quidam incredibiliter abstinent. ut
 mannum earfullum na forhæfednysse willan fram æte flæsc
hominibus curiosis non abstinentiae uoto. ab esu carniū
 hi behatað þa swyþor to onscunigenne synt forþi godes
se suspendant¹; hi potius execrandi sunt quia dei
 gesceafte brycum menniscum forgyfene awyrpað byð forhogud
creaturam uisibus humanis concessam reiciunt; Spérnitur
 soðlice fæsten þæt on æfene mid gefyllednysse metta
enim ieiunium. quod in uespera repletionē cibōrum
 byð gereord byð forhogud fæsten þæt on æfen estum
reficitur; Spérnitur ieiunium quod in uesperum deliciis
 byð ameten ealne soðlice dæg estas on gepance grunað
compensatur; Tota enim die aēpulas in cogitatione rāminat.
 se þe to gefyllene gyferynysse to æfenne him estas macað
qui ad explēdam gūlam ad uespera sibi dilicias préparat;
 lichaman unhælð ormæte eac mægenu sawle tobrycð 7 ge-
Corporis debilitas nimia etiam uires animę frangit. men-
 pances ingepanc deð adrugian ne hit na framað aht godes
tisq̃ue ingénium facit mārēscere. nec ualet quicquam boni
 þurh wanhaððe gefremman swa hwæt soðlice on hyðþe 7
per inbecillitatem perficere; Quicquid enim cūmmōdo et

¹ i. polliccantur.

on temprunge byð halwende hit ys swa hwæt soðlice pearle 7
temperamento fit? salutare est; Quicquid autem nimis et
 ofer gemet ys cwyldbære hit byð 7 bigenecg his on
ultra modum est. perniciosum fit. studiumque suum in
 wiperædnysse went lichama soðlice þæne þe forhæfednysse
contrarium uertit; Corpus autem quod abstinentia
 tobrycð costung na bernð swa swa ealle flæsclice grædignyssa
frangit. temptatio non urit; Sicut omnes carnales cupiditates
 mid forhæfednysse beoð forcorfene swa ealle sawla mægenu
abstinentia resecantur. ita omnes animæ uirtutes.
 cttulnysse mid leahitre beoð toworpena na soðlice ænig
aedacitatis uitio destruuntur; Neque enim quispiam
 mæg mægen fullfremednysse æthrinan butan he ær wambe
potest uirtutem perfectionis attingere. nisi prius uentris
 gewylde oferfylle
edomauerit ingluuiem;

na wel we magan wacian þænne mid estum
Basilius dixit. Non bene possumus uigilare. cum dapibus
 byð wamb gesymed wæccum hoga geþeodan fæstenu þæt þu
fuerit uenter onustus; Vigiliis stulte copulare ieiunia. ut
 on eallum mægenum scinan mage swa horsum midlu synd
cunctis uirtutibus florere possis; Sicut equis freno sunt
 on to asettenne swa heortan ure mid fæstene synd to gemiddig-
inponenda. ita corda nostra ieiunio sunt fren-
 enne mettass soðlice manega na þæt an heortan ure ac
anda; Escę enim plurime. non solum corda nostra? sed
 eac lichaman 7 sawle hi deriað naht na framað wambe
etiam corpus et animam ledunt; Nihil prodest uentrem
 fram mettum acwellan 7 þa sawle offeallan mid þolungum
ab escis necare. et animam obrutere passionibus;
 swylene þe gegearwa la bearn þænne þu wylle fæstan þæt þænne þu
Talem te exhibe fili cum uolueris ieiunare. ut cum
 þe fram mettum forhæf(st) forhæbbe eac tungan þine fram
te a cibis abstines. abstineas et linguam tuam ab
 unalyfedum wordum lichaman uton began mid fæstenum 7
inlicitis uerbis; Corpus exerceamus ieiuniis. et
 gepanc uton afeormigean fram leahtrum to wacigenne soðlice
mentem purgemus a uitis; Ad uigilandum autem
 micelum fæsten framað swa swa soðlice cempa mid micelre
multum ieiunium prodest; Sicut enim miles cum plurimo

byrþene gehefegnd byð gelett to gefeolite swa eac byð gelett
onere pregravatus impeditur ad bellum. ita et impeditur
munuc to wæccum þænne he metta mid cystignysse wealð
monachus ad uigiliis. cum aescitrum largitate feruēscit;
oft soðlice þurh metta grædignysse beoð tobrocene magan
Sæpe enim per ciborum auaritiā¹. franguntur stomachi
mægenū eac swylec genihtsumnysse blodes 7 dropena 7
uīres. nec non abundantiam sanguinis et colerūrum et
manega seocnyssa metta of rumgyfalnysse we þoliað
plurimus egritudines escarum largitate patimur:

hwæt framað gif we flæse ure mid fæstenum
Caesarius dicit. Quid prōdest si carnem nostram iciuniis
7 mid wæccum we swencean 7 geþanc ure na gebet-
et uigiliis adfligāmus? et mentem nostram non emen-
an oððe þa þe inran synd na hælan on gegaderung-
demus? aut quae interiora sunt non curēmus? In conlationi-
um ys geeweden swa micelne him sylfum mete anra gehwyle
bus dicitur. tantum sibi cibum unusquisque
gyfe swa underwrepung lichaman na swa micel swa
concedat. quantum² sustentatio corporis. non quantum
gewilnung flæsces gyrnð þa þe oferswyþe mettum brucað
desiderium carnis exposcit; Qui nimium cibus utuntur.
swa mīcele swyþor wambe gewæceað swa mīcele na hi an-
quantōmagis uentrem corrūpunt. tantōmagis sen-
gyt astyntað on life yldryna ys geeweden swa swa
sum obtinunt; In uita patrum dicitur. Quemādmōdum
soðlice lig bearnð holt ealswa gesihða yfele acweneð
enim flamma combūrit siluam. sic uisiones malas extinguit
hungor se þe forhæfð innoð his he lytlað leahtras witodlice
esāries; Qui continet uentrem suum. minuit uitia; Nam
se þe byð oferswyðed fram mettum he geeacnað leahtras fod-
qui uincitur ab escis. augmētat uitia; Incre-
a fyres holt 7 foda wambe mete micel treowu
mentum ignis silua³. et incrementum⁴ uentris esca multa; Ligna
mīcele mīcelne uppahēbbað lig genihtsumnyss soðlice
multa magnam extollunt flammam? abundantia autem
metta fett gewilnunga yfele lig byð glytlud
escarum nūtrit desideria mala; Flamma minuitur defic-

¹ i. per auaritiā.² s. exposcit.³ s. est.⁴ s. est.

igendum bolte 7 metta gelytlung forscrincan deð gewilnunga
*iēte silua. et escārum indigentia*¹. *marcescere facit desideria*
 yfele gewilnung metes ceuð unhyrsumnysse 7 byrgineg
mala; Desiderium esce genuit inoboedientiam. et gūstus
 swete utanydde of neorxena wonge manega mettas gegladiað
suaūis expulit de paradiso; Multe esce delēctant
 gyfernysse hi fedað soðlice wyrn forligre æmtig
gūlam. nūtriunt autem uērmē fornicationis? uācuis
 innoð on gebede wacian deð witodlice se þe gefylled ys
unter in oratione uigilāre facit. nam qui repletus est
 slæp ongebrincð hefigustne swa swa soðlice lig
somnum infert grauissimum; Sicut enim flammam
 fyres on ceafa yrnende æthabban ys uneapelic swa eac
ignis in pāleas currentem retinēre est impossibile? sic et
 galnysse onraes byrnende innope gefylledum æthabban ys
libidinis impetum ardētem ventre satiato retinēre est
 unmihtelic æpm recelses gefylð lyfte 7 gebed forhæb-
*impossibile; Uāpor timiāmatis replet āerem. et oratio*² *absti-*
 bendis stene drihtnes gemet gedafenlic gefylð fæt
nentis odoratum domini; Mensūra competens replet uīs.
 wamb soðlice tobrocen na segð genoh ys þolunga eac swylce
unter uero disrūptus non dicit sufficit; Passiones etiam
 7 leahtras lichaman ure gif mid hungre fæstena 7 waec-
et uitia corporis nostri si fame ieiuniorum ac uigi-
 cena mid geswince beoð ahlænsude þænne wiperwennena ura
liarum labore macerentur? tunc aduersariorum nostrorum
 deofla byð genyþerud mægen
demonum humiliatur uirtus

XI.

be forlætendum worulde.
De Relinquentibus saeculum.

segð on godspelles ælc se þe forlætt hus
Dominus dicit in aeuuangelio. Omnis qui reliquerit domos
 oððe gebroþru oððe geswystra oððe fæder oððe modor oððe
uel fratres aut sorores. aut patrem. aut matrem. aut

¹ i. paucitas.² s. replet.

wif oððe bearn oððe doþtra oððe æceras for namen
uxorem. aut filios. aut filias. aut agros propter nomen
 minum hundfealdlic he onfehð 7 lif ece he ah
meum? cēntuplum accipiet. et uitam æternam possidebit;

se apostol sæde nelle ge beon geedhiwode pissere
Paulus apostolus dixit. Nolite conformari huic
 woruldre ac beoð geedhiwode on niwnysse andgytes cowres þæt
sacculo. sed reformamini in nouitate sensus uestri. ut
 ge afandian hwæt sy willa godes god 7 wel geeweme 7
probētis quæ sūt uoluntas dei bonu et bene plācens et
 fullfremed þa þe brucað þysum middanearde swylce hi na
perfectu; Qui utuntur hoc mūdo. tamquam non
 brucan
utūntur

se apostol sæde swa hwyle eornostlice wyle freond
Iacobus apostolus dixit. Quicumque ergo uolūerit amicus
 beon worulde pissere feond godes byð geset
esse saeculi huius inimicus dei constituitur;

sæde geeýrr to gode 7 forlæt synne pine
Salomon dixit. Conuertere ad deum et relinque peccata tua;
 sæde synd sume þa epelieur ealle hyra
Agustinus dixit. Sunt quidam qui facilius omnia sua
 þearfum godes todelað þænne þæt hi þearfan godes
pauperibus dei distribuunt. quam ut ipsi pauperes dei
 gewyrþan
fiāt;

sæde mænige ongunnenum soðfæstnysse wege
Hieronimus dixit. Multi cōcepta ueritatis uia
 gehafte worulde lustum of middum siðfæte beoð ongean-
cāpiti sacculi uoluptatibus. de medio itinere reuertun-
 geeýrrede epelieur woruld þænne lust byð forhognd
tur; Facilius saeculum. quam uolūptas contēnuitur;
 mænige welan forketende leahtras hi na forlætað yfel hit
Multi diuītius relinquentes. uitia non relinquunt; Malum
 ys þæt we na on þam bigencege þeowiað on þam þe we begytene
est. quod non in eo studio seruimus. quo quæsitā
 seceað anra gehwyle þæs weoreu þe he deð þæs sunu
querimus; Unusquisque cuius opera agit. eius filius
 he ys genemned crist fylan gewilnigende gif þu hæfst on
appellatur; Christum sequi cupiens si habes in

gewealde þincg þin becyp gif þu soðlice næfst of micelre
potestate rem tuam uende. si uero non habes magno
 byrþene alysed þu eart eall soðlice gode sealde se þe hine
onere liberatus es; Totum enim deo dedit. qui se
 sylfne brohte eapelice forhogað ealle þe hine sylfne symle
ipsum optulit; Facile contempnit omnia qui se semper
 beon þencð sweltenne se þe wyle beon fulfremed mæn-
esse cogitat moriturum; Qui uult esse perfectus. multitu-
 igeo manna þenunga 7 gretinga 7 gebeorscipas swylce
dines hominum officia et salutationes et conuiuia quasi
 racetan forfleo lusta ic wolde þæt þæt we wiðsacan
catenas fugiat uoluptatum; Utinam quod renuntiamus
 worulde willa si na neod nacodne crist nacode
saecculo. uoluntas. sit non necessitas; Nudum christum. nudam
 rode cristes folga drihten ma segð sawla gelyf-
crucem christi sequere; Dominus magis querit animus creden-
 endra þænne æhta
tium quam opes;

se þe wyle god agan wiðsace middanearde
Ambrosius dixit. Qui uult deum possidere. renuntiet mundo.
 þæt si him god eadig æht se na wiðsæcð middanearde
ut sit illi deus beata possessio; Is non renuntiat mundo.
 þam eorðlicre æhte gegladað gyrcineg þænne his agene
cui terrénæ possessionis delectat ambitio; Dum sua
 gehwyle na forlæt middanearde þæs godu hæfð
quisque non relinquit? mundo cuius bona retinet
 þeowað
seruit;

sæde se þe heofenlices lifes swetnysse on swa mic-
Gregorius dixit. Qui caelestis uitę dulcedinem in quan-
 elum swa his miht gefafað fullfremedlice oncnæwð þa þe he
tum possibilitas admittit perfecte cognouerit. ea quę
 on eorþan lufode lustlice ealle forlæt swa hwylc wit-
in terris amauerat libenter cuncta derelinquit; Quisquis igi-
 odlice eallunga ece lif oncneow mid his mode
tur iam aeternam uitam cognouit. apud eius animum
 tidlice wæstmas waciað adrige eornostlice fylpa þwyres weorces
temporales fructus uilēscunt; Tergat ergo sordes prauī operis;
 se þe gode gearwað hus modes gecorenne soðlice swa to
qui deo preparat domum mentis; Electi enim sic ad

godum efstað þæt eac hi to yfelum to gefremmene na ongean-
bona tendunt. ut ad mala perpetranda non red-
 gehwyrfan se þe soðlice þæt he full'ce mæg don he deð fullic
eant; Qui autem quod plene pōtest āgere āgit. plene
 þæt god behet he onfelð micele ge forlætað gif gewilnunga
quod deus promisit accipiet; Multa relinquitis. si desideria
 flæsces ge wiðsacað uttran witodlice ure drihtne þeah
carnis renuntiatis; Exteriora etenim nostra domino quām-¹
 þe hi syn gehwæde genilhtsumað heorte witodlice 7 na spede
libet pūrua sufficiunt. cor namque et non substan-
 awinsað ne he na understynt hu micel on his offrunge
tiam pēnsat? nec perpēndit quantum in eius sacrificio.
 ac of hu micelum beo forðræht rice godes swa micelum
sed ex quāto proferatur; Regnum dei tantum
 framað swa micel swa þu hæfst þa þe god lange þæt hi ge-
uilet quāntum habes; Quos deus diu ut con-
 cyrran forþyldigað na gecyrrede heardlicur he genyperað
uertantur tōlerat? non conuērsos dūrius damnat;
 ceapas þa mid synna befealdað to þam neod ys þæt æfter
Negotia quae peccato implicat ad haec necesse est ut post
 gecyrrednysse mod na ongeanyrne geswincfulnyss nys menn
conuersionem animus non recūrrat; Laboriōsum non est homini
 forlætan his ac swyþe geswincfull ys forlætan hine sylfne
relinquere sua. sed ualde laboriosum est relinquere semetipsum
 læsse witodlice ys wiðsacan þæt he hæfð swyþe soðlice micel
Minus quippe est abnegare quod habet. ualde enim multum
 ys wiðsacan þæt hit ys naht us framað wiðsacineg lic-
est. abnegare quod est; Nilil nobis prodest abrenuntiatio cor-
 haman butan wiðsacinege gepances synd wel mænie þa forhog-
poris. sine abrenuntiatione mentis; Sunt nonnulli qui des-
 edum flæsces gewilnungum ealle forlætan þurhsmeageap ac
pectus carnis desideriis cuncta relinquere pertractant. sed
 þæmne afeallan eac oþre æfter godes weorces angynnum hi
cum cecidisse etiam alios post boni operis initia con-
 besecawiað þat sylfe don þæt hi asmeadan aforhtiaþ
spiciunt. hoc ipsum facere quod deliberauerunt pertimēscunt;
 sæde nanum þu hoga gelici(an) on life þinum buton
Basilius dicit. Nulli studeas placere in uita tua. nisi

gode sylfum swa swa soðlice þa þe campiað cyninege eorðlicum
deo soli; Sicut enim qui militant regi terreno
 eallum hæsum his hi hyrsumiað swa eac þa þe campiað
omnibus iussis eius oboediunt. sic et qui militant
 cyninege heofenlicum scylon gehealdan bebodu heofenlice cempa
regi caelesti debent custodire precepta cęlestia; Miles
 eorðlic ongean feond gesewenlicne færð to gefeohte mid þe
terrena contra hostem uisibilem pergit ad bellum. tecum
 soðlice feond ungesewerlic dæghwamlice winnende na
uero hostis inuisibilis cotidie dimicando non
 geswicð
desinit;

sæde neod ys ælcum gecyrredum þæt æfter
Isidorus dixit. Necessē est omni conuerso ut post
 ege arisan to soþre lufe godes seyle swa swa bearn
timorem consurgere ad caritatem dei debeat quasi filius.
 þæt he na symle under ege liege swa swa þeow fruman
ne semper sub timore iaceat quasi seruus; Primordia
 gecyrredra geswæsum gehlypēde¹ synd gemetum þæt hi na gif he
conuersorum blandis refouenda² sunt modis ne si
 fram stiðnesse ongynnan aferede to ærran slidum ongeanyrnan
ab asperitate incipiant exterriti ad priores lapsus recurrant;
 se þe soðlice gecyrredne buton liðuysse. lærð wiðerian
Qui enim conuersum sine lenitate erudit exasperare
 ma þænne þreagean cann se soðlice fulfremed ys se þe
pótius quam corrigere nouit; Ille enim perfectus est. qui
 pissere worulde ge lichaman ge heortan todaled is. mænige
huic saeculo et corpore et corde discretus est; Multi
 soðlice æfter gecyrrednesse eac nellende styrunge gahn-
enim post conuersionem. etiam nolentes motum libidi-
 ysse poliað þæt swa þeah to genyþerunge na forþyldigiað
nis sustinent. quod tamen ad damnationem non tólerant
 ac to fandunge nytlic ys gode(s) þeowe æfter gecyrrednysse
sed ad probationem; Utile est. dei seruo post conuersionem
 beon gecostudne þæt fram slæwþe gymleaste
temptari. quatinus a torpore negligentiae sollicitantibus³
 leahtrum to mægenum mod for embegange gegearwige
uitiis ad uirtutes animum pro exercitium præparet

¹ oððe gehyrteude oððe gehyðiggende.² conuertanda.³ i. incitantibus.

leahtra þa þe worulde lufigendum leofe synd halige
uitorum; Ea quae saeculi amatoribus cara sunt. sancti
 swylce wyperwyrcde forfleoð 7 swyþor on wiperwerdnyssum
uelut aduersa refugiunt? plūsq̃ue aduersitatibus
 middaneardes hi geblissiað þanne hi on gesundfulnyssum
mundi gaudent. quam prosperitatibus

gegladian þeowum godes ealle þyses middaneardes wiperræde
delectentur; Seruis dei cuncta huius mundi contraria
 synd þæt þanne hi þas wiperwerde ongytað to heofonlicre
sunt. ut dum istā aduersa sentiunt? ad caeleste
 gewilunne hatlice beoð aweahte micel mid gode scinð
desiderium ardentius excitentur; Magna apud deum refulget
 gyfu se þe þysum middanearde forhogigendlic byð witodlice
gratia. qui huic mundo contemptibilis fuerit; Nam
 to soðan þi neod hit ys þæt þæne þe middaneard hatað si gelufud
renūera necesse est ut quem mundus odit diligatur
 fram g(ode) haligum werum on þisum middanearde eardungstow
a deo; Sanctis uiris in hoc mundo tabernaculum

nys þam þe eþel 7 hus on heofene ys þa þe soðlice
non est. quibus patria et domus in cēlo est; Qui enim
 þisne middaneard lufiað gedrefedum his 7 carfulnyssum
hunc mundum diligunt. turbulentis¹ eius curis et sollicitudinibus
 beoð gedrefede halige weras worul(de) wiðsacende swa hi
conturbantur; Sancti uiri saeculo renuntiantes. ita

þisum middanearde sweltað þæt hi sylfum gode lybban
huic mundo moriuntur. ut soli deo uiuere
 hi beon gelustfullode swa micelum soðlice swa halige fram þissere
delectentur; Quanto enim sancti ab huius

worulde drohtnunge hi ætbrydaþ swa micelum indices modes
saeculi conuersatione se subtrahunt tanto internę mentis

mid ege andwerdnysses godes 7 engla geferrædenne gelom-
acie. presentiam dei et anglorum societatis fre-

læcinge besceaw(iað) gif swa gehwyle wiðsace þam þe
quentiam contemplantur; Si ita quisque renuntiat quibus

he age callum þæt his he na wiðsace þwyrum þeawum
possidet omnibus ut suis non renuntiet prauis moribus?

nys cristes leorning cniht se þe soðlice wiðsæcð
non est christi discipulus; Qui enim renuntiat rebus²

¹ i. peruertentibus.

² possessionibus.

his he forsæcð se þe soðlice wiðsæcð þeawum þwyrum hine
sua abnegat? qui uero renuntiat moribus prauis. se
 sylfne wiðsæcð feorr witodlice fram gode ys mod þam þe
ipsum abnegat; Longe quippe a deo est animus. cui
 gyt þiss lif swete ys mænige gewilniað midfleon to gyfe
adhuc haec uita dulcis est; Multi cupiunt conuolare ad gratiam
 godes ac hi ondrædað þolian forgelustfullunge middaneardes
dei? sed timent carere oblectamento mundi.

forðelipað witodlice hi lufu cristes ac ongenclipað grædignyss
prouocat quidem eos amor christi. sed reuocat cupiditas
 worulde þrim gemetum bregð god menn þæt hi huru
*saeculi; Tribus modis terret deus homines ut uel sero*¹
 beon gecyrrede and þanon ma forsceamian þæt hi swa lange
conuertantur. atque inde magis erubescant. quod tam diu
 geanbidedan þæt hi ongeangehwurfan witodlice nu mid þiwracum
expectati sunt ut redirent. Nam nunc minis?

nu mid witum nu mid cnwrigenessum sume slyhð þæt
nunc plagis. nunc reuelationibus quosdam concutit. ut
 þa þe sylfwilles beon gecyrrede forsecð astyrede mid ogan
qui uoluntate conuerti despiciunt commoti terroribus
 beon geþreade þænne soðlice lufe ure drohtnunge
corrigantur; Tunc enim amorem nostrę conuersationis
 we ætywað gif drihten swa swa fæder we lufiað þæne
ostendimus? si deum ut patrem diligimus. quem
 we ær mid þeowetlicum mode soðlice swa swa drihten we
prins seruili mente uere ut dominum
 forlitodan
formidabamus;

sæde naht na framað þæt we þas stowe
Caesarius dixit. Nihil prodest quod istum locum
 we gyrnað gif we swylce her synd swylce we on worulde
expetimus. si tales hic sumus quales in saeculo
 beon militan on lyfe yldryna ys gecweden se þe lufað
esse poteramus; In uita patrum dicitur. Qui diligit
 worulde byð geunrotsud micelum forhogigende soðlice þa
saeculum tristabitur plurimum. contemnens autem quae
 on þære synd geblissað symle on bec ys gecweden
in eo sunt. letabitur semper; In libro clementis dicitur.
 earfoðe ys færlie wending langre soðlice tide gif lytlan
difficilis est subita permutatio. longo autem tempore si paulatim

¹ i. tarde.

gewune beoð geswine hit na byð for þi þe of gewunan hit com
adsuēti fiant labor non erit quia ex usu uenit ;
 na secð fram þe god feoh ac sawle mildheorte
Non querit a te deus pecuniam. sed animam misericordem
 7 arfæst gepæne
et piam meritum

XII.

be ege.

De timore.

drihten segð on godspelle. nelle ge ondrædan þa þe
Dominus dicit in euuangelio. Nolite timere cos qui
 of-leað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean ac
occidunt corpus animam autem non possunt occidere : sed
 swyþor þæne ondrædað se þe maeg sawle 7 lichaman for-
potius eum timete qui potest animam et corpus pér-
 spillan on helle
dere in gehennam ;

se apostol sæde on ege eowre on timan
Petrus apostolus dicit. In timore incolatus¹ uestri tempore
 beoð gecyrrede ofþe drohtniað god ondrædað cyning wyrpiað
conuersamini. Deum timete. regem honorificate.

besceawigende on ege clæne drohtnunge eowre
considerantes in timore castam conuersationem uestram ;

se apostol sæde na soðlice ge onfencgon gast
Paulus apostolus dicit. Non enim accepistis spiritum
 þeowdomes eft on ege ac ge onfencgon gast gewyseinege
seruitutis iterum in timore. sed accepistis spiritum adoptionis
 bearna on þam we clypiað þæt ys fæder þancas donde
filiorum in quo clamamus abba pater. Gratius agentes
 symle for eallum on naman drihtnes ures hælendes cristes
semper pro omnibus in nomine domini nostri iesus christi.
 gode 7 fæder underþeodde gemaenelice on ege cristes
deo et patri subiecti inuicem in timore christi.

sæde angynn wisdomes ege drihtnes ondræd
Salomon dicit. Initium sapientie timor domini : time
 drihten 7 gewyrf fram yfele ege drihtnes togesett dagas 7
dominum et recede a malo. timor domini apponet dies et
 gearas arleasra beoð gescyrte on ege drihtnes trawa
anni impiorum breuiabuntur ; In timore domini fiducia²

¹ peregrinationis uestre.

² s. est.

strencðe 7 bearnum his byð hopa ege drihtnes wyll lifes
fortitudinis. et filii eius erit spes; Timor¹ domini fons uitae
 þæt he forbuge fram hryre deapes se þe god ondræt naht
ut declinet a ruina mortis; Qui deum timet nihil
 he forgyrnð
neglegit;

sunu sæde. ege drihtnes wuldor 7 wuldrung
Hiesus filius Sirach dixit. Timor domini gloria et gloriatio.
 7 bliss 7 cynehelm gefægnunge ege drihtnes gegladað
et laetitia. et corona exultationis; Timor domini delectabit
 heortan 7 he sylð blisse 7 fean on langnysse daga
cor. et dabit laetitiam et gaudium in longitudinem dierum;
 ondrædendum drihten wel byð on ytemystum 7 on dæge
Timenti dominum bene erit in extrémis. et in die
 forðferinge his he byð gebletsud ege drihtnes ingehydes
defunctionis suae benedicetur; Timor² domini scientiae
 æwfæstnyss gefyllednys ingehydes ys ondrædan god cynehelm
religiositas; Plenitudo scientiae est timere deum; Corona
 wisdomes ege drihtnes gefyllende sibbe 7 hæle wæstm
sapientiæ timor³ domini réplens. pacem. et salutis fructum;
 wyrtruma wisdomes ys ondrædan god bogas þære lang-
Radix sapientiæ est timere deum rami enim⁴ illius lon-
 sumnysse elleshwar ys gecweden ege drihtnes utanytt synne
geui; Alibi dicitur. Timor domini expellit peccatum.
 witodlice se þe butan ege ys na mæg beon geliffæst wis-
nam qui sine timore est. non poterit uiuificari; Sa-
 dom 7 lar ege drihtnes sylf he segð na si þu un-
pientia et disciplina timor⁵ domini; Ipse dicit. non sis in-
 geleaffull ege drihtnes 7 to na genealæc to him mid twy-
credibilis timori domini et ne accesseris ad illum dú-
 fealdre heortan eft he segð ondrædende drihten forpyldiað mild-
plici corde; Item dicit. Metuentes dominum sustinète miser-
 heortnysse his 7 na buge ge fram him þæt ge na feallan
icordium eius. et non deflectatis⁶ ab illo. ne cadátis;

eft he segð ge þe ondrædap god gelyfað on hyne 7 na
Iterum dicit. Qui timetis deum credite in illum. et non
 byð aildud med eower ge þe ondrædað god hopiað on hyne
euacabitur merces uestra; Qui timetis deum speráte in illum

¹ est.² s. est.³ s. est.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ non declinetis.

7 on gelustfullunge cymð eow mildheortnyss ge þe ondrædað
et in oblectatione¹ ueniet uobis misericordia; Qui timetis
 god lufiað hyne 7 beoð onlihte heortan eowre elleshwar
deum diligite illum. et inluminabuntur corda uestra; Alibi
 ys gecweden þa þe ondrædað god na beoð ungeleafulle worde
dicitur. Qui timent deum. non erunt incredibiles uerbo
 his 7 þa þe lufiað hyne gehealdað weg his þa þe
illius. et qui diligunt illum. conseruabunt uiam illius; Qui
 ondrædað drihten. hi seceað þa wel gecweme synd him 7
timent dominum inquirunt quæ bene placita sunt illi; et
 þa þe lufiað hyne beoð gefyllede mid lage his þa þe on-
qui diligunt eum replebuntur lege ipsius; Qui ti-
 drædað drihten hi gegearwiað heortan hyra 7 on gesyhðe
ment dominum preparabunt corda sua et in conspectu
 his hi gehealgiað sawla hyra þa þe ondrædað drihten
illius sanctificabunt. animas suas; Qui timent dominum
 hi gehealdað beboda his 7 gepyld hi habbað oð to on-
custodiunt mandata eius. et patientiam habebunt usque ad in-
 besceawunge his eft he segð gepanc hafa on bebodum
spectionem illius; Item dicit. Cogitatum habe in preceptis
 godes 7 on bebodum his swypost syngal beo þu elleshwar
dei. et in mandatis illius maxime assiduus esto; Alibi
 ys gecweden on ealre sawle þinre ondræd drihten sylf he segð
dicitur. In tota anima tua time dominum; Ipse dicit.
 þa þe ondrædað god hi beoð on eagum his ege godes ys
Qui timent deum. erunt in oculis illius; Timor dei est
 na forseon mann rihtwisne þearfan mære ys dema
non despicere hominem iustum pauperem; Magnus est iudex
 7 mihtig on wyrðmynte 7 nys mara þam þe ondrætt god
et potens in honore. et non est maior illo qui timet deum;
 naht betere þænne ege godes eft ys gesæd ælce onscun-
Nihil melius quam timor dei; Item dicitur. Omne exse-
 nunge gefleardes hatað god 7 na byð luffie ondrædend-
cramentum erroris odit deus. et non erit amabile timentium
 hyne 7 elleshwar ys gecweden eagan drihtnes to on-
bus cum; Et alibi dicitur. Oculi² domini ad ti-
 drædendum hyne 7 he onenæwð ealle weoreu mannes 7
mentes cum. et ipse agnoscit omnia opera hominis; Et

¹ in solacio.² s. sunt.

eft ys gecweden mann wis on eallum draett 7 on dag-
item dicitur. Homo sapiens in omnibus metuit. et in die-
um gylta he atih̃t fram slæwpe gefyllednyss eges godes
bus delictorum attendit ab inértia; Consummatio timoris dei
ys wisdom se þe ondrætt drihten he onfehð lare his
sapientia¹; Qui timet dominum excipiet doctrinam eius
7 þa awaciað to him hi gemetað bletsunge his
et qui euigilauerint ad illum. inuenient benedictionem eius.
elleshwar ys gecweden þa þe ondrædað drihten hi onfoð lar-
Alibi dicitur. Qui timent dominum excipiet doc-
e his 7 rihtwisnyss swylce leoht onælð ondrædendum
trinam eius. et iustitiam quasi lumen accendit; Timenti
drihten na ongeanyrnað yfelu ac on costunge god
dominum. non occurent mali. sed in temptatione deus
hyne gehealt fram yfelum gast ondrædendra god byð
illum conseruabit a malis; Spiritus timentium deum quæ-
soht 7 on andsware his byð gebletsud hopa ys soðlice ondræd-
ritur. et in responsione illius benedicitur; Spes enim timen-
endum god on hælendne hi se þe ondrætt drihten naht
tibus² deum in saluantem³ illos; Qui timet dominum nihil
he na forhtað 7 na he ondrætt forþi þe he ys hopa his
trepidabit. et non pauebit. quoniam ipse est spes eius;
ondrædendes god eadig ys sawl eagan drihtnes ofer ondræd-
Timentis deum beata est anima; oculi⁴ domini super timen-
ende hyne elleshwar ys gecweden ege drihtnes ealswa
tes eum; Alibi dicitur. Timor⁵ domini sicut
neorxena wong 7 ofer ealne wuldor hi oferheledon hine
paradysus. et super omnem gloriam. operuerunt illum
mid bletsungum sylf he segð eadig þam forgyfen ys habban
benedictionibus; Ipse dicit. Beatus cui donatum est habere
ege drihtnes ege drihtnes angyn lufe his eft
timorem domini. timor⁶ domini initium dilectionis eius; Item
ys gecweden æhta 7 bileofa uppahedbað heortan 7 ofer
dicitur.⁷ Facultates et dictus exaltant cor. et super
pas ege drihtnes
hec timor⁷ domini;

sæde nan þing us swa fram ealre synne
Hieronimus dixit. Nulla res nos sic ab omni peccato
gehealt unmaene swa swa ege susle 7 lufu godes
séruat innúnes. sicut timor supplicii et amor dei;

¹ s. est.² s. est.³ i. in curantem.⁴ s. sunt.⁵ s. est.⁶ s. est.⁷ s. est.

sæde se þe ondræt drihten he forbyhð gedwyld
Ambrosius dicit. Qui timet dominum declinat errorem.
 7 to mægenum sibfaet wegas his gerecð
et ad uirtutis semitam uias suas dirigit;
 sæde þwyr gepanc gif hit na ær þurh ege
Gregorius dicit. Præua mens si non prius per timorem
 byð ahwyrfed fram gewunelicum leahtrum na byð gebett eft
cuertitur. ab assuetis uitis non emendatur; Item
 he segð god ondraedan ys nane þa to donne synd godu forgægean
dicit. Deum timere est. nulla quæ facienda sunt bona præterire;
 sæde ege soðlice symle gebett ege ntanytt
Isidorus dicit. Timor enim semper emendat. timor expellit
 synne 7 he gewylt leahter ege wærne deð mann 7
peccatum. et reprimit uitium. timor cautum facit hominem atque
 carfulne þar þar soðlice ege nys þar toslupineg lifes
sollicitum; Ubi uero timor non est. ibi dissolutio uitæ
 ys þar þar ege nys þar scyld ys þar þar ege nys
est. ubi timor non est. ibi sceleratio est. ubi timor non est
 þar scylda genihtsumnyss ys gif god ondraedan on
ibi scelerum abundantia est; Si deum metuere in
 smyltnysse we nellað gehendne his dom oððe mid prow-
tranquillitate nolumus. uicinum eius iudicium uel pas-
 ungum oftredene we ondraedan
sionibus attriti timeamus.

XIII.

be faemnhæde.
De Uirginitate.

drihten segð on godspelle bearn worulde pissere wogiað
Dominus dicit in Euangelio. Filii seculi huius nubunt
 7 hi beoð gesealde to gyftum þa soðlice þa þe wyrpe
et trahuntur ad nuptias. illi uero qui digni
 beoð hæfle on worulde þære 7 on æriste of deadum ne hi
habentur seculo illo et resurrectione ex mortuis. neque
 ne wogiað ne hi ne lædað wif na soðlice leng sweltan
nubunt. neque ducunt uxores. neque enim ultra mori

magon efenlice soðlice englum hi synd 7 bearn hi synd
poterunt. aequales enim angelis sunt et filii sunt
 godes þænne he synd bearn æristes
dei. cum sint filii resurrectionis;

se apostol sæde mæden seo þe unbeweddud ys
Paulus apostolus dixit. Uirgo quae innupta est;
 heo þencð þa godes synd hu heo gelicige gode eft he segð
cogitat quae domini sunt. quomodo placeat deo; Item dicit.
 se þe on gesynsype geþeod mæden his wel he deð 7 se na
qui matrimonio iungit uirginem suam bene facit. et qui non
 geþeod bet he deð
iungit melius facit;

sæde naht framað fæmnhad lichaman þar
Agustinus dixit. Nihil proudest uirginitas corporis ubi
 byð geworht gewemmineg modes swa swa soðlice ofslegen
operatur corruptio mentis; Sicut enim occisus
 feond na þe deð teonan swa acweald flaesc na
inimicus non tibi facit iniuriam. sic mortificata caro non
 drefð sawle þine þylce soðlice gerist drihten habban
turbabit animam tuam; Tales enim decet dominum habere
 þenas þa on nanre flæsc besmitennysse beoð gebrosnude
ministros. qui in nullo carnis contagio corrumpuntur
 ac ma on forhæfednysse gehealdsumnysse hi scinan
sed potius continentia castitatis resplendeant;

sæde micel todælð betwuh clænnysse fæm-
Hieronimus dixit. Multum distat inter puritatem uir-
 nenlicre sawle mid nanre fylpe besmitene 7 horwu hyre seo þe
ginalis animae. nulla contagione pullut et sordes eius quae
 manegra gælsum underlæg hundfeald getel fyrmost
multorum libidinibus subiucuit; Centenarius numerus primus¹
 ys se þe for mædenhades cynehelme fæmnum byð getealt
est. qui pro uirginitatis corona uirginibus deputatur;
 syxagfeald on þam oprum stæpe þurh forhæfednysse geswine
Sexagenarius secundo gradu. per continentiae laborem
 wydewena ys þritigfeald on þære þridan stowe gyfta
uiduarum² est; Trigenarius tertio loco³ nuptiarum
 wære mid þære fingra geþeodrædene byð gecydd 7 swa
foedera ipsa digitorum coniunctione testatur. ac sic

¹ i. gradus.² q. est.³ q. est.

wydeþan forlætenum þam forman stæpe þurh þridðan hi cumað
uiduae amisso primo gradu per tertium ueniunt
 to þam oþrum mearu þing on fæmnum blisa clænnysse ys 7
ad secundum¹; Tēnera rēs in fēminis fama pudicitiae est. et
 swylce blostme fægerust rape to leohtum forscrincð wedere
quasi flōs pulcherrimus cito ad lēuem marcēscit auram.
 7 of leohtum blæde byð gebrosnud ealra swypost þar þar yld
leuīque flātu corrūpitur. maxime ubi aētas
 gepwærað to leahtr 7 werlic wana ys ealdorþcype hoga
consentit ad uitium. et maritalis dēest² aūtōritas; Stūde
 na þæt an eagan þine clæne gehealdan ac eac tungan naht
non solum oculos tuos castos seruare. sed et linguam; Nihil
 framað flæse habban mæden gif on geþance ænig wogað
prōdest curnem habere uirginem si mēte quis nūpsert;

sæde sume synd on geogupe galfullice lyb-
Isidorus dixit. Quīdam³ in iuuentute luxuriōse ui-
 bende 7 on ylde forhæbbende beon gelystað 7 þænne
uentes et in senectute continentes fieri delectantur. et tunc
 hi geceosað clænnysse healdan þænne hi galnyss þeowas habban
eligunt castitatem seruare quando eos libido seruos habere
 forhogað þylce nabbað mede forþi þe hi næfdon
contempsit. tales non habent prēmium. quia non habuerunt
 geswines gewinnu þa soðlice geanbidað wyrðþcype on
laboris certamina; Eos enim expectat gloria. in
 þam beoð geswincfulle gewinnu þa þe lichaman hyra
quibus fuerint laboriosa certamina; Qui corpus suum
 forhæfednysse gehalgiað mid fæmnum eardian hi na gepristlæceað
continentiae dēdicant. cum fēminis habitare non prēsūmant;
 twyfeald ys god mædenhad forþi þe heo eac on þisum
Gēminum est bonum uirginitas. quia et in hoc
 middancarde carfulnysse worulde forlæt 7 on þære towerdan
mundo sollicitudinem saeculi amittit. et in futuro
 ece clennysse mede onfehð þa þe clæne þurh
aeternum castitatis premium recipit; Qui casti per-
 wuniað 7 mædenu englum godes beoð gewordene efenlice
seuērant et uirgines. angelis dei efficiuntur aequales;
 clænnys soðlice wæstm wynsumnysse ys clænnys orsorhnyss
Cāstitas enim fructus suauitatis est; Castitas secūritas
 modes 7 hæð lichaman mædenhad soðlice gif heo byð asliden
mentis. et sanitas corporis; Uirginitas autem si labitur.

¹ s. gradu(m).² s. ubi.³ s. sunt.

nateshwon byð edniwud witoðlice þeah þe hreowsigende
nullātenus reparatur; Nam quāuis pāenitendo
 forgyfennysse wæstm onfo ungebrosnunge swa þeah nateshwon
ueniē fructum recipiat. incorruptionem tāmen nullātenus.
 onfehð ærran mæden on flæsce na on gepance nane
recipit pristinam; Virgo carne non mente nullum
 mede hæfð on behate betere ys wif lædan
premium habet in repromissione; Melius est uxorē dūcere.
 þænne þurh galnysse hætān forwyrþan forhæfednyss mann
quam per libidinis ardōrem perire; Continentia hominem
 gode gehende deð þar þar wunað þar eac god wunað
deo proximum facit. ubi ist mānserit. ibi et deus manet;
 gepanc soðlice þurh eagan byð genumen clænnys mann to
Mens enim per oculos cāpitur; Castitas hominem ad
 heofene geþeot clænnys mann to heofene tyhð
caelum iungit Castitas hominem ad caelum pētrahit.

sæde naht framað mædenhad mid fulfremednyss
Caesarius dixit. Nihil prōdest uirginitatem integritate
 lichaman gehealdan gif eagenā gewilnunga heo nele for-
corporis custodire. si oculorum concupiscentias nolūerit eui-
 bugan lang clænnys æfter synne geefenlæcestre ys
tāre Lōnga castitas post peccatum. imitātrix est
 mædenhades na eac flæsces fulfremednyss byð gehealden
uirginitatis; Non etiā carnis intēgritas seruatur.
 þar þar mod ofermōdignysse mid pryte byð gewemmed
ubi animus superbiae tumōre corrūpitur;
 mædenhad on lichaman naht framað gif soð lufu oððe eadmodnyss
Uirginitas in corpore nihil prōderit. si caritas aut humilitas
 fram heortan gewitt betere ys eadmod gesinscype þænne
a corde discēsserit; Melior est humilis coniugālitās quam
 ofermōd fæmnhad
superba uirginitas.

XIV.

be rihtwisnyss.
De Iustitia.

drihten segð on godspelle seceað eornostlice ærest
Dominus dicit in euuangelio Quærite ergo primum
 rice godes 7 rihtwisnyss his 7 þas calle beoð geihte
regnum dei. et iustitiam eius. et haec omnia adiciuntur

eow na behofiað þa hale synd læce ac þa þe yfele hab-
uobis ; *Non egent qui sani sunt medico sed qui male¹ ha-*
 bað ic na com geclypian rihtwise ac synfulle on dæd-
bent ; *Non ueni uocare iustos. sed peccatores in paeni-*
 bote
tentiam ;

se apostol sæde swa swa þurh anes gylt on eal-
Paulus apostolus dixit. Sicut per unius delictum in om-
 le menn genyþerunge lifes ealswa þurh anes rihtwis-
nes homines condemnationem uitae. sic et per unius iusti-
 nysse on ealle menn rihtwisnysse lifes eft he segð swa
tiam in omnes homines iustificationem² uitae ; *Item dicit. sic-*
 swa ricsode synn on deape eal swa gyfu ricsige þurh
ut regnavit peccatum in mortem. ita et gratia regnet per
 rihtwisnysse on ece lif
iustitiam in uitam aeternam ;

se apostol sæde wæstm soðlice rihtwisnysse on sibbe
Iacobus apostolus dixit. Fructus autem iustitiae in pace
 sawend dondum sibb
seminatur facientibus pacem ;

sæde na geswencð drihten mid hungre sawle
Salomon dixit. Non affligit dominus fame animam
 rihtwises 7 searwa arleasra forhwyrð gemynd rihtwises
iusti et insidias impiorum subuertit ; *Memoria³ iusti*
 mid lofum 7 nama arleasra afulað weorc rihtwises to
cum laudibus et nomen impiorum putrescit ; *Opus⁴ iusti ad*
 life 7 waestm arleases to synne seolfor gecoren tung-
uitam. et fructus⁵ impii ad peccatum ; *Argentum electum ling-*
 e rihtwises heorte arleasra for nahtum þæt ondrætt
ua⁶ iusti cor impiorum pro nihilo ; *Quod timet*
 arleas hit cymð ofer hyne gewilnung his rihtwisum byð
impious ueniet super eum desiderium suum iustis dā-
 geseald weleras rihtwises besceawiað gecweme 7 muð arleasra
bitur ; *Labi iusti considerant placita⁷. et os impiorum⁸*
 þwyre rihtwis of angsumnyssum alysed ys 7 byð geseald
peruersa⁹ ; *Iustus de angustiis liberatus est et tradetur*
 arleas for him cynn rihtwisra byð gelrealeð gewilnung riht-
impious pro eo ; *Semen iustorum saluabitur desiderium iu-*

¹ i. infirmantur.² s. dicimus uenire.³ s. erit.⁴ s. tendit.⁵ s. est.⁶ s. est.⁷ i. bona.⁸ s. considerat.⁹ i. mala.

wisra eall god ys awend arlease 7 hi na beoð hus soð-
storum omne bonum est; Uérte impios et non érunt. domus au-
 lice rihtwisra þurhwunað hus arleasra byð adilegud wun-
tem iustorum permanebit; Domus impiorum delebitur: taber-
 unga soðlice rihtwisra growað nele þu beon rihtwis
nacula uero iustorum germinabunt; Noli esse iustus

swype hus soðlice rihtwises mæst strençð on wæst-
multum; Domus¹ autem iusti plurima fortitudo. in fruc-
 mum arleases gedrefednyss onscunung ys drihtne heorte ar-
tibus impii conturbatio²; Abominatio est domino cor im-
 leases se þe fyligð rihtwisnyss he byð gelufud fram him synd
pri. qui sequitur iustitiam. diligitur ab eo; Sunt

rihtwise þam mænige forecumað swylce hi weorcu behofian
iusti quibus multa proueniunt quasi opera égerint
 arleasra 7 synd arlease þe swa sorhlease synd swylce hi riht-
impiorum. et sunt impii qui ita secúri sunt quasi iusto-
 wisra dæda habban synd rihtwise 7 witan 7 weorcu
rum facta habeant; Sunt iusti atque sapientes et opera³

hyra on handa godes 7 swa þeah nat mann hwæper he
eorum in manu dei. et tamen nescit homo útrum

on lufe oððe on hatunge wyrpe si ac ealle on towerdum
amore án ódio dignus sit. sed omnia in futuro

beoð gehealdene ungewisse flyhð arleas nanum ehtendum
reseruantur incérta; Fugit impius némine persequénte.

rihtwis soðlice swa swa leo getruwigende butan ogan byð
iustus autem quasi léo confúlens absque terróre erit.

sunu sæde on rihtwisnyss winn for sawle
Hic sus filius Sirach dixit. In iustitia agonizáre⁴ pro anima

pine oð deað winn for rihtwisnyss 7 god oferwinð
tua usque in mortem cérta pro iustitia. et deus expugnabit

for þe fynd pine sylen godes þurhwunað rihtwisum blet-
pro te inimicos tuos; Dátio dei pérmanet iustis. bene-

sung godes on mede rihtwises efst beforan menn
dictio dei in mercédem iusti festínat; Ante hominem

lif 7 deað god 7 yfel þæt gelicað him byð geseald
uita⁵ et mors bonum et malum. quod placúerit ei dabitur

him ær dome gearwa rihtwisnyss se þe gehealt riht-
illi; Ante iudicium para iustitiam tibi; Qui custodit iu-

¹ s. est.² s. cl. est.³ s. sunt.⁴ luctare.⁵ s. est.

wisnysse he gehealt andgyt his gif þu fyligst rihtwisnysse þu
stitiam? continebit sensum eius; Si sequeris iustitiam ap-
 gegripst hi 7 þu ondest swylce heafudhrægl wyrðscype se þe
prehēdes illam. et indues quasi pōderem honorem; Qui
 healt rihtwisnysse se byð uppahafen
custodit iustitiam? ipse exaltabitur;

sæde gif ic soðlice rihtwis eam naht ic ondræde
Augustinus dixit. Si enim iustus sum nihil timeo?
 nænig me ofertrædan mæg rihtwis soðlice he cwæð getruwað
nemo me contēdere pōtest; Iustus enim inquit confidit
 swa leo
ut leo;

sæde rihtwisnyss gif heo gemet næfð on wæl-
Gregorius dixit. Iustitia si modum non habet. in crude-
 hreownysse fealð yfelnyss belifendra gearnað þæt þa þe
litatem cādit; Malitia remanentium meretur. ut hi qui
 framian mihtan ofstlice beoð ætbrodene þæt þænne middan-
prodēsse pōterant festine subtrahantur. ut cum mun-
 eardes ende togenealæcð gecorene beoð ætbrodene þæt hi na
di finis adpropinquat. electi tollantur ne
 wyrsan geseon swa unrhtwisum yrsað god þæt swa þeah
deteriora uideant. Sic iniustus irāscitur deus? ut tamen
 hyra heortan þurh rihtwisra geferscype frefige
corum corda per iustorum consortium consoletur;

sæde manega mid mannun synd getealde gecorene 7
Isidorus dixit. Multi apud homines putantur electi. et
 mid gode wiperwyrd e wuniað 7 fela mid mannun wiper-
apud deum rēprobi existunt. et multi apud homines rē-
 wyrd synd 7 mid gode gecorene nan soðlice hine getelle
probi sunt. et apud deum electi; Nullus enim se pūtet
 gecorene þe læs þe he mid gode sy wiperwyrd on bec
electum. ne forte apud deum sit reprobus; In libro
 ys gecweden fulfremednyss lage sibb ys of synnum
clementis dicitur. perfectio legis pax est. ex peccatis
 soðlice gefeolitu beoð accenede 7 gewinnu þar þar soðlice
enim bella nascuntur et certamina; Ubi autem
 synn na byð sibb ys þære sawle þar þar soðlice sibb
peccatum non fit pax est animae. ubi uero pax
 ys on cneatungum soðfæstnyss on weorcum rihtwisnyss
est in disputationibus ueritas in operibus iustitia
 byð gemet
inuenitur

XV.

be andan.

De Invidia.

drihten segð on godspelle nelle ge deman eow betwynan
Dominus dicit in euuangelio. Nolite iudicare inuicem.

warniað soðlice fram hæfe sunderhalgena
cauete autem a fermento¹ pharisaeorum;

se apostol sæde nyperaecgende witodlice ælce yfel-
Petrus apostolus dixit. Deponentes² igitur omnem ma-
 nysse 7 ælc facn 7 hiwunga 7 tala 7 ealle
litiam et omnem dolum et simulationes. et detractiones et omnes
 andan
iniudias;

se apostol sæde soð lufu na andað sume
Paulus apostolus dixit. Caritas non emulatur³; Quidam
 witodlice 7 for andan crist hi bodiað sume soðlice
quidem et propter inuidiam christum prædicant. quidam autem
 eac for godum willan
et propter bonam uoluntatem;

sæde lif flæsce hælp heortan fylð bana
Salomon dixit. Vita carniū sanitas cordis. putredo ossuum
 anda na et þu mid menn andigum ne þu na gewilna
inuidia; Ne comedas cum homine inuido. nec desideres
 mettas his forþi on gelienysse wigleres 7 rædendes he
cibos eius. quoniam in similitudine arioli et coniectoris aes-
 wenð þæt he nat et 7 drinc he segð þe 7 geþanc his
timat quod ignorat. comede et bibe dicit tibi. et mens eius
 nys na mid þe se þe him andað naht ys him wyrse
non est tecum; Qui sibi inuidet. nihil est illo nequius;

sæde anda eall mægen bærnð þurh
Augustinus dixit. Inuidia cunctam⁴ uirtutem concremat; Per
 andan ys gebodud þe crist anda 7 æfst ofer ealle
inuidiam predicatur tibi christus; Inuidia et liuor. super omnia
 hi dreneað sawle þar þar ys anda lufu broþerlic beon
inébriant animam; Ubi est inuidia. amor fraternus esse
 na mæg se þe andað he na lufað synn deofles on
non pōtest; Qui inuidet non amat. peccatum diaboli in
 him ys forþi þe deoful andigende afeoll forþi ys oncnaw-
illo est quia diabolus inuidendo cecidit. ideo cognōsc-

¹ i. mala doctrina.² s. estote.³ i. non persequitur.⁴ i. omnem.

en anda na magan beon on soþre lufe þurh andan
itur inuidia non pōsse ēsse in caritate ; Per inuidiam
 soðlice ahangen wæs crist þi soðlice se þe andað bre-
enim crucifixus est christus. ideo autem qui inuidet fra-
 þer his he ahehð crist
tri suo. crucifigit christum ;

sæde symle mægenu fyligð anda mære
Hieronimus dixit. Semper uirtutes sequitur inuidia Magna
 mægen ys þæt andan mid eadmodny(sse) oferswið
uirtus est quę inuidiam humilitate sūperat ;

sæde andig gewislice se þe fremede deð god
Ambrosius dixit. Inuidus certe qui alienum facit bonum ?
 his andigende susle
sum inuidendo supplicium ;

sæde þeaw þwyra ys andian oþrum mægenes
Gregorius dixit. Mos prauorum est. inuidere aliis uirtutis
 god þæt hi sylfe habban na gyrnað þanon se witega segð
bonum. quod ipsi habere non appetunt Hinc propheta ait ?
 seceað drihten þa hwile þe he beon funden mæg 7 elypiað
querite dominum dum¹ inueniri pōtest. et inuocāte
 hyne þa hwile þe gehende ys 7 þænne hi seagað hwæt us
eum dum prope est ; Et tunc dicunt ? quid nobis
 framude genihtsumnyss welena oððe gestreonu worulde ealle
prōfuit abundantia diuitiarum uel lūcra saeculi omnia
 ealswa sceadu li gewiton 7 sunne rihtwisnyss nys upp-
sicut umbra transierunt. et sol iustitiae non est or-
 sprangen us for þam syngiað sweltende 7 her hi forlætað
tus nobis ; Proptērquod peccant morientes. et hāc dimittunt
 ealle 7 þa synna mid him hi berað forþi swete ys synn
omnia et ipsa peccata sēcum pōrtant. quia dulce est peccatum.
 ac biter ys deað eft he segð se þe on him sylena
sed amara est mors ; Item dicit ? qui in sé donorum
 gyfe hwonlice oncnæwð maran on oþrum na andige
gratiam minime recognoscit. maiora aliis² non inuideat ;

sæde þanon þe se goda framað þanon se andiga
Isidorus dixit. Unde bonus pōrficit ? inde inuidus
 hwelað andig lim ys deofles of þæs andan deað
contubēscit ; Inuidus membrum est diaboli. cuius inuidia mors

¹ quamdiu.² s. in.

ingeeode on embelhwyrt eorþena mænige ge gode geefeulæcean
introuit in orbem terrarum; Multi et bonos imitari

hi nellað 7 7 be goddra fremum andan mid wunde hweliað
nolunt. et de bonorum profectibus inuidig liuóre tabescunt;

elleshwar hi segð wependlice soðlice to bewepenne synd se þe
Alibi dicit; flebiliter autem deplorandi sunt. qui

mid hatunge on breþer hweliað anda andgyt slitt breost
odio in fratre tabescunt; Inuidia sensum mōrdet. pectus

heo bernð gepanc heo gewæcð eft he segð anda heortan
ūrit. mentem afficit; Item dicit; inuidia cor

mannes swylce sum cwyld heo fett elleshwar he segð
hominis. quasi quādam pēstis depāscit; Alibi dicit;

ongean andan soð lufu si gegearwud eft he segð be gode
aduersus inuidiam caritas preparetur; Item dicit; de bono

opres na sariga þu be opres fremum þu na hwela
alterius non doleas. de alterius profectibus non tabēscas.

for nanes gesunfulnysse þu si totoren
nullius prosperitate lacerēris;

sæde andan egesa na þæt an æwfæste ac
Eusebius dixit. Inuidiae hōrror non solum religīosas sed

eac wace sawla bereafap
et uiles animas peruadit¹;

sæde anda soðlice geswutelað us soðe lufe godes
Effrem dixit. Inuidia enim manifestat nos caritatem dei

eallunga nabban
pēnitus non habēre;

sæde earfoðlic ys on gesundfullnyssum andan polian
Iosephus dixit. Difficile est in prōsperis inuidia carēre.

XVI.

be swigean.

De Silentio.

drihten segð on godspelle god mann of godum gold-
Dominus dicit in aeuuangelio. Bonus homo de bono the-

horde forþbrincð godu 7 yfel mann of yfelum goldhorde forðbrincð
sāuro prōfert bona. et malus homo de malo thesāuro prōfert

yfelu se þe fram him sylfum spycð wuldor agenne he secð
mala; Quī ā semet ipso loquitur. gloriam propriam querit;

¹ i. uastat.

se apostol sæde wordfulle synd ydele 7 carfulle
Paulus apostolus dixit. Uerbósi¹, otiósi. et curiósí.
 sprecende þa þe na gedafeniað þu soðlice spec þæt gedaf-
loquentes quę non oportet. tu autem loquere quae dé-
 eniað halwende lare
cet sánam doctrinam ;

sæde on mænigfealdre sprece synn wana na byð
Salomon dixit. In multi loquio peccatum non déerit.
 se þe soðlice gemetegað weleras his snoterust ys for
qui autem moderatur labia sua. prudentissimus est ; Propter
 synnum welera hryre togencalæcð yfela se þe gehealt muþ
peccata labiorum ruína appróximat malorum ; Qui custodit os
 his he gehealt sawle his se þe soðlice unbesceawud ys
suum. custodit animam suam. qui autem inconsideratus est
 to specenne he ongytt yfele on ælcum weorce byð geniht-
ad loquendum sentit mala ; In omni opere erit abund-
 summys þar þar soðlice word synd fela gelome ys wædl
antia. ubi autem uerba sunt plurima. frequens² aégestas ;
 tunge glætlic treow lifes seo soðlice ungemetegud ys
Lingua³ placabilis lignum uitae quae autem inmoderata est.
 forbryt gast mannes ys mod gegearwian 7 drihtnes
cónterit spiritum ; Hominis est animum preparáre. et domini⁴
 gewyldan tungan willa cynga weleras rihtwise synd se þe
gubernáre linguam ; Uoluntas regum labia⁵ iusta. qui
 riht specð he byð gereht se þe atihtum eagum gepincð þwyre
recta loquitur dirigitur ; Qui adtónitis⁶ oculis cógitat práua ;
 terende weleras his he gefremð yfel eft he segð se þe
mórdens labia sua pérficit malum ; Item dicit. qui
 uppahefð muð his he secð hryre se þe gemetegað spæca
ecólitat ós sáum quérít ruínam. qui moderatur sermones
 his gelæred 7 snotor ys 7 wyrpfulles gastes wer ys gelæred
suos. doctus et prudens est. et pretiosi spiritus uir⁷ cruditus ;
 deað 7 lif on handum tungan mid halsungum spycð
Mors⁸ et uita in manibus lingue ; Cum obsecrationibus loquitur
 þearf 7 welig spycð styrnlice se þe gehealt muð his
pauper. et diues affúbítur rígide ; Qui custodit os suum
 gehealt sawle his se þe soðlice forgymeleasað wegas his
custolit animam suam. qui autem neglegít uias suas

¹ s. sunt.² s. est.³ s. est.⁴ s. est.⁵ s. sunt.⁶ i. arrectis.⁷ s. est.⁸ s. est.

byð cwylned weleras cyst se þe riht word andswarað
mortificabitur; Labia deosculabitur qui recta uerba respondet;
 se þe gehealt muð his 7 tungan his he gehealt fram
Qui custodit os suum et linguam suam. custodit ab
 ancsumnyssum sawle his
angustiis animam suam;

sunu sæde nelle þu gegremod beon on tungan
Hiesus filius Sirach dixit. Noli citatus esse in lingua
 þinre 7 unnytt 7 asolcen on weorcum þinum ærþam
tua. et inutilis et remissus in operibus tuis; Priusquam
 þu gehyre na andswara word 7 on middan yldryna na
audias ne respondeas uerbum. et in medio seniorum ne
 geic specan eadig wer se þe nys asliden on worde of
adicias loqui; Beatus uir qui non est lapsus uerbo ex
 muðe his 7 he nys gepricud on unrothysse gyltes ær-
ore suo; et non est stimulatus in tristitia delicti; Ante-
 þam þu spece leorna se þe hatað felaspeculnysse he acweneð
quam loquaris discere; Qui odit loquacitatem extinguit
 yfelhysse na geedlæc þu word manfull 7 heard 7 þu na
malitiam; Ne iteres uerbum nequam et durum. et non
 byst gelytlud ys se þe aslit on tungan his ac na of
imminoraberis; Est qui labitur in lingua sua sed non ex
 mode hwylc ys soðlice se þe na agylt on tungan his
animo; Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua.
 ys se þe utasend word gewiss gereccende soðfæstnysse
est qui emittit uerbum certum enarrans ueritatem;
 word manfull awent heortan ys stille se þe byð gemet
Uerbum nequam inmutabit cor; Est tacens. qui inuenitur
 wis 7 ys hatigendlic se þe gemah ys to specenne
sapiens. et est odibilis qui. procaz¹ est ad loquendum;
 ys soðlice stille næbbende andgyt spæce 7 ys stille
Est autem tacens non habens sensum loquē. et est tacens
 witende gecwemes timan mann wis suwað oð
sciens apti temporis; Homo sapiens tacebit usque
 timan galful soðlice 7 ungleaw na gehealdað timan
ad tempus lasciuus² autem et imprudens non seruabunt tempus;
 se þe fealum brycð wordum derað sawle his fela
Qui multis utitur uerbis ledit animam suam; Multi

¹ petax.² stultus vel luxuriosus.

afeollan on muðe swurdes ac na swa swylice þa þe
occiderunt in ore gladii. sed non sic quasi qui
 forwordon þurh tungan hyra geoc soðlice tungan geoc
interierunt per linguam suam; Iugum enim lingue iugum
 ysen hit ys 7 bend hyre bend æren ys hega
ferreum est et uinculum illius uinculum aereum est; Sēpi
 earan þine mid þornum 7 nelle þu gehyran tungan manfulle|
aures tuas spinis. et noli audire linguam nequam¹.

7 muþe þinum do þu dura 7 locu wordum þinum do þu
et ori tuo facito ostia et seras; Uerbis tuis facito
 wægan 7 midlu muþe þinum rihte gym þæle;
stateram et frenos ori tuo rectos; Adtende ne forte

þu beo asliden on tungan 7 þu fealle on gesilþe feonda
labaris in lingua. et cadas in conspectu inimicorum
 syrwendra þe 7 si fyll þine unha(l)wendlic on deað
insidiantium tibi. et sit casus tuus insanabilis in mortem;

ofer beod micelne þu sitst na geopena ofer þæne goman
Sūpra mēnsam magnam sēdes². ne aperias super illam faucem
 þinne ær geong spec on neode þinre uneape
tuam prior; Adolēscens loquere in causa tua uix³.

gif þu twuwa geaxud byst hæbbe heafud andsware þine
si bis interrogatus fueris habeat caput⁴ responsum tuum;
 on maneg(um) beo þu swylice unwittol 7 gehlyst swigende samud
In multis esto quasi inscius. et audi tūcens simul
 7 smeagende þar þar synd ealde naht micel na spec þu þar þar
et quærens; Ubi sunt sēnes. non multum loquāris; Ubi

soðlice hlyst nys na asend spæce 7 on gecoplice
autem auditus non est. non effūdas sermonem; Et inportūne
 nelle þu beon uppahafen on wisdomes þinum
noli extolli in sapientia tua;

sæde leornige hwilon gesuwian se þe næfre
Hieronimus dicit. Discat aliquando reticēscere. qui nunquam
 ne leornde specan
didicit loqui;

sæde ys mann se þe swigean gewilnað witodlice
Ambrosius dicit. Est homo qui silentium affectat. quidem.
 ac heorte his miclum hyne genyperað þer þyle fela
sed cor eius multum se condemnat. Iste talis multum

¹ i. malam.² s. si.³ i. inaudacter.⁴ i. initium.

spycð 7 oper forþi on ærne mergen oð æfen
loquitur. et alius quia mane usque ad uesperum
 spycð 7 mid todæle swigean micle gehealt
loquitur et cum discretione silentium magnum custodit;

sæde na ofermodelice ænig gehyre oððe forhog-
Gregorius dixit. Non superbę quis audeat uel contem-
 ian oððe deman þæt he geceyst
nere uel iudicare quod elegerit;

sæde wite þu on hwylcum timan þu spece be-
Isidorus dixit. Scito quo tempore loquaris. con-
 sceawa hwænne þu scege on timan gedafenlicum spec on timan
sidera quando dicas; Tempore congruo loquere. tempore
 gedafenlicum suwa na spec þu butan þu geaxnd beo na
congruo tace; Non loquaris nisi interrogatus fueris; Non
 sege þu ær þam þe þu gehyre axsung muð þinne geopenige
dicas priusquam audias; Interrogatio os tuum aperiat;

tungfull mann ungleaw wis feawum wordum brycð
Linguosus homo imperitus est. sapiens paucis uerbis utitur;
 sceort spræc ingehyd deð specan micel dysignyss ys
Brēuis sermo scientiam facit. loqui multum stultitia est;
 stefen soðlice unwises on mænigfealdnysse spæce wunige
Uox enim insipientis in multiplicatione sermonis; Maneat
 witodlice on worde gemet on spæce sy wæge symle
igitur in uerbo mensura. in sermone sit statéra; Semper
 word þine syn gemetegude gemet to specenne na forgæg þu
uerba tua sint moderata; Modum loquendi non transeas.

swyþor þu lufa gehyran þænne secgean swyþor hlystan þænne
plus dilige audire quam dicere. plus auscultare quam
 specan on fruman gehyr spec æftemyst ende ma hæfð
loqui; In principio audi. loquere nouissimus. finis plus habet
 wyrðscype betere ys æftemyst spæc þænne seo forme
honorem; Melior est nouissimus sermo quam primus;

sæde on gegaderunge nelle þu geyppan spæce
Basilius dixit. In conuentu noli proferre sermonem.
 ac gecoplice word forðstæppan of muðe þinum þænne þu ge-
sed oportuna uerba procedant ex ore tuo cum oport-
 coplicne timan findst þæt þe hlystendum eallum þancas
tuum tempus inuenieris. ut te audientibus cunctis gratias
 þu gegearwige
præbeas

sæde. naht framað gif on eardungstowe swigea
Caesarius dixit. Nihil prodest si in habitatione silentium
 sy 7 on eardigendum leahtra ungerydnyss 7 gewinn
sit. et in habitatoribus uitiorum tumultus. et conluctatio
 þrowunga on life yldryna ys gecweden mid swigean 7 mid
*passionum*¹; *In uita patrum dicitur. Cum silentio et ora-*
 gebede do þæt þu dest on soðfæstnyssse
tione auge quod augeas in ueritate.

XVII.

be ofermodinyssse.

De Superbia.

segð on godspelle ælc soðlice se þe hine uppa-
Dominus dicit in aeuuagelio. Omnis enim qui se exal-
 hefð byð geeadmett 7 se þe hine geeadmet byð uppahafen þæt
tat humiliabitur. et qui se humiliat exaltabitur; Quod
 mannum ofermod ys onscunung ys mid gode
*hominibus altum*² *est abominatio est apud deum;*

se apostol sæde nelle þu ofermod witan ac ondræd in-
Paulus apostolus dixit Noli altum sapere sed time; Sci-
 gehyd onblæwð soðlufu soðlice getimbrað soðlufu na byð toblædd
*entia inflat*³ *caritas uero aedificat. caritas non inflatur;*

þar þar byð ofermodignyss þar byð eac
Salomon dixit. Ubi fuerit superbia. ibi erit et
 teona þar þar soðlice eadmodignyss þar eac wisdom to-
contumelia. ubi autem humilitas. ibi et sapientia; Con-
 bryttinge forestæpð ofermodignyss 7 beforan hryre byð uppa-
tritionem præcedit superbia. et ante ruinam exal-
 hafen heorto betere ys beon geeadmett mid bilewittum þænne
tatur cor; Melius est humiliari cum mitibus quam

dælan herereafu mid ofermodum ofermodigne fyligð eadmod-
diuidere spolia cum superbis; Superbum sequitur humili-
 nyss 7 eadmodne on gaste onfehð wuldor ær þam þe si for-
tas. et humilem spiritu suscipiet gloria; Priusquam conte-
 treden 7 si uppahafen heorte mannes 7 ær þam þe si gewuldrud
ratur et exaltatur cor hominis. et antequam glorificetur.
 heo byð uppahafen
humiliatur;

¹ i. uitiorum.

² i. superbe.

³ extollit.

sunu sæde hatigendlic beforan gode 7 mannum
Ihesus filius Sirach dixit. Odibilis coram deo et hominibus
 ofermodignyss angynn ofermodignysse mannes framgewitan
superbia; Initium superbiae hominis apostūre
 fram gode angynn synne ys ælc ofermodignyss forspilð god
a deo; Initium peccati est omnis superbia; Perdet deus
 gemynd ofermodigra nys gesceapan mannum ofermodig-
memoriam superborum; Non est creata hominibus super-
 nyss se þe æthrinð pic byð besmiten fram him 7 se þe gemæn-
bia; Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. et qui commu-
 sumað mid ofermodigum he ondeð ofermodignysse tal
*nicauerit cum superbo. induet superbium; Denotatio*¹
 wyrst leas tunge ys gyte blodes on sace ofer-
*pessima superbi lingua*² est; *Effusio sanguinis in rixa*³ super-
 modigra sar soðlice fornymð hi ær hi sweltan swa
borum; dolor autem consumit illos. antequam moriantur; Si-
 swa gat byð ongelædd on grin swa eac lichama ofer-
*cut capra inducitur in laqueum. sic et*⁴ *corpus super-*
 modigra na þe upp na ahæfe on gepance sawle pinre swa
borum; Non te extollas in cogitatione animæ tuæ si-
 swa fearr þe læs si fordon mod þin þurh stuntnyss
*cut taurus. ne forte elidatur*⁵ *mens tua per stultitiam;*

sæde to forbugenne us ys ofermodignyss seo þe
Augustinus dixit. Utinuda nobis est superbia. quae
 eac englas cupe beswican micele ma menn tostencean
et angelos nouit decipere. quantomagis homines dissipare;

sæde wer ofermodig na byð gewlitegud na
Hieronimus dixit. Vir superbus non decorabitur. nec
 willan his gelætt to ende hefig gylt ys þænne to
uoluntatem suam perducit ad finem; Grauis culpa est quando ad
 ungleawscype 7 to gymleaste ofermodignysse Leahter togenea-
inperitiam et negligentiam superbiae crimen accé-
 læcð naht mare cristen hicge forbugan þænne toþund-
dit; Nihil magis christianus studeat uitare quam. tumen-
 enne 7 astrehtne hreccan godes ongean hyne hatunge
tem et erectam ceruicem. dei contra sé odium
 gremigendne
prouocantem;

¹ detractio.⁴ s. erit.² i. falsum.³ i. contentione.⁵ i. conteratur.

sæde ofermodynys of englum deoflu dyde ead-
Ambrosius dicit. Superbia ex angelis demones fecit. hu-
modnyss soðlice menn haligum englum gelice agylt ofermod
militas autem homines sanctis angelis similes reddit; Supërba
willa deð godes bebodu forhogian eadmodnyss gehealdan
uoluntas facit dei precepta contempnere. humilitas custodire;
ofermodige gewilnigeað on him sylfum bodian þæt hi na
Supërbi cupiunt in se predicare quod non
doð eadmode forfleoð swa hwæt swa hi godes wyrceað
faciunt. humiles refúgiunt quicquid boni operantur
beon ongnawen
agnósci;

sæde nateshwon framað on hehnysse eadmodnysse
Gregorius dicit. Nequáquam uálet in culmine humilitatem
leornian se þe on neowlum gesett na geswicð ofermodian
discere. qui in ímis pósitus non desiit superbire;

sæde swa micelum gehwylc gewyrð soðfæstnysse ge-
Isidorus dicit. Tánto quisque fit ueritati ui-
hendre swa micelum hyne beon fyrr fram ofermodynysse
cinior. quánto se esse longius a superbia

byð gewened ofermodynys deofles deoful geefenlęceað
fuerit arbitrátus; Superbia diaboli diabolum imitantur
ofermodig(e) ongean þa þe ys ongeansett eadmodnyss cristes
supërbi. aduersus quam oppónitur humilitas christi.

on þære synd geeadmette ealdorliera leahtra ewen 7
quá humiliantur eláti; Principalium uitiorum regína et
moder ofermodynys ys 7 ælc syngigende ofermod ys
mater superbia est? et omnis peccans superbus est;

ælc ofermodynys swa micelum on (n)ewolum lið swa micelum
Omnis superbia tanto in imo iacet quanto
swa he on hype uppahetð and swa micelum swa he deoppur
in alto se erigit. tantóque profúndius

byð ashiden swa micelum swa he hegur byþ uppahafen se þe
libitur. quanto excelsius eleuatur; Qui

soðlice þurh agene modignysse byð toetogen þurh godes
enim per propriam superbiam adtollitur. per dei

rihtwisnyss byð ahyld þa þe beoð toblawene mid modignysse
iustitiam inclinatur; Qui inflantur superbia.

mid winde hi beoð fedde ofermodynys swa he ordfruma ys
uinto pascuntur; Superbia sicut origo est

ealra leahtra ealswa hryre ealra mægena heo ys on
omnium criminum. ita ruina cunctarum uirtutum. ipsa est in
 synne fyrmest heo on gewinne æstemyst þa þe of mægenum
peccato prima. ipsa in conflictu postréma; Qui de uirtutibus
 gewordenum wuniað fermod feallende flaescas of leahtra
effectis existunt superbi? cadentes carnis uitio

beoð geeadmette þæt hi arisan
humiliantur ut surgant.

on life yldryna ys gecweden wæstm afulad unnytt yrðlinege
In uita patrum dicitur. fructus pútrefactus inútilis agricolę.

7 mægen prutes unnytt gode swa swa soðlice hefe wæstma
et uirtus superbi inutilis deo; Sicut enim pónus fructuum
 brycð boh swa ofermodignyss wlite awent sawle sawl
frángit ránum. sic superbiu decórem euértit animę; Anima
 prutes byð forlaeten fram gode 7 heo gewyrð deofla gewilnung
superbi derelínquitur a deo. et fit démonum desiderium.

ofermodignyss of heofenum nyþerasette heahengel 7 swylce
Superbia de cēlis deposuit archangelum. et tamquam
 ligræsc dyde feallan ofer eorþan eadmodnyss man
fúlgur fecit cādere super terram. Humilitas hominem

uppahefð on heofen 7 mid englum geblissian heo deð nelle þu
ēleuat in celum et cum angelis latári facit; Nōli

þurh ofermodignysse forsacan cynn oþþe mægðe 7 þeah þe wædla
per superbiam negáre progénem. et si egénus

ys he 7 þu uppahafen ac an scyppend ys wyrhta ægðres
est ille et tu elátus. sed unus cōditor¹ plasmátor utriúsque;

þæt soðlice ofermodignysse oþþe hryres ys raþe byð asliden
Quod enim superbię vel ruínę est cito lábitur?

þæt þæt gyfe lange byþ gehealden
quod gratię díu tenetur.

XVIII.

be wisdom
De Sapientia

drihten segð on godspelle beoð eornostlice snotere swa
Dominus dicit in æuungelio. Estote ergo prudentes sicut
 næddran 7 anfealde swa culfran gerihtwisud ys wisdom
serpentes et simplices sicut columbę; Justificata est sapientia

¹ s. est.

fram eallum bearnum hyre bearn þissere worulde snoteran
ab omnibus filiis suis; Filii huius seculi prudentiores
 bearnum leohtes on cynryne hyra synd
filiis lucis in generatione sua sunt;

se apostol sæde na mare cunnan þænne hit gedafenað
*Paulus apostolus dixit. Non plus sapere quam oportet*¹
 cunnan ac cunnan to syfernysse nelle ge snotere beon mid
sapere. sed sapere ad sobrietatem; Nolite prudentes esse apud
 cow sylfum forþi on godes wisdom na oncneow middaneard
uosmet ipsos; Quia in dei sapientia non cognouit mundus
 þurh wisdom god gelicnde gode þurh stuntnysse bodunge
per sapientiam deum. placuit deo per stultitiam predicationis
 hale don gelyfende wisdom þises middaneardes stuntnyss ys
saluos facere credentes; Sapientia huius mundi stultitia est
 mid gode
apud deum;

sæde ahyld heortan þine to (on)cneawenne snoternysse
Salomon dixit. Inclina cor tuum ad agnoscendum prudentiam;
 gif soðlice wisdom
Si enim sapientiam

[Some folios missing here.]

wif ungetreowe swylce se þe gegripð þrowend swa
*muliërem infidëlem. quasi qui adprehendit scorpionem*²; *Sicut*
 sunne uppspringende on heahstum godes swa wifes godes
sol oriens in altissimis dei. sic mulieris bonę
 hiw on gefratewungum huses hyre man wifes awent
*species*³ *in ornamentis domus eius; Nequitia mulieris immutat*
 ansyne hys 7 hit ablent andwlitan his ealswa bera
faciem eius. et obsecat uultum suum tamquam ursus;
 unrilthæmed wifes on uppahafenysse eagenas 7 on breawum
Fornicatio mulieris in extollentia oculorum et in palpebris
 hyr(e) byð onenawen
illius agnoscitur;

sæde gif soðlice ys þæt on þe god leofad forligr
Augustinus dixit. Si uere est quod in te deus uiuit. fornicatio
 on þe dead ys
in te mortua est;

¹ s. debea.

² i. serpentem.

³ s. erit.

sæde wa þam se þæne hæfð gemære galnysse
Hieronimus dixit. Uē illi qui tunc habuerit terminum luxurie
 þæne lifes galnys lað gode forspillednys ys fædrenre
quādo uitę¹; Luxuria inimica deo perditio est paternę
 yrfewyrdnysse spede forligr na þæt an ingehyd
hereditatis substantię; Fornicatio non solum conscientiam
 ac eac lichaman gewemð betwuh estas 7 forspaninega
sed et corpus maculat; Inter epulas et inlcebras
 lusta eac isene gepancu galnys gewylt earfoðlice soðlice
uoluptatum. etiam ferreas mentes libido domat; Difficile etiam
 betwux estum byð gehealden clænnyss scinende hyd horig
inter delicias seruatur pudicitia; Nitens cutis sordidum
 geswutelað mod 7 on seolce 7 on cildclapum galnys wealt
ostendit animum et in serico et in pannis libido dominatur.
 na cyninga purpuran forhogað ne wædligendra forhogað
nec regum purpuram tenuit. nec mendicantium spernit
 fylpe butan clænum hlafe 7 wine acolað se þe
squalorem²; Sine cerere et libero friget uenus³; Qui
 galað libbende dead he ys eornostlice 7 se þe byð
luxuriatur. uiuens mortuus est; Ergo et qui in-
 fordruncen dead he ys 7 bebyrged
ebriatur mortuus est et sepultus;

sæde þæne mid oferfyllre wamb byð apened pricelas
Gregorius dixit. Dum satietate uenter extenditur. aculei
 galnysse beoð awehte
libidinis excitantur;

sæde forligr flæsces unrihtthæmed ys forligr
Isidorus dixit. Fornicatio carnis adulterium est. fornicatio
 sawle þeowdom deofulgylða ys galnys soðlice flæsces forþi
animę seruitus idolorum est; Luxuria uero carnis ideo
 cuðlic eallum ys forþi sona þurh hi ful ys swa swa
notabilis omnibus est. quoniam statim per se turpis est; Sicut
 þurh ofermodignysse gepances byð gefaren on galnysse⁴
per superbiam mentis itur in prostitutionem⁵
 gælsan ealswa þurh eadmodnysse gepances byð gehæled clænnyss
libidinis. ita per humilitatem mentis saluabitur castitas
 flæsces ealdorlice pisum twam leahtrum deoful menniscum
carnis; Principaliter his duobus uitiis diabolus humano

¹ s. habet.² i. sordem.³ i. libido.⁴ uel on myltenhus.⁵ i. in luxuria.

cynne wealt þæt ys ofermodignysse modes 7 galnysse
generi dominatur. id est superbia mentis et luxuria
 flæsces þurh þas soðlice twegen leahtras deoful mennisc
carnis; Per hæc enim duo uitia diabolus humanum

ah cynn oppe þænne mod he on ofermodignysse upparerþ
póssidet genus. uel dum mentem in superbiam erigit.

oppe þænne he þurh galnysse flæsc gewemð þa forman
ue! dum per luxuriam carnem corrumpit; Prima

forligres eageana flama synd þa opre wordo ac se þe na
fornicationis oculorum tela sunt. secunda uerborum. sed qui non
 byþ gelæht mid eagam he mæg wordum wiðstandan se þe
capitur oculis. pōtest uerbis resistere; Qui

gelustfullunge gemidlað galfulre mislare na gewitt to
delectationem refrēnat libidinōse suggestionis. non transit ad

geþwærnyss galnysse rape he soðlice wiðstynt weorce se þe
consensum libidinis; Cito enim resistit operi qui

tineligendre na geþwærlæcð lustfullunge gif swyþor gegladað
titillanti non accōmodat delectationi; Si plus oblectat

mod lufu forligres þænne lufu clænnyss þænne gyt on
mentem dilectio fornicationis quam amor castitatis. adhuc in

menn synn ricsað gewislice gif ma gegladað fægernyss
homine peccatum regnat; Certe si amplius delectat pulchritudo

innemynstre soþre lufe eallunga na ricsað synna ac ricsað
intime castitatis. iam non regnant peccata sed regnat

rihtwisnyss ælc unclæne besmitenyss forligr is gecweden
iustitia; Omnis immunda pullutio fornicatio dicitur;

of gegladunge soðlice to forlicgenne mislice beoð acennede
Ex delectatione enim fornicandi uaria gignuntur¹

manu mid þam rice godes ys belocen 7 mann ys asceyrod
flagitia. quibus regnum dei cláuditur et homo separatur;

forligr mæstes ys gyltes for þi þurh flæsces unclænnyss
Fornicatio maximi est sceleris. quia per carnis immunditiam

templ godes gewemð 7 ætbredende lima cristes deð lima
templum dei uiolat. et tollens membra christi facit membra

myltestran galful witodlice lif flæsc rape geuntrumað
meretricis; Luxuriosa namque uita carnem cito debilitat.

7 tobrocenre swiftlice gelæt to ylde eallum synnum
fractūque celēriter ducit ad senectutem; Omnibus peccatis

¹ i. nascuntur.

forligr mare ys forþi forligr ealle beforangæð yfele
fornicatio maior est. quia fornicatio uniuersa antecedit mala;
 betere ys soðlice sweltan þænne forlicgean betere ys soðlice
Melius est enim mori quam fornicari; Melius est enim
 sweltan þænne mid galscype beon gewemmed galnys soþlice on
mori quam libidine maculari; Libido uero in

helle mann besencð galnys soðlice on helle mann
infernum hominem mergit. libido uero in tartarum hominem
 asent on witu helle mann galnys þurhtyhð hefelicur galnys
mittit. in pœnas tartari hominem libido pertrahat; Grauius libido
 bærið þæne þe heo idelne fint lichama soðlice mid geswince
urit. quem otiosum inuenerit. corpus enim labore
 geteorudne hwonlice byþ gegladud mid facne idelnysse soðlice
fatigatum minus delectatur flagitio; Otio enim
 underþeodde raþe galscype undersmyhð æmtigne galnys raþe
deditos cito luxuria subripit. uacantem luxuria cito
 ofþrycð
preoccupat;

sæde ongean oþre leahtras gedafenað us mid
Caesarius dixit. Contra reliqua uitia oportet nos om-
 eallum mægene wiðstandan ongean galnysse soðlice na framað
ni uirtute resistere. contra libidinem uero non expedit
 ongeanwinnan ac fleon
repugnare. sed fugere;

on life yldryna ys gecweden clænnysse cenð forhæfednyss
In uita patrum dicitur. castitatem gignit abstinentia?
 gyfernyss soðlice moder ys unforhæfednyss grene wyrt
gastrimargia autem mater est incontinentiae; Uiridis herba
 wið wæter byð acenned 7 leahter galnysse on geneosunge
prope aquam nascitur. et uitium libidinis in uisitatione

wifa ma togenealæc fyre byrnendum þænne wife
mulierum; Magis adproxima igni ardenti quam mulieri
 geongum þænne þu sylf byst geong naht soðlice framað hyne
iūueni cum et ipse sis iūuenis; Nihil enim ualet eum
 clæne beon on lichaman se þe besmiten ys on geþance na
mundum esse corpore qui pullutus est mente; Non
 soðlice hæte lichaman ahylt butan se þe sawle styrunga aer
enim estus¹ corporis declinabit nisi qui anime motus ante
 ofsett
comprésserit;

¹ i. calor.

XXII.

be purhwununge
De Perseverantia.

drihten segð on godspelle se þe soðlice purhwunað oð
Dominus dicit in euangelio. Qui autem perseuerauerit usque
 ende se hal byð
in finem hic saluens erit;

se apostol sæde nu soðlice alysede fram synne
Paulus apostolus dixit. Nunc uero liberati¹ a peccato.
 þeowas soðlice gewordene gode ge habbað wæstm eowerne on
serui autem facti deo. habetis fructum uestrum in
 gehalgunge ende soðlice lif ece
sanctificatione finem uero uitam aeternam;

sæde betere ys ende gebedes þænne fruma stand
Salomon dixit. Melior est finis orationis quam principium; Stá
 on gewitnysse þinre 7 on þære spec 7 on weorce beboda
in testamento tuo. et in illo conloquere et in opere mandatorum
 þinra ealda
tuorum ueteresce²;

sæde na synd sohte on cristenum fruman ac
Hieronimus dixit. Non queruntur in christianis initia sed
 ende forþi þe paulus yfele ongan ac wel he geendude iudan
finis. quia paulus male coepit. sed bene finit. iudae
 ys gcherud fruma ac ende belæwinge he wæs genyþerud
laudatur exordium. sed finis proditionis³ damnatur;
 onginnan manegra hit ys to heahnyse becuman feawra
Coepisse multorum est? ad cúlmen peruenisse paucorum;

sæde mægen godes weorces purhwunung ys on
Gregorius dixit. Virtus boni operis perseuerantia est; In-
 idel god witodlice byð gedon gif aer ende life byð
cássum⁴ bonum quippe ágitur? si ante terminum uitae dese-
 forlaeten se wel ofirað se þe offru(n)ge godes weorces oð
ratur⁵; Ille bene immolat. qui sacri(i)cium boni operis usque
 ende gedafenlicre gelætt dæde
in finem debita⁶ perducit actionis;

sæde þænne soðlice gelicap gode ure drohtnung
Isidorus dixit. Tunc enim placet deo nostra conuersatio.

¹ s. sumus.⁴ i. inanim.² i. perseuera.⁵ i. dimittatur.³ i. traiectionis.⁶ i. oportune.

þænne god þæt we(on)gynnað þurhwunigendum ende we
quando bonum quod i(n)choamus perseuerante fine com-
 gefyllað god eornostlice na ongynnan ac gefulfremman mægen
plenus Bonum ergo non capisse sed perfecisse uirtus
 ys na ongynnendum med ys behaten ac þurhwunigendum
est; Non inchoantibus premium promittitur. sed perseuerantibus
 ys geseald symle on life mannes ende to secenne ys forþi þe god
datur; Semper in uita hominis finis querendus est. quia deus
 na besyhð hwylce we aer wæron ac swylce abutan ende
non respicit quales antea fuimus. sed quales circa finem
 lifes we wunedon anra gehwylcne soðlice god be his ende na be
uite extiterimus; Unumquemque enim deus de suo fine non de
 life forþgewitenum demað
uita preterita iudicat;

sæde of ende soðlice his anra gehwyle opp(e)
Ciprianus dixit. Ex fine enim suo unu quisque au(t)
 he ys gerilhtwisud oððe he ys genyþerud
iustificatur aut condemnatur;

XXIII.

be orsorhnyss
De Securitate

drihten segð on godspelle wacað eornostlice forþi þe
Dominus dicit in aeuangelio. Uigilate ergo. quia
 ge nyten on hwyl(cre) tide drihten eower towerd ys eallum
nescitis qua hora dominus uester uenturus est. omnibus
 ic secge waciað
dico uigilate.

se apostol sæde heoð ge eornostlice gleawe 7 waciað
Petrus apostolus dixit. Estote ergo prudentes et uigilate
 on gebedum
in orationibus;

se apostol sæde þænne soðlice secgeað menn sibb 7
Paulus apostolus dixit. Cum enim dixerint homines pax et
 ors(orh)nyss þænne færlic him oferbecymð forw
securitas. tunc repentinus eis superueniet inte(r)itus).

sæde synd rihtwise and witan 7 weorc hyra
Salomon dixit. Sunt iusti atque sapientes. et opera eorum

on handa godes 7 swa þeah nat mann hweþer lufe
in manu dei: et tamen nescit homo utrum amore
 oððe hatunge wyrpe sy ac ealle (on) towerd beoð gehealdene
an odio dignus sit. sed omnia in futurum re seruantur
 ungewisse
incerta;

sæde to warnigenne ys þæt na þæt on us
Hieronimus dixit. Cauendum est. ne quod in nobis
 selust ys si asliden on leahter forþi us drihten timan his
optimum est. labatur in uitium; Ideo nobis dominus tempus sui
 bediglude tocymes þæt hangigende (?) 7 besceawude ealle on
celauit aduentus. ut pënduli¹ et suspecti omnes in
 ungewissum symle deman urne we gelyfan beon towerdne
incerto semper iudicem nostrum. credamus esse uenturum:²
 forþi hwænne he towerd sy we nytan eall lif witan
quia quando uenturus sit ignoramus; Omnis uita sapientis
 smeaung deapes ys
meditatio mortis est;

sæde gif ænig ys anwerdes timan bliss swa ys
Gregorius dixit. Si qua² est presentis temporis letitia. sic est
 to donne þæt næfre biternyss æfterfyligendes domes ongean-
agenda ut numquam amaritudo sequentis iudicii rece-
 gewite fram gemynde wel oft soðlice feond abered gepanc mid
dat a memoria: Plerumque enim hostis cāllidus mentem cum
 synne beswicð þæt þænne hit mid hryre geswenced besihð
peccato subplantat³: quam cum eam ruina afflictam respicit:⁴
 orsorlhysse cwyldbære mid swæsnyssum beswicð se þe witodlice
securitatis pestifere blanditiis seducit; Qui igitur
 (on) gepance orsorh ys gefremmedum unrihtwisnyssum he
mente securus est perpetrātis iniquitatibus ipse
 him sylfum gewita ys forþi he unscyldig nys 7 þænne
sibi testis est. quia innocens non est; Cumque
 gepanc orsorh byð agyfen on skæwpe mod byð toslopen þænne
mens secura redditur. in torporem animus laxatur; Cum
 godu gebroþra ge doð to gemynde yfele dæda ongeangeclypiað
bona fratres ágitis ad memoriam mala acta reuocāte.
 þæt þænne wærlice gylt byð oncnawen næfre be godum
ut dum cāute culpa cognóscitur. numquam de bono

¹ i. inclinati.² i. aliqua.³ i. decipit.

weorce unwærlice mod geblissige tide soðlice æftemyste
opere incógnite animus lætetur; Horam uero ultimam
 drihten ure forþi us wolde beon uncupe þæt heo symle
dominus noster idcirco nobis uoluit esse incógnitam. ut semper
 mæge beon besceawud þæt þænne hi geseon we na magon to
póssit esse suspecta. ut dum illam uidere non póssumus. ad
 hyre butan geswicenysse we beon gegearwude
illam sine intermissione preparemur;

sæde ne rihtwis be his rihtwisnysses getruwige
Isidorus dixit. Neque iustus de sua iustitia confidat.

na synfull be godes mildheortnysses geortruwige ac he hæbbe
neque peccator de dei misericordia despéret. sed habet
 on heortan hopen samud ge ege swa he hopige mildheortnysses
in corde spem pariter et métum; Sic spéret misericordiam.
 þæt he rihtwisnysses ondræde swa hopa forgyfenysse upparære þæt
ut iustitiam métuat. sic spes indulgentiae érigat. ut
 ege helle symle geswence þeah þe gehwylc si rihtwis
métus gehénne semper affligat; Quánuis quísque sit iustus
 næfre neod ys þæt on þisum life sy orsorh þeah þe
numquam necesse est ut in hac uita sit securus; Quánuis
 haligra drohtnung luflic sy ungewis swa þeah mannum
sanctorum conuersatio probabilis¹ sit. incertum² tamen hominibus
 ys to hwylcum syn ende asende nan þe þincg be synne
est ad quem sint finem destinati; Nulla té rés de peccato
 orsorhne do þeah þe dædbot miltsung syna sy
securum faciat; Quamuis paenitentia propitiatio peccatorum sit.
 buton ege swa þeah man beon na scyl forþi dædbote
sine métu tamen homo esse non debet quia paenitentiae

bot godcundum for an si ameten dome na menniscum
satisfactio³ diuino tantum pensatur⁴ iudicio non humano;

ne soðlice æfre hit gedafenað dædbote habban be synnum
Neque enim umquam oportet paenitentem habere de peccatis
 orsorhnysses witodlice orsorhnysses gymeleaste cenð gymeleast
securitatem. nam securitas negligentiam parit⁵ negligentia
 soðlice oft unwærne to leahtrum forðgewitene ongeangelætt
autem sepe incautum ad uitia transacta reducit;

sæde ungewiss witodlice ys anra gehwylces lifes
Isidorus dixit. Incertum⁵ namque est unius-cuiusque uitæ

¹ i. laudabilis.

² i. incognitum.

³ i. emendatio.

⁴ i. deliberatur.

⁵ i. incognitum.

timan 7 forpi to efstenne ys þe læs twynigendne deað
tempus, et ideo festinandum est. ne forte dubitantem mors
 færlie forecume
*repentina preueniat*¹;

sæde swa micelum swa we synd orsorge be forð-
Cæsarius dixit. Quanto sumus securi de pre-
 gewitenum ealswa micelum syn we carfulle be towerdum ealle
teritis. tanto simus solliciti de futuris; Omnia
 soðlice leahtras oððe synna rape to us beoð gehworfene gif hi na
enim crimina uel peccata cito ad nos reuertuntur. si non
 dæghwamlice mid godum weorcum beon oferecume
cotidie bonis operibus expugnantur.

XXIII.

be dysignysse
De Stultitia.

drihten segð on godspelle ælc se þe gehyrð wordu mine 7
Dominus dicit in euangelio. Omnis qui audit uerba mea et
 na deð þa gelic he ys were stuntum
non facit ea. similis est uiro stulto;

se apostol þa þe dysige synd middaneardes geceas
Paulus apostolus dixit. Quae stulti sunt mundi elegit
 god þæt he gescynde wise forþyldiað soðlice unwise þænne
deus. ut confundat sapientes; Sustinete enim insipientes. cum
 ge synd sylfe wise
sitis ipsi sapientes;

sæde dysige þa þe him sylfum synd derigende gewil-
Salomon dixit. Stulti ea quæ sibi sunt noxia cupi-
 niað 7 ungleawe hatiað ingehyd stunt byð gebeaten
unt. et imprudentes odiunt scientiam; Stultus cecidit
 mid welerum stunt mid welerum byð geswungen mup soðlice
labiis. stultus labiis uerberabitur; Os autem
 dysiges gescyndnysse nehst ys se þe stunt ys þeowige
stulti confusioni proximum est; Qui stultus est seruiat
 wisum mann gep bediglað ingehyd heorte unwisra
sapienti; Homo uersutus cecidit scientiam. cor insipientium

¹ occupet.² i. cantus.

forðelpað dysignysse se þe soðlice stunt ys geopenað dysignysse
prouocabit stultitiam; Qui autem fatuus est aperit stultitiam
 his heorte dysigra ungelic byð stunt byð fedd mid
suam; Cor stultorum dissimile¹ erit; Stultus pascitur im-
unwisdome dysignysse bliss þam dysigum na gerisað
peritia; Stultitia gaudium stulto; Non decent
 stuntne wordu gesette na ealdor weleras wægendes
stultum uerb(a) compósita. nec principem labia mentientis;
 framað ma beran ongeanyrnan gegripenum hwealpum þænne
Expedit magis urso² occurrere raptis fœtibus. quam
 stuntum getruwigendum him sylfum on dysignysse hwæt framað
fatuo confidenti sibi in stultitia; Quid prôdest
 habban welan stuntan þænne he wisdom biegean na mæg
habere diuitias stulto. cum sapientiam emere non possit!
 mann dysig plegað mid handum þænne he behætt for his freond
Homo stultus plaudet manibus cum spoponderit pro amico suo;
 stunt gif he suwa(ð) wis he byð geteald 7 gif he togæderesett
Stultus si tacuerit sapiens putabitur! et si comprésserit
 weleras his ongytende muþ dysiges fortredinc(g) his 7 weleras
labia sua intelligens; Os stulti contritio eius. et labia
 his hryre sawle his dysignys mannnes nyþeralegð gangas his
illius ruína animæ eius; Stultitia hominis supplantat³ gressus eius.
 7 ongean god he wealð on mode his na andswara þam stuntan
et contra deum fœruet animo suo; Ne respôndeas stulto
 æfter stuntscype his þe læs þe þu si geworden him gelic
iuxta stultitiam suam. ne efficiaris ei similis;
 andswara stuntan æfter dysigdome his þe læs þe he him sylfum
Respônde stulto iuxta stultitiam suam. ne sibi
 wis beon sy gepuht hu on idel hæfð heal(t) fægere
sapiens esse uideatur; Quomodo frústra habet claudus pulchras
 scancan swa ungerysenlic ys on muþe dysiges bigspell swa swa
tibias! sic indecens est in ore stulti parabola; Sicut
 se þe asent stan on hypel eal swa se þe syld
qui mittit lapidem in acéruum mercúrii! ita qui tribuit
 unwis(um) wyrðscype þeah þu punige stuntne on pil(an) swylce
insip(i)enti honorem; Si contúderis stultum in pil(a) quasi
 berenhula punigendum bufan punere na byð afyrred fram him
típsanas feriente désuper pilo. non auferetur ab éo

¹ i. uarium.² vel urse.³ i. deponit.

dysignyss his dysig togæderefealt handa on wege gande
stultitia eius; Stultus complicat manus in uia ambulans.
 þænne he sylf unwis byð ealle stunte he wenð weleras un-
cum ipse insipiens sit. omnes stultos aestimat; Labia in-
 wises besenccað hyne angym worda him dysignyss
sipientis praecipitabunt eum. initium uerborum ei; Stultitia.
 7 æftemyst mupes his getwyld wyrst
et nouissimum oris illius error pessimus;

sunu menn dysige na gegripað
Hiesus filius Sirach dixit. Homines stulti non apprehendent
 wisdom 7 menn dysige na geseoð hi stunt biterlice
sapientiam. et homines stulti non uidebunt illam; Stultus acerbiter
 ætwitt fram ansyne wordes eacnað dysig swylce
improperabit; A facie uerbi parturit fatuus tamquam
 acennedes eacnung cildes fla onafestnud on þeo hundes
geniti partus infantis; Sagitta infixa in femore canis.
 swa word on heortan stundes gyfu unwise na byð nytlic
sic uerbum in corde stulti; Datus insipientis non erit utilis
 þe eagan soðlice his seofonfealde synd lytle he sylð 7 fela
tibi. oculi enim illius septimplices sunt. exigua¹ dabit et multa
 he ætwitt 7 openung mupes his widmærsung ys stuntan na
improperabit. et apertio oris illius infamatio est; Fatuo non
 byð freond 7 na byð þanc godum his þa þe soðlice etað
erit amicus. et non erit gratia bonis illius; Qui enim edunt
 hlaf þæs stuntan lease tungan hi synd of mupe (þ)æs stuntan
panem fatui. falsi lingue sunt; Ex ore fatui
 byð onscunod bigspell na soðlice þæt segð on timan his
reprobabitur parabola non enim illam dicit in tempore suo;
 heorte þæs stuntan swylce fætt tobrocen 7 ealne wisdom
Cor fatui quasi uas confractum et omnem sapientiam
 he na healt racu þæs stuntan swylce seam on wege copsas
non tenebit; Narratio fatui quasi sarcina in uia; Conpedes
 synd on fotum dysiges on mupe stuntra heorte hyra 7 on
sunt in pedibus stulti; In ore fatuorum cor illorum; et in
 heortan wisra muð hyra secamu fædres ys be suna
corde sapientium os illorum; Confusio patris est. de filio
 ungelæredum se þe lærð stuntne swylce se þe belime tigelan
indisciplinato; Qui docet fatuum. quasi qui conglutinet testam;

¹ i. pauca.

mid dysigan naht micel na spec þu 7 mid gewitleasum na
Cum stulto non multum loquáris. et cum insensato ne
 ga þu sand 7 sealt 7 bloman isenes eþre ys to berenne
abiéris; Harénam et sál. et mássam fërri faciúius est portáre.

þænne mann ungleawne 7 stuntne 7 arleasne forebreostu
quam hominem imprudentem. et fátuum et impium; Precordia
 þæs stantan swylce hweowul crætes 7 swylce ex wendende swa
fátui quasi róta cúrri? et quasi áxis uersátilis sic

geþanc þæs dysigan betere ys mann se þe behytt dysignysse
cogitatus stulti; Melior est homo qui abscondet stultitiam

his þænne se þe behytt wisdom his weleras unsnot-
suum quam qui abscondit sapientiam suam; Labia impru-
 era dysige rececað wordu soðlice snotera on wæge
dentium stulta narrabunt. uerba autem prudentium statéra

beoð awegene na gemænsuma þu meun ungelæredum þe læs
ponderabuntur; Non commúnices homini indocto. ne

þe he yfele be cynne þinum spece
male de progenie tua loquatur;

sæde stuntsþæne soðlice 7 dyrne na gerist
Hieronimus dixit. Stultiloquum enim et obscérum non decet

beon cristenne hit gerist soðlice spæce his mid sealte beon
esse christianum. decet autem sermonem eius sále ésse
 gestredd þæt he þanc mid hlýstendum hæbbe swa hwæt soðlice
conditum. ut gratiam apud audientes hábeat; Quicquid enim

swa se woda spyeð hream 7 gehlyd ys to genemnenne
ámens loquitur. uociferatio et clamor est appellandum;

sæde dysig æfter untrummysse his ongyt 7 æfter
Hilarius dixit Stultus iuxta infirmitatem suam sentit et iuxta
 wanhalnysse gecyndes his wat
inbecillitatem naturę suę scípit;

sæde swa swa ne gold mettas ne protu wordu
Gregorius dixit. Sicut nec auris escas. nec gúttur uerba
 oncnæwð ealswa ne se dysega ænig cwyde wisdomes ongytt
cognoscit ita nec stultus quisque sententiam sapientię intelligit;

stuntne mid witum on bodunge na gefeclæc þu þæt na
Fátuum cum sapientibus in predicatione non sócies. ne

þurh hyne se þe gefyllan þincg na mæg þam þe ofermaeg wiðstande
per eum qui implére rém non ualet. illi qui préualet obsístas;

sæde naht dysignysse wyrse naht unwisdomes wyrse
Isidorus dixit. Nihil stultiia peius. nihil insipientia deterius.

naht asolcenysse fullicor nytenyss leahtra fostermoder ys
nihil ignavia turpius; Ignorantia uitiorum nutritrix est.
 nytenyss soðlice hwæt sy gylt wyrplice na ongytt unwis
ignorantia enim quid sit culpa dignum non sentit; Insuper
 syngallice syngað ungelæred soðlice eþelice byþ beswicen dysig on
assidue peccat. indoctus enim facile decipitur. stultus in
 leahter rape byð asliden
uitium cito delabitur;

XXV.

be gitsunge
De Auaritia.

drihten segð on godspelle warniað soðlice fram ælcere
Dominus dicit in euangelio. Cavete autem ab omni
 gitsunge forþi na on genihtsumnysse ænigum lif his ys se þe
avaritia. quia non in abundantia cuiquam uita eius est qui
 ah
póssidet;

se apostol sæde ælc forligr 7 unclænnysse oppe
Paulus apostolus dixit. Omnis fornicatio et immunditia. aut
 gytzung na si furpon genemned on eow ælc forlicgend oððe
avaritia. nec nominetur in uobis; Omnis fornicator aut
 unclæne oppe gytsera þæt ys deofulgylda þeowdom næfð
immundus. aut auarus. quod est idolorum seruitus non habet
 yrfwyrðnysse on rice cristes 7 godes
hereditatem in regno christi et dei;

sæde gedrefð hus his se þe fyligð gytzung
Salomon dixit. Conturbat domum suam. qui sectatur auaritiam.
 se þe soðlice hatað gyfa he leofað gytsera na byð gefylled
qui autem odit munera uiuet; Auarus non impletur
 mid feo 7 se þe lufað welan wæstmas na onfehð of him
pecunia. et qui amat diuitias. fructus non capiet ex eis;
 gytsera soðlice naht ys seyldigre naht nys unriltlicre þænne
Auaro autem nihil est sceleratius; Nihil est iniquius quam
 lufian feoh þes witodlice sawle his cyplice hæfð
amare pecuniam. hic etenim animam suam uenalem habet;

manega forðlyde gold 7 seolfor na sy astreht hand
Multos perdidit aurum atque argentum; Non sit porrecta manus
 pin to nimene heo sy to syllene gecliht
tua ad captandum. sit ad dandum collecta;

sæde swa swa soðlice gytsung on helle gesettan
Augustinus dixit. Sicut enim auaritia in infernum ponere.
 ealswa geoc cristes on heofen uppahæbban gewunað
ita iugum christi in caelum leuare consuevit;

sæde gytsung gemet nat 7 þænne heo calle
Hieronimus dixit. Auaritia modum ignorat. et cum omnia
 forswylhð heo ne cam eallunga beon gefylled hyre hingrað symle
déuorat. nescit páenitus saturari. Esurit semper.
 7 heo wanspedig ys 7 mid wilddæorenun topum ealle
et incps est. et cum feratibus dentibus uniuersa
 middaneardes ricu heo totyrð þænne hi gyt fæstende laðlic
mundi regna discerpserit. tunc se adhuc ieiunam horribilis
 heo segð
confitetur;

sæde teter witodlice hæfð on lichaman
Gregorius dixit. Inpetiginem quoque habet in corpore.
 swa hwylc swa mid gytsunge byð bereafud on geþance gif soðlice
quisquis auaritia uastatur in mente; Si autem
 na gyt we magon forlætan agene huru we na gewilnian
nec dum possumus relinquere propria. saltem non concupiscamus
 fremede to gytsunge heortan fæder beswicð genihtsumnyss
aliena; Ad auaritiam cor parentis¹ incit² fecunditas³

þanon soðlice to gewilnunge gegaderigendre yrfwerdnysse
prôlis; Eo⁴ enim ad ambitum congregandę hereditatis
 byð onæled þe mid manegum yrfwerdum byð genihtsumud
accénditur⁵. quo multis herédibus fecundatur;

sæde gytsigende wer gelic ys helle gytsung
Ciprianus dixit. Auarus uir similis est inferno. auaritia
 openlice wét
palam sáeuít;

on life yldryna ys gecweden se þe lufað seolfor he na gesihð
In uita patrum dicitur. qui amat argentum non uidebit
 ingehyd 7 se þe gaderað þæt biþ forðimmod oððe apystrod
scientiam. et qui congregat illud obscurabitur;

¹ i. patris.² i. decipit.³ i. ubertas.⁴ i. inde.⁵ s. quisque.

XXVI.

be mægene.
De Uirtute.

drihten segð on godspelle nan ys soðlice se þe deð
Dominus dicit in euangelio. Nemo est enim qui faciat
 mægen on naman minum 7 he mæge rape yfele specan
virtutem in nomine meo. et possit cito male loqui
 be me
de me ;

se apostol sæde na soðlice on spæce ys rice
Paulus apostolus dicit. Non enim in sermone est regnum
 godes ac on mægene sumum þurh gast ys geseald weorc
dei. sed in uirtute ; Alii per spiritum datur operatio
 mægena geleafa cower na si on wisdomc manna ac on
uirtutum ; Fides uestra non sit in sapientia hominum. sed in
 mægene godes
uirtute dei ;

sæde nelle þu forbeodan wel don þæne se þe mæg
Salomon dicit. Noli prohibere beneficere eum qui potest
 gif þu mæge eac þu sylf wel do mid ealre heordrædenne geheald
si uiles et ipse benefac ; Omni custodia serua
 heortan þine for þam þe of hyre lif forðstæpð
cor tuum. quia ex ipso uita procedit ;

sæde manega synd mægena hiw þa fyligend-
Hieronimus dicit. Multe sunt uirtutum species. quae sectator-
 rum hyra syllað ricu heofena an witodlice siðfæt ac
ibus suis tribuunt regna celorum ? unum quidem iter sed
 to becumenne manega rædas se þe framian higð þeah þe he
perueniendi multa compendia ; Qui proficere studet. etiamsi
 stæpe fulfremednysse atilð symle swa þeah he fint þæt
gratum perfectionis attingit. semper tamen inuenit quo
 he wexe 7 þurh dagas syndrige him sylfum betere gewyrpe
creseat. et per dies singulos. se ipso melior fiat ;
 nanig mæg ge mægeuu ætgædere ge welan agan
Nemo potest et uirtutes simul. et diuitias possidere ;

sæde leahtrað mægen yfelnyss 7 coccelas ofer-
Augustinus dixit. Utiat uirtutem malitia? et zizânia trans-
 stigað hwæte
céndunt frumentum;

sæde na mæg gepanc rice habban mægena
Ambrosius dixit. Non pótest mens regnum habére uirtutum
 buton hit ær ofasceace geoc leahtra
nisi prius excússerit iúgum uitiorum;

sæde ingelyd witodlice mægen ys eadmodnyss
Gregorius dixit. Scientia etenim uirtus est. humilitas
 eac swylce hyrde mægenes halig gehwylc eac swylce þænne
étiam cústos uirtutis; Sanctus quisque étiam cum
 mid þwyrum gepance byð axsud fram godnyss his bigenege
peruersa mente requiritur. a bonitatis suae stúdio
 he na byð awend on wege godes geferan habban gewilniað
non mutatur; In uia dei sócios habére desideráte;

sæde to mægenum earfoðlice we arisað to leahtrum
Isidorus dixit. Ad uirtutes difficile consúrgimus. ad uitia
 butan geswince we beoð aslidene mid digelre mægenes uppahaf-
sine labore dilábimur occulta uirtutis prela-
 ennyss hefige soðlice geswincu we þurhteon þæt we to
tione; Grandes enim sudóres impertiámur. ut ad
 heofenan astigan magan swa swa lytlum mann fram
caelum conscéndere ualeamus; Sicut paulátim homo a
 læstum leahtrum on mæste forðlryst ealswa stæpmælum to
mínimis uitis in maxima próruit. ita gradátim ad
 þam þe synd heage he arist se þe soðlice unendebyrdlice
éa quæ sunt excelsu consúrgit; Qui autem inordináte
 mægenu gegripan hogað rape he byð gesiclod þis ys intinga
uirtutes comprehendere nítitur. cito periclitatur; Hæc est causa
 on þinga gecynde þæt swa hwylc swa hwætlice to þeoginege
in rérum natúra. ut quicumque uelóciter ad profectum
 efstað butan tweon hrædlice hi beoð geendude ær leahtras
téndunt. sine dubio célriter finiantur; Prius uitia
 to awyrtwaligenne on menn þar æfter on to sawenne mægenu
stirpónða sunt in homine. déinde inserénde uirtutes;
 witodlice beon geyrfewyrd 7 togeþeodd na mæg soðfæstnyss
Nam coheréri et coniungi non pótest ueritas

mid leasunge þu wylt soðlice mægenu þine geyccan geopenian
cum mendacio; Vis autem uirtutes tuas augere publicare
 nelle þu
noli;

sæde þa gepancu uppllice ceasterwaran behealdað
Gregorius dixit. Ille mentes supérnos ciues aspiciunt.
 þa þe mid mægena swæccum to gode þurh halige gewilnunga
quae cum uirtutum odoribus ad deum per sancta desideria
 farað þænne soðlice gyt mid ege godu ænig deð fram
proficiscúntur; Cum uero adhuc timore bona quis agit. a
 yfele eallunga na gewat of ege anra gehwyle leahtror
malo pénitus non recéssit; Ex timóre unumquódque uitium
 byð ofsett of soþre lufe soðlice mægenu beoð uppsprungene geleafa
prémitur. ex caritate autem uirtutes oriuntur. fides.
 hopa soð lufu geblissað on weorc god þæt æghwyle mægen
spes. caritas; Gaudet in ópus bonum. quod únuquęque uirtus
 toþenað
administrat;

sæde naht framað mid wordum areccan mægen
Ciprianus dixit. Nihil pródest uerbis próferre uirtutem.
 7 mid dædum towyrpan soðfæstnysse
et factis destrúere ueritatem;

XXVII.

be leahtrum
De Vitiis.

drihten segð on godspelle fram innan soðlice of heortan
Dominus dicit in euangelio. Ab íntus enim de corde
 manna gepancu yfele forðgewitað unriðthæmedu forligru
hominum cogitationes male procédunt? adulteria fornicationes
 mannslihtas stala gytsung man unclænnyss eage yfel
homicidia. furta. auaritia. nequitia. impudicitia. oculus malus.
 wipersacung ofermodignyss dysignyss¹ ealle þas yfelu fram innone
blasphémia. superbia. stultitia? omnia haec mala ab íntus
 forðstæppað 7 hi gemaensumiað mann
procédunt. et comunicant² hominem;

¹ Dygsinyss in MS.² i. contaminant.

se apostol sæde na eornostlice riesige synn
Paulus apostolus dixit. Non ergo régnat peccatum
 on eowrum deadlicum lichaman þæt ge hyrsumian gewilnungum
in uestro mortali corpore. ut oboediátis. concupiscentiis
 his
eius;

sæde unrihtwisnyssa his gelæcecað arleasne 7
Salomon dixit. Iniquitates suae cāpiunt impium et
 mid rapum synna his anre gehwyle byþ gewriþen
fūnibus peccatorum suorum unusquisque constringitur;

sæde nan flæsc gefægnað on gode þæt leofað on
Augustinus dixit. Nulla caro exultat in deo quæ uiuit in
 leahtrum
uitiis;

sæde na beoð afeormude yfelu leahtra butan
Hieronimus dixit. Non purgantur mala uitiorum. nisi
 of wiðmetinge mægena yfele treowes on oste yfel nægel oððe
ex comparatione uirtutum; Male arboris nōdo malus clauus aut
wegc on to fæstnigenne ys na magan on dæge domes
cūneus infigendus est; Non pōterunt in die iudicii
 opra mægeuu opra leahtras uppahebban abutanberingede
aliorum uirtutes. aliorum uitia subleuāre; Circūdati
 soðlice mid leahtrum na magon geseon mægeuu ælcne leahtor
enim uitii. non pōssunt uidere uirtutes; Omne uitium
 utanyd fram sawle þinre þæt mægeuu sawle begytan þu mage
expelle ab anima tua ut uirtutes animæ consequi pōssis;
 we soðlice mid lufe mægena leahtras uton oferswipan ealle
Nos uero amore uirtutum uitia superēmus; Omnes
 soðlice menn mid leahtrum urum we gestrangiað 7 þæt we
enim homines uitii nostris jāuēmus¹. et quod
 mid agenum doð willan to gecyudes we doð
propria fūcimus uoluntate. ad naturæ referimus
 neode
necessitatem;

sæde framgewitende mann fram gode sona leahtra
Isidorus dixit. Recedens homo a deo stātim uitiorum
 byð getæht anwealde þæt þænne he polað atilhte leahtras ongean-
trāditur potestati. ut dum pātitur intenta uitia. reuer-
 gehwyrfende þanon þe he feall understande genoh estelice hine
tendo unde cecidit resipiscat²; Satis delicāte sé

¹ i. confortamus.² i. intellegat.

grapað se þe wyle butan geswince leahtras oferswiþan fulfrem-
palpat. qui uult sine labore uitia superare; Per-
 edlice wiðsace leahtre se þe intingan forbuð to gefremmenne
fecte renuntiat uitio qui occasionem euitat perpetrandi

synue leahtras soðlice heortan þinre onwreoh wel oft
peccatum; Uitia uero cordis tui reuela; Nonnumquam

mann his leahtras ehtað forþi nys na wundor se þe ær
hominem sua uitia persequuntur? quia nimirum qui prius
 willende þa him he dyde gehende þa þar æfter he ongytt eac
uolendo ea sibi fecit socia ea postea sentit etiam
 nellende styeigende twyfealdlice ys soðlice gyltes scyldig se
nolens stimulos; Duplīciter est autem criminis reus. qui
 eac forlætt scylda þurh willan 7 beweraþ þa þurh anwil-
et admittit scelera per uoluntatem. et defendit ea per con-

nysse toþundenmysse betwynon him sylfum underwexað leahtras
tumacie¹ tūmōrem; Inuicem sibi succrescunt uitia.

þæt þænne an frangewitt æfterfylige oþer hwilon
ut dum unum abiit. succedat aliud; Aliquando

nytlice byð syngud on læstum leahtrum þæt maran nytlicur
utiliter peccatur in minimis uitis. ut maiora utilius

beon gewarnude soðlice beoð gehælede leahtras þa
caueantur; Ueraciter autem sanantur uitia. quae

mid mægenum na mid leahtrum byð utasceofene
uirtutibus non uitis excluduntur;

sæde leahtras soðlice ure fynd ure synd
Caesarius dixit. Uitia enim nostra hostes nostri sunt;

on life yldryna ys geoweden swa swa fætt corpe cenð
In uita patrum dicitur. sicut pinguis terra germinat

þæt behydd ys on hyre calswa flæse fætt forðgelætt
quod absconsum est in ea sic et caro pinguis producit

leahter
uitium;

XXVIII.

be druncennysse.

De Ebrietas.

drilten segð on godspelle begymað soðlice eow þæt
Dominus dicit in euangelio. Aduertite autem uobis ne

¹ i. superbię.

færunga beon gehedefude heortan eowre on oferfylle 7 on druncen-
forte grauentur corda uestra in crapula et ebrie-
 nysse 7 carum þyses lyfes
tate et curis huius uite;

se apostol sæde nelle ge druncnian wine on þam ys
Paulus apostolus dixit. Nolite inebriari uino. in quo est
 galscype
luxuria;

sæde galful þing win 7 ceastfull druncen-
Salomon dixit. Luxuriosa res uinum et tumultuosa ebri-
 nyss swa hwylc swa on þysum gegladað he na byð wis na
etas. quicumque in his delectatur non erit sapiens; Ne
 beheald þu win þænne hit geoluwað þænne scyð on glæse
intuearis uinum quando flauēscit. cum splēdūerit in uītro
 hiw his hit ingæð swæslice ac on latemystum hit tyrp ealswa
color eius? ingrēditur blānde sed in nouissimo mordebit ut
 snaca 7 ealswa slawyrn attru hit tosend oppe ongytt
cōluber. et sicut rēgulus uenēna diffundet;

wyrhta druncen na byp gewe-
Ihesus filius Sirach dixit. Operarius ebrius non locupleta-
 gud. 7 se þe forhogað gehwæde æthwego fealð win 7
bitur? et qui spērnit mōdica. paulatim dēcidit; Uinum et
 wif awedan doð witan 7 hi þreageað andgytfulle
mulieres apostatūre faciunt sapientes. et arguent sensātos¹;
 genilitsum ys menn gelæredum win gehwæde on slæpende
Sufficiens est homini erudito uinum exiguū. In dormiendo
 þu na swinest fram him ne þu na ongyt geswinc lufigende on
non laborābis ab illo nec sēnties laborem; Diligentes in
 win nele þu forðgeclypian manega soðlice utadræfde win
uinum noli prouocāre. multos enim exterminauit uinum;
 biternysse sawle win micel gescenct riht lif ys win
Amaritudo animae uinum multum potātum. Aequa uita est uinum
 mannum gif þu dri(nest) þæt gemetlice syfre þu byst win
hominibus? si biba(s) illud moderāte sobrius ēris; Uinum
 on wynsumnysse gesceapen ys na on druncennysse win
in iocunditatem creatum est non in ebrietatem Uinum
 gemetlice gedruncen hælð ys lichaman 7 sawle win
moderāte potātum sanitas est corporis et animae; Uinum

¹ i. prudentes.

swype gedruncean graman. 7 yrre 7 hryras fela hit deð
multum potatum inritutionem et iram et ruinas multas facit;
 swa swa fyr afandað isen heard ealswa win heortan
Sicut ignis probat ferrum durum. sic uinum corda
 ofermodigra preað
superborum arguit;

sæde swa hwar swa fyll 7 druncennyss
Hieronimus dixit. Ubicumque saturitas et ebrietas
 byð þar galnys wealt æfæst næfre win hrenige
fuert ibi libido dominatur; Religiosus numquam uinum redoleat¹.
 þæt he na gehyre þæt þeodwitan þæt nys coss ræcean
ne audiat illud² philosophi. hoc non est osculum porrigere
 ac scencean swa hwæt swa druncnað 7 stede modes ahwyrð
sed propinare; Quicquid inebriat et statum mentis euerit.
 ealswa utan fleon swa win wambe aþenede of mete 7
similiter fugiamus ut uinum; Uentrem distentum cibo et
 wines mid drinceum þurhgoten lust gecyndlima fyligð
uini potionibus rigatum. uoluptas genitalium sequitur;
 swa hwæt swa sædlic unlusta attor getele þu
Quicquid seminarium³ uoluptatum⁴ est uenenum putato;

sæde untrumne magan gemetegud mete eac
Ambrosius dixit. Infirum stomachum moderatus cibus. et
 win gestrangað druncennyss soðlice lichaman geuntrumnað
uinum confortat. ebrietas autem corpus debilitat;
 wel oft soðlice gyfernyss 7 genihtsumnyss wines fullice on
Plerumque enim gula et abundantia uini. turpiter in
 galnyssse tolætt win witodlice na byð geteald on gewunan
luxurium soluit; Uinum quippe non reputatur in usum.
 ac byð genyperud on gewitleaste
sed damnatur in excessum;

sæde druncennyss soðlice gedrefednyssse cenð ge-
Isidorus dixit. Ebrietas autem perturbationem gignit men-
 pances hatheortnyssse heortan lig galnyssse druncennyss swa
tis? furorem cordis. flammam libidinis; Ebrietas ita
 mod geelpeodað þæt hwar hit sy hit nat þanon eac swylce
mentem alienat. ut ubi sit nesciat. unde etiam
 yfel na byð gefredd þæt þurh druncennyssse byð gefremmed
malum non sentitur. quod per ebrietatem committitur;

¹ i. fragret.² s. proverbium.³ i. semen.⁴ i. desideriorum.

manegum lof ys micel druncan 7 na druncnian gehyran þa
Plérisque¹ laus est multum bibere et non inebriári. audiant hi
 ongean hi secgende witegan wa eow ge þe mihltige synd to
aduersum sé dicentem prophetam. uae² qui potentes estis ad
 druncenne win 7 weras strange to gemencgenne druncennysse
bibendum uinum. et uiri fortes ad miscendam ebrietatem;
 na þæt an of wine gedruncnode menn ac eac swylce of
Non solum ex uino inebriantur homines. sed etiam ex
 oprum to druncenne cynnum þa of mislicum gemcte beoð
ceteris potandi generibus; quæ uario modo con-
 gemencgede
ficiuntur;

swa swa soðlice fisc hyne gearwað þæt
Basilius dixit. Sicut enim piscis se præparat ut
 he glentrige æs ealswa se druncena win onschþ unhold
gluttat éscam ita ebriósus uinum suscipit inimicum;
 win soðlice us drihten to blisse heortan na to
Uinum enim nobis dominus ad letitiam cordis non ad
 druncennysse forgeaf manega witodlice menn þurh win
ebrietatem donauit; Plurimi namque homines per uinum
 lichaman unhælpe mæste togæderetugan na hi ne mihton
corporis debilitatem maximam contraxérunt. nec potúerunt
 begytan ærran trumnyssse forþi þe hi na temprædon
cónsequi pristinam firmitatem. quia non temperauerunt
 gyfernysse hætan se druncena getelþ hyne sum þinc sclust
gulæ ardorem; Ebriosus putat se aliquid optimum
 don þænne he byþ þurh fyllas bewylewud on eallum þinge
ágere. cum fuerit per precipitia deuolútus; In omnibus
 þe gearwa syferne þæt þe syfernyss clænne gegearwige
te exhibe sobrium. ut te sobrietas castum exhibeat;

XXVIII.

he teoðungum.
De Decimis.

drihten segð on godspelle ealle teoþunge eore
Dominus dicit in guangelio. Omnem decimationem vestram
 dælað he þurh witegan sprycð inbringað ealle
distribúite; Ipse per prophetam loquitur. inferte omnem

¹ i. multis.² s. uobis.

teopunge on bern min þæt si mete on huse minum 7
decimationem in horreum meum. ut sit cibus in domu mea et
 afandiað me on þam segð drihten
probate me in his dicit dominus;

se apostol sæde of bearnum mæssepreosthad
Paulus apostolus dixit. De filiis leui? sacerdotium
 onfonde bebod hi habbað teopunga niman fram folce
accipientes mandatum habent decimas sumere a populo
 æfter lage þæt ys fram gebroþrum bliðne soðlice
secundum legem id est. a fratribus suis; Hilarem enim
 syllend lufað god
datorem diligit deus;

sæde sume dælap agene 7 þe welegran
Salomon dicit. Alii diuidunt propria. et ditiores
 hi gewyrpað sume gripað na hyra 7 symle on wædle
fiunt. alii rapiunt non sua¹. et semper in egestate
 hi synd
sunt;

sæde on ælcere sylene bliðne do ansyne
Ihesus filius Sirach dicit. In omni dato hilarem fac uultum
 pine 7 on gefægenunge gebalga teopunga pine syle þam
tuum et in exultatione sanctifica decimas tuas; Da al-
 hehstan æfter sylene his 7 on godum eage to fynde
tissimo secundum datum eius. et in bono oculo ad inuentionem²
 do handa þinra forþi þe drihten leanigende ys 7
fac manuum tuarum. quoniam dominus retribuens est et
 seofon sipan for an he agylt þe
septies tantum reddet tibi;

sæde teopunga soðlice gafelu synd beþurfendra
Augustinus dicit. Decime enim tributa sunt egentium
 sawla þæt gif teopunge sylst na þæt an genihtsumnysse
animarum quod si decime dederis. non solum abundantiam
 wæstma onfehst ac eac swylce hæle lichamena þu be-
fructuum recipies. sed etiam sanitatem corporum consé-
 gyst na beþearf drihten god na mede he bitt ac
queris; Non eget dominus deus. non premium postulat sed
 wyrðmynt god soðlice ure se þe gemedemað call syllan
honorem; Deus enim noster qui dignatus est totum dare

¹ i. aliorum.² i. lucrum uel compositionem.

teopunge fram us gemedemað ongeanbiddan na him ac
decimam a nobis dignatur repetere. non sibi sed
 us butan tweon framigende þanon se witega segð frymþa
nobis sine dubio profituram. unde propheta dicit primitias
 odene þinre 7 winwringan þinre þu na latast tobringan me
areae tug et torcularis tui non tardabis offerre mihi ;
 gif lator syllan synn ys micele ma wyrse ys na
Si tardius dare peccatum est quanto magis peius est. non
 syllan be campdome be ceape be cræftwyree agyf teopunga
dedisse ; De militia. de negotio. de artificio reddere decimas ;
 þæne soðlice teopunga syllende 7 eorðlice 7 heofonlice mære
Cum enim decimas dādo. et terrena : et celestia possis
 gyfa geearnian forh(w)i þurh gytsunge mid twyfealdre þe
munera promereri. quare per auaritiam duplici te
 bletsunge bepæcst þis soðlice ys drihtnes rihtust
benedictione defraudus : haec enim est domini iustissima
 gewuna þæt gif þu him teopunga na sylst þu to
consuetudo. ut si tū illi decimam non dederis, tu al
 þære teopunge þu byst geclypud þu sylst arleasum cnihte þæt
decimam reuocāris ; Dabis impio militi quod
 þu nelt syllan sacerde wel don god symle gearu ys
non uis dare sacerdoti ; Bene facere deus semper paratus est.
 ac manna yfelnyss ys forboden teopunga tosoþan of gafele
sed hominum malitia prohibetur ; Decime etenim ex debito
 beoð gesmeade 7 se þe hi syllan nele þinc fremede
requiruntur et qui eas dare noluerit. res alienas
 bereafað 7 fela swa þearfan on stowum þar þar he eardað
inuasit ; Et quanti pauperes in locis ubi ipse habitat
 him teopunga na syllendum hungre deade beoð swa fela
illo decimas non dante fame mortui fuerint. tantorum
 manslihta scyldig ætforan prymsetle eces deman he ætywð
homicidiōrum reus ante tribūnal eterni iūdicis apparebit ;
 forþi þe þinc fram drihtne þearfum geunnan his bryceum
quia rem a domino pauperibus delegatam suis usibus
 ætheold se þe eornostlice him oþþe mede gebicgean oððe
reseruauit ; Qui ergo sibi aut premium comparare aut
 synne gewilnað forgyfenyssse geearnian agyfenum teopung-
peccatorum desiderat indulgentiam promereri : redditis deci-

um eac swylce 7 of þam nigon dælum hogige ælmyssan
mis. etiam et de nouem partibus studeat elemosynam
 syllan
dare;

XXX.

be grædignysse.
De Cupiditate.

drihten segð on godspelle la hu earfoðlic ys getruwigende
Dominus dicit in euangelio Quam difficile est confidentes
 on seeattum rice godes ingan earfoðlice tosoþan þa þe
in pecuniis regnum dei introire; Difficile quippe qui
 secattas habbað on rice godes infarað
pecunias habent in regnum dei introibunt;

se apostol sæde wyrtruma ys soðlice ealra
Paulus apostolus dixit. Rádix est enim omnium
 yfela grædignys þa sume gyrnende dweledan fram
malorum cupiditas. quám quídam appetentes errauerunt a
 geleafan 7 hi ongefæstnodan hi sarum manegum
fide et inseruérunt se doloribus multis;

sæde siffatu ælces gytseres sawla agendra
Salomon dixit. Smitę omnis auari animas possidentium
 gegripað wæteru stulre swettran synd 7 hlaf behydd
rúpiunt; Aquę furtiuęe dulciores sunt. et panis absconditus
 wynsumra wæge unriht onscunung ys mid drihtne 7
suauior; Statęra dolosa abhominatio est apud dominum. et
 gewilte emne willa his wynsum ys menn hlaf
pondus æquum uoluntas eius; Suauis est homini panis
 leasunge þar æfter byð gefylled muð his mid cealce
mendacię. postea implebitur os eius cálculo;

sunu sæde were grædigum 7 fæsthafelum.
Hiesus filius Sirach dixit. Uiro cúpido et tenáci.
 butan gerade ys sped opþe æht ungefyllendlic eage grædignysse
sine ratione est substantia; Insatiabilis oculus cupiditatis
 on dæle unrihtwynysse na byð gefylled ær þon hit fornime
in pártę iniquitatis non satiabitur. donec consumat
 forsearigende sawle his se þe getimbrað hus his on
arefáciens animam suam; Qui ædificat domum suam in

bigleofum fremedum swylce se þe gaderað stanas his on
stipendiis aliénis? quasi qui colligit lapides suos in
 wintra
hieme;

manega gesealde synt on goldes belimpu 7 geworden ys on
Multi dáti sunt in áuri cásus. et facta est in
 hywe his lyre hyra
specie ipsius perditio illorum;

sæde gewislice grædignyss and ofermodignyss on
Ambrosius dixit. Porro cupiditas atque superbia in
 swa micel an ys yfel þæt na ofermodig butan grædignysse
tantum unum est. malum ut nec superbus sine cupiditate.
 na butan ofermodignysse mæge grædig beon funden
nec sine superbia pôssit cúpidus inueniri

sæde mid hefigum soðlice sare beoð forlætenne
Isidorus dixit. Gráui enim dolore amittuntur.
 þa þe mid micelre lufe beoð hæfde hwon soðlice þoligende
quæ cum magno amore habentur; Minus autem carendo
 we sargiað þæt we hwon agende lufiað wuldor
dolemus. quod minus possidendo diligimus Gloriam

tidlicne fyligende 7 gif hi scinende synd utan mid beorhthnyssse
temporalem sequentes et si nítidi sunt foris fulgóre
 mihte uman swa þeah æmtige synd on uppahafennysse
potentiae. íntus támen uácuí sunt elatione

ofermodignyssse se þe on gyrnendlicum wurðscypum worulde
superbiae; Qui in appetendis honoribus sæculi
 oððe gesundfulnyssum middaneardes mid onstandendum beswæt
aut prosperitatibus mundi instanti desúlat

geswince ge her ge on towerdum æmtig byð gemett fram
labore et hic et in futuro uacuuus inuenitur a

reste nænig mæg gastlice gefeohtu underfon buton he ær
requie. Nemo potest spiritalia bella suscipere. nisi prius
 flæsces gewylde grædignyssa na mæg to sceawigenne
carnis edomáuerit cupiditates; Non pôtest ad contemplandum

god mod beon fri þænne hit mid gewilnungum þyses
deum mens esse libera? cum desideriiis huius
 middaneardes 7 grædignyssum he gyrnð ne na soðlice heage
mundi et cupiditatibus ínhiat; Neque enim álta

behealdan mæg eage þæt dust belycð ælcere synne
conspicere poterit oculus. quem pulvis claudit; Omni peccato
 ærre ys gytsung 7 lufu feona grædignyss ealra
prior est auaritia. et amor pecuniarum; Cupiditas omnium
 leahtra andweorc ys gif soðlice byð forcorfen wyrtruma
criminum materia est; Si enim succiditur radix
 leahtra na wexað oþre tuddru synna næfre
criminum. non pululant ceterę sóboles peccatorum; Numquam
 beon gefylled ne cann grædignys symle se gytsera beþearf
satiari nouit cupiditas; Semper auarus eget
 7 swa miccle mare swa he begytt swa miccle mare he secð
quantóque magis adquirit. tanto amplius querit;
 wel oft mihtige mid swa micelre grædignysse wodnysse beoð
Plerique potentes tanta cupiditatis rábie inflam-
 onælede þæt hi of gemærum hyra þearfan utseufað nys na
mantur. ut de confiniis suis pauperes excludant; Non est
 wundor þæt sweltende helle fyrum beon getealde þa þe
mírum quod morientes inferni ignibus deputentur? qui
 lybbende lig grædignysse hyra na acwenton þa þe
uiuentes flammam cupiditatis suae. minime extinxerunt; Qui
 on gewilnunge grædignysse æþmeað mid blæde deoflicre
desiderio cupiditatis exstuant. flatu diabolię
 onorþunge beoð bærnde
inspirationis urántur;

sæde feos grædignyss folca heortan dead-
Eusebius dixit. Pecuniae cupiditas populorum corda morta-
 ra oferswið eac swylce broþerlice neode gewemð
lium súperat etiam fraternam necessitudinem uolat;

on life yldryna ys gecweden naht framað feoh nabban
In uita patrum dicitur. nihil pródest pecuniam non habere.
 gif willa byð to agenne swa micel uton habban swa micel
si uoluntas fuerit possidendi; Tantum habemus quantum
 swa neod gyrnð na swa micel swa seo grædignyss gewilnað
necessitas expóscit. non quantum cupiditas concupiscit;
 naht framað næcednyss þam on ys grædignyss
Nihil prodest nuditás. cūi inest cupiditas.

XXXI.

be lare 7 þreaunge.
De Disciplina et Increpatione.

drihten segð on godspelle ic þa þe ic lufige ic þreage
Dominus dicit in euangelio. Ego quos amo arguo
 7 swinge
 et castigo ;

se apostol sæde ælc soðlice lare on and-
Paulus apostolus dixit Omnis autem disciplina in pre-
werdum byð gesewen na beon blisse ac gnornunge æfter þam
sentī uidetur non esse gaudii sed mēoris. postea
wæstm glædustne begandum þurh hi heo agylt rihtwisnysse
fructum pacatissimum exercitanti per eam reddet iustitiæ ;

sæde gehyr bearn min lare fæder þines
Salomon dixit. Audi fili mi disciplinam patris tui
 7 na forlæt þu lage modor þinre þæt si togeilhð gyfu
et ne dimittas legem matris tuę, ut addatur gratia
 heafile þinum 7 myne swyran þinum heald lare na
capiti tuo et torques collo tuo ; Tene disciplinam ne
 forlæt hi geheald þa forþi þe heo ys lif þin
dimittas eam custodi illam. quia ipsa est uita tua ;
 underfo lare 7 nelle þu awyrpan hi nelle þu
Accipe disciplinam et noli abicere eam ; Noli
 preagean tælend þæt he na hatige þe þrea wisne
arguere derisorem. ne oderit te. Argue sapientem.

7 he lufað þe se þe lufaþ lare he lufað ingehyd
et diliget te ; Qui diligit disciplinam diligit scientiam.
 se þe soðlice hatað þreagincga unwis he ys weg lifes
qui autem odit increpationes insipiens est ; Uia uitæ
 gehealdendum lare se þe soðlice þreagincga forlæt
custodienti disciplinam. qui autem increpationes relinquit
 he fleardað wædl 7 teona þam se þe forlæt lare
errat ; Aegestas et ignominia ei qui deserit disciplinam ;
 se þe soðlice geþwærað cidendum byð gewuldrod se stunta
qui autem adquiescit arguēti gloriabitur ; Stultus
 tælð lare fæderes his se þe soðlice gehealt þreagincga
inrīdet disciplinam patris tui. qui autem custodit increpationes

geap he wyrð se þe þreaginega hatað he swylt swyþor
astutus fiet; Qui increpationes odit morietur; Plus
 framað þreagineg mid þam gleawum þænne hund dynta mid
proficit correptio apud prudentem quam centum pläge. apud
 stuntan
stultum;

sunu sæde wer gleaw 7 gelæred na
Hiesus filius Sirach dixit. Uir prudens et disciplinatus non
 murenað gepread ær þam þu ahsige na tæl þu ænig-
murmurabit correptus; Priusquam interroges ne uituperes quemi-
 ne 7 þænne þu ahsast þrea rihtlice se þe hatað þreagunge
quam et cum interrogaueris corripe iuste; Qui odit correptionem
 byð gewanud lif þrea þinne freond oft soðlice gewyrð
minuetur uita; Corripe amicum. sæpe enim sit

gylt 7 na on ælcum worde gelyf þu him ys steor
commisio. et non in omni uerbo credas illi; Est correptio
 leas on muþe teonfulles þrea nehstan ær þam þe
méndax. in ore contumeliōsi; Corripe proximum antequam
 þu hyne þiwe 7 syle stowe ege þes heahstan synnfull mann
comminēris. et dā locum timori altissimi; Peccator homo
 forbycð steore se þe hatað steore fotswæð
dēuitat correptionem; Qui odit increpationem; uestigium
 ys synfulles witodlice se þe ondræc god. he byð gecyrred to
est peccatoris; Nam qui timet deum. conuertitur ad
 heortan his
cor suum;

sæde leohtlice gestyred he gegearwað arwyrðnysse
Ambrosius dixit. Leniter castigatus. exhibet reuerentiam
 styrendum mid stiðnysse þearle þreaginege gegremud ne
castiganti. asperitate nimiae increpationis offensus nec
 þreaginege onfehð ne hæle forþildian emlice swa
increpationem recipit nec salutem; Sustineant aequanimiter ut
 untrume þa hi gebetan na magon gestyrede mid swæsro
infirmos. quos emendare non potuerint castigatos; Blānda
 arfæstnysse to berene synd þa beon ungepreade for hyra
pietate portāndi sunt qui increpari pro sua
 untrummysse na magon for mislicnysse syngigendra sume
infirmirate non pōssunt; Pro diuersitate peccantium alii
 to berenne synd sume to þreagenne forþi gemet todæled ys
portāndi sunt. alii castigāndi: quia modus diuersus est

synfulra þænne soðlice for eow bet we styrað þænne
peccatorum; Tunc enim propter uos melius corrigimus. cum
 þa þe wel don hi gelyfað yfelu we geswuteljað
ea quæ bene gessisse se credunt mala demonstramus;

synd wel mænige þa þe þreaginege wordu
Gregorius dixit. Sunt nonnulli qui increpationis uerba
 gehyrað 7 to dædbote gehwyrfan onyttað huru witu
audiunt et ad penitentiam redire contemunt; Uel poene
 apraciað þa þe meda na ingelapjað gehylste be rice þæt
terreant. quos præmia non inuitant; Audiat de regno quod
 lufige gehyre be susle anra gehwylc þæt he ondræde þæt
amet. audiat de supplicio unusquisque quod timeat. ut
 gif lufu to rice na tylhð huru ege piwe
si amor. ad regnum non trahit. uel timor minet;

sæde Halwendlice onfoð rihtwise swa oft be hyra
Isidorus dixit. Salubriter accipiunt iusti. quotiens de suis
 forgæingegum beoð geþreade manega yfele gelice him on yfel
excëssibus arguuntur; Plerique mali similes sibi in malum
 beweriað se þe þurh swæse wordu geþread na byð gestyred
defendunt; Qui per blanda uerba castigatus non corrigitur
 stiplicur neod ys þæt he sy geþread mid sare soðlice
acrius necesse est ut arguatur; Cum dolore enim
 to forceorfenne synd þa þe leohtlice beon gehæled na magon
abscidenda sunt. quæ leniter sanari non possunt;
 se þe gemynegud diglice beon gestyred be synne forgymeleasað
Qui admonitus secreto corrigi de peccato negligit.
 openlice to cidenne ys þæt wund seo diglice beon gehæled
públice arguendus est. ut uulnus quod occulte sanari
 nat openlice scyle beon gebett openlice synd to cidenne
nescit manifeste debeat emendari; Palam sunt arguendi
 þa þe openlice deriað þæt þænne mid openre sace oppe flite
qui palam nocent. ut dum aperta obiurgatione
 beoð gehælede þa þe hi geefenlæcende agyltan syn geþreade
sanantur. hi qui eos imitando deliquerant corrigantur;
 þænne an byð geþread manega beoð gebette betere ys þæt
Dum unus corripitur. plurimi emendantur; Melius est ut
 for manegra hælpe an beo genyþerud þænne þurh anes
pro multorum saluatione unus condemnatur. quam per unius
 leafe manega beoð gedyrfede
licentiam multi periclitentur;

XXXII.

be lareawum oþþe be gelæredum. oþþe
De Doctoribus sive
 reccendrum oþþe be gymendum.
Rectoribus.

drihten segð on godspelle farende soðlice bodiað secgende
Dominus dicit in euangelio. Euntes autem praedicāte dicentes
 forþi togenealæcð rice heofena þæt ic secge eow on
quia adpropinquabit regnum celorum; Quod dico uobis in
 þystrum secgað on leohte 7 þæt ge on eare gehyrað bodiað
tenebris dicite in lumine. et quod in aure auditis predicāte
 ofer hrofas ælc bocere gelæred on rice heofena gelic he ys
super tecta; Omnis scriba doctus in regno coelorum. similis est
 menn hiredes ealdre se forþbringð of goldhorde his niwe
homini patri familiās. qui prǫfert de thesauro suo noua
 7 ealde eadig byð se þeow þæne þe þænne cymð hlaford
et uetera; Beatus ille seruus quem cum uenerit dominus
 fint wacigenne
inuenerit uigilantem;

se apostol sæde fedað seo þe y(s) on eow hcorde
Petrus apostolus dixit. Pāscite qui est in uobis gregem
 godes foresceawigende na genydd ac sylfwilles
dei. prouidentes non coācte sed spontānee;

se apostol sæde swa us wene mann swa swa
Paulus apostolus dixit. Sic nos existimet homo ut
 penas cristes 7 dihtneras geryna godes nanum
ministros christi. et dispensatōres mysteriorum dei. nemini
 sylgende ænige æbyligþe þæt na si getæled þenuncg
dantes ullam offensionem. ut non uituperetur ministerium
 ure ac on eallum uton gegearcian us sylfe swa swa
nostrum. sed in omnibus exhibeamus nosmet ipsos sicut
 godes penas standap eornostlice begyrde lendena eowre
dei ministros; Stāte ergo succincti lumbos uestros
 on soðfæstnysse 7 secogiað fet on gegearwunge godspelles
in ueritate. et calciāte pedes in preparationem euangelii

sibbe begym þe 7 lare onstand on þam þas soðlice
pacis; Adtende tibi et doctrine instú in illis. haec enim
 donde ge þe sylfne halne þu dest 7 þa þe þe hlystað
faciens et te ipsum saluum facies. et eos qui te audiunt;
 þu soðlice spce þa gerist hale lare
Tu autem loquere quę decet sanam¹ doctrinam;

sæde weleras rihtwises lærað manega þa þe
Salomon dixit. Labia iusti erúdiunt plurimos. qui
 soðlice ungelærede synd on heortan wædle sweltað seolfor
autem indocti sunt in cordis egestate morientur; Argentum
 gecoren tunge rihtwises heorte arleasra for nahite þar þar
electum lingua iusti. cor impiorum pro nihilo; Ubi

nys gymend fole hryst on lare byð oncnawen
non est gubernator populus cōrruit; In doctrina nōscitur
 wer lar god sylð gyfe on siðfæte forhogigendra
uīr; Doctrina bona dabit gratiam. in itinere contemptorum
 swelgend þar þar na synd oxan binne æmtig ys þar þar
uorágo; Ubi non sunt boues praesépe uacuum est! ubi

soðlice manega æceras þar swutol strençð oxan heorte
autem pluringe ségetes ibi manifesta fortitudo bouis; Cor
 witan secð lare wyll lifes lar agendes
sapientis querit doctrinam; Fons uitę eruditio possidentis!

lar stuntra dysignyss se þe gerecð word na togymendum
doctrina stultorum fatúitas; Qui enarrat uerbum non adtendenti
 swylce se þe awecð slapende of hefigum slape
quasi qui excitat dormientem de gráui sōmno;

sæde se eornostlice offrað offrunge lofes þurh
Origenis dixit. Ille ergo offert sacrificium laudis. per
 þæs word 7 þeawas 7 lare byð geherud 7 byð gebletsud
cuius uerbum et mōres et disciplinam. laudatur et benedicitur
 god na ær oþre læran þænne we sylfe gelærede 7
deus; Non ante alios docére. quam nos ipsi instructi et
 gesceadwise beon ge scylon
rationabiles esse debemus;

sæde synd þa healdað lage on gemynde ac hi na
Augustinus dixit. Sunt qui tēnent legem memoria. sed non
 gefyllað on life ma witodlice unscyldige ge na synd gif
implent uita; Magis quippe innocentes non estis. si

¹ i. integram.

gebropu eowre þa demende þreagean ge magon swigende
fratres uestros quos iudicando corrġgere potestis tacendo
 forwyrþan ge þafiað se soðlice se þe fore ys na hyne
perġre permittitis; Ipse uero qui præest. non se
 wene on anwealde to wealdenne ac on soþre lufe to þeowi-
(e)xistimet potestate dominandi. sed caritate serui-
 genne swyþor scyl beon to lufigenne se þe fore ys þænne
endi; Plus debet esse amandus qui præest quam
 to ondrædenne nelle þu begyman to welerum specendes ac
timendus; Noli adtġndere ad labia loquentis. sed
 samodwyrcendes
cóoperantis;

sæde se þe hyrde ys he scyl beon eac lareow
Hieronimus dixit. Qui pastor est debet esse et magister.
 ne on cyrcum peah þe he halig sy hyrdes him naman
nec in aeclesiis quámuis sanctus sit pastoris sibi nomen
 niman geþristlæce buton he mæge laran þa he fett þa
adsúmere audeat nisi póssit docġre quos páscit; Illi
 oðra scylon beon lareowas þa þe hiw drohtnunge hyra
aliorum debent esse doctores. qui speciem conuersationis suae
 on micelum timan ær leornodan spæc lare næfre
multo tempore ante didicġrunt; Sermo doctrinae numquam
 na ateorað ac swa micela swyþor fram lareowe byð uppahafen
dġficit sed quánto plús a doctġre fuerit erogátus.
 swa micela ma byð getwyfeald 7 þænne underþeodde him
tánto ámplius duplicatur. et cum subiecta sibi
 land wæterað næfre wylles yð byð gedruwud þænne þu be
árua rġgut. numquam fontis unda siccatur; Cum de
 gode spycst swa þu scealt getemprian spæce þæt hlystende
deo lġqueris. ita debes temperáre sermonem. ut audientes
 mid mislicum gereorda wordum þæt anra gehywlc æfter
diuersis reficius uerbis. ut unusquisque secundum
 mihte magan his gedafenlice fodan underfo þænne
possibilitatem stómachi sui. cōgrua alimenta suscipiat; Quando
 sacerð preað syngigende gif hi gehyran forhogiað þar toecan
sacerdos arguit peccantes. si illi audire contempnunt. insuper
 7 ongean hyne reþiaþ he na þe læs þreage repigende
et contra eum saéuiunt. ille nihilóminus increpet seqũentes.
 na for ege he si ofercumen þæt he læs styre synfulle mid
nec timore superetur quó mínus árquat peccatores cum

ealre carfulnysse 7 ontilhtinege lareowa þenung ys opþe
omni sollicitudine et intentione; Doctorum officium est uel
 aslidenum hand ræcean oððe dwelgendum siþfæt geswutelian
lapis manum porrigere. uel errantibus iter ostendere;
 dysig hit ys ænigne læran þæt he na cann gelæred þyle
Stultum est quémquam docere quod ignorat; Doctus orator
 fela spæca mid feawum wordum geopenað na gescydan
plures sermones paucis uerbis aperit; Non confundant
 weorcu spæce lareowes þe læs þe þænne he on cyricean specan
opera sermonem doctoris. ne forte cum in ecclesia loqui
 ongynð stillice gehwyle andswarige hwy þas sylf þu na dest
coeperit. tacitus quislibet respondeat cur hæc ipse non facis?
 spæc sacerdes gewrita mid sealte gestredd si spe-
Sermo sacerdotis scripturarum sale conditus sit; Lo-
 cendum on cyricean na liream folces ac geomerung sy aweht
quentibus¹ in ecclesia non clamor populi sed gemitus suscitetur.
 tearas hlystendra lofu him syn forspilð ealdorscype to lærenne
lacrimę auditorum laudes eis sint; Perdit auctoritatem docendi.
 þæs spæc mid weorce byþ toworpen swa swa gleaw beforan
cuius sermo opere destruitur; Peritus² ante
 wege ealswa tunge ungelæccendlic gif he byð gesoht swa
uium. sic lingua inreprehensibilis³; qu(a)eritur⁴ ut
 gelæred be gewyrhton he si underfangen heafud ys cræftes læran
doctus. merito suscipiatur; Caput est artis docere
 þæt þu do unscyldig soðlice buton spæc drohtnung swa mic-
quod facias; Innocens enim absque sermone conuersatio. quan-
 elum swa heo of bysene framað swa micelum mid swigean derað
tum exemplo proudest. tantum silentio nocet;
 ofgebeorce hunda 7 mid stafe hyrdes wulfa wodness to afligenne
Latrātu cānum baculōque pastōris. lupōrum rābies deterenda
 ys sleandne bisceop se genyperað se þe hricg his
est; Percussōrem episcopum ille condemnat. qui dorsum suum
 legð to swinglum
ponit ad flagella;

sæde teonfull ys 7 leaslice preað se þe
Ambrosius dixit. Contumeliōsus est et mendāciter arguit qui
 teonan deð
contumumeliam facit;

¹ s. sacerdotibus.³ s. est.² s. sicut.⁴ s. si(t).

sæde se þe soðe lufe wið oþerne næfð
Gregorius. dicit. Qui caritatem erga alterum non habet?
 bodunge þenunge onfon nateshwon scyl gewuna
predicationis officium suscipere nullatenus debet; Usus¹ quippe
 rihtre 7 fulfremedre bodunge yo þæt forebeon na durre se þe
recte perfectęque predicationis est ut pręesse non audeat qui
 underbeon na leornude ne hyrsumnysse underþeoddum bebeode
subesse non dūcitur. nec oboēdientiam subiectis imperet
 þa uppahafenum na cann gegearwian bodung sacerdes
quam prelātis non nōuit exhibere; Predicatio sacerdotis
 mid weorcum to getrymmene ys þæt þa þe he mid wordum lærð
operibus confirmanda est? ut quos uerbis docet
 ty mid bysenum bodung swyþor mid dædum þænne mid stef-
instruat exemplis; Predicatio plus actibus quam uoci-
 num swege synd manega þa þænne hi metan hi nytan þa
bus sonet; Sunt plerique qui dum metiri² se, nesciunt. qu(a)e
 hi na leornudan læran hi gewilniað þa þe hefe mægsterdomes
non didicerunt docere concupiscunt. qui pōndus magisterii
 swa micle leohor hi wenað swa micle swa hi strengðe
tāto leuius estimant. quāto uim
 micelnysse þæs hi nytan oft soðlice þa þe nateshwon
magnitudinis illius ignorant; Saępe enim qui nequāquam
 gastlice beboda oncneowan heortan hi læccas secgean hi na
spiritalia precepta cognouerunt? cordis se mēdicos profiteri non
 ondredað þa þænne wrytgemanga strengðe hi na cuunan
metuunt. quī dūm pigmentorum uim nesciunt
 beon gesewene læccas flæscas hi na forsceamiað swa micelum swa
uideri mēdici carnis non erubescunt; Quātum
 in stowe hegra ys swa micelum on frecenysse maran wunað
loco supērior est? tantum in periculo māiore uersatur³;
 swa micelum dæda folces dæd oferstigan scyl biseopes
Tantum actiones populi actio transcendere debet pr(a)ęsulis.
 swa micelum swa todælan gewunað lif hyrdes fram hyrde se þe
quantum distāre sōlet uita pastōris ā gręge; Qui
 soðlice stowe bodunge onfehð yfelu ongebrigan na scyl
enim locum predicationis suscipit? mala inferre non debet
 ac forberan þæt of þære his geþwærnysse yrre wedendra
sed tolerāre? ut ex ipsa sua mausuetudine iram s(a)euicntium

¹ i. consuetudo.² i. mensurare.³ s. quis.

gelipige 7 synfulra wunda on oþrum he geswencednyssum
mútiġet. et peccatorum uulnera in aliis ipse afflictionibus

gewundud gehæle synd wel mænige þa þe mid carfulre gymene
uulneratús sánet; Sunt nonnulli qui solerti cura

gastlice bebodu þurhsmeageað ac þa þe ongytende þurhfarað
spiritalia precepta perscrutantur sed quæ intellegendo pénétrant

libbende hi tredað færunga. hi lærað þæt na mid weorce ac
uiuendo concúlcant: repénŧe dócent: quod non ópere sed

mid smeauge hi leornudan 7 þæt hi mid wordum bodiað
meditatione didicérunt. et quod uerbis prædicant

mid weorcum hi oferwinnað nan witodlice swyþor on cyricean
operibus impugnant: Nemo quippe amplius in ecclesia

derað þænne se þe þwyrlice donde naman oððe endebyrðnysse
nocet. quam qui peruérŧe ágens nomen uel ordinem

halignysse hæfð agyltendne witodlice þisne þreagian nan
sanctitatis habet: delinquentem namque hunc redarguere nullus

geþristlæcð wæter witodlice hluttrust hyrdas drincað
presúmit: Aquam quippe limpidissimam pastores bibunt:

þænne hi flodas soðfæstnysse rihtlice ongytende hladað ac
cum fluenta ueritatis recte intellegentes háuriunt: sel

þæt sylfe wæter gedrefan ys haligre smeauge bigencga
eandem aquam perturbáre est. sancte meditationis studia

yfele lybbende gewemde wæter gewislice gedrefed mid fotum
male uinendo corrúmpet; Aquam scilicet perturbatam pedibus

scep drincað þænne underþeodde gehwylce na fyliað wordu
oues bibunt. cum subiecti quique non sectantur uerba

þa hi gehyrað ac þa sylfan þe hi geseoð bysena þwyrnysse
quę audiunt. sed sola quę conspiciunt exempla prauitatis

hi geefenlæceað swa micelum swa gehwyle on þisum middanearde
imitantur: Quanto quisque in hoc mundo

heagur þyhð swa micelum he fint þæt he heardre bere
altius proficerit tanto inuenit quod dúrius pórtet;

heard witodlice ys þæt se þe nat lifes his healdan gemetegunga
Durum quippe est ut qui nescit uítę su(a)e tenére moderámina:

dema lifes he gewyrþe opra þa scylon gymene hyrdlice
iudex uítę fiat aliorum; Illi debent curam pastoraalem

underfon þa þe eallunga on hyra lichaman witan flewsan galnysse
suscipere. qui iam in suo corpore sciunt fluxa luxuri(a)e

wealdan þæt þænne hi oprum strange bodiað hi sylfe mid
*dominari*¹ : *ut dum aliis fortia prædicant ipsi*
 gewilnun(gum) hnescum nearulice na underhnigan gif hwænne
desideriis mollibus enéruiet non succumbant ; Si quando
 lareow nið rihtwisnysse gyrnð þæt he embe underþeodde
doctorem zclus rectitudinis exigit. ut érga subiectos
 reðige hatheortnysse sylf be lufe si na of wælhreownysse
*s(a)éuiat*². *furor ipse de amore sit non de crudelitate* :

þæt 7 laga lare ongean agyltende bega 7
quatenus et iura disciplin(a)e contra delinquentes éxerceat et
 innan mid fæderlice arfæstnysse lufige þa þe he utan swylce
intra paterna pietate diligit. quós foris quasi
 ehtende preage na soðlice soðlice ys eadmod se þe uppliere
insequendo castígat ; Neque enim uere est humilis. qui superni
 mihte mid dome þæt he scyle forebeon ongytt 7 oprum forebeon
nútus arbitrio ut debeat preesse intelligit. et aliis preesse
 forhogað ac godecundum dihte underþeodd 7 fram leahtre
contemnit ; sed diuine dispositioni súbditus atque a uitio
 anwilnysse fremende þænne him reccendomes heahnynysse
obstinationis aliénus : *cum sibi regíminis cúlmen*

wealt gif callunga godum forecumen ys mid þam oprum
imperatur : *si iam bonis preuentus est. quibus aliis*
 foresi 7 of heortan scyl fleon 7 genydd gehyrsumian seo
présit : *et ex corde debet fúgere et iníutus obedire ; Ipsa*
 witodlice on mægsterdome tunge byð gescynd þænne ellesh(wæt)
*quippe in magisterio língu confúnditur*⁴ *quando aliud*
 byð geleornud 7 elleshwæt byð gelær(e)d swa hwyle swa on mæg-
discitur et aliud docetur ; Quisquis *uirtu-*
enum þeonde heorde godes wiðsæcð fedan hyrde healice
tibus póllens gregem dei rénuít páscere. pastorem summum
 byð oferswiðed na lufian wyrðlic callunga ys þæt gymen
conuíncitur non amar(e) ; Dignum profecto est. ut cura
 haligre cyricean þam þe þa wel gyman mæge sy ongesett
sanctæ ecclesiæ ei qui hanc bene régere préuálet inponatur
 ege geþanc reccendes gecadmede þæt na þæt oppe gepristlæcing
Tímor mentem rectóris humiliet. ne hanc aut præsumptio
 gastes uppahelbe oððe flæsces gelustfullung besmite si begymend
spiritus léuet. aut carnis delectatio inquinet ; sit rector

¹ i. domare.² i. irascatur.³ i. dominetur.⁴ i. confutatur uel perturbatur.

todæled on swigean nytt on worde þæt he na oððe forsuwigende
discretus in silentio. utilis in uerbo: ne aut tacenda

forðbringe oððe gespecendlice forsuwige se þe witodlice specan
proferat. aut proferenda¹ reticēscut; Qui igitur loqui

wislice hogað swiðlice ondræde þæt na his spæce gehlystendra
sapienter nūtitur. magnōpere metuat. ne eius eloquio audientium

aunyss sy gescyn(d) swylce soðlice hi sylfe þa þe fore synd gegear-
ūnitas confundatur; Tales autem sē sē qui prēsunt exhi-

wian þam underþeodde diglu eac hyra geyppan hi na
beant quibus subiecti occulta quoque sua prōdere non

forsceamian healicust witodlice stow wel byð gegymed þænne se
erubescant; Summus itaque locu(s) bene regitur. cum is

þe fore ys leathrum swyþor þænne gebroþrum wealt neod
qui prē est uitiis potius quam fratribus dominatur; Necessē

ys þæt þænne synne wund on underþeoddum þreagende byþ ge-
est ut cum peccati uulnus in subditis corrigendo restrin-

wriþen mid micelre carfulnyssē eac stiðnyss seo sy gemetegud
gitur. magna sollicitudine etiā districtio ipsa moderetur.

þæt swa laga lare ongean agyltende bega þæt
quatenus sic iūra disciplinē contra delinquentes exercēat: ut

arfæstnyssē ininopas na forlæte embe underþeoddan his beon
pietatis uiscera non amittat; Erga subiectos suos esse

begymend scyl rihtwis axige(n)de mildheortnyss 7 arfæst repigende
rector debet iustus. cōsulens misericordia et pia sequens²

lar medwyrhta witodlice ys se þe stowe witodlice
disciplina; Mercennarius quippe est: qui locum quidem

hyrdes healt ac gestreon sawla na secð swa hwyle
pastoris tenet. sed lucrum animarum non querit; Quisquis

witodlice forþi bodað þæt her oppe lofu oppe gyfe mede
namque ideo predicat ut hic uel laudes uel muneris mercedem

underfo ecere butan tweon mede hyne bescyrað swa si began
recipiat aeterna procul dubio mercede sē priuat; Sic exerceatur³

niþ rihtwisnyssē ongean þwyre dæda nehstena þæt on
zelus rectitudinis contra praua acta proximorum: quatenus in

hætan striðnyssē nanum gemete si forlæten mægen gepwær-
feruōre districtiois nullōmodo relinquatur uirtus mauuetu-

nyssē sacerd soðlice naht todælð fram folce þænne nanre
dinis; Sacerdos enim nihil distat a populo. quando nullo

¹ i. enarranda.

² i. irascens.

³ i. adhibeatur.

lifes his gearnunge folces oferstihð dæde nan cræft
vitæ suæ merito uirgi transcendit actionem; Nulla ars
 beon gelæred si gepristlæht butan atih tre ær smeagunge
doceri presumatur? nisi intentā prius meditatione

si geleornud þænne forman synd geoguþe oððe geonglicnysse
discatur; Cum prima sunt adolescentiæ uel iuuentutis

ure tida us gyt fram bodunge to geswicenne ys þæt
nostræ tempora nobis adhuc a predicatione cessandum est. ut
 scer tungan ure scyrian na durre eorþan heortan fremedre
uomer linguę nostrę proscindere non audeat terram cordis aliēni;

lare spæc na gedafenap butan on ylde geripudre mid (g)e-
Doctrinæ sermo non subpetit¹? nisi in ætate profecta; sub-

hwædum eornostlice 7 mid diglum dome fram sumra earum
tili ergo occultoque iudicio a quorūdam auribus

bodung halig byð ætbroden forþi beon aweht þurh gyfe na
predicatio sancta subtrahitur. quia suscitari per gratiam non

geearniað se on haligre lāþunge gelæred bodigend ys se þe eac
merentur; Ille in sancta ecclesia doctus predicator est qui et

niwe cann geyppan be wynsumnysse rices 7 ealde secgean be
nōua scit prōferre de suauitate regni et uetūsta dicere de

egesān susle behod witodlice tolyst 7 lærð þænne þæt
terrōre supplicii; Mandatum quippe soluit et docet. quando hoc

gehwyte mid stefne bodað þæt he lybbende na gefylð to
quisque uoce prędicat quod uiuendo non implet; Ad

rice ecere eadignysse becuman na mæg se þe nele
regnum æterne beatitudinis peruenire non ualeat. qui non uult

mid weorce gefyllan þæt he lærð þæs lif þe byþ forsawen tolafe ys
opere implere quod docet; Cuius uita despicitur? restat

þæt bodung sy forhogud to lufe godes 7 nehstan wel oft
ut predicatio contemnatur; Ad amorem dei et proximi plerūmqe

heortan gehlystendra ma bysena þænne wordu aweccæað
corda audientium plus exempla quam uerba excitant;

sæde se þe soðlice operne be synnum preað se
Isidorus dixit. Qui enim aliū de peccatis arguit. ipse

fram synne scyl beon fremede se þe forgymð rihte don
a peccato debet esse aliēnus; Qui neglegit recta facere.

geswice rihtlice læran ær witodlice hyne sylfne styran scyl
dēsinit recte docere; Prius quippe semet ipsum corrigere debet.

¹ i. non conuenit.

se þe opre to wel lybbenne mynegian hogað swa þæt on eallum
qui alios ad bene uiuendum admonere studeat. ita ut in omnibus
hyne sylfne bysene wel to lybbenne gearwige na synd
semet ipsum formam¹ bene uiuendi præbeat; Non sunt
to styrgienne to gymene cyricean þa þe gyt leahtrum underlic-
promouendi² ad regimen ecclesiae. qui adhuc uitis sub-
geað se þe gymene sacerdes onett gyrnan ær on him
iacent; Qui regimen sacerdotis contendit appetere: ante in se
fordeme gif lif his on wyrþscype si wel þæslic gif he na
discutiat³ si uita⁴ honore sit condigna; Quod si non
twyðælð eadmodlice to þam þe he ys geclypud genealæce þænne
discrepat⁵ humiliter ad id quod vocatur accedat; Tunc
soðlice bodung nytlice byð forðgeræht þænne scearp þanlice
enim prædicatio utiliter profertur. quando efficaciter
byð gefylled se þe na leofað swa he lærd þa þe he bodað
adimpletur; Qui non uiuit sicut docet. ipsam quam prædicat
soðfæstnysse forhogigendlice he deð se þe wel lærd 7 yfele
ueritatem contemptibilem facit; Qui bene docet et male
leofað þæt he lærd wel lybbendum framað forþi soðlice yfele
uiuit. quod docet bene uiuentibus proficit: quod⁶ uero male
leofað hyne sylfne he ofslyhð se þe wel lærd 7 yfele leofað
uiuit. se ipsum occidit; Qui bene docet et male uiuit
byð gesewen god yfele togeþeodan leoht þystrum gemencgan
uidetur bonum malo coniungere: lucem⁷ tenebris permiscere.
soðfæstnysse leasunge hatheorte lareowas þurh wodnysse
ueritatem⁸ mendacio; Iracundi doctores per rabiem
hatheortnysse lare gemet to ormætnysse wælhreownysse
furoris disciplinae modum ad inhumanitatem crudelitatis
gecyrrað 7 þanon betan underþeodde hi mihtan þanon swyþor
connectunt. et unde emendare subditos poterant. inde potius
hi gewundiað ofermodge lareowas gewundian swyþor þænne
uulnerant; Superbi doctores uulnerare potius quam
gebetan cunnan sacerdas folca mid unrihte beoð genyþ-
emendare nouerunt; Sacerdotes populorum iniquitate damnan-
erude gif hi oþpe nytende na lærað oððe syngigende hi na
tur. si eos aut ignorantes non erudiunt. aut peccantes non

¹ i. exemplum.⁴ s. eius.² i. eleuandi.⁵ i. dissonat.³ i. diiudicet.⁶ i. eo quod.⁷ s. et.⁸ s. et.

preagiað ær beo þu hlýstend syðþan lareow lar
arguunt; Antea esto auditor. postea doctor; Doctrina
 swa micela swa heo rumlicor geseald byð swa micela mare
quāto amplius data fuerit. tantōmagis
 heo genihtsumað þa þu mid muþe bodast mid weorce gefyll
abūdat; Quae ore prædicas. opere adimple.
 7 þa þu mid wordum lærst mid bysennum geswutela 7 swa lær
*et quae uerbis docēs exemplis ostende; et sic instrue*¹
 opre þæt þu þe gehealde æfter andgyte gehyrendes byð spæc
*alios. ut te custodias; Iuxta sensum audientis. erit*² sermo
 lareowes swylcne þe agyf underþeoddum þæt þu ma si gelufud
doctoris; Talem tē rēdde sūbditis. ut māgis amēris
 þæt þu si ondrædd na si þu egeslic on þinum underþeoddum
quam timeāris; Non sis terribilis in subiectis tuis.
 swa him weald þæt hi þe gegladian þeowian mislice
sic eis domināre; ut tibi delectentur seruire; Uāriæ
 willan mislice lare gewilniað for yfelre gearnunge
uoluntates diuersam doctrinam desūderant; Pro malo merito
 folces byð afyrsud lar bodunge for godum mode hlýstend-
plebis. aufertur doctrina predicationis; pro bono animo audien-
 es byð geseald spæc lareowes
tis. tribuitur sermo doctoris;

on bec. ys gecweden care don sumes of lufe
*In libro clementis dicitur; cūram gērere alicuius ex affectu*³
 cymð forgyman soðlice na læsse ys þænne hatian on life
uenit. negligere autem nōn minus est quam odisse; In uita
 yldryna ys gecweden nateshwon mid wordum læran geþristlæc
patrum dicitur. nequāquam uerbis docēre presūmas.
 þæt þu mid weorce ær na worthest
quod opere ante non feceris.

XXXIII.

be golcāfan oppe truwan.
De Fide.

drilhten segð on godspelle ealle mihtelice synd gelyfendum
Dominus dicit in euangelio. Omnia possibilīa⁴ sunt credenti;

¹ i. doce.² s. sic.³ i. amore.⁴ i. facilia.

habbað truwan godes se þe na twynað on heortan his ac
Habete fidem dei. qui non hesitauerit in corde suo sed
 gelyfð forþi swa hwæt swa he segð gewyðre gewyrð him se þe
crediderit. quia quodcumque dixerit fiat fiet ei; Qui
 gelyfð on sunu godes hæfð life ece se þe soðlice
credit in filium dei habet uitam aeternam. qui autem
 ungeleaful ys suna na gesyhð lif ece ac yrre godes
incredulu(s) est filio non uidebit uitam aeternam sed ira dei
 wuniað ofer hyne
manet super eum;

se apostol sæde hwæt framap la broþru mine gif
Jacobus apostolus dixit. Quid proderit fratres mei si
 geleafan hwylc secge hyne habban weorcu soðlice he næbbe
fidem quis dicat se habere. opera autem non habeat!

mæg la geleafa gehælan hyne geleafa buton weorcum
numquid poterit fides saluare eum? fides sine operibus
 idel ys swa swa soðlice lichama buton gaste dead ys
otiosa est; Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est.
 ealswa geleafa buton weorcum dead ys
ita et fides sine operibus mortua est;

se apostol sæde mægen soðlice godes ys on hæle
Paulus apostolus dixit. Uirtus enim dei est in salute
 ælcum gelyfendum witodlice þa of geleafan synd beoð gebletsode
omni credenti? igitur qui ex fide¹ sunt. benedicentur
 mid geleaffull(um) abrahame on eallum nimende scyld
cum fideli abrahám; In omnibus sumentes scutum
 geleafan 7 helm hæle nimað 7 swurd gastes þæt ys
fidei et gáleam salutis assúmíte. et gládium spiritus quod est
 word godes buton geleafan soðlice umihtelic ys gelician
uerbum dei; Sine fide autem impossibile est placere
 gode gelyfan soðlice hit ge(dafe)nað togenealæcendne to drihtne
deo; Crédere enim oportet accedéntem ad dominum.
 forþi secendum hyne edgyldend gewyrð
quia inquirentibus se remunerator² fit;

sæde geleafan ah mid nehstan on þearflícnysses
Salomon dixit. Fidem pösside cum proximo in paupertate
 his þæt eac on godum his þu geblissige
illius. ut et in bonis illius letéris

¹ i. qui fidem habent.² i. redonator.

sæde gif soðlice rihtwis ys se þe of geleafan
Augustinus dixit. Si enim iustus est. qui ex fide
 leofað unriht ys soðlice se þe næfð geleafan menn
uiuit. iniquus est autem qui non habet fidem; Homini
 geleafullum eall middaneard welan ungeleafullum soðlice na
fideli totus mundus diuitiae. infideli autem nec
 lytel geleafullum niht on dæg byð gewend ungeleafullum
módicum; Fidelibus nox in diem mutatur. infidelibus
 soðlice ea(c) swylce þæt leoht apystrað to þam swype framað
autem et iam ipsa lux tenebréscit; Usque adeo¹ préualet
 geleafa þæt menn ofer sæ mid fotum do gan micel
fides. ut homines super mare pedibus faciat ambulare; Magna
 ys geleafa ac naht framað gif he næfð soðe lufe
est fides: sed nihil pródest si non habuerit caritatem;

sæde hwæt framað gif arleaslice donde god
Hieronimus dixit. Quid pródest si impie ógens deum
 mid stefne þu clypast þane þu mid weorcum wið(s)ecst god on
uoce inuoces quem operibus négas? Deus in
 godum weorcum geleafulla na swa micel besceawað offrunge
bonis operibus fidelium non tantum considerat oblationis
 micelnysse swa micel swa geleafan soðfæstnysse
magnitudinem. quantum fidei ueritatem;

sæde se soðlice rihtlice gelyfð se þe begæð
Gregorius dixit. Ille etenim uere credit. qui exércet
 wyrcende þæt he gelyfð þurh geleafan witodlice fram ælmihtigum
operando quod credit; Per fidem namque ab omnipotente
 gode we synd oncnawene hwæt framað gif þam sylfan alysende
deo cognóscimur; Quid pródest si eidem redemptori
 urum þurh geleafan we synd gepeodde gif fram him on þeawum
nostro per fidem iúngimur: si ab eo móribus
 we beoð totwæmede
disiungámur?

sæde eadig ys soðlice se eac rihtlice gelyfende
Isidorus dixit. Beatus est autem qui et recte credendo
 wel leofað 7 wel lybbende geleafan rihtne gehealt cristen
bene uiuit. et bene uiuendo fidem rectam custodit; Christianus
 soðlice yfel þænne he æfter godspelles lare na leofað
enim malus dum secundum auangelii doctrinam non uiuit.

¹ i. tantum.

eac þæne geleafan þæne he mid worde yrpað for uppsprungenne
etiam ipsam fidem quam uerbo colit. ob orta
 costunge eþelice forspilð god gif he ys gelyfed be gewyrhtan
temptatione facile perdit; Deus si creditur. merito
 he ys geclypud 7 ys gesolt 7 þurh þæt þænne fremedlice
inuocatur et quaeritur? ac per hoc tunc perfecte
 ys geherud þænne he ge byð gelyfed geleafa nateshwon
laudatur. quando et creditur; Fides nequaquam
 mid strengþe byð ofereumen ac mid gerade and mid bysenum
ui extorquetur. sed ratione atque exemplis
 byð gelæred on heortan besyhð god geleafan þar hi na
suadetur; In corde respicit deus fidem. ubi se non
 magon menn beladian geleafa soðlice se þe on heortan
póssunt homines excusare; Fides enim quae corde
 byð gehealden mid andetnysse mupes to hæle byð gecyðd
retinetur¹. confessione oris ad salutem profertur;
 manega on geleafan swa micelum hi cristene synd on weorce
Multi fide tantum christiani sunt. opere
 soðlice cristenre lare twyðælað manega witodlice geleafan
uero christianę doctrinę dissentiunt; Multi quidem fidem
 cristes of heortan na lufiað ac of menniscum egesan þæne
christi ex corde non amant. sed humano terróre eandem²
 þurh lease hiwunge gehealdan hi gehiwiað 7 þa þe beon na
per hypochrisin³ tenere se simulant. et qui esse non
 magon opene yfele þurh egesan leaslice beon oncnawene
póssunt aperti máli. per terrórem fictę nóscuntur⁴
 gode
 boni.

XXXIV.

be hopan oþþe be hihte.
De Spe.

drihten segð on godspelle nelle ge ortruwian ac habbað
Dominus dicit in euangelio. Nolite desperare. sed habete
 geleafan godes on eow
fidem dei. in uobis;

¹ i. habetur.² s. fidem.³ i. simulationem.⁴ s. esse.

se apostol sæde we soðlice on gaste of geleafan
Paulus apostolus dixit. Nos autem in¹ spiritu ex fide
 hopan rihtwisnyse we geandbidigað on hopan soðlice hæle
spem iustitiæ expectamus; Spe enim salui
 we beoð gewordene hope soðlice se þe ys gesewen nys hopa
facti sumus; spes autem quæ uidetur² non est spes;
 witodlice þæt gesihð æghwylc hwæt he hopige gif soðlice
nam quod uidet quis quid sperat? si autem
 þæt we na geseoð we hopiað þurh geþyld we geandbidigað
quod non uidemus speramus. per patientiam expectamus;

se apostol sæde se þe soðlice twynað gelic he ys
Iacobus apostolus dixit. Qui enim haesitat² similis est
 ype sæ seo fram winde byð astyrud 7 byð uppferud
fluctui maris. qui a uento movetur et circumfertur³;

sæde geanbidung rihtwisra bliss hopa soðlice
Salomon dixit. Expectatio iustorum laetitia. spes autem
 arleasra forwyrð hopa þe byð geleneged gesweneð sawle
impiorum peribit; Spes quæ differtur. affligit animam;

sæde na soðlice hal beon ænig mæg
Origenis dixit. Neque enim saluus esse quisquam potest.
 butan he ær him mildne do god
nisi prius sibi propitium faciat deum;

sæde þa þe yfele don na geswicað mid idelum
Isidorus dixit. Qui male agere non desistunt. uana
 hopan forgyfenysse he godes miltsunge seceað þæne rihte
spe indulgentiam de dei pietate requirunt. quam⁴ recte
 sohtan gif hi fram dæde þwyrre geswicon to ondrædenne
quaerent? si ab actione praua cessarent; Metuendum
 swype ys þæt we na þurh hopan forgyfenysse þa behætt
ualde est. ut neque per spem uenire quam⁵ promittit
 god anrædlice syngian na forþi rihtlice synna geprið
deus persueranter peccamus? neque quid iuste peccata distringit
 forgyfenysse we ortruwian ac ægðre frecenyse forbogenre
ueniam desperamus? sed utroque periculo euitato
 7 fram yfele we bugan 7 be miltse godes forgyfenysse
et a malo declinemus. et de pietate dei ueniam
 we hopian ælc witodlice rihtwis on hopan 7 fyrhte
speramus; Omnis quippe iustus spe et formidine

¹ s. fn.² i. dubitat.³ i. eleuatur.⁴ s. spem.⁵ ueniam.

hogað forþi hwilon hyne to blisse hopa upparærð hwilon to
*nítitur*¹. *quia nunc illum ad gaudium spes érigit? nunc ad*
 fyrhte oga helle togefæstnaþ se þe soðlice forgyfenysse
*formúlinem terror gehénne addicit*²; *Qui enim ueniam*
 be synne ortruwað swyþor be ortruwunge þænne be synne
de peccato despérat. plus de desperatione quam de peccato
 afealð ortruwung geycð synne ortruwung wyrse ys ælcere
cádit; Desperatio auget peccatum. desperatio. peior est omni
 synne þrea witodlice þe sylfne 7 forgyfenysse hafa þu
peccato; Corrige igitur te ipsam? et indulgentię habeto
 hopan nan swa hefig ys gylt se þe næbbe forgyfenysse
spem; Nulla tam grauis est culpa. quę non habeat ueniam;
 na þe orsorhnyss beswicenne fram dædbote tihtinge
Nulla te secúritas decéptum a penitentie intentione
 framdo ungeswicendlice on heortan þinre hopa 7 fyrhta
*suspéndut; Incessánter*³ *in corde tuo spes et fermído*
 standan samod on þe syn ege and trawa
consistunt; Pariter in te sint timor atque fiducia;

XXXV.

be gife.
De Gratia.

drihten segð on godspelle butan cepe ge underfengon
Dominus dicit in euangelio. Gratis accepistis;
 butan cepe syllap gyfu 7 soðfæstnyss þurh hælende crist
gratis dáte. gratia et ueritas per iesum christum
 geworden ys
facta est;

se apostol sæde þar þar soðlice genihtsumude synne
Paulus apostolus dicit. Ubi autem abundauit peccatum.
 ofergenihsumude gyfu þæt swa swa rixude synn on deað
superabundauit gratia? ut sicut regnauit peccatum in mortem.
 swa gyfu rixige þurh rihtwisnyse on lif ece bigleofa
ita gratia regnet per iustitiam in uitam aeternam; Stipendia

¹ i. surgere conatur.² i. adstringit.³ i. iugiter.

soðlice synne deað gyfu soðlice godes on life ecum anra
enim peccati mors. gratia autem dei in uita aeterna; Uni-
 gehwylcum soðlice ura geseald ys gyfu æfter gemete
cuique autem nostrorum data est gratia. secundum mensuram
 sylene cristes
donationis christi;

sæde se þe god ys hlade fram drihtne gyfe
Salomon dixit. Qui bonus est háuriet a domino gratiam
 gyfu ys geseald on gesihþe ælces lybbendes ys geseald
Gratia dátur in conspectu omnis uiuentis; Est dátus
 þam þe nys nytlic 7 ys geseald þam edlean twyfeald ys
cui non est utilis. et est dátus cui retributio dúplex est;

sæde drihten soðlice se þe pundu forgyfð
Gregorius dixit. Dominus enim qui talenta contulit.
 gescead to gesetteune ongeangehwyrfð forþi se þe nu
rationem positurus rélit quia is qui nunc
 mildelice gastlice gyfa sylð striplice on dome geearnun(g)a
pie spiritalia dona tribuit. distrícte in iudicio merita
 he secð god þæt on smyltnysse byð g(e)numen on
exquíret; Bonum quod in tranquillitate súmitur in
 gedrefednysse byþ geswutelud synd witodlice mænige þa þe
tribulatione manifestatur; Sunt námque nonnulli qui
 gyfe andgytes onfengon ac sylfe þa þe flæsces synd
donum intelligentiē perceperunt sed sola éa quae carnis sunt
 witan
sapi(unt)

sæde hwilon syngigendum us his god gyfa na
Isidorus dixit. Intérdum peccantibus nobis sua deus dona non
 na ætbryt þæt to hopan godcundre miltsunge geþanc mennise
rétralit. ut ad spem diuinę propitiationis mens humana
 arise fram him soðlice us calle godu gyfe forecumentre
consurgat; ab illo enim nobis omnia bona gratia preueniente
 beoð forgyfene þeogine mannes gyfu godes ys ne (f)ram him
donantur; Profectus hominis donum dei est. nec a sé
 mæg anig ac fram drihtne beon geþread na soðlice aht
pótest quisquam. sed a domino cōrrigi; Non enim quicquam
 godes hæfð agen man þes weg nys his þænne
boni habet proprium homo. cuius uia non est eius; Cum
 gehwyle sume gyfe godes onfehð he na gyrne mare þænne
quisque aliquod donum dei áccipit. non áppetat amplius quam

he geearnode þæt na þænne opres limes þenunge gegripan
meruit. ne dum alterius membri officium arripere
 ongyune þæt þe he geearnode forleose he gedrefð soðlice lichaman
temptat. id quod meruit perdat; Conturbat enim corporis
 endebyrdnysse ealle se þe na his eðhylde weldæde gegripð
*ordinem totum. qui non suo contentus officio subripit*¹

fremede þæt we soðlice wise synd þæt wel'ge þæt
aliénium; Quod enim sapientes sumus. quod diuites quod
 mihtige wuniað na opres ac swyþor godcundre gyfe
potentes. existimus. non alterius sed potius diuino munere
 we synd uton brucan eornostlice selust godcundum weldædum
sumus; Utamur ergo optime diuinis beneficiis.

þæt ge god na behreowsige syllan 7 us onfon si
quatenus et deum non peniteat dedisse? et nobis accepisse sit
 nytlic on todale gyfa mislice onfoð mislice godes
utile; In diuisione donorum diuersi percipiunt diuersa dei

gyfa na swa peah beoð forgyfene anum ealle þæt si for
munera; Non tamen conceduntur úni omnia ut sit pro
 note biggenge þæt oper wundrige on oprum eft he segð
utilitatis studio. quod alter admiretur in altero; Item dicit.

gyfa þanca sumum þas sumum soðlice beoð for(g)yfene
Munera gratiarum alii ista alii uero donantur

þa na nys geseald swa beon gehæfd an þæt he na behofige
illa. nec datur ita haberi únum ut non égeat
 oprum afyrran god ys gesæd menn gyfe þæt mann
áltero; Aufërre deus dicitur homini donum quod homo

næfde þæt ys þæt onfon na geearnode
non habuit. id est quod accipere non meruit;

sæde swa swa sylfwilles gyfu ys onfangen fram gode
Eusebius dixit. Sicut gratis gratia accipitur a deo

swa sylfwilles seo sylfe sy þenud.
ita gratis eadem ministretur;

XXXVI.

be twirædnysse.
De Discordia.

drihten segð on godspelle ælc rice todæled ongean hit
Dominus dicit in euangelio. Omne regnum diuisum contra se

¹ i. comprehendit.

byð toworpen 7 ælc ceaster oppe hus todaled ongear hit sylf
desolabitur? et omnis ciuitas uel domus diuisa contra se

hit na stynt neod hit ys soðlice þat cuman swicunga
non stabit; Necessesse est enim. ut ueniant scandala.

swa þeah wa þam menn þurh þæne swicung cymþ
uerum tamen uide illi homini per quem scandalum¹ uenit;

se apostol sæde ealle witodlice clæne synd ac

Paulus apostolus dixit. Omnia quidem munda sunt. sed
 yfel hyt ys menn se þe þurh sporninge ytt on sibbe
malum est homini qui per offendiculum manducat; In pace

soðlice geclypode us god na soðlice ys twyrædnyssse god
autem uocauit nos deus. non enim est dissensionis deus.

ac sibbe sibb si gebroþrum 7 soð lufu mid geleafan fram gode
sed pacis; Pac² fratribus et caritas cum fide a deo

fæder 7 drihtne hælendum criste
patre et domino iesu christo;

sæde behyðap hatunge weleras lease se þe

Salomon dixit. Abscondunt odium labia mendacia? qui
 soðlice getrywlice doð. hi geliciað him wer hatheort forðclypað
autem fideliter agunt. placent ei; Uir iracundus prouocat

saca se þe gepyldig ys he geliþegað awehte mann þwyr
rixas qui patiens est mitigat suscitatus; Homo peruersus

aweeð ceasta 7 wordfull asyndrað ealdras symle teonan
suscitat lites. et uerbosus separat principes; Semper iurgiu

seeð yfel engel soðlice wælhreow si asend ongear hyne
quaerit malus. angelus autem crudelis mittetur contra eum;

sæde god witodlice on annysse ys 7 þa his gyfe

Gregorius dixit. Deus quippe in unitate est. et illi eius gratiam
 habban gecearniað þa þe hi him betwynon þurh ceasta swicunga
habere merentur? qui se ab inuicem per sectarum scandala

na todaelað gyfu soðlice nys onfangen butan ær
non diuidant; Manus³ enim non accipitur nisi antea

twyrædnyss fram mode si anydd hu hefig ys gylt
discordia ab animo pellatur; Quam grauis est culpa

twyrædnyssse for þam na gyfu byð onfangen swa hwæt soðlice
discordiae? pro qua nec manus accipitur; Quicquid enim

þwyr 7 gebolgen mod forðbringð · sacendes hatheortnyss
proteruus et indignus animus protulerit obiurgantis⁴ furor

¹ i. offensio.

² s. sit.

³ i. oratio.

⁴ litigantis.

hit ys na lufu þreagingce hwylc ys eallunga mildheortnysse
est non dilectio correctionis ; Quale est iam misericordie
 offrung seo mid twyrædnysse nehstan byð tobroht
sacrificium. quod cum discordia proximi offertur ;

XXXVII

be aþsware.
De Iuramento.

drihten segð on godspelle ge gelyrdon þæt gecweden ys
Dominus dicit in euangelio. Audistis quia dictum est
 on ealdum na forswera þu þu agyltst soðlice drihtne aðswara
antiquis¹ non periurabis ? reddes autem domino iuramenta
 þine ic soðlice secge eow na swera eallunga na þurh
tua. ego autem dico uobis. non iurare omnino neque per
 heofon na þurh eorþan sy soðlice spæc eower ys ys na
caelum neque per terram ; Sit autem sermo uester est. est. non.
 na þæt soðlice þysum swyðlicor ys fram yfele hit ys
non. quod autem his abundantius est a malo² est ;
 se þe swerað on heofone he swerað on prymsetle godes 7 on
Qui iurat in caelo. iurat in throno dei. et in
 þam se sitt ofer þæt
eo qui sedet super eum³ ;

se apostol sæde menn soðlice þurh maran hyra
Paulus apostolus dixit. Homines enim per maiorem sui
 sweriað 7 ælc wyperwyrðnysse hyra ende to getrymmincege
iurant et omnis controuersiae⁴ eorum finis ? ad confirmationem
 ys aðsware
est iuramenti ;

sæde se þe þæt he wat spycð bienigend rihtwisnysse
Salomon dixit. Qui quod nouit loquitur index iustitiae
 ys se þe soðlice lyhþ gewita ys facenfull aðsware
est ? qui autem mentitur. testis est fraudulentus ; Iurationi
 na gepwær læce muð þin wer swyfe swerigende byð gefylled
non adquiescat os tuum ; Vir multum iurans replebitur

¹ s. in.² diabolo.³ s. celum.⁴ i. altercationis vel contentionis.

mid unrihtwisnysse 7 na gewit fram huse his wite gif on
iniquitate et non discédit a domo illius plága; Si in
 idel swerað wer he na byð gerihtwisud ungelæredlice na
uicuum iurduerit uir. non iustificabitur; Indisciplināte non
 geþwærlæce muþ þin ys soðlice on þam word synne
adquiescat os tuum: est enim in illo¹ uerbum peccati;

sæde swa swa leogan na mæg se þe na spycð
Isidorus dixit. Sicut mentīri non pōtest qui non loquitur.
 swa forswerian na mæg se þe swerian na gyrnð nys
sic periurare non pōtest qui iurare non appetit; Non est
 ongean godes bebod swerian ac þænne gewunan to swerigenne
contra dei preceptum iurare. sed dum usum iurandi
 doð aðsware leahter we onbeyrnað næfre eornostlice
facinus periūrii crimen incūrrimus; Numquam ergo
 swerige se þe forswerian ondrætt mænige þæt hi beswican
iūret qui periurare timet; Multi ut fállant²
 forsweriað þæt hi þurh geleafan haligdomes geleafan don
periūrant. ut per fidem sacramenti fidem faciant
 wordes 7 swa beswicende þænne hi forsweriað 7 hi leogað
uerbi: sicque fállendo dum periūrant et mentiuntur.

mann unwærne beswicað hwilon 7 mid leasum wroht-
hominem incāutum decipiunt; Intērdum et falsis crimina-
 um beswicene we beoð bepæhte 7 gelyfað þænne hi wepað
tionibus seducti decipimur. et credimus dum plorant.

þam to gelyfenne næs wel oft butan aðsware specan
quibus credendum non erat; Plerūque sine iuramento loqui
 we dihtað ac ungeleaffulnysse hyra þa na gelyfað þæt we
dispōnimus. sed incredulitate eorum qui non credunt quod
 seegað swerian we beoð genydde 7 swylcere neode to swerigenne
dicimus iurare compēllimur: talique necessitate iurandi

gewunan we doð synd mænige to gelyfenne slawe þa
consuetudinem facinus; Sunt multi ad credendum pīgri qui
 ne beoð astyrude to geleafan wordes hefelice soðlice agylt
non mouentur ad fidem uerbi; Grāuiter autem delinquit.
 þa him specende swerian genytt on swa hwyleum wrence
qui sibi loquentes iurare cōgit; Quacumque arte
 worda ænig swerige god swa þeah se þe ingehydes gewita
uerborum quis iūret. deus tamen qui conscientiē testis

¹ s. opere.² i. diciunt.

ys swa þæt onfehð swa se þam byð gesworen undergytt
est ita hoc accipit sicut ille cū iuratur intēlegit;
 twyfealdlice soðlice scyldig byþ se eac godes naman on idel
Dupliciter autem reus fit. qui et dei nomen in uānum
 togenimð 7 his nehstan mid facne gelæhð nys to gehealdenne
adsūmit et proximum dolo capit; Non est conseruandum
 haligdom of þam yfel unwærlice byþ behaten swylce gif
sacramentum quo malum incāute promittitur. uēluti¹ si
 ænig myltestran ecne mid hyre to wunigenne geleafan
quispiam adulterę perpetuam cum eā permanendi fidem
 behate forberendlicur ys soðlice na gefillan haligdom
polliceatur² tolerabilius³ est enim non implēre sacramentum?
 þænne þurhwunian on ascumgendre synne
quam permanēre in detestabili flagitio;

XXXVIII.

be gepancu(m).
De Cogitationibus.

drihten segð on godspelle eadige cleanre heortan forþi hi
Dominus dicit in euangelio. Beati mundo corde. quoniam ipsi
 god geseoð fram innon soðlice of heortan manna ge-
deum uidebunt; Ab intus enim de corde hominum cogi-
 pancu yfele forðstæppað unrilhæmedu forligru manslihtas
tationes male procedunt? adulteria. fornicationes. homicidia.
 stala gytsung man unclænnys eage yfel hyrwinega
furta. auaritia. nequitia. impudicitia. oculus malus. blasphemia.
 ofermodignys dysignys ealle þas yfelu fram innon forðstæppað
superbia. stultitia. omnia hæc mala ab intus procedunt
 7 hi gemænsuniað mann
et communicant hominem;

se apostol sæde geleofestan ic halsige eow swylce
Petrus apostolus dixit. Carissimi obsecro uos tumquam
 utacymene 7 ælpeodige þæt ge forhabban eow fram flæsclicum
aduenas et peregrinos. ut abstineatis uos a carnalibus
 gewilnungum þa campiað ongean sawle
desideriis: quæ militant aduersus animam;

se apostol sæde soð lufu na þencð yfel heo na
Paulus apostolus dixit. Caritas non cogitat malum. non

¹ i. quasi.² i. promittat.³ i. portabilius.

geblissað ofer unrihtwisnysses heo midblissað soðlice soðfæstnysses
gaudet super iniquitatem. congaudet autem ueritati;
 flæsc 7 blod rice godes agan na magon la geleofestan
Caro et sanguis regnum dei possidere non possunt; Carissimi
 uton geckensian us fram ealre besmitenysses flæsces 7 gastes
mundemus nos ab omni inquinamento carnis et spiritus.
 gefremmende se halgunge on ege gastes ic secge
perficientes sanctificationem in timore spiritus; Dico
 soðlice on gaste gað 7 gewilunga flæsces ge na gefremman
autem. Spiritu ambulāte. et desideria carnis non perficietis;
 sæde se þe soðlice getruwað on gepancum his
Salomon dicit. Qui autem confidit in cogitationibus suis
 arleaslice he deð gepancu rihtwisra domas geþealtu soðlice
impie agit; Cogitationes iustorum iudicia. consilia autem
 arleasra facenfulle facen on heortan gepencendra yfelu
impiorum fraudulentā; Dolus in corde cogitantium mala;
 onscunung synd drihtne gepancu yfele onwreoh drihtne
Abominatio sunt domino cogitationes malę; Reuēlu domino
 weoreu þine 7 beoð gerehte gepancu þine se þe atihlum
opera tua. et dirigentur cogitationes tue; Qui adtōnitis
 eagam gepencð þwyrre bitende weleras his he gefremð yfel
oculis cogitat praua. mōrdens lābia sua perficit malum;
 na atwint drihten ælc gepanc 7 na behytt hit fram
Non præterit dominum omnis cogitatus. et non abscondit se ab
 him ænig spæc on gepancum soðlice arlease axsung
eo ullus sermo; In cogitationibus enim impij interrogatio
 byþ arlease soðlice æfter þæt hi þohton þreaginege
crit; Impii autem secundum quod cogitauerunt. correptionem
 hi habbað lichama soðlice þæt byþ gebrosnuod gehefigað sawle
habebunt; Corpus enim quod corrumpitur adgrauat animam.
 7 of-ett eorðlice onwunung andgyt fela þencendne nys
et deprimit terrēna inhabitatio sensum multa cogitantem; Non est
 gepanc synfulra snoternysses se þe byð gelytlud on heortan
cogitatus peccatorum prudentia; Qui minoratur corde
 þencð idele 7 wer unsnoter 7 worigende þencð stunte ær
cogitat inānia. et uir imprudens et errans cogitat stulta; Ante
 timan ylde togelætt gepanc
*tempus senectam addūcit cogitatus*¹;

¹ i. cogitatio.

sæde nan mæg fram deofle beon beswicen
Agustinus dixit. Nemo potest a diabolo decipi
 butan se þe hyne gegearwian ma wyle his willan gepwærnysse
nisi qui se prebere maluerit sue uoluntatis adsensui ;

sæde anweald witodlice deofles na on prist-
Hieronimus dixit. Potestas quippe diaboli non¹ in temeri-
 nysse his and gylpe ac on þinum ys willan deoful
tate² illius atque iactantia. sed in tua est uoluntate ; Diabolus
 þurh þa þe he geopenian gesilbð oððe gewislice na trumlice
per eā quæ patere uidet. aut certe non firmiter³
 belocene he secð infaran 7 to þære heahnysse heortan 7
clūsa quærit inrumpere⁴. et ad ipsam arcem cordis et
 sawle becumman 7 sylf intinga arfæstnysse ys þar flæsces nan
animæ peruenire ; Solique causa pietatis est ubi carnis nulla
 cyð ys na gepafa þu gepancu yfele on heortan þinre
notitia est ; Non sinus⁵ cogitationes malas in corde tuo
 wexan
crêscere ;

sæde na ealle yfele gepancu ure symle
Hilarius dixit. Non omnes male cogitationes nostræ semper
 deofles ontilhtinge beoð awehte ac oft of ure styrunge
diaboli instinctu⁶ excitantur. sed aliquótiens ex nostro mótu
 beoð besencte gode soðlice gepancu symle fram gode
emerguntur⁷. bonæ autem cogitationes semper a deo
 synd
sunt ;

sæde swa swa mid heafde synd gewissode lima
Gregorius dixit. Sicut capite reguntur membra
 ealswa gepancu mid mode beoð geendebyrde þænne soðlice on
ita cogitationes mente disponuntur⁸ ; Dum enim in
 geðance willa na byþ gewyld eac on dæde wealt
cogitatione uoluntas non reprimitur. étiam in actione dominatur⁹ ;
 ealle soðlice heortan asmeað drihten 7 ealle moda
Omnia enim corda scrutatur dominus. et uniuersas mentium
 gepancu ongytt awyrig witodlice gastas on ælce healf
cogitationes intéllegit ; Maligui quippe spiritus úndique

¹ s. est.² i. presumptione rel audacia.³ i. fortiter.⁴ i. ingredi.⁵ i. non permittas.⁶ i. ortatu.⁷ i. eueniunt rel oriuntur.⁸ i. ordinantur.⁹ i. principatur.

sawle genyrwað þænne hyre na þæt an weorcu ac eac swylce
*animam angustant*¹; *quando ei non solum opera uerum etiam*

spæca 7 þar toeacan gepancu unrihtwisnysses unfealdað
*loquutiones. atque insuper cogitationes iniquitatis réplcant*².

þænne soðlice on heafde eagan we habbað þænne lif alysendes
Tunc enim in capite oculos habemus? *cum uitam redemptoris*

ures mid stillum gepance we geseoð hwæt framað þæt
*nostri tacita*³ *cogitatione conspiciamus; Quid prodest quod*

ongean feonda searwa eal ceaster byþ gehealden gif an
contra hostium insidias tota ciuitas custoditur. si unum

pyrl open byð forlæten þanon fram feon beo innagan
foramen apertum relinquitur. unde ab hostibus intretur?

eall soðlice þæt cyrtelice we þenceað swylce on gepance
*Omne enim quod subtiliter*⁴ *cogitamus. quasi mente*

we gearcuað se þe cornostlice on sibbe wealdan flæsces
*côquimus*⁵; *Quia ergo in pace subigere*⁶ *carnis*

gewilnunga we nellað þænne on gefeohte for gode þæt flæsc
desideria nolumus quando in bello pro deo ipsam carnem

we syllað mod ure fram flæsclicre gelustfullunge to ascyr-
dabimus? Mens nostra a carnali delectatione absci-

igenne ys ac fram flæsces care neodbeliefe to ascyrigenne
*denuda*⁷ *est. sed a carnis cura necessaria abscidenda*

nys
non est;

on twa tedæled ys intinga to syngienne þæt
*Isidorus dixit. Bipertita*⁸ *est causa peccandi id*

ys weorces 7 gepances þæra an unrihtwisnyss ys geeweden
est operis et cogitationis. quorum unum iniquitas dicitur

þæt mid weorce byð gedon oper unrihtwisnyss þæt on gepance
quod opere géritur. aliud iniustitia. quod cogitatione

byð togesend ær soðlice dæd ys æfter þam gepanc
admittitur; Prius autem actio est postea cogitatio?

ær synd lytle weorcu æfter þam gewilnunga embstem soðlice
*prius*⁹ *praua opera post modum desideria; Uicissim autem*

7 fram gepance weorcu forðstæppað 7 fram weorce gepanc
et a cogitatione opera procédunt et ab opere cogitatio

¹ i. coartant.

² i. renouunt.

³ i. occulta.

⁴ i. eleganter.

⁵ i. paramus.

⁶ i. dominari.

⁷ i. segregenda.

⁸ i. in duas partes diuisa.

⁹ s. sunt.

byþ acenned þeah þe fram weorce yfelum ænig geswice for
nāscitur; Quāuis ab opere malo quisque uicet¹. pro
 sylfes swa þeah þwyres geþances yfelnysses na byð unscyldig;
solius tāmen prauē cogitationis malitia non erit innocens;
 na soðlice þæt an on dædum ac eac on geþancum we agyltað
Non enim solum factis sed et cogitationibus delinquimus².
 gif him nalyfendlice ongeanyrnendum we beoð gegladode nys
si eis inlicite occurrentibus delectemur; Non est
 to ondrædenne gif gode 7 yfele geþancu cuman on geþanc
timendum. si bonę malęque cogitationes ueniant in mentem.
 ac ma wuldorful ys gif geþanc yfel fram godum angytes
sed magis gloriosum³ est. si mēns mala a bonis intellectus
 mid gesceade todælið naht framað þæt betwux god 7
ratione discernit; Nihil iūuat quod inter bonum et
 yfel mid andgyte snoterum we gedemað butan mid weorce
malum sensu prudentiore discernimus. nisi opere
 oððe yfele geþancu uton warnian oððe gode andgytu uton don
aut mala cogitata caueamus. aut bona intellecta faciamus;
 on þam geþances anginne wiðstand heafud geþances beluc
In ipso cogitationis initio⁴ resiste. caput cogitationis clūde.
 opre beoð oferswiðede gif þu forhogast andgytu fram heortan
cętera⁵ superantur; Si pręueris cogitationes a corde⁶
 na forðbrecað on weorce gif þu geþance na geþwærast
non prorūmpunt in opere⁷; si cogitationi non consēseris
 weorce raþe þu wiðstytst na soðlice mæg lichama beon
ōperi cito resistis; Non enim pōtest corpus cor-
 gewemmed butan ær gewemmed sy mod naht mæg flæsc
rūmpī. nisi prius corrūptus sit animus; Nihil potest caro
 don butan þæt wyle mod afeorma soðlice fram
fācere. nisi quod uolūerit animus; Munda⁸ enim a
 geþance mod 7 flæsc na syngað betere ys þæt þu forbuge
cogitatione animum. et caro non peccat; Melius est ut uites⁹
 leahter þænne þu bete
uitium. quam ut emēdes;

on bec ys gecweden deoful soðlice buton hwylc
In libro clementis dicitur. diabolus enim nisi quis

¹ i. cesset.² i. peccamus.³ i. laudabile.⁴ i. in principio.⁵ s. mala.⁶ i. purifica.⁷ i. declines.

lustum his hine sylfwilles underpeod anweald ongean
uoluptatibus eius se sponte subdiderit? potestatem aduersus
 mann næfð
hominem non habet;

on life yldryna ys gecweden swa swa fyr fornimð wex
In uita patrum dicitur? sicut ignis tabefacit¹ cæram.
 ealswa eac wæcce god geþancu wyrste
ita et uigilia bona cogitationes pessimas;

XXXVIII.

be leasunge.
De Mendacio.

drihten segð on godspelle na sege þu lease gewitnysse
Dominus dicit in euangelio. Non dicas falsum testimonium;
 se apostol sæde alecgende leasunge specap
Paulus apostolus dixit. Deponentes mendacium loquimini
 soðfæstnysse aúra gehwylc mid nehstan his nelle ge leogan
ueritatem unusquisque cum proximo suo; Nolite mentiri
 eow betwynan reafigende eow ealdne mann mid dædum his
inuicem spoliantes² uos ueterem³ hominem cum actibus eius.
 7 embsecrydende niwne þæne se byð geedinwud
et induentes nouum eum qui renouatur
 hand
 manus

fram gyfe gif byð cyst heortan gefylled mid godum
a múnere. si fuerit úrea cordis repléta bona

willan god cornostlice us on willan si witodlice of
uoluntate; Bonum ergo nobis in uoluntate sit. nam ex
 godeundum fultume byþ on fullfremednysse se genyd
diuino aliuitorio erit in perfectione; Ille coactus
 polað bystru wrace se þe her lustlice polude bystru
pátitur tenebras ultionis. qui hic libenter sustinuit tenebras

willan willa soðlice god ys swa wiperæde opres swa
uoluntatis; Uoluntas autem bona est sic aduersa alterius. sicut
 ure agene ondrædan nanum þæt þe sylfum rihtlice beon agolden
nostra pertimescere? Nulli quod tibi iuste inpénde

¹ i. consumit.² i. expugnantes.³ i. peccatorem.

þu gewilnast wiðsacan neode nehstan æfter mægen to-
*desideras denegare; Necessitati proximi iuxta*¹ *uires con-*
 efstan ac framian eac wiðutan mægenum wyllan synle
*cúrrere*². *sed prolésse étiam últra uires uéllé. Sémper*

anda fram godan willan ungeþwæreġap god soðlice þurh
inuidia a bonu uoluntate discordat; Deus enim per
 yfele willan opra on oprum fela wyrcð godu
mulas uoluntates aliórum in aliis multa operatur bona;

sæde ne of na ascæcð ofsettinge neod
Ciprianus dixit. Nec excúsat oppressum necessitas
 leahtres þar leahter ys willan
criminis. ubi crimen est uoluntatis;

XLIII.

be reafum
De Indumentis.

drihten segð on godspelle lichama eower betere ys þænne
Dominus dicit in euangelio. Corpus uestrum plus est qua(m)
 reaf se þe hæfð twa tunecan sylle næbbendum 7 se þe
uestimentum; Qui habet dúas tónicas det non habénti et qui
 hæfð mettás ġelice do
habet éscas similiter faciat;

se apostol sæde hæbbende soðlice fodan 7 mid hwam
Paulus apostolus dixit. Habentes autem alimenta et quibus
 we beon oferhelede þam eðhylde syn we
*tegámur*³ his *contenti*⁴ *simus;*

sæde leas ġyfu 7 idel ys fægernyss on eallum
Salomon dixit. Fállax gratia et uana est pulchritudo; Omni
 timan reafu þine syn deorwyrþe 7 ele of heafude þinum
tempore uestimenta tua sint pretiosa et oleum de cápite tuo
 na ateorige
non deficiat;

sæde reaf soðlice þe clæne si abutangedon na
Augustinus dixit. Uestis autem tibi pura circumdetur non

¹ secundum.² i. adiuuare.³ i. induamur.⁴ i. sufficientes.

to fægernysse ac for nedbehefe o'erhelinge þæt
*ad pulchritudinem sed propter necessarium tegumentum*¹. ne
 na þænne begytenum reafum þu byst gescrydd opre
dum exquisitis indumentis uestieris alteram
 fylpe nime
turpitudinem sumas.

sæde plumfeþera hnesenyss geonglice lima
Hieronimus dixit. Plumarum mollities iuuenilia membra
 na gehylpe swa hwæt soðlice lichaman ure bewerian mæg
non foueat; Quicquid enim corpora nostra defendere potest.
 7 menniscra help(an) wanhalnysse þæt an to genemnene ys
et humane succurrere inbecillitati hoc una appellanda est
 tunice
tunica;

sæde nan witodlice reafu deorwyrðe butan to
Gregorius dixit. Nemo quippe uestimenta pretiosa. nisi ad
 idelum wuldre secð gewislice þæt he wyrðfulra oprum beon
inane gloriam querit uidelicet ut honorabilior ceteris esse
 si gesewen nan wyle þar deorwyrðum reafum beon embscrydd
uideatur; Nemo uult ibi pretiosis uestibus indui
 þar fram oprum na mæge beon gesewen for sylfne idelre gylpincege
ubi ab aliis non possit uideri; Pro sola inani gloria
 reaf deorwyrðre byþ gesoht
*uestimentum pretiosius*² *queritur;*

sæde gefratewung witodlice reafa geswutelap hu
Effrem dixit. Ornatus quippe uestium indicat qualiter
 þa þe eorðlice synd we witan 7 þurh biggencg beorhtran scrudes
ea que terrena sunt sapiamus. et per studium clarioris amictus
 from ecere beorhtnysse nacode beon we beoð oncnawene
ab aeterna claritate nudi esse dinoscimur;
 þwean ansyne handa 7 fet geornlicur þeowas us geswntelað
*Lauare faciem manus ac pedes impensius*³. *seruos nos indicat*
 leahtra
uitiorum;

sæde þænne we soðlice gefratewunga we behealdað
Basilius dixit. Dum enim ornamenta conspiciamus
 lichamena 7 lichaman 7 sawle we gegremiað scyppend
corporum et corpore et anima offendimus creatorem;

¹ i. indumentum.² i. pretiosis.³ i. uehementius uel diligentius.

XLIH.

be mildheortnysse.
De Misericordia.

drihten segð on godspelle eadige beoð þa mildheortan
Dominus dicit in euangelio. Beati misericordes

forþi hi mildheortnysse begytað beoð eornostlice mild-
quoniam ipsi misericordiam consequuntur Estote ergo miseri-
 heorte swa swa eac fæder eower mildheort ys þu na forwyrnst
cordes sicut et pater uester misericors est; Non negabis

mede wæðlan 7 þearfum
mercedem indigent et pauperi;

se apostol sæde beoð soðlice eow betwynan milde
Paulus apostolus dicit. Estote autem inuicem benigni.
 mildheorte scrydað eow swa gecorenan godes 7 halige 7
misericordes. induite uos sicut electi dei. et sancti et
 gelufude innopas mildheortnysse bega þe sylfne to arfæstnysse
dilecti viscera misericordiae; Exerce te ipsum ad pietatem;
 witodlice lichamlic biggeng to gehwædum nytlic ys ærfæstnyss
Nam corporalis exercitatio ad modicum utilis est pietas
 soðlice to eallum nytlic ys
autem ad omnia utilis est;

sæde mildheortnyss 7 soðfæstnyss na þe forlætan
Salomon dicit. Misericordia et ueritas non te deserant¹;
 wel deð sawle his wer mildheort se þe soðlice wælhreow ys 7
Benefacit auique suae uir misericors. qui autem crudelis est. et
 his magas awyrpð mildsung gearwað lif mildheortnyss 7
propinquos abicit; Clementia præparat uitam misericordia et
 soðfæstnyss gearwiað godu mildheortnyss 7 soðfæstnyss geheald-
ueritas præparant bona; Misericordia et ueritas custo-
 að cyning 7 byð gestrangud mid miltse prymsetl his don
diunt regem et roboratur clementia thronus eius; Fâcere
 mildheortnysse 7 dom ma geliciað mid gode þæne
misericordiam et iudicium. magis placent apud deum quam
 offrunga
victimæ;

¹ i. dimittant.

sunu sæde on demende steopcildum beo þu
Ihesus filius Serach dixit. In iudicando¹ pupillis esto
 mildheort swa fæder ælc mildheortnyss deð stowe anra-
misericors ut pater; Omnis misericordia faciet locum uni-
 gehwylcum æfter gecearnunge weorca hyra la hu micel ys
cūique secundum meritum operum suorum; Quam magna²
 mildheortnyss godes 7 gemiltsung his gecyrrendum to him
misericordia dei. et propitiatio illius conuertentibus ad se;
 gemiltsung mannes abutan freond his mildheortnyss soðlice
Miseratio hominis circa proximum suum. misericordia autem
 godes ofer ælc flæsce se þe mildheortnyss hæfð ge he lærð
dei super omnem carnem; Qui misericordiam habet et docet
 ge he tyð swa fæder heorde his se þe deð mildheortnyss
et erudit quasi pater gregem suam; Qui facit misericordiam
 tobringð offrung
offert sacrificium;

sæde gedafenað witodlice eac þæne se þe
Augustinus dixit. Oportet quippe etiam eum qui
 mildheortnyss secð eac hyne for hæle his sum þincg
misericordiam requirit. et ipsum pro salute sua aliquid
 beswincan findan we magon mildheortnyss ac on sawle gedre-
elaborare; Inuenire possumus misericordiam. sed in anima contri-
 fedre 7 on gaste eodmodnyss on forðsiþe þinum gepenc god
bulata et spiritu humilitatis; In exitu tuo cogita deum.
 7 on cwyde þinum læf þearfum þu þyder færst 7 weorc
et in testamento tuo relinque pauperibus tu illuc uadis. et opera
 þine þurhwuniað
tua permanent;

sæde þar mildheortnyss byð soht butan wiperwenn-
Gregorius dixit. Ubi misericordia queritur sine contro-
 inege hæl ys lar butan mildheortnyss swyþe byþ
uersa³ salus est; Disciplina sine misericordia multum de-
 towurpen gif an butan oþrum si gehealden
struitur. si una sine altera teneatur

sæde na soðlice earnian. godes mildheortnyss
Ciprianus dixit. Neque enim mereri dei misericordiam
 mæg se þe mildheort sylf na byð ne na begytt mid god-
poterit qui misericors ipse non fuerit; Neque inpetrabit di-

¹ i. iudicans.² s. est.³ i. oppugnatione.

cundre miltse ænig þinc on benum se þe to bene þearfan
uina pietate aliquid in precibus qui ad precem pauperis
 na byð mildheort
*non fuerit humanus*¹;

sæde mildheortnyss fram midþoligende fremedre
*Isidorus dixit. Misericordia a compatiendo aliene*²
 yrmþe nama gehlet nan soðlice on oþrum beon
*miserie uocabulum*³ *sortita est; Nullus autem in alio esse*
 mildheort mæg se þwyrlice libbende on him mildheort nys
misericors potest. qui proue uiuendo in se misericors non est;

sæde na geearnian godes mildheortnyss mæg
Ciprianus dixit. Neque mereri dei misericordiam poterit
 se þe to bene þearfan he na byð mildheort
qui ad precem pauperis ipse non fuerit humanus;

XLV.

be efenþrowunge nihstan.
De Compassione Proximi.

drihten segð on godspelle ealle eornostlice swa hwylce swa
Dominus dicit in euangelio. Omnia ergo quaecumque
 ge willað þæt don eow menn swa eac ge doð him þys
multis ut faciunt uobis homines ita et uos facite illis; Hæc
 ys soðlice lagu 7 witigan
est enim lex et prophetæ;

se apostol sæde geblissian mid geblissigendum wepan
*Paulus apostolus dixit. Gaudere*⁴ *cum gaudentibus flere*
 mid wependum neodum haligra gemænsuigende þurh
cum flentibus necessitatibus sanctorum communicantes. per
 sope lufe þeowian eow betwynan gif abysgud byþ mann on
*caritatem seruire inuicem; Si preoccupatus*⁵ *fuerit homo in*
 ænigum gylte ge þe gastlice synd lærað þus geradne on
aliquo delicto. uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in
 gaste liðnyssse besceawigende þe sylfne þæt þu eac si costud
spiritu lenitatis considerans te ipsum ne et tu tempteris;
 underfoþ untrume geþyldige heoð to eallum
Suscipite infirmos patientes estote ad omnes;

¹ i. misericors.² i. aliorum.³ i. nomen.⁴ s. debemus.⁵ i. preuentus.

sæde se þe forsylð nehstan his he syngað
Salomon dixit. Qui despicit proximum suum peccat;
 geleafan ah mid nehstum on þearflienyse his þæt eac on
Fidem posside cum proximo in paupertate illius? ut et in
 godum his geblissige on tide gedrefednyse nehstum þurh-
bonis illius laeteris; In tempore tribulationis proximo pér-
 wuna getrywe þæt on yrfwerdnyse his midyrfenuma þu sy
mane fidelis ut in hereditate illius cohères sis;
 forspil feoh for broþor 7 freond fram na awend ansyne
Pérde pecuniam propter fratrem et amicum; Ne auertas faciē
 þine fram nehstum þinum se þe pytt dylf nehstan on þæne
tuam a proximo tuo; Qui foueam fodit proximo in illam
 he fealð se þe sett stan nehstan he ætspyrd on þam 7
décidit. et qui statuit lapidem proximo offendit in eo. et
 se þe grin oprum legð he forwyrð on þam
qui laqueum aliis pónit peribit in illo;

sæde gif hwyle þa þe gesihð on gylte nehstan his
Origenis dixit. Si quis éa quę uídet in delicto proximi sui.
 oððe huru na gebicnað oððe on gewitnyse geclypud na þa
uel non indicat. uel in testimonium uocatus. non quę
 sope synd segð wite gyltes byð ongeanfælden to gewitan
úera sunt dixerit? póena commíssi reuóluitur ad conscium;

sæde efenþrowunge soðlice nehstes wel oft besitt
Gregorius dicit. Compassionem enim proximi plérumque obsidet
 arfæstnyss leas se þe soðlice sar onfehð on fremedre
pictas falsa. qui enim dolorem éxcipit in aliénu
 neode rode byrð on gebance na soðlice ealles
necessitate crucem portat in mente; Neque enim áliter
 alysendes ures lima we beoð gewordene butan togeþeodende
redemptoris nostri membra effícimur. nisi inherendo
 gode 7 midþoligende nehstum rod witodlice fram cwymlincege
deo et conpatiendo proximo; Crux quippe a cruciatu
 ys gecweden 7 twam gemetum rod byð uppahafen þænne oððe
dicitur. et duobus módis crux tóllitur¹ cum aut
 þurh forhafednyse rode drihtnes we berað oððe þænne
per abstinentiam crucem domini baiulámus aut²
 þurh midþrowunge nehstes neode his ure
per compassionem proximi? necessitatem illius nostram

¹ i. sustinetur.² s. cum.

we getellað witodlice gif þas ænig for tidlicre geswencednysse
putamus; Nam si hæc quisque pro temporali afflictione
 gegearwað rode witodlice berð ac faran æfter gode
exhibet? crucem quidem bāiulat sed ire post deum
 wiðsæcð twam soðlice gemetum rod byþ uppahafen. þænne
recūssat; Duobus enim mōdis cruz tollitur. cum
 oððe purh forhæfednysse byð geswenet lichama oððe purh mid-
aut per abstinentiam adfligitur corpus. aut per con-
 prowunge nehstan byð geswenet mod midprowung witodlice
passionem proximi adfligitur animus; Compassio quippe
 menn 7 rihtingc leahtrum scyl beon þæt on anum 7 þam sylfum
homini et rectitudo uitis debetur? ut in uno eodēque
 menn 7 we lufian god þæt he geworden ys 7 we elitað
homine et diligamus bonum quod factus est et perséquimur
 yfelu þe he deð þæt na þænne gyltas unwerlice forgyfað na
mala quę facit. ne dum culpas incūte remittimus¹ non
 eallunga purh soðe lufe midþolian ac purh gymeleaste
iam per caritatem cōpati. sed per negligentiam
 forgyfan beon gesewene þæt eornostlice we scylon gegearwian
concedisse uideamur; Hoc ergo nos debemus exhibere
 nehstum þæt unwyrþum us fram scyppende urum we
proximis quod indignis nobis a creatore nostro con-
 geseoð beon gegearwud na nehstan lufian byð oferswyðed
spīcimus exhiberi; Minus² proximum amare conūincitur?
 se na mid him on neode his eac swylce þa þe him
qui non cum eo in necessitate illius etiam eaque sibi
 derigende synd þolaþ nane. þa we magon gebroþrum
noxia³ sunt pātitur; Nulla quę pōssumus fratribus
 agyldan godu we wiðsacan þanon soðlice him se ys ofer
inpēdere bona recussēmus; Inde enim ei qui est super
 ealle we genealæcean þanon. us purh midprowunge nehstes
omnia propinquāmus. unde nos per compassionem proximi
 eac swylce under us sylfe we alecgað swa micele
etiam sub nōsmet ipsos depōnimus; Quāto
 swa we swyþor purh midprowunge we beoð togetogene.
plus per compassionem adtrāhimur.
 swa micele heagre 7 soðlicur we gode genealæcean swa hwyle swa.
tāto altius ueriusque propinquāmus⁴; Quisquis

* ¹ i. relaxamus.² i. non.³ i. nocentia.⁴ s. deo.

yfele na forþyldigað he him sylfum þurh ungeþyld his
malos non tolerat¹ ipsi sibi per intolerantiam² suam
 gewita ys þæt he god nyss god he næs þæne yfelra
testis est quia bonus non est; Bonus non fuit quem malorum
 þwyrnyss na fandod(e) isen ure sawle nateshwon
prauitas non probauit³; Ferrum nostrę animę nequāquam
 byð gelædd to gehwædnysse scerpnyss gif þæt þu nære byð
perducitur ad subtilitatem⁴ acuminis si hoc non eras erit
 fremedre feole þwyrnyss swa micle eornostlice mare yfele
alięne⁵ lina prauitatis; Tanto ergo magis male
 to forþyldigenne synd swa micle swa hi swyþor genihtsumað swa
tolerandi sunt. quanto amplius abundant; Sic
 we scylon don care ure þæt we na forgyman care
debemus agere curam nostram. ut non neglegamus curam
 nehstan gif soðlice þæt beon agolden us rihtlice
proximi; Si enim et quod impendi nobis recte
 we willað oprum we forgyfað 7 þæt us gewyrþan we nellað
uolumus aliis impertimur et quod nobis fieri nolumus
 þæt oprum don we forbugan soðre lufe lage ungederede
hoc aliis facere deuitamus caritatis iura inlęsi
 we gehealdap
seruabimus;

sæde þæt þe getimian þu nelt na nehstum þinum
Basilius dixit. Quod tibi accidere non uis. nec proximo tuo
 þu gewilnige becuman besargian on fremedum yrmþum
cupias euenire; Condolere⁶ in alięnis calamitatibus
 geferlæcean mid wopum on fremedum gnornungum on
sociare flētibus in alięnis meroribus; In
 gedrefednysses opres 7 þu beo unrot swylc beo þu oprum
tribulatione alterius. et tu esto tristis; Tulus esto aliis.
 swylce þu gewilnast beon embe þe opre þæt þu nelt þolian
quales optas esse circa te alios; Quod non uis pati.
 na do þu 7 na ongebring oprum yfelu þæt þu na þolige
non facias. et non inferas⁷ alii mala ne patiaris
 gelice swa mildheort beo on fremedum gyltum eall swa on
similia; Ita clemens esto in alięnis delictis sicut in

¹ i. non suffert.⁴ i. exilitatem.² i. insufferantiam.⁵ i. aliorum.⁷ i. inducas.³ i. temptauit.⁶ s. debemus.

þinum þæt na þu elles ne elles oðre deme 7 swa oþre
tūis. ut nec aliter te. nec aliter alios penses¹. et sic alios

dem swa þu beon gedemed wilnast
iūdica. ut iudicāri cāpis;

sæde þænne soðlice us betwynan byrþena ure
Effrem dixit Cum enim inuicem onera nostra

we berað wiperwinnan urne deoful we gešcyndað 7
portamus. conluctatorem² nostrum diabolum confundimus³ et

we ofercomað 7 drihten urne se on heofenum ys
superamus et dominum nostrum qui in caelis est

we arwurþiað eallswa drenc wæteres þyrstendum on hætan
honorificamus; Sicut potus aque sitienti in estu

sunnan swa spæc frofre breþer on gedrefednysse
solis. sic sermo consolationis fratri in tribulatione

costunge gesettum
temptationis posito

XLVI.

be upahafennysse.

De Elatione.

drihten segð on godspelle ælc se þe hyne uppahæfð
Dominus dicit in euangelio. Omnis qui se exaltat

he byð genyþerud
humiliabitur;

se apostol sæde gif gyt mannum gelicode cristes
Paulus apostolus dixit. Si adhuc hominibus placērem christi

þeow ic nære we na beon gewurdene ideles wuldres
seruus non ēsem; Non efficiamur inanis glorię

grædige us betwynon forþcelypigende gemænelic andigende
cūpidi. inuicem prouocantes inuicem inuidentes;

gif hwylc wene hyne ænig þincg beon þænne he sy naht
Sī quis existimat se aliquid ēsse eum sit nihil

sylf he hyne beswicð
ipse se sedūcit;

sæde onscunung drihtnes ys ælc andeaw
Salomon dixit. Abominatio domini est omnis arrogans

¹ i. iudices.

² i. oppugnatorem.

³ i. perturbamus.

peah þe he of handa to handa byð he na byð unscyldig
etiamsi manu ad manum fuerit. non erit innocens;
 se þe hyne bogað 7 tobrætt teonan he awehð se þe hopað on
Qui se iactat et dilatat. iurgia concitat; Qui sperat in
 drihtne he byð uppahafen
domino subleuatur;

sæde on eall þæt he wat hit sylf mod ofsett
Gregorius dicit. In omne quod scit sé sé méns déprimat.
 na þæt mægen ingehydes gegaderað wind uppahafennysse
ne quod uirtus scientiæ congregat uentus elationis
 afyrsige wunderlic witodlice dæd þænne uppahafennys na
tollat¹; Miranda quippe actio cum elatio non
 uppahefð æc gehefegaþ þænne upplie gyfu to heagrum
eleuat sed grauatur; Dum superna gratia ad altiora²
 to understandendum we beoð gelædde swa heagre
intelligenda ducimur? quanto sublimius³
 swa we beoð uppahefde swa micelum symle þurh eadmodnysse
leuamur. tanto semper per humilitatem
 us sylfe mid andgyte urum ofsettan we seylon swyþe
nosmet ipsos intellectu nostro premere⁴ debemus; Ualde
 witodlice uppahafen mod byð astynt gif se ofer þæne
quippe elata mens retunditur. si ipse super quem
 hyne uppehefð byð underaled andeawe ueras wiðinnan
sé extollit subponatur⁵; Arrogantes uiri intra
 haligre gelaþunge þeah þe hi god lybbende forfleoð hyne
sanctam ecclesiam? quoniam deum uiuendo refugium eum
 swa þeah soðlice gelyfende andettað
tamen ueraciter credendo confitentur;

sæde be rihtwisnysse mægene mid nanes pryte
Isidorus dicit. De iustitie uirtute nullu elatione
 þu ofermodiga be godum dædum na beo þu appahafen 7 be
superbius. de bonis factis non extolliris. et de
 godum weorcum na gylp þu pryte heage utawyrpð 7
bono opere non glorieris; Elatio excelsos deicit et
 wiperwyrdnyss prute genyþerude þæt þu geswuteligende
arrogantia sublimes humiliat; Quod manifestundo
 miht forlætan suwigende geheald
potes amittere. tacendo custodi;

¹ i. auferrat.² i. superiora.³ i. altius.⁴ i. inclinare.⁵ i. deprimatur.

XLVII.

be life mannes.
De Vita Hominis.

segð on godspelle na gefence ge on heortum
Dominus dicit in euangelio. Ne cogitētis in cordibus
 eowrum hwæt ge onscrydan oððe hwæt ge etan sawl
uestris quid induamini. aut quid manducētis. anima
 eower ma ys þænne mete na þæt ingæð on muð
uestra plus est quam ēsca; Non quod intrat in ōs
 besmitt mann ac þæt forðgæð of muþe þæt
cōinquinat hominem; sed quod procēdit ex ōre hoc
 besmitt mann
cōinquinat hominem;

se apostol sæde nys rice godes meta 7 drinc
Paulus apostolus dicit. Non est regnum dei ēsca et potus.
 ac rihtwisnyss 7 sibb 7 bliss on haligum gaste
sed iustitia. et pax et gaudium in spiritu sancto;
 selust hit soðlice ys mid gyfe beon gestapelud heortan na
Optimum enim est gratia stabiliri cōr non
 mid mettum þa na framedon gangendum on þan
ēscis quae non profuerunt ambulanti in eis;

sæde na geswencð drihten mid hungre sawle
Salomon dicit. Non adfligit dominus fūne animam
 rihtwises betere ys slota dryge mid blisse þænne hus
iusti; Melior est bucēlla sicca cum gaudio quam domus
 full mettum mid sace
p'ena uictimis cum iūrgio;

sunu. sæde angyn lifes mannes wæter 7
Ihesus filius Sirach dicit. Initium uitę hominis aqua et
 hlaf 7 scrud lif manfull to gystigenne of huse on
panis et uestimentum; Vita nequam hospitādi de domo in
 hus betere ys deað þænne lif biter 7 rest
domum; Melior est mors quam uita amāra. et requies
 ece þænne adl þurhwunigende ælne mete ytt
aeterna quam languor perseuerans; Omnem ēscam manducat
 wamb 7 ys mete mete betere angyn neodbehefe lifes
uenter. et est cibus cibo melior; Initium necessarium uitę

manna wæter fyr 7 isen meolc 7 hlaƿ smedmen
hominum aqua ignis. et ferrum. luc. et panis similagineus.
 hunig 7 winclyster winberian 7 ele 7 reaf þas
mel. et bōtrus. ūuc. et oleum. et uestimentum ; *Hæc*
 ealle haligum on gode swa arleasum 7 synfullum on yfele
omnia sanctis in bona. sic impiis et peccatoribus in mala
 beoð gecyrrede
conuertentur ;

 sæde ælc yfel oððe forþi leofað þæt
Augustinus dixit. Omnis malus aut ideo uiuit ut
 he sy geþread oððe forþi he leofað þæt þurh hyne gode
corrigatur. aut ideo uiuit ut per illum boni
 beon begane
exerceantur ;

XLVIII.

be gifum oþþe lácum.
De Muneribus.

drihten segð on godspelle gyfa ablendað eagan
Dominus dicit in euangelio. Munera excēcant oculos
 witena 7 he awendað wordu rihtwisra
sapientium et mūtant uerba iustorum ;

 sæde gyfa of bosme arleas onfehð þæt
Salomon dixit. Munera de sinu impius accipit ut
 he forhwyrfe siðfatu domes na syle þu fremedum wyrðscype
peruertat sēmitas iudicii ; Non dēs alienis honorem
 þinne
tuum ;

 sunu sæde ær þam þe hi onfon beoð gecyssede
Hic sus filius Sirach dixit. Donec accipiant osculantur
 handa syllendes 7 on behatum geeadmettað stefna hyra
manus dantis et in promissionibus humiliant uoces suas
 on tide edleanes hi gyrnað tide geseald soðlice 7
in tempore redditionis¹ postulabunt tempus ; Datum uero et
 onfangen eall awritt þænne þu sylst na ætwit þu
acceptum omne describe ; Cum dēderis ne inproperes ;

¹ i. restitutionis.

swa hwæt swa þu sylst getele 7 ic mete þar handa manega
Quodcumque trādes numera et appendo ; Ubi manus multę
 synd beluc
sunt clāude ;

sæde unrilthæmed gelomlice þæt na of
Agustinus dixit. Adulteratur frequenter. quod non ex
 willan byð geseald þæt soðlice of agenum byþ getipud
uoluntate datur. quod enim ex propria prestatur
 willan mid ealre soðfæstnysse byð forgyfen
uoluntate. cum omni ueritate donatur ;

sæde swa micele eornostlice beon eadmodra gehwylc
Gregorius dixit. Tanto ergo esse humilior quisque
 scyl of gyfe swa micele hyne gewripenra beon besceawað on
debet ex munere quanto se obligatiorem esse cōspicit in
 agyldendum gesceade se þe eornostlice halige endebyrdnysse
reddenda ratione ; Qui ergo sacros ordines

sylð þænne fram ælcere gyfe hand ascæcð þænne on
tribuit tunc ab omni munere manus excutit. quando in
 godcundum þingum na þæt an nan feoh ac eac swylce
diuinis rebus. non solum nullam pecuniam. sed etiam
 mennysce gyfe na secð
humānam gratiam non requirit.

sæde we na scylon wiðsacan lifes þises gyfe
Josephus dixit. Non debemus recussare¹ uitę istius munus
 þa sealde us god gif mannes sylena we ongeanwyrpað
quod dedit nobis deus. Si hominis data reiciamus.

teonfulle we synd swa micele ma gehealdan we scylan þæt we
contumeliōsi sūmus. quantōmagis seruare debemus quod
 fram gode urum onfoð
a deo nostro accipimus ;

XLVIII.

be ælmessan.
De Elemosina.

drihten segð on godspelle sylłað ælmyssan 7 efne ealle
Dominus dicit in euangelio. Dáte elemosinam et ecce omnia

¹ i. abnuere.

clæne synd eow becypað þa ge agað 7 syllað ælmyssan
munda sunt uobis; Uendite quę possidetis et date elemosinam;
 doð eow saccas þa na ealdian goldhord na geteori-
Facite uobis sacculos¹ qui non ueterescant. thesaurum non defici-
 gende on heofonum þider þeof na genealæce ne moþþe
entem in celis. quę fār non adprōpiat neque tinea
 gewemð
corrumpit;

on bec ys gecweden betere ys don ælmyssan þænne
In libro tobī dicitur. melius est facere elemosinam. quam
 goldhordu goldes ongeanlegcean þa þe doð ælmyssan 7
thesauros auri repōnere; Qui faciunt elemosinam et
 rihtwisnysse hi beoð gefyllede mid life ecum
iustitiam saturabuntur uita eterna;

se apostol sæde eadiglicur ys syllan þænne niman
Petrus apostolus dixit. Beātius est dare quam accipere.

se apostol sæde se þe spærlice sæwð spærlice he
Paulus apostolus dixit. Qui parce seminat parce et
 eac g(e)ripð god soðlice donde we na geteorian þa hwile we
metet; Bonum autem facientes non deficiamus; Dum
 timan habban we wyrcean god to eallum swyðost soðlice
tempus habemus operemur bonum ad omnes maxime autem
 to hiwecupum geleafan mannum
ad domesticos fidei homines;

sæde synd alysednysse sawle weres welan his se þe
Sa'omon dixit. Redemptio² animę uiri diuitiæ suę qui
 soðlice gemiltsað þearfum eadig he byþ se þe teonað
autem miserebitur pauperi beatus erit; Qui calumniatur
 þearfan ta-ð scyppende his arwurpað soðlice þæne se þe
pauperem exprobat factōri eius honorat autem eum qui
 gemiltsað þearfan
miserebitur pauperi;

sunu sæde beluc ælmyssan on heortan
Hic sus filius Sirach dixit. Conclāde elemosinam in corde
 þearfan 7 þeos for þe gebitt fram ælcum yfele fyr
pauperis. et hac pro tē exorabit ab omni malo; Ignem
 byrnende acweneð wæter 7 ælmyss wiðstynt synne nys
ardentem extinguit aqua; et elemosina resistit peccato; Non est

¹ i. marsurios.² s. sunt.

him wel þa þe syngallice synd yfele 7 ælmyssan hi na syliað
eis bene qui assidue sunt mali: et elemosinam non dant;
 ælmyss weres swylce tacn mid him for bebod
Elemosina¹ uiri quasi signaculum cum ipso; Propter mandatum
 togenim þearfan 7 for næfte his ne forlæt hyne idelne
adsúme pauperem. et propter inópíam eius ne dimittas illum uacuum;
 gesete goldhord on bebodum heahstes 7 hit framað þe ma
Póne thesaurum in preceptis altissimi. et próderit tibi mágis
 þænne goldhord ælmyssan þearfan na ascyra þu 7 eagan þine
quam aurum; Elemosinam pauperis ne fráudes et oculos tuos
ne forhwyrf þu fram þea(r)fan sawle hingrigendes ne forseoh þu
ne transuértas a páupere; Animam esurientis ne despéxeris.
 7 na gedref þu þearfan on næfte his heortan wanspediges ne
et non exásperes² pauperem in inópia sua; Cor inopis ne
 geswenc þu 7 þu forð na ateo sylene angsumum gebed
adflíxeris. et non prótrahas datum angustíanti³; Orationem
 gedrefedes na awyrp þu 7 na framawend ansyne þine fram
contribuláti ne abicias: et non auertas faciem tuam ab
 wædlum fram wanspedigum na framawend eagan þine for
egéno; Ab inope ne auertas oculos tuos propter
 yrre wyrigendes þe þearfan on biternysse byð gehyred
iram; Maledicéntis té pauperis in amaritudine exaudietur
 ben his gehyrð soðlice hyne se worhte hyne gegaderunge
precatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum; Congregationi
 þearfena gecwemne þe do þu ahyld þearfum eare þin
pauperum affábilem⁴ te fácito; Inclína pauperi aurem tuam.
 þæt si gefulfremmed gemiltsung 7 bletsung þin beforan deape
ut perficiatur propitiatio et benedictio tua; Ante mortem
 wel do sawle þinre 7 æfter mægenum þinum ræcende
bene fác animę tuę. et secundum uires tuas expórrigens
 syle þearfum syle þearfum 7 onfoh gerihtwisa sawle þine
dá pauperi; Da pauperi et accipe; Justifica animam tuam
 ær forðsiþe þinum wyrc rihtwisnyse forþi nys mid
ante óbitum tuum operare⁵ iustitiam quoniam non est apud
 helwarum gemetan mete se þe deð miltheortnyse he lænð
ínferos inuenire cibum; Qui facit misericordiam fénarat
 nehstum læn nehstum þinum on tide neode his
proximo; Fénera proximo tuo in tempore necessitatis illius;

¹ est.² i. non perturbes.³ i. tristi.⁴ i. fatuabilem.⁵ i. fac.

sæde on cystignysse soðlice pearfena na herereafu
Augustinus dixit. In largitate enim pauperum non spolia
 ac gyfa beoð gesohte hwylc seo gyfu ys þa oþer mid
sed dona requiruntur; Quale il'ud munus est quod alter cum
 blisse onfehð oþer mid tearum forlæt ofer þæt se geblissað
gaudio accipit alter cum lacrimis amittit? super quod ille gratulatur
 þes asihð þeah þu forgyfe þine beteran ælmyssan
iste suspirat? quāuis largiāris tuum meliorem elemosinam
 þu dest gif þu agyfst fremede fremede soðlice ys þæt
facis? si reddas aliēnum¹; Aliēnum enim est quod
 we habbað gif na gedafenigendlice þam we brucað to hæle
habemus. si non competenter eo utimur ad salutem;
 þeos ys mid gode gecweme ælmyss seo of agenre byð
Haec est apud deum grāta elemosina? quæ ex uernacula² ex-
 ge gearwud spede ne facnfull reaflic byð geseald ma willað
hibetur substantia neque fraudulenta præda tribuitur; Mālunt³

hi hyra forspillan forgyfende þænne fremede gesettan gelogigende
se suum perdere largiendo quam aliēna restituere componendo;

sæde to lytlum beode æwfæste pearfan 7
Hieronimus dixit. Ad mēnsulam⁴ religiōsi? pauperes et
 ælpeodige mid him crist gebeor beon witan wyrþscype ys
peregrini cum illis. christum conuīuam esse nōscent; Gloria⁵

bisceoppa pearfan of æhtum foresceawian teona ealra
episcoporum pauperem opibus prouidēre; Ingnominia⁶ omnium
 sacerda agenum hiegean welan
sacerdotum propriis studere diuitiis;

sæde na si þu idel þænne þu dest ælmyssan
Basilius dixit. Non sis uānus cum feceris elemosinam
 behofigendum na þe þam beteran þam þe þu lænst þu wen
indigenti? neque tē illo meliorem cūi fēneras aestimes;

sæde synd soðlice þa micle lufiað 7 mænige of
Gregorius dixit. Sunt enim qui magna diligunt. et multa ex
 þam þe hi agað wædlum dælan asmeagiað þæt gyltas
his quæ pōssident egēnis distribūere pertrāctant? ut culpas
 hyra ætforan godes eagum. miltheortnysse innoþum alysan
suas ante dei oculos misericordiae, uisceribus redimant?

¹ i. aliorum.² i. ex propria.³ s. multi.⁴ i. ad mensam.⁵ s. est.⁶ i. irrisio uel despectio.

þænne gehwylce nedbehefe þearfendum we syllað hyra him
Dum quolibet necessaria indigentibus dāmus. sua illis
 we agyfaþ næs ure we gyfað eorðlice witodlice ealle geheald-
reddimus non nostralargimur; Terrēna quippe omnia ser-
 ende we forlætað ac wel gyfende we gehealdað swa hwylc swa
uando amittimus sed bene largiendo seruāmus; Quisquis
 nu gode weorcu þearfendum gegearwað him þas synderlice
nunc bona opera indigentibus exhibet. ei hæc specialiter
 agylt on þæs þas lufe gegearwað
impēdit¹. cuius² hæc amore exhibuerit;

sæde nane gyltas mid ælmyssum magan beon alysedæ
Isidorus dixit. Nulla scēlera elemōsinis pōsse redēmi.
 gif on synnum gehwylc þurhwunað nan ys gyltes forgyfenyss
si in peccatis quisque permāserit; Nulla est delicti uenia
 þænne swa forestæpð mildheortnyss þæt hi fyligean synna
quando sic præcēdit misericordia ut eam sequantur peccata;
 se þe feond lufað 7 se heofigendum lufe midþrowunge
Qui inimicum diligit. et qui lugenti affectum³ compassionis
 7 frofre forgyfð oððe on sumum neodum gepeahlt
et consolationis impētit⁴ aut in quibūslibet necessitatibus consilium
 gegearwað ælmyssan butan twyon deð þeah þe ænig sy
ādhibet. elemosinam procul dubio fucit; Quāuis quisque sit
 þearfa nan swa þeah hwanon sylle behofigendum beladunge
egens⁵ nullam tamen unde tribuat egenti excussationem
 næfte mæg ongeanwyrpan twa synd ælmyssan au lichamlic
inōpię⁶ pōtest obicere⁷; Dūc sunt elemosinę ūna corporalis.
 wædligendum syllan swa hwæt swa þu miht oper gastlic
egenti dare quicquid potueris. altera spiritalis.
 forgyfan fram þam þu derud byst be reafacum fremedum
dimittere a quō lēsus fueris; De rapinis aliēnis
 ælmyssan don nys weldæd miltsunge ac gestreon
elemosinam fācere non est officium miserationis; sed emolumentum⁸
 gyltes se þe eornostlice unrihtlice ætbryt rihtlice næfre sylð
sceleris; Qui ergo iniuste tollit. iuste numquam tribuit;
 ne he wel oþrum gearwað þæt he fram oþru(m) gyrnð
Nec bene altero prebet. quod ab alio extorquet⁹;

¹ i. donat.² s. in.³ i. amorem.⁴ i. donat.⁵ i. pauper.⁶ i. egestatis.⁷ i. obponere.⁸ i. augmentum.⁹ i. exigit.

micel gylt ys þineg þearfena gearwian welegum 7 of
Magnum scelus est res pauperum prestare diuitibus et de
 æhtum wanspedigra begytan herunge mihtigra ne
sumptibus¹ inopum adquirere fauorem² potentum; Ne
 geceos þu hwam þu gemiltsige þe læs þu forgæge þæne se þe
eligas cūi misereāris. ne forte pretēreas eum qui
 gecearnað underfon mare ys welwyllednyss þænne þæt ys geseald
meretur accipere; Maior est beniuolentia. quam quod datur;
 se þe mid unrotnysse hand ræcð wæstm edleanes
Qui cum tristitia manum porrexerit: fructum remunerationis³
 forlæt nys soðlice mildheortnyss þar nys welwillednyss
amittit; Non est enim. misericordia ubi non est beniuolentia;
 na ætfeorra þu oþrum þanon oþrum þu sylle naht framað gif
Non auferas alteri unde alii tribuas; Nihil proficit si
 oþerne þanon þu gereordst þanon þu oþerne idelne dest
alium inde reficis unde alium inānem⁴ facis;

sæde se þe æfter gode ælmyssan deð god
Ciprianus dixit. Qui secundum deum elemosinam facit: deum
 he gelyfð 7 se þe hæfð geleafan soðfæstnyssse gehealt godes
credit. et qui habet fidei ueritatem. seruat dei
 ege se þe soðlice ege godes gehealt on gemiltsungum
timorem; Qui autem timorem dei seruat in miserationibus
 þearfena god he gepencð
pauperum deum cogitat;

L.

be gedrefednyssse.
De Tribulatione.

drihten segð on godspelle ic þa ic lufige ic preage 7
Dominus dicit in euangelio. Ego quos amo. arguo et
 ic gewilde
castigo;

se apostol sæde þurh fela gedrefednyssa gedafenað
Paulus apostolus dixit. Per multas tribulationes oportet
 us ingan on rice godes on eallum gedrefednyssse we þoliað
nos introire in regnum dei; In omnibus tribulationem patimur.

¹ i. possessionibus.² i. laudem.³ i. retributionis.⁴ i. uacuum.

ac we na synd geansumude we synd onscunude ac we na
*sed non angustiamur*¹. *apporiamur*². *sed non*
 synd forlætene ehtnysse we þoliað ac we na synd forlætene
*destitūimur. persecutionem patimur*³ *sed non derelinquimur.*
 we synd aworpene ac we na forwyrþað symle cwyllmince
*deícimur. sed non peribimus semper*³ *mortificationem*
 hælendes on lichaman urum abutanferigende þæt eac lif
*iesus in corpore nostro circumferentes*⁴ *ut et uita*
 hælendes on lichaman urum sy geswutelud
iesus in corporibus nostris manifestetur;

sæde se þe on þisum middanearde beon geswungen
Augustinus dixit. Qui in hoc mundo flagellari
 na gearnað on helle he byþ gepread þænne soðlice we fram
*non merebitur*⁵ *in inferno torquetur*⁵; *Cum enim a*
 drihtne beoð geswungene gif eac gepylðelice we onfoð 7
domino flagellābimur. si et patienter excipimus et
 eadmodlice þancas we doð gif yfele we beoð synna forgyfe-
humiliter gratias āgimus. si mali fuērimus peccatorum indul-
 nysse we onfoð gif soðlic(e) gode ece eadlignysse we
*gentiam accipiemus. si autem*⁶ *boni aeternam beatitudinem con-*
 begytað
sequemur;

sæde se þe æne onfehð yfelu on life his na þa
Hieronimus dixit. Qui semel recipit mala in uita sua non
 sylfan cwyllmincega þolað on deape þa þe polode on life
eōsdem cruciatus patitur in morte quos est passus in uita;
 and miclele betere ys magan sargian þænne gepanc
Multōque melius est stōmachum dolere quam mentem;
 to warnigenne ys wund þæt sargian byð gebæled micel ys
Cauendum est uulnus quod dolore curatur; *Magna est*
 yrre þænne syngiendum na yrsað god læce gif he geswicð
ira quando peccantibus non irāscitur deus; *Mēdicus si cessauerit*
 hælan he ortruwað
*curare*⁷ *despērat*;

sæde mid godecundum dihte byð gedon þæt lengtogan
Gregorius dixit. Diuina dispensatione āgitur. ut prolixiora
 leahtras seocnyss lengre bærnð
*uitia egrotatio*⁸ *prolixior exūrat*;

¹ i. tristamur.² i. iniuriamur.³ s. sumus.⁴ i. deportantes.⁵ i. cruciabitur.⁶ s. fuerimus.⁷ i. sanare.⁸ i. infirmitas.

sæde ongeangeccyrrende soðlice god mann ewylmð
Isidorus dixit. Reuértens enim deus hominem cruciat
 þæne syngigende forlæt swingende eft geneosað geendebyrð
quem peccantem deserúerat. flagellando iterum uisitat; Ordinata
 ys gemiltsung godes se ær her mann þurh swingla fram
est misératio dei qui prius hic hominem per flagella a
 synne he gebet 7 æfter þam fram ecere susle alyst
peccato emendat. et postea ab eterno supplicio liberat;
 eft he sæde gecoren soðlice godes sarum lifes þises byð
Item dixit electus enim dei doloribus uitę huius ad-
 gecwylmed þæt fullfremminge lif(es) towerdes gestryne
teritur¹ ut perfectionem uitę future lucretur²;
 rihtwisum tidlice swingla to ecum framiað blissum 7 forþi
Iusto temporalia flagella ad aeterna proficiunt gaudia. idéoque
 7 rihtwis on witum geblissian 7 arleas on gesundfullnyssum
et iustus in pœnis gaudere. et impius in prosperitatibus
 wepan scyl ne rihtwisum ne wiperwyrdum god mild-
lugere debet; Neque iusto neque reprobo³ deus mise-
 heordnysse ætbryt gode her þurh geswine demð 7
ricordiam abstrahit; Bonos hic per afflictionem iudicat et
 þar he edgylt þurh miltsunge 7 yfele her forþyldigað þurh
illec remunérat⁴ per miserationem. et malos hic tolerat per
 tidlice miltsunge 7 þar he witnað þurh ece
temporalem clementiam. et illic púnit per aeternam
 rihtwisnysse on pysum soðlice life god arað arleasum 7
iustitiam; In hac enim uita deus parcit impiis. et
 swa þeah na arað gecorennum on þam he arað gecorennum na
támen non parcit electis. in illa parcet electis. non
 swa þeah arað unrihtwisum swa micelum swa gehwyle oppe on
támen parcet iniquis; Quanto quisque aut in
 liehaman oððe on gepance swingla polað eall swa micelum
corpore aut in mente flagella sustinet. tanto
 hyne on ende beon geedleanud he hihte þænne soðlice manega
sé in finem remunerari spéret; Dum⁵ enim multa
 genyþerigendlice wiperwyrd agyltan beoð gesewene forsewene
damnabilia⁶ réprobi commisisse uideantur despecti
 fram gode mid nanre hote swingle hi beoð slegene
a deo nullo emulationis uérbere ferantur⁷;

¹ i. cruciatur.² i. mercatur.³ i. abiecto.⁴ i. reeditat.⁵ i. quamuis.⁶ s. opera.⁷ i. percutiuntur.

twyfeald dynt ys godcund an on godne dæl mid þam
Gemina¹ percussio est diuina. una in bonam partem. qua
 we synd geslegene on flæsce þæt we beon gebette oþer mid þam
percūtimur carne ut emendemur; altera qua
 we beoð gewundude on ingehyde of soðre lufe þæt we god
uulneramur conscientia ex caritate ut deum
 hatlicur we lufian god forþe rihtwise swingð þæt na he
ardēntius diligamus; Deus ideo iustos flagellat. ne de
 rihtwisnysse ofermōdigende afeallan swingl witodlice þænne
iustitia superbientes cadant; Flagellum namque tunc
 adiligað gylt þænne he awent lif ælc godcund slege
dēluit² culpam cum mutauerit uitam; Omnis diuina percussio
 oððe afeormung lifes andwerdes ys oððe angyn wites after-
aut purgatio uitę presentis est aut initium pene se-
 fyligendes witodlice sumum swingla on þysum life ongyrnað
quentis; Nam quibūsdam³ flagella in hac uita inchoant;
 7 on eceum slege þurhwuniað þeah þe soðlice gylt tuwa
et in aeterna percussione perdūrant⁴; Quāuis enim culpa bis
 sy geslegen an swa slege ys understanden se her ongunnen
percūtitur. una tamen percussio intelligitur quę hic (on)cēpta
 þar byð gefremmed þæt on þam þe eallunga na beoð geþreade
illic perficitur. ut in his qui omnino non corriguntur
 forðstæppendra slege swingla æfterfyligendra sy angyn
precedentium percussio flagellorum sequentium sit initium
 tintregena sumum diglum godes dome her yfele ys þar
tormentorū. Quibūsdam secreto⁵ dei iudicio. hic male est illic
 wel gewislice þæt þænne her gewylde beoð geþreade fram ecere
bene. scilicet ut dum hic castigati corriguntur. ab eterna
 genyþerunge beon alysedes sumum soðlice þer wel ys 7 þar
damnatione liberentur. quibūsdam uero hic bene est. et illic
 yfele gewislice sumum 7 her yfele 7 þar yfele forþi
male. porro quibūsdam et hic male et illic male. quia
 beon geþreade nellende 7 beon geswungene on þisum life
corrigi nolentes et flagellari in hac uita
 ongyrnað 7 on eceum slege beoð genyþerude murenian
incipiunt. et in aeterna percussione damnantur; Murmurare
 on swinglum godes synfull mann na scyl forþi þe swypust þurh
in flagellis dei peccator homo non debet. quia maxime per

¹ i. duplex.² i. mundat.³ i. aliquibus.⁴ i. perseuerant.⁵ i. occulto.

þæt þe byð gepread byð gebet anragehwylc soðlice þænne
hoc quod corripitur emendatur; Unusquisque autem tunc
 leothlicur byrð þæt he þolað gif he his framascæcð yfelu for
leuius pōrtat¹ quod pātitur. si sua discussserit² mala. pro
 þam him byp onbroht edlean riht rihtwis on wiperwyrðnyssum
quibus illi infertur retributio iusta; Iustus in aduersis
 beon afandud hyne oncneawe na beon aworpene weras halige
probari sē cognoscat non deici; Viri sancti
 swyþor hi aforhtiað gesundfulle þænne wiperræde forþi godes
plus formidant prospera quam aduersa. quia dei
 þeowas gesundfulle awyrpað wiperræde soðlice lærað þænne
seruos prospera deiciunt³. aduersa uero erudiunt; Tunc
 ma synd godes eagan ofer rihtwise þænne hi beon geswencto
magis sunt dei oculi super iustos. quando eos adfligi
 fram unrihtwisum foresawung uplice gepafað þænne rihtwisum
ab iniquis prouidentia superna permittit; Tunc iustus
 blissa beoð gedihte ece þænne mid andwerdre gedrefednysses
gaudia disponuntur aeterna; quando presenti tribulatione
 beoð afandude swa micelum swa soðlice we on pissere worulde
probantur; Quantum enim in hoc saeculo
 beoð tobrocene swa micelum on ecnysses we beoð getrymede
frāngimur. tantum in perpetuo solidamur.
 swa micelum swa we on andwerdum synd geswincte eall swa micelum
Quantum in presenti adfligimur tantum
 on towerdum we geblissiað gif we her mid swinglum beoð oftredene
in futuro gaudebimus; Si hic flagellis adterimur.
 afeormode on dome we tocumaþ symle god her swineð þa he
purgati in iudicio aduenimus; Semper deus hic uerberat quos
 to hæle ecere gegearwað na witodlice murena þu na
ad salutem perpetuam preparat; Non igitur mūrmures. non
 swica þu na sege þu hwi þolige ic yfelu forþi æfter gemete
blasphēmes. non dicas quare sustineo mala? quia iuxta modum
 leahtres læsse ys edleon wræce se þe soðlice on swinglum
criminis minor est retributio ultionis; Qui enim in flagellis
 murenað god ma gegremað se þe soðlice wiperræde geþyldelice
mūrmurat deum plus inritat; Qui uero aduersa patienter
 forþyldigaþ god þe rapur gegladað gif soðlice þu wylt beon
tolerat. deum citius placat; Si enim uis pur-

¹ i. sustinet.² i. liberauerit.³ i. deponunt.

afeormud on wite þe wreg 7 godes rihtwisnysses hera
gari in poëna té accússa et dei iustitiam lauda;
 ealle þe þe gelimpað butan godes na gewyrþap
Uniursa quę tibi accidunt absque dei non fiunt
 willan unrihtwisra miht ofer þe of godes ys geseald
uoluntate; Iniquorum potestas super te ex dei datur
 geleaf ealle þa þe wiperwyrdað of godes geþeahthe doð
licentia; Omnes qui tibi aduersantur. dei consilio faciunt;
 geþyldelice þa leohtran þu byrst gif þa hefigran byst gemunan
Patienter leuiora portabis si grauiora fueris recordatus.
 adl soðlice leahtras aseð adl mægena galnysses
Languor enim uitia exquoquit languor uires libidinis
 tobyrcð untrumnyss hefig syfre deð sawle
frangit; Infirmitas grauis sobrium facit animam;

sæde ne he wyrþe nys on deaþe onfon frofre
Ciprianus dicit. Nec dignus est in morte accipere solacium
 se þe hyne na gepohte beon to sweltenne geswice anra gehwylc
qui se non cogitauit esse moriturum; Désinat¹ unusquisque
 be gode opþe be godum besargian gif þæt he þolað ongyt
de deo uel de bonis conqueri². si quod patitur intellegat
 hyne gearnian (mi)d trumnysses sawle untrumnysses lichaman
se merere; Firmitate³ animę infirmitatem corporis
 we oferswiþað wite ge þæne on gode beon dom þæt se þe
uincimus; Sciatis hanc in deo esse censuram⁴ ut qui
 mid weldædum na byþ oncnawen huru mid witum he sy ongytan
beneficiis non agnoscitur uel plagis intellegatur;
 on life yldryna ys geweden betere ys soðlice her beon agoldene
In uita patrum dicitur. melius est enim hic persolui
 witu þænne æfter forðsipe lifes þyses on ecnysses beon ge-
poënas. quam post exitium uitę huius in aeternum cru-
 cwyllmed mid fyre
ciari igni

LI.

be frymþum opþe offrungum.
De Primitiis siue oblationibus.

se apostol sæde weldæde soðlice 7 gemænnysse
Paulus apostolus dixit. Beneficii autem et communionis

¹ i. cessat.² i. dolere.³ i. fortitudine.⁴ i. iudicium.

nelle ge forgytan mid þyleum soðlice offrungum byþ geearnud
nolite obliuisci; Talibus enim hostiis promeretur

god
 deus

onsegednyssa arleasra onseunigendlice drihtne
Salomon dicit. Victime impiorum abominabilis domino.
 willan rihtwisra gecwemlice eala bearn gif þu hæfst wel do
nota iustorum placabilia; Fili si habes benefac
 mid þe sylfum 7 wyrþe offrunga tobring gemyndig beo þu forþi
tecum. et dignas ablationes offer. memor esto quoniam
 deað na latað offrigendes of unrihtum offrung gewemmed ys
mors non turtabit; Immolantis ex iniquo oblatio maculata¹;
 godu unrihtwisra na fand(að) se helsta on offrungum
Bona iniquorum non probat altissimus; In oblationibus
 unrihtwisra na on micelnysse offrunga na gemiltsað
iniquorum. nec in multitudine sacrificiorum non propitiabitur
 god synnum se þe tobringð offrunge of spede oppe æhte
deus peccatis; Qui offert sacrificium ex substantia
 þearfan swylee se þe offrat sunn on gesyhþe fæder his
pauperis. quasi qui uictima(t) filium in conspectu patris sui;
 þu na ætywst ætforan gesihþe godes æntig offrung rihtwises
Non apparebis ante conspectum dei uacuus; Oblatio iusti
 gefasttað weofud 7 swæcc wynsumnysse ys on gesyhþe
inpinguat altare. et odor suauitatis est in conspectu
 þæs helstan offrung rihtwises andfenge ys 7 gemynde his
altissimi; Sacrificium iusti acceptum est et memoria illius
 na forgytt drihten nelle þu bringan gyfa þwyre na
non obliuiscetur dominus; Noli offerre munera praua. non
 soðlice underfeldð þa god mid godum mode wyrðscype agyld
enim suscipit illa deus; Bono animo gloriam redde
 gode 7 na wana þu frymþa handa þinra
deo et non minuas primitias manuum tuarum;

sæde mid micelre feormunge offrunge to adiligenne
Gregorius dicit. Magna purgatione sacrificiorum deluende
 synd gyltas leahtra
sunt culpe uitiorum;

¹ s. est.

LII.

be unrotnyssa.
De Tristitia.

drihten segð on godspelle soðlice ic seege eow þæt ge wepað
Dominus dicit in ewangelio. Amen dico uobis quia plorabitis
 7 poteriað ge middaneard soðlice geblissað ge soðlice beoð
et flebitis uos mundus autem gaudebit. uos autem con-
 geunrotsude ac unrotnyss eower byð gehworfen on blisse
tristabimini sed tristitia uestra uertetur in gaudium;

se apostol sæde seo soþlice æfter gode unrotnyss ys
Paulus apostolus dixit. Quae enim secundum deum tristitia est
 dædbote on hæle stapolfæste wyreð worulde soðlice
penitentiam in salutem stabilem operatur; Saeculi autem
 unrotnyss deað wyreð manfull wyrtruma biternysse
tristitia mortem operatur; Nèquam radix amaritudinis
 upp wexsende gelæt 7 þurh þa beoð besmitene mænige
sursum germinans impedit et per illum inquinantur multi;

sæde heorte geblissegende gegladað ansyne on gnornunge
Salomon dixit. Cor gaudens ex hilarat faciem. in merore
 sawle byð aworpen gast mod geblissegende ylde blowende
anime deicitur spiritus; Animus gaudens aetatem floridam
 deð gast unrot adrigð banu
facit. spiritus tristis exsiccet ossa;

sunu sæde la bearn on godum þu na syle ceorunge.
Hiesus filius Sirach dixit. Fili in bonis non des querelam.
 7 on ealre sylene na syle þu unrotnyss wordes yfeles ælc
et omni dato non des tristitiam uerbi mali; Omnis
 wite unrotnysse heortan ys unrotnysse na syle þu sawle þinre
plaga tristitia cordis est. tristitiam non des anime tug;
 wynsumnyss heortan þæt ys lif mannes unrotnysse aweganyd
Iocunditas cordis haec est uita hominis; Tristiam expelle
 fram þe manega soþlice ofslyhð unrotnyss 7 nys notu on
a té. multos enim occidit tristitia. et non est utilitas in
 hyne heorte þwyr sylð unrotnysse 7 mann gleaw wiðstynd
illa; Cor prauum dabit tristitiam. et homo peritus resistet
 hyre to unrotnysse soðlice efst deað unrotnyss heortan
illi. Ad tristitiam enim festinat mors; Tristitia cordis

gebigð swyran na syle þu on unrotnysse heortan þine ac
flectit ceruicem; Non dederis in tristitiam cor tuum. sed
 awegnýd hi fram þe
repelle eam a te;

sæde gif þu wylt soðlice næfre beon unrot wel
Isidorus dicit. Uis autem numquam esse tristis. bene
 leofa digle ingehyd unrotnysse leohtlice forþyldigað god
uiues; Secreta conscientia tristitiam leuiter sustinet; Bona
 lif blisse symle hæfð ingehyd soðlice scyldiges symle
uita gaudium semper habet; Conscientia autem rei semper
 on wite ys scyldig mod næfre orsorh ys swa swa on
in poena est; Reus animus numquam securus est; Sicut in
 reaf moppe 7 wyrn forswyllð treow eall swa unrotnys
uestimentum tinea. et uermis deuorat lignum? ita tristitia
 derað heortan heort blipe gode strengþe deð weres
nocet cordi; Cor letum bonam ualitudinem facit; Uiri
 soðlice unrotes byrnað banu
autem tristis. ardescunt ossa.

LIII.

be fægernysse.
De Pulchritudine.

drihten segð on godspelle crist ys se þe geliffastað flæsc
Dominus dicit in euangelio. Christus est qui uiuificat? caro
 na framað aht
non proudest quicquam;

sæde leas gyfu 7 ydel ys fægernys
Salomon dixit. Füllax gratia et mana est pulchritudo;

sæde fægernys to lufigenne ys la bearn se þe
Basilius dicit. Pulchritudo diligenda est fili? qui
 blisse gastlice gewunaþ onasendan uton forbugan cwyldkære
letitiam spiritalem consuauit infundere; Euitemus perniciosas
 fægernysa þæt na ealra yfela cynrenn on us beon on-
pulchritudines. ne omnium malorum genera in uos inro-
 gebrohte wis wer na beseawað lichaman white ac
gentur; Sapiens uir non considerat corporis decorem? sed
 sawle unwis soðlice on flæscum byð emhæfed wis wer
animę. insipiens autem in carnalibus detinetur; Sapiens uir

wif onscunað weorcfull dysig soðlice gewilnigende hi
mulierem respuit gestuósam. stultus autem concupiscens eam
 byð underplantud wer snoter fram ungleawum wife fram awent
supplantatur; Vir prudens ab imprudenti muliere auertit
 eagan his galfull soðlice behealdende hi he byð toslopen
oculos suos: luxuriósus autem intuens eam soluitur
 swa wex fram ansyne fyres crist na on lichaman ac on
ut cera a facie ignis; Christus non in corporis sed in
 sawle fægernysse gegladað þa eornostlice eac ðu lufa
anime pulchritudine delectatur; Illam ergo et tu dilige
 on þære gegladað god
in quam delectatur deus;

LIIII.

be gebeorscipum.
De Conuiuio.

drihten segð on godspelle þænne macast gebeorscype clypa
Dominus dicit in euangelio. Cum facis conuiuium. uóca
 þearfan wanhale healte blinde 7 eadig þu byst forþy hi
pauperes. debiles. claudos cecos. et beatus eris quia non
 nabbað hwanon hi agyldan byð agolden soðlice þe on
habent unde retribuunt. retribuetur enim tibi in
 æriste rihtwisra
resurrectione iustorum;

se apostol sæde sam ge eornostlice etan sam ge
Paulus apostolus dixit. Siue ergo manducátis. siue

drincan sam ge aht elles ge don ealle on wuldre godes doð
bibitis. siue aliud quid facietis omnia in gloria dei facite;

sæde betere ys geclypian to wyrtum mid soðre lufe
Salomon dixit. Melius est uocáre ad olera cum caritate
 þænne to bulluce gemæstum mid hatunge
quam ad uitulum suginátum cum odio;

sunu sæde nelle þu grædig beon on ealre
Hiesus filius Sirach dixit. Noli auidus esse in omni

wiste 7 na þe bewera ofer ælcne mete on manegum
epulatione. et non té effundas super omnem escam; In multis

soðlice mettum byþ untrumnyss 7 cwyld togenealæhð
enim éscis erit infirmitas. et pestilentia adpropinquabit
 oð ðæne dropan ofer beod na astrece þu hand þine
usque ad cōleram; Super mensam ne extendas manum tuam
 ær 7 mid andan besmiten þu forseamige gif þu to middes
prior; et inuidia contaminatus erubescas; Si in medio
 manegra sæte ær him na astrece þu hand þine na þu
multorum sedisti. prior illis non extendas manum tuam. nec
 ær bide drincan gif genydd byst on etinege swyþe aris
prior pōscas bibere; Si coctus fueris in edēdo multum. surge
 of midlene 7 spiw 7 hit gehlypð þe 7 þu na togelæd lichaman
de medio et uōme. et refrigerabit te et non addūcas corpori
 þinum untrumnyss on gebeorsecpe wines na þrea þu nehstan
tuo infirmitatem; In conuiuio uini non arguas proximum.
 7 na forseoh þu hyne on wynsumnyss his wer behealdende
et non despicias eum in iocunditate illius; Uir¹ respiciens
 on mysan fremede nys lif his on geþance bigleofan he fet
in mensam aliēnam non est uita eius in cogitatione uictus; Alit
 soðlice lif his mid mettum fremedum
enim animam suam cibus aliēnis;

sæde to gebeorsecpe synfulles gebeden to þam
Hieronimus dixit. Ad conuiuium peccatoris rogatus ad hoc
 ga þæt gastlice inlaþigendum þinum þu gearwige mettas
ambula ut spirituales inuitatōri tuo præbeas cibos;
 goddra þinga bedu ys þænne lichama þa sylfan wyle
Bonarum rerum postulatio est quando corpus eādem uult
 habban þa gast
habere quę spiritus;

sæde genilitsumian on gebeorsecpum specolnyss
Gregorius dixit. Abundāre in conuiuiis loquācitas
 gewunap symle soðlice lust midfyligð estas þænne lichama
sōlet semper enim uolāptas comitatur epulas; Cum corpus
 on gercordes gelustfullunge byþ alæten heorte mid idelre blisse
in refectiōes delectatione resōluitur cor ināni gaudio
 byð toslopen symle estum felaspecolnyss fyligð 7 þænne
relaxatur; Semper aēpulas loquācitas sequitur; Cumque
 wamb byþ gereord tunge byþ gewyld
uenter reficitur lingua effrenatur;

¹ s. dico.

LV.

be hlehtre 7 be wope.

De Risu et Fletu.

drihten segð on godspelle eadige þa þe heofiað nu
Dominus dicit in euangelio. Beati qui lugent nunc.
 for þi hi beoð gefrefrude wa eow ge þe hlihhað nu for þi
quoniam ipsi consolabuntur; Ué uobis qui ridétis nunc: quia
 ge hofiað 7 wepað
lugébitis et flebitis;

se apostol sæde geblissiað fulfremede beoð
Paulus apostolus dicit. Gaudéte perfecti estóte;

se apostol sæde earme beoð heofiað 7 wepað hlehter
Iacobus apostolus dicit. Miseri estóte. lugéte et plórate. risus
eower on heofunge byþ gehworfen 7 bliss on gnornunge
uester in luctum conuertitur: et gaudium in merórem;

sæde leoht rihtwisra geblissað sawle heorte
Salomon dicit. Lux iustorum. laetificat animam; Cor
geblissigende gegladað ansyne on gnornunge sawle byð aworpen
gaudens exhilarat faciem. in meróre animę deicitur

gast mod geblissigende ylde deð blowende gast
spiritus. Animus gaudens. aetatem facit flóridam. spiritus
 unrot adrigð ban hlehter sare byð gemincged 7 ytemyste
tristis exsiccát ossa; Risus dólori miscébitur: et extrémá

blisse heofineg abysgað swylce purh leahter stunt wyreð
gaudii luctus occupat¹; Quasi per risum stultus operatur
 scylda secð tælend wisdom 7 he na gemet lar
scélus²; Querit derisor sapientiam et non inueniet. doctrina

snotera eþelic gearwe synd tælendum domas 7 hameras
prudéntium fácilis; Parata sunt derisoribus³ iudicia: et málléi

sleande stuntra lichamum stunt on hlehtre uppahæð
percutientes stultorum corporibus; Fátuus in risu. exaltat
 stefene his wer soðlice wis uneape stillice hlihð
uocem suam; Uir autem sapiens. uix tácite ridebit;

sæde bliss worulde idel mid micelre andbidunge
Augustinus dicit. Laetitia sæculi uana cum magna expectatione

¹ i. optinet.

² i. culpa.

³ i. stultis.

byþ gehopud þæt heo cume 7 heo na mæg beon gehealden þænne
speratur ut ueniat. et non pōtest tenēri cum
 he cymð betere ys unrotnyss unrilt þoligendes þænne blisse
uenerit; Melior est tristitia iniqua patientis quam laetitia
 unrilt dondes
iniqua facientis;

sæde wer wis mid geþungenysse þeawa
Hieronimus dixit. Uir sapiens grauitate¹ morum
 bliðnysse anwlatan gemetegað gif gesæld seine na si þu
hilaritatem frōntis tēperat; Si felicitas elūceat. non sis
 gylpende gif yrmð getimað waemod na wuna þu se þe
iāctans. si calūmitas contigerit. pusillānimis non existas; Qui
 hwilende ys on blisse ece he byð on wite
temporārius² est. in lētitia perennis crit in poēna;

sæde andwerde blissa æfterfyllað ece heofunga
Gregorius dixit. Præsentia gaudia secuntur perpetua lamenta;
 nan mann witodlice mæg ge her geblissian mid worulde 7 þar
Nemo etenim pōtest et hic gaudere cum sæculo et illic
 rixian mid drihtne gif ænig ys andwerdes timan bliss swa
regnare cum domino; Si quā³ est presentis temporis letitia. ita
 heo ys to donne þæt næfre biternyss fyligendes domes
est agenda. ut nunquam amuritulo sequentis iudicii
 gewite fram gemynde
recēdat a memoria;

sæde hafa þu temprunge on gesundfullum gepane
Isidorus dixit. Habēto temperamentum⁴ in prōsperis mentem
 ne mid blisse ne mid gnornunge þu awend ge to godum
nec gaudio nec merōre commutes⁵; et ad bonu
 witodlice ge to yfelum getempera beortan þine
igitur. et ad malu tempera cōr tuum;

sæde nelle þu grenniendum welerum hleahter forð-
Basilius dixit. Noli dissolutis labiis risum pro-
 bringan wodnysse witodlice ys mid cyrme hlyhhan ac smercigende
fērre; amētia namque est cum strépitu ridēre. sed subridendo
 þæt an blisse gepances geswutelian na gedafenað þam se to
tantum lētitiam mentis indicāre; Non cōuenit ei qui ad
 fulfremednysse hogað gamenian mid cnafan beo þu on yfelnysse
perfectionem nūtitur. iōcari⁶ cum paruulo; Esto in malitia

¹ i. honestate.² i. momentaneus.³ i. aliqua.⁴ i. mediocritatem.⁵ s. nec.⁶ i. ludere.

lytel 7 wer fulfremed on andgyte on sumum þe gegearwa
paruuus. et uir perfectus in sensu ; In quibusdam té échibe
ealdne on sumum þe geongne plega soðlice alætene
sénem. in quibusdam te infántem ; Locus autem remissam
gefremð sawle 7 gymelease embe godes bebodu ne he
éfficit animam. et negligentem érga dei precepta ; Nec
gyltas his na mæg to gemynde ongeangeclypian 7 forgytende
delicta sua pótest ad memoriam reuocære. et obliuiscens
þa na hyne totiht to dædbote nanne hæfð togang
éa non sé instigat ad penitentiam ; Nullum habebit accéssum
heortan onbryrdnyss þar byþ ongemetegud hleahter 7 plega
cordis conjunctio. ubi fuerit immoderatus¹ risus ac iocus ;

LVI.

be wurþſcipe maga.
De Honore Parentum.

segð on godspelle arwurpa fæder 7 moder þæt
Dominus dicit in euangelio. Honora patrem et matrem. ut
 wel sy þe 7 þu si langlife ofer eorþan
bene sit tibi et sis longeuus super terram ;

se apostol sæde fæderas nelle ge to yrsunge gegremian
Paulus apostolus dixit. Patres. nolite ad iracundiam prouocare
bearn eowre ac lærað hi on lare 7 on þreale
filios uestros. sed edocete illos in disciplina et correctione
drihtnes ne na soðlice scylon bearn magum goldhordian ac
domini; Nec enim debent filii parentibus thesaurizare² sed
magas bearnum
parentes filiis;

sæde se þe geswencð fæder 7 forflyhð moder
Salomon dixit. Qui aſſigit patrem et fūgit matrem
 edwitfull ys 7 ungesælig sunu wis geblissað fæder bearn
ignominiôsus³ est et infelix; Filius sapiens letificat patrem. filius
 stunt unrotnyss ys moder his
stultus mestitia est matris sue;

sunu sæde swa se þe goldhordað eall swa
Hiesus filius Sirach dixit. Sicut qui thesaurizat. ita

¹ i. intemperatus.

² i. lucrari.

⁸ i. inproperiosus.

se þe arwurpað moder his se þe arwurpað fæder he byð ge-
qui honorificat matrem suam; Qui honorat patrem iocunda-
wynsumud on bearnum se þe arwurðað fæder his life he leofað
bitur in filiis; Qui honorat patrem suum uita uiuet
lengran se þe gehyrsumað. fæder he gehlypð mæder se þe
longiore; Qui oboëdit patri refrigerabit matri; Qui
ondræt god he arwurpað magas arwurpa fæder þinne þæt
timet deum honorat parentes; Honora patrem tuum. ut
oferbecume þe bletsung fram drihtne bletsung fæder
superueniat tibi benedictio a domino; Benedictio patris
fæstnað hus bearna curs soðlice moder awyrtwalað
firmat domum filiorum; Maledictio autem matris. eradicat
trymminge ne wuldra þu on teonan fæder þines nys
firmamentum; Ne gloriëris¹ in contumelio patris tui. non est
þe wulðor ac sceand wuldor soþlice mannes of wyrpſcype
tibi gloria sed confusio; Gloria enim hominis ex honore
fæder his ys 7 æpsenyss suna fæder butan wurpſcype ys
patris sui est.² Et dedecus filii pater sine honore est;
la bearn onfoh ylde fæder þines 7 na geunrotsa þu hyne
Fili sūscipe senectam patris tui. et ne contristes cum
on life his 7 gif he ateorað on andgyte forgyfenysse syle 7
in uita illius.³ et si defecerit sensu ueniam dā et
na forhoga þu hyne on þinum mægene ælmyss soðlice fæder
ne spérnas eum in tua uirtute; Elemosina enim patris.
heo na byð on forgytnege yfeles hlisan ys se þe forlæt his
non erit in obliuione; Male famę est qui relinquit
fæder 7 se ys awyriged fram gode se þe gegremaþ moder
patrem. et est maledictus a deo qui exasperat² matrem;
arwurpa fæder þinne 7 geomerunga moder þinne na forgyt þu
Honora patrem tuum et gémitus matris tuę ne obliuiscáris;
gemun þu þæt þu butan þurh hi þu nære agyld magum
Memento quoniam nisi per illos non fuisses; Retribue parentibus
hu dydon hi þe
quomodo³ illi tibi;

sæde god hit ys witodlice æfter gode lufian
Hieronimus dixit. Bonum est quidem post deum amare
magas 7 bearn ac gif neod cymð. þæt lufu maga 7
parentes ac filios. sed si necessitas uencrit. ut amor parentum ac

¹ i. gratuleris.² i. conturbat.³ s. fecerunt.

bearna godes lufe byþ wiðmeten 7 na mæge ægþer
filiorum dei amori comparatur. et non possit utrumque
 beon gehealden þænne hatung on magum arfæstnyss on gode
seruari tunc odium in propinquis pietas in deo
 ys arwurpa fæder þinne ac gif he na þe fram soðum fæder
est; Honora patrem tuum. sed si te a uero patre
 na asyndrað swa lange wite þu blodes mægþe swa lange
non séperat; Tándiu scito sanguinis cópulam¹. quándiu
 swe he his wat scyppend
ille suum nóuerit creatorem;

sæde mægas ure swa agene innoþas utan lufian
Basilius dixit. Parentes nostros ut propria uiscera diligamus.
 gif togenealæccan us to þeowdome cristes na forbeodað
si accédere nos ad seruitutem christi non prohibuerint;
 gif hi soðlice forbeodað na byrigenna hyra fram us
Si autem prohibuerint. nec sepulchra illorum a nobis
 scylon beon besceawude
debentur aspici.

LVII.

be bearnum.
De Filiis.

drihten segð on godspelle se þe lufað sunu oððe dohter
Dominus dicit in euangelio. Qui amat filium aut filiam
 ofer me nys he me wyrþe
super me non est me dignis;

se apostol sæde bearn hyrsumiað magum eowrum
Paulus apostolus dixit. Fili oboedite parentibus uestris
 on drihtne þæt soðlice riht ys arwurpa fæder þæt wel si
in domino? hoc enim iustum est; Honora patrem ut bene sit
 þe 7 þu si langlife ofer eorþan
tibi. et sis longeuus super terram;

sæde gód forlæt bearn 7 nefan se þe sparað
Salomon dixit. Bonus relinquit filios et nepotes; Qui párcit
 gyrde his he hatað sunu his se þe soðlice lufað hyne an-
uirge suę odit filium suum qui autem diligit illum in-
 rædlice lærð cynehelm yldryna bearn bearna 7 wyrðscype
stánter érudit; Corona sénum filii filiorum? et gloria

¹ i. propinquitatem.

bearna fæderas hyra yrræ fæder sunu stunt 7 sar moder
filiorum patres eorum; Ira patris filius stultus. et dolor matris
 seo þe cende hyne
quæ genuit eum;

sunu sæde la suna þe synd lær hi 7 gebig
Ihesus filius Sirach dixit. Filii tibi sunt erudi illos. et curua
 hi fram cildhade hyra doltra þe synd geheald lichaman
illos a pueritia illorum; Filie tibi sunt serua corpus
 þæra 7 na etyw þu bliðe ansyne þine to him na
illarum. et non ostendas hilarem faciem tuam ad illas; Non
 wynsuma þu on bearnum arleasum þeah hi beon gemænigfylde
iocundēris in filiis impiis si multiplicentur;
 na geglade þu ofer suna gif nys ege godes mid him
Non oblectēris super filios. se non est timor dei cum ipsis;
 betere ys an ondrædende god þænne þusend bearna arlease
Melior est. Unus timens deum. quam mille filii impii;
 se þe lufað sunu his he gemænigfyllt him swingla se þe
Qui diligit filium suum assiduat illi flagella; Qui
 lærð sunu his he byð geherud on him 7 tomiddes hiwcuþ-
docet filium suum laudabitur in illo; et in medio domesti-
 ra on him he byþ gewuldrod se þe lærð sunu his on
corum¹ in illo gloriabitur; Qui docet filium suum in
 æspuncan he asent feond 7 tomiddes freonda wuldrað
zelum mittet inimicum et in medio amicorum gloriabitur
 on him na syle þu suna anweald on geoguþe his 7 na
in illo; Non dēs filio potestatem in iuuentute sua. et ne
 forseoh þu gepancas his fram bearnum þinum warna þu 7
despicias cogitatus illius; A filiis tuis cāue et
 fram hiwcuþum þinum si þu asyndrud suna 7 wife breper 7
a domesticis tuis separare; Filio et muliere fratri et
 freond na syle þu anweald ofer þe on life þinum betere
amico. non dēs potestatem super te in uita tua; Melius
 ys soðlice þæt bearna þine þe biddan þænne þe behaldan on
est enim ut filii tui tē rōgent. quam te respicere in
 handa bearna þinra nytlic ys butan bearnum sweltan þænne
manus filiorum tuorum; Utilis est sine filiis mōri quam
 forlætan bearn arlease lær sunu þinne 7 wyrc on him
relinquere filios impios; Dōce filium tuum et operare in illo.

¹ i. contubernialium.

þæt þu na on fylpe his þu beo gescynd na syle þu oprum
ne in turpitudine illius confundaris; Ne dederis aliis
 æhte pine þe læs þe ofhrywe þe ofer dohter gul-
possessionem tuam. ne forte peniteat tē; Super filium luxu-
 fulle fæstna heordrædene þe læs þe heo ahwænne do þe on
riosam firma custodiam. ne quando faciat tē in
 tale cuman feondum þinum
obprobrium uenire inimicis tuis;

sæde wer wis þænne sunu his godes
Hieronimus dixit. Uir sapiens quando filium suum bone
 tuddres forlæt na besargige þæt he pylcne forleas ac
indolis amittit? non doleat quod talem perdidit sed
 geblissige þæt he swylcne hæfde
gaudeat quod talem habuerit?

LVIII.

be welegum 7 pearfum.
De Diuitibus et Pauperibus.

drihten segð on godspelle welig earfoðlice ingæð on rice
Dominus dicit in euangelio. Diues difficile intrabit in regnum
 heofena 7 eþelicur ys olfend þurh pyrel nædle þurhfaran
caelorum. et facilius¹ est camelum per forāmen acus transire.
 þænne weligne ingan on rice heofena wa eow weligum
quam diuitem intrare in regnum caelorum; Ue uobis diuitibus
 ge þe habbað frofre eowre eadige pearfan on gaste
qui habetis consolationem uestram; Beati² pauperes spiritu.
 forþi þe hyra ys rice heofena
quoniam ipsorum est regnum caelorum;

sæde gepyld pearfena na forwyrp on ende
Propheta dixit. Patientia pauperum non peribit in finem²;
 þonne ofermodigað se arleasa biþ ónæled pearfa
Dum superbit impius incēditur pauper;

sæde god geceas pearfan on þisum
Iacobus apostolus dixit. Deus elegit pauperes in hoc

¹ i. possibilis.² i. semper.

middanearde welige on geleafan 7 yrfwerdas rices þæt he behet
mundo. diuites in fide. et heredes regni quod repromisit
 Infigendum hyne
diligentibus se;

se apostol sæde welegum þyssere worulde bebed
Paulus apostolus dixit. Diuitibus huius sæculi præcipe.
 na prutlice witan na hopian on ungewisson welena
non superbe sapere. neque sperare in incerto diuitiarum.
 ac on gode se þe getipað us ealle genihtsumlice to brucenne
sed in deo qui prestat nobis omnia abundanter ad fruendum;
 þa þe wyllað welige beon hi onbefeallað on costunge 7 on
Qui uolunt diuites fieri. incidunt in temptatione et in
 grin deofles Swa swa wædligende mænige soðlice gegod-
laqueum diaboli; Sicut egentes multos autem locu-
 igende swylce naht hæbbende 7 ealle agende
pletantes. tamquam nihil habentes et omnia possidentes;

sæde bletsung drihtnes welige deð na
Salomon dixit. Benedictio domini diuites facit. nec
 byð geferlæht him gedrefednyss na framiað welan on dæge
sociabitur eis adflictio; Non prouiderunt diuites in die
 wræce rihtwisnyss soplice alyst fram deape se þe getruwað
ultionis¹; Iustitia uero liberabit a morte; Qui confidit
 on welum his ahrist byþ gehealden rihtwisum sped oppe æht
in diuitiis suis corrui; Custodietur iusto. substantia
 synfulles se þe gaderað goldhordu mid tungan leasunge idel
peccatoris; Qui congregat thesauros lingua mendacii. uanus
 ys 7 byþ ætspornen æt grinum deapes betere ys þearfa 7
est et impingitur ad laqueos mortis; Melior est pauper et
 behofigende him þænne wer wulderfull 7 genihtsumigende
indigens sibi. quam uir gloriosus et sufficiens
 hlafe ealle dagas þearfan yfele se þe forsihð þearfan
pane; Omnes dies pauperis mali; Qui despicit pauperem
 onhyseð scyppende his 7 se þe on hryre opres geblissað
exprobrat factori eius. et qui in ruina alterius laetatur.
 he na byð unseyklig se þe teonað þearfan onhyseð
non erit innocens; Qui calumniatur pauperem exprobrat
 scyppende his arwurðað soðlice þæne se þe gemiltsað
factori eius. honorat autem eum qui miseretur

¹ iudicii.

pearfum mihtige soðlice mihtelice tintregan þoliað streng-
pauperi; Potentes autem potenter tormenta patiuntur; For-
 rum soðlice strengre onstynt cwylnineg
tioribus autem fortior instat cruciatio;

sunu sæde nelle þu begyman to æhtum
Hiesus filius Sirach dixit. Noli adtendere ad possessiones
 unrihtwisum 7 na sege þu ys me genihtsum lif nelle þu
iniquas. et ne dixeris est mihi sufficiens uita; Noli
 grædig beon on welum unrihtwisum naht soðlice framiað
avidus esse in diuitiis iniustis. nihil enim proderint
 þe on dæge ofertogennysse 7 wræce nelle þu syllan menn
tibi in die obductionis¹ et uindictæ; Noli dare homini
 strengrum þe þæt gif þu lænst swylce þu forloren hæbbe
fortiori tē. quod si fenerabis tamquam perditum habere;
 se þe gylpð on his æhte pearflicnysse he ondret la bearn na
Qui gloriatur in substantia paupertatem ueretur; Fili ne
 on manegum syn dæda þine þeah þu welig beo þu na byst
in multis sint actus tui. etiamsi diues fueris non eris
 unmræne fram gylte god ys æht þam nys
innūnis a delicto; Bona est substantia. cui non est
 synn on inngehyde weleges soþlice 7 pearfan heorte
peccatum in conscientia; Diuitis autem et pauperis cor
 god 7 on eallum timan andwlita hyra blipe se þe
bonum; et in omni tempore uultus illorum hilaris; Qui
 secð beon g(e)welegud he framawent eage his god
querit locupletari. auertit oculum suum; Bonus
 welig se þe byð gemet butan womme speda oppe æhta
diues qui inuentus est sine macula; Substantiae
 unrihtwisra eall swa flot beoð adrugude 7 eall swa þunor
iniustorum sicut fluius siccabuntur. et sicut tonitruum
 micel on ren þurhfarað ys manfullust pearflic-
magnum in pluiam pertransibunt; Est nequissima² pauper-
 nyss on muþe arleases swincð pearfa on wanunge
tas in ore impii; Laborabit pauper in diminutione
 bigleofan 7 on ende he wyrð wanspedig god 7 yfel lif 7
uictus; et in fine fit inops; Bona et mala uita et
 deað pearflicnyss 7 wurðfullnyss fram gode synd gemun þu
mors. paupertas. et honestas a deo sunt; Memento

¹ i. retributionis.² i. pessima.

pearflienysse on tide genihtsumnysse 7 neode pearflie-
paupertatis in tempore abundantie. et necessitatem pauper-
 nysse on dæge welena
tatis in die diuitiarum;

sæde ma ys pearfum geseon heofen-astyrredne
Augustinus dixit. Plus est pauperi uidere cælum stellatum
 þænne welegum hrof gegyld
quam diuiti tectum inauratum;

sæde swa micle soðlice mare wyrðscype
Hieronimus dixit. Quantum enim maior honor
 swa micle maran frecednyssa rape þolaþ searwa wuldorfull
tantum¹ maiora pericula; Cito patitur insidias gloriosus;
 na lof ys agan welan æ for criste þa hogian
Non laudis est possidere diuitias. sed pro christo eas contempnere;
 genihtsumap us be andwerdum þissere worulde angsumnyssum
Sufficit nobis de presentibus huius seculi angustis

þencean hwæt neod ys andgyt to ungewissum apenian
cogitare. quid necesse est sensum ad incerta extendere?
 þa oppe begytan we na magan oppe rape fundene we for-
Que aut consequi non possumus. aut cito inuenta per-
 spillað swa lange swa we wuniað on care worulde 7 sawl
dimus; Quamdiu uersamur in cura seculi. et anima
 ure æhta mid gymene gewripen ys be gode freolice
nostra possessionum procuracione deuinctu² est de deo libere
 þencean we na magon
cogitare non possumus;

sæde eorðlic fægernyss byð gedrefed þænne
Gregorius dixit. Terræna pulchritudo confunditur³. cum
 hyhð heofenlic byð openud on þissere worulde mihtig
celsitudo caelistis aperitur; In hoc saeculo potens
 sum gif wæs(t)m næfð godes weorces eac swylce
quilibet. si fructum non habet bone operationis. etiam
 eac lettinege gegearwað oprum on folce ma gewuniað
et impedimentum præstat ceteris; In populo plus solent
 naman weligra þænne pearfena beon witen gewunap soðlice
nomina diuitum. quam pauperum sciri; Sôlet enim
 þinga genihtsumnyss micle(pe)ma fram godcundre lufe
rerum abundantia. tantômâgis a diuino amore

¹ s. erunt.² i. asstricta.³ i. perturbatur.

geþanc alysan micele þe ma þeos gyrnð mislice þencean
mentem soluere. quantomagis hæc exigit diuersa¹ cogitare;

to maran² sare geþanc astyriað hynþa maran næfre
Ad maiorem dolorem mentem comouent damna maiora; Nunquam
 witodlice butan sare byþ forlæten butan þæt butan lufe
quippe sine dolore amittitur. nisi quod sine amore

byð agen swa hwylc swa tidlice 7 geteorigendlice
possidetur; Quisquis temporalia ac defectiua

fyligð fyll gyrnð swa hwylc soðlice uppllice gyrnð
sequitur? occasum petit. quisquis uero superna desiderat?

þæt he on eastdæle wunige he geswutelað
quia in oriente habitat demonstrat;

sæde wite be wiperrædum middaneardes se
Ciprianus dixit. Poenam de aduersis mundi ille

ongyt þam bliss 7 wuldor ælc on muddanearde ys se
sentit cui laetitia et gloria omnis in mundo est; Ille

witodlice gnornað 7 wepð gif him yfele byþ on worulde
igitur meret et deflet. si sibi male sit in saeculo.

þam þe wel na mæg beon æfter worulde
cui bene non potest esse post seculum;

sæde rice in þisum leasum life þænne hi be
Isidorus dixit. Diuites in hac fallaci uita dum de

mihte wurpscype þinga 7 genihtsumnysse gebærað færunga
potentia gloriam rerum. et abundantiam gestiunt. repente

on tide þe hi nytan on unwenedum forþsiþe he beoð gegripene
hora quâ nesciunt improviso exitu rapiuntur.

and forswelgendum grunde to cwylnenne eceum helle
atque absorbente profundo cruciandi aeternis gehenne

brynum hi beoð getealde swa micelum swa ænig ma
incendiis deputantur; Quanto quisque amplius

worulldlices wyrðscypes wyrðnysse byð gehyd swa micele
secularis honoris dignitate sublimatur? tanto

hefeliecur gymena hefum byð gesymed gif soðlice uneaþe
grauius curarum ponderibus adgrauatur; Si enim uix

mæg synna sawle forbugan na gehefegud micele ma
ualet peccata anime deuictare non grauatus. quantomagis

mid bisgunge worulde gewripen se þe on þisre worulde wel
occupatione seculi deuinctus; Qui in hoc saeculo bene

¹ i. uaria.

tidlice wealdt butan ende on ecnysse rixað 7 be
temporaliter imperat. sine fine in perpetuum regnat. et de
 wuldre worulde þissere to eceum gewit wuldre þa þe
gloria seculi huius. ad aeternam transit gloriam; Qui
 soðlice þwyrlice rice begað æfter rcafe scinendum 7
uero prauē regnum exercent. post uestem fulgentem et
 leoht stana nacode 7 earne to helwarum to preagenne
lumen lapillorum. nūdi et mīseri ad inferna torquendi
 nyperastigað for yfelnysses folces eac eýningas beoð awende
descendunt; Pro malitia plebis etiam reges mutantur.

7 þa þe ær wæron gesawene beon gode onfangenum rice
et qui ante uidebantur esse boni: accepto regno
 hi wurpað unrihtwise sume ofermodige welegan þinga
funt iniqui; Quosdam superbos diuites. rerum
 genihtsumnyss deð uppahafene na synd æhta on leahthe ac
cōpiū facit elatos; Non sunt opes in uitio sed

willa witodlice leahter on þingum nys ac on gewunan
uoluntas; Nam crimen in rebus non est. sed in usu

dondes godum gyfum wel hi brucað þa þe welan him
agentis; Bonis donis bene utuntur. qui diuitias sibi

forgyfene on þingum halwendum brucað godum yfele
concessas in rebus salutaribus perfruuntur; Bonis male

hi brucað þa þe oþþe unrihtlice for tidlicum gestreone
utuntur qui aut iniuste pro temporali lucro

demað oþþe sum þinc godes for ideles wuldres willan
iudicant. aut aliquid boni pro uanę glorię appetitu

doð yfelum yfele brucað þa derigende geþancu
faciunt; Malis male utuntur. qui nōxias cogitationes

mid weorcum þwyrum gefremmað wel yfelum brucað þa þe
operibus prauis perficiunt; Bene malis utuntur qui

galnysses flæsces mid gemæclicum wyrpsepe gewripað
luxūriam carnis coniugali honestate restringunt;

hefiglice on god agyltað þa þe welum fram gode forgýfenum
Grāuiter in deum delinquant qui diuitiis a deo concessis.

7 na on þingum halwendum ac on gewunum þwyrum brucað
et non in rebus salutaribus sed in usibus prauis utuntur;

warna wyrðsepes þa þu healdan butan gylte na miht
Cūe honores. quos tenere sine culpa non pōtes;

healnyss wyrðsepa micelnyss gylta ys þæt soðlice
Sublimitas honorum. magnitudo scelerum est; Illoc autem

hæfð for an god æht andwerdra þinga gif lif
habet tantum bonum possessio presentium rerum. si uitam
 gereorde earmra butan þam costung ys middaneardes
reficiat miserorum? præter hoc temptatio est; Mundi
 gestreonu swa micle maran susla hi syllað swa micle swa
lúcrâ tânto maiora supplicia dabunt. quanto et
 hi maran synd lang soðlice mid þingum urum þurhwunian
ipsa maiora sunt; Dñi enim cum rēbus nostris durare
 we na magan forþi oððe we þa sweltende we forlætað
non possumus. quia aut nos illas moriendo deserimus.
 opþe hi us libbende forlætað anweald rape hryre þolaþ
aut illi nos uiuentes deserunt; Potestas cito ruīnam patitur;
 næfre geþances reste hæfd se þe carum eorþlicum hyne
Numquam mentis requiem habet. qui curis terrenis se
 underþeod symle reste geþances þu hæfst gif þu fram þe
súbdit; Semper requiem mentis habebis si a té
 middaneardes cara framawyrpst swyþe seldan ys þæt þa þe
mundi curas abiēceris; Ualde rarum est ut qui
 welan agað to reste efstan ys uppahafennyss
diuitias possident ad requiem téndant; Est elatio
 þearfena þa ne welan uppahebbað 7 willa on him sylf
pauperum quos nec diuitiē eleuant. et uoluntas in eis sola
 oferprut ys þisum 7 gif speda wana synd for geþances
superba est; His et si opes desunt propter mentis
 swa þeah toþundennysse ma þæne ofermodige welegan
tāmen tumōrem plúsqvam supérbi diuites
 beoð genyþerude
condempnantur;

sæde feawum forebeon gecynd sealde manegum
Iosephus dixit. Paucis præesse natura dedit. pluribus
 gehyrsumian
*obtemperare*¹

LVIII.

be onfangenysse swegea.
De Acceptione Personarum.

segð on godspelle na underfoh þu mæpe ne
Dominus dicit in euangelio. Non accipias persónam nec

¹ i. obedire.

gyfa na byð toðal mæpa swa lytel
munera ; Nulla erit distantia personarum ; Ita paruum
 gehlyste eall swa micel
audias ut magnum ;

se apostol sæde wuldor byð soðlice byð 7 sibb
Paulus apostolus dixit. Gloriā¹ autem erit et pax
 ælcum wyrcendum god indeiscum ærest 7 nys
omni operanti bonum iudicio primum et græco ; Non est
 soðlice swegea onfangennyss mid gode gif sweg
enim personarum acceptio apud deum ; Si personam
 mannes na underfehð nys swegea onfangend god ac
hominis non accipit. non est personarum acceptor deus. sed
 on ealre þeode se þe ondræt hyne 7 wyreð riltwisnyss
in omni gente qui timet eum et operatur iustitiam
 andfenege ys him
acceptus est illi ;

sæde onfon sweg arlcases hit nys god
Salomon dixit. Accipere personam impii non est bonum
 þæt þu buge fram rihtwisnyss domes se þe segð arlcasum
ut declines a ueritate iudicii ; Qui dicit impio
 rihtwis þu eart wyrian him folcu 7 ascuniað hyne
iustus es maledicent ei populi. et detestabuntur eum
 mægða 7 þa þe preageað heriað hyne 7 ofer hy
tribus. et qui arguent laudabuntur eum. et super ipsos
 cymþ bletsung se þe oncnawð on dome ansyne he na
ueniet benedictio ; Qui cognoscit in iudicio faciem non
 deð wel
facit bene ;

sunu sæde na underfoh þu sweg þæt þu
Hiesus filius Sirach dixit. Non accipias personam ut
 na agylte nelle þu wiðstandan ongean ansyne mihtiges
delinquas ; Noli resistere contra faciem potentis ;
 call swa onseunung ys ofermodigum eadmodnyss swa
Sicut abominatio est superbo humilitas. sic
 onseunung þam welegan þearfan synd ofermodigra sped
exceratio diuiti pauperes² ; Superborum substantia

¹ s. erit.² s. sunt.

byþ awyrtwalud 7 hus oððe hiwraeden þæt pearle welig ys
eradicabitur. et domus quę nimis lōcuples est.

byð gewacud mid ofermodnysse
adnullabitur superbia ;

sæde riht dom ys þar na mæpa ac
Hieronimus dixit. Equum iudicium est ubi non persōne sed
 weorcu beop besceawude
opera considerantur ;

sæde hwæt soðlice mid gode wacere hwæt beon
Gregorius dixit. Quid uero apud deum uilius quid esse
 forsewenlicur mæg þænne healdan wyrpseype mid mannum 7
despectius pōtest. quam seruare honorem apud homines. et
 inran gewitnysse eagan na ondrædan
interni testis oculos non timere ;

nys sweg on dome to besceawigenne
Isidorus dixit. Non est persōna in iudicio consideranda.
 ac intinga swyþor beoð gewurpude menn on þissere worulde
sed causa ; Plus uenerantur homines in hoc saeculo
 for tidlicre mihte þænne for arwurðnysse halignysse
pro temporali potentia. quam pro reuerentia sanctitatis.
 he onfoð soðlice þæt hi ma synd welige 7 þæt hi menn
suscipiunt enim quod māgis sunt diuites. et quod homines
 synd eallunga hi forseoð intingan beseoh na mæpe
sunt omnino despiciunt ; Causam respice non persōnam ;

LX.

be siþfæte.
De Itinere.

drihten segð on godspelle ingoð þurh nearu gæt
Dominus dicit in euangelio. Intrāte per angustam pōrtam.
 forþi brat 7 fæcfull ys weg se gelæt to forspillednysse 7
quia lāta et spatiōsa est uia quę dūcit ad perditionem. et
 manega synd þe ingað þurh þæne hu nearu ys weg 7
multi sunt qui intrant per eam ; Quam angūsta est uia et
 earfoþe se gelæt to life 7 feawa synd þe fyndað
difficilis quę dūcit ad uitam et pauci sunt qui inueniunt
 hyne
eam ;

se apostol sæde warniað witoðlice gebroþu hu
Paulus apostolus dixit. Uideite itaque. fratres quomodo
 wærlice ge gan na swa unwise ac swa wise
caute ambuletis. non quasi insipientes. sed ut sapientes ;
 gangas rihte doð mid fotum eowrum þæt na healtigende
Gressus rectos facite pedibus uestris. ut non claudicans
 worige ma soðlice si gehæled
erret¹ magis autem sanctur ;

sæde ne gelusta þu sipfatum arleasra ne þe
Salomon dixit. Ne delecteris semitis impiorum. nec tibi
 na gelicige yfelra weg rihtwisra soðlice weg swylce leolt
placeat malorum uia ; Iustorum autem semita quasi lux
 scinende forðstæpð 7 wyxst op to fulfremedun dæge
splendens procedit et crescit usque ad perfectam diem ;
 weg arleasra deorcfull hi nytan hwar hi gefeallað eagan þine
Uia impiorum tenebrōsa. nesciunt ubi cōrruunt ; Oculi tui
 rihte geseon 7 bræwas þine forestæppan gangas þine gerece
recta uideant. et palpebre tue præcedunt gressus tuos ; Dirige
 weg fotum þinum 7 ealle wegas þine beon getrymmede
semitam pedibus tuis et omnes uie tue stabiliuntur ;
 framawent fot þine fram yfele wegas soðlice þa þe æt
Auerte pedem tuum a malo. uias enim quæ a
 swyþrum synd eann drihten besyhð drihten wegas
dextris sunt nouit dominus ; Respicit dominus uias
 manna 7 ealle gangas his he besceawað sipfæt soðlice
hominum et omnes gressus illius considerat ; Iter autem
 arleasra beswicð hi wer snoter gerilt gangas his
impiorum decipiet eos. uir prudens diriget gressus suos ;
 þænne g(e)liciað drihtne wegas mannes fynd witodlice
Cum placuerint domino uie hominis. inimici quoque
 his beoð gecyrrede to sibbe
eius conuertentur ad pacem ;

sunu sæde na fanna þu þe on ælcum
Ihesus filius Sirach dixit. Non uentiles te in omni
 winde 7 na far þu on ælcne weg mid þristum na far þu
uento. et non eas in omnem uiam ; Cum audace non eas

¹ s. quis.

on wege þe læs þe he hefige yfelu his on þe on weg hryres
in uia. ne forte gráuet mala sua in té; In uia rúing
 na far þu 7 na ætsporn þu on stanas
non eas. et non offendas in lapides;

sæde betere ys soplíce fulfremed lif secendum
Origenis dixit. Melius est enim perfectam uitam querenti
 on siðfæte sweltan þænne na faran witodlice to
in itinere móri quam non proficisci quídem ad
 fulfremednysse secende
perfectionem querendam;

sæde stunt wegferend ys se þe on siðfæte
Gregorius dixit. Stultus uiátor est. qui in itinere
 wynsume mæda besceawigende byþ forgyten siðfæt on þam
amoéna práta conspiciens. obliuiscitur iter in quó
 he onette onspornendum fet siðfæt ure byð gedon gif
tendebat; Inoffénso péde iter nostrum agitur. si
 god 7 nehsta mid fullum mode byð gelufud
deus ac proxemus integra mente diligitur;

LXI.

be andgytum.
De sensibus.

drihten segð leoht lichaman þines ys
Dominus dicit in euangelio. Lucérna corporis tui est
 eage þine gif eage þin byð anfeald eall lichama þin
oculus tuus Si oculus tuus fuerit simplex. totum corpus tuum
 leoht byð gif hit soðlice manfull eac eall lichama
lucidum¹ erit; Si autem² nequam³ étiam totum corpus
 þin deorefull byð
tuum tenebrósum erit;

se apostol sæde awra gehwylc in his andgyte
Paulus apostolus dixit. Unusquisque in suo sensu
 genihtsumige *na ga ge swa swa hæpene gað on
abúndet; Non ambuletis sicut et gentes ambulant in
 idelnysse angytes hyra on þystrum adimmiað
uanitate. sensus sui tenebris obscurátę;

¹ i. purum.² i. oculus.³ i. malum.

sunu sæde god andgyt oð timan
Ihesus filius Sirach dixit. Bonus sensus usque in tempus
 bediglað wordu 7 weleras manegra arececað andgyt his
abscondit uerba. et labra multorum enarrabunt sensum eius;
 wurðscype 7 wuldor on spæce wises tunge soðlice
Honor et gloria in sermone sensati¹; lingua uero
 ungleawes awendingc ys his gif þu gesihst witan
inprudentis subuersio est ipsius; Si uideres sensatum.
 awaca to him of gesihðe byþ oncnawen wer 7 fram
euigila ad illum; Ex uisu cognoscitur uir. et ab
 geancyme ansyne byþ oncnawen wita nys andgyt þar
occursu faciei cognoscitur sensatus; Non est sensus ubi
 genihltsumað biternyss scrud lichaman 7 hlehter topa
abundat amaritudo; Amictus corporis et risus dentium.
 7 ingang mannes cypaþ be him on welerum witan
et ingressus² hominis. enuntiant de illo; In labiis sensati
 byð gemet gyfu stille 7 wis byþ gewurpud healdað þe
inuenitur gratia; Tacitus et sensatus honorabitur; Serua tē
 fram stuntum þæt þu na gramau habbe gebig fram
ab insensato³ ut non molestiam habeas; Deflecte ab
 unwitan 7 þu gemetst reste 7 þu na wiperast on
insensato et inuenies requiem. et non exacerberis in
 stuntnyse his pricigende eage utgelæt tearas 7 se þe
stultitia illius; Pinguens oculus. deducit lacrimas. et qui
 pricaþ heortan forþbringð andgyt tomiddes stuntra
pungit cor profert sensum; In medio insensatorum⁴
 geheald word timan fram anum witan byð oncardud
serua uerbum temporis; Ab uno sensato inhabitabitur
 on cpele 7 fram prim arleasum byþ forlæten on andgyte si
patria. et a tribus impiis deseretur; In sensu sit
 þe gepanc godes
tibi cogitatus dei

LXII.

be þeowum 7 hlafordum.
De Seruis et Dominis.

drihten segð on godspelle eadlige þeowas þa þa þænne
Dominus dicit in euangelio. Beati serui illi. quos cum

¹ i. sapientis.² i. incessus.³ i. stulto.⁴ i. stultorum.

cymð drihten gemet wacigende nan þeow mæg twam
uenerit dominus inuenerit uigilantes; Nemo seruus pōtest duobus
 hlafordum þeowian oððe soðlice ænne on hatunge hæfð 7
dominis seruire; Aut enim unum odio habet. et
 oþerne he lufað oþþe anum he togeþeot 7 oþerne
alterum diligit. aut uni adherebit et alterum
 he forhogað
contemnet;

se apostol sæde þeowas underþeodde beoð on eallum
Petrus apostolus dixit. Serui sūbditi estote in omni
 ege hlafordum na þæt an godum 7 gemetfæstum ac
timore dominis. non tantum bonis et modēstis sed
 eac swylce earfoþrum
etiam difficilioribus¹;

se apostol sæde drihten soðlice gast ys
Paulus apostolus dixit. Dominus autem spiritus est.
 þar þar soðlice gast drihtnes þar byþ freodum swa hwylc swa
ubi autem spiritus domini ibi libērtas²; *Quicumque*
 synd under geoce þeowas hlafordas hyra mid eallum wyrðscype
sunt sub iūgo serui; dōminos suos omni honore
 wyrpe hi getellan drihtnes þæt riht ys 7 riht þeowum
dignos arbitrentur; Domini quod iustum est et aequum seruis
 gearwiað witende þæt ge eac drihten habbað on heofene
praestāte. scientes quoniam et uos dominum habetis in caelo;
 anra gehwylc swa hwæt swa he deð god þæt he onfehð fram
Unusquisque quodcumque facerit bonum. hoc recipiet a
 drihtne sam þe þeow sam þe frig
domino. siue seruus siue liber;

sæde þeow wis wealt bearnum stuntum
Salomon dixit. Seruus sensātus dominabitur filiis stultis.
 7 betwuh gebroþru yrfwerdnysse todælð se þe estelice fram
et inter fratres heriditatem diuidet; Qui delicāte a
 geoguðhade fet þeow his pærafter hyne ongyt ofer-
pueritia nūtrit seruū suū. pōstea illum sentiet con-
 modigne
tumācem;

sunu sæde na dera þu þeow wyrcente on
Hiesus filius Sirach dixit. Non lēdas seruū operantem in

¹ i. discolis vel stultis.² s. erit.

soðfæstnysse na beryp ðu þeow wisne ne þu næftigne
ueritate; Non defraudes seruum sensatum. neque inopem
 forlæt hyne þeowe wisum frige þeowiað 7 unwis na
derelinquas illum; Seruo sensato liberi seruiunt. et inscius non
 byð gewurpud fodan gebyriap 7 gyrd 7 seam assan hlaf 7
honorabitur; Cibaria¹ et uirga et onus asino. panis et

lar 7 weore þeowum geoc 7 bend gebigeað hneccan
disciplina. et opus seruo; Iugum et lorum. cūruant ceruicem
 stipne 7 þeow ahyldað weorcu singále oððe gelomlice
dūram. et seruum inclināt operationes assidue;

þeowan yfelwyllendum wriþa 7 fotcopsas send hyne on
Seruo maliuolo tortura. et cōnpedes mitte illum in

weore þæt he na æmtige gif he ys þe þeow getrywe
operationem ne uācet; Si est tibi seruus fidelis.

he si þe swylce sawl þin swylce broþer swa hyne ateah gif
sit tibi quasi anima tua quasi fratrem sic eum tracta; Si

þu derast þeow unrihtlice on fleam he byþ gewend unbind
lēseris seruum iniuste in fugam conuertetur; Lāxa

handa þeowum 7 he secð freodom betere ys underþeod
manus seruo. et qūget libertatem; Melior est subiecta

þeowdom þænne uppahafen freodom on weorce gesete
sēruitus. quam elūta libētas; In opere constitue

þeow swa soðlice gedafenað him
seruum. sic enim cōndecet illi;

sæde hwæt mare mæg beon gegearwud þeowe
Hieronimus dixit. Quid magis pōtest prestari seruo.

þænne beon mid hlaforde his genoh rice ys se þe hlafe na
quam esse cum domino suo? Satis diues est. qui pane non

behofað pearle mihtig se þeowian na byð genyd
indiget nūmum pōtens qui seruire non cōgitur;

an soðlice hlaford gelice ge hlafordum
Isidorus dixit. Unus enim dominus aequaliter et dominis

bringð gebed ge þeowum
fert orationem et seruis;

swylcne þu gewilnast embe þe beon hlaford
Ciprianus dixit. Qualem cūpis erga tē esse dominum.

swyle beo þu sylf ongean þeow þinne
talis esto ipse cōtra seruū tuū;

¹ s. debentur.

LXIII.

be midwununge godra 7 yfelra.

*De Consortio*¹ *Bonorum et Malorum.*

se apostol sæde we biddað soðlice eow gebroþru þæt
Paulus apostolus dixit. Rogamus autem uos fratres ut
 ge ætbredan eow fram ælcum breþer gandum unendebyrdlice
subtrahátis uos ab omni fratre ambulánte inordináte ;
 gewitan fram unrihtwisnyse ealle þe geclypiap naman
Discédant ab iniquitate omnes qui inuocant nomen
 drihtnes
domini ;

se apostol sæde riht witodlice 7 swyþe riht ys
Petrus apostolus dixit. Iustum igitur et ualde iustum est
 beon asyndrud þæne se þe wyle beon gehæled fram him se þe
separári eum qui saluare uult ab éo qui
 nele
non uult ;

sæde la bearn min gif þe fedan synfulle na
Salomon dixit. Fili mí si té lactáuierint peccatores. non
 geþwærlæce him na anda þu mann unrihtwisne ne þu ne
adquiescas eis ; Ne emuléris hominem iniustum nec
 geefenlæc wegás his
imitéris uias eius ;

sunu sæde gewit fram unrihtwisum 7 at(eo)rian
Hiesus fílius Sirach dixit. Discéde ab iníquo et deficient
 yfela fram þe weras rihtwise syn þe gebe(o)ras 7 on ege
mala abs té ; Uiri iusti sint tibi coniuñg. et in timore
 godes si wuldrung þin byrþen ofer hyne byrð se wurðfulran
*dei sit gloriatio tua ; Póndus super sé tollit*² *qui honestióri*
 him gemænsu(m)að welegran þe na gefera beo þu swa hwylc swa
sé comunicat ; Ditióri té ne sócius fueris ; Quemcumque
 þu gecnawst begymende ege godes geornfull beo þu him
cognóueris obseruantem timorem dei assiduus ésto illi ;

sæde haligra lif oprum rihtingc to lybbenne
*Ambrosius dixit. Sanctorum uita céteris norma*³ *uiuendi*

¹ i. communione.

² i. eleuat.

³ i. exemplum.

ys se þe soðlice haligum were togeþeod of his geornfulnysse
est; Qui enim sancto uiro adhæret? ex eius assiduitate
 7 gewunan spæce bysne weorces onfehð þæt he si
et usu loquutionis exemplum operis accipit. ut accen-
onæled on lufe soþfæstnysse þa þe opre to unrihtwisnysse
datur in amorem ueritatis; Qui alios ad iniquitatem
lærende purhteoð on him sylfum þenunge deofla to
suadendo pētrahunt. in semet ipsis ministerium démonum ad
unrihtwisnysse onfoð þeah þe hi purh gecynd deofflu
iniquitatem suscipiunt? quāmuīs per naturam démones
 hi na synd halig soðlice gelapung on flæsclicum brad ys on
non sint; Sancta enim ecclesia in carnalibus ampla est in
gastlicum nearu ne soðlice swype heregendlic ys godne
spiritualibus angusta; Neque enim ualde laudabile est bonum
 beon mid godum ac godne beon mid yfelum swa swa soðlice
esse cum bonis. sed bonum esse cum malis; Sicut enim
 hefigran gyltes ys betwut gode godne na beon swa oremætes
grauioris culpe est inter bonos bonum non esse? ita immensi
 ys lofes god eac swylce betwuh yfele wunian
est preconii¹. bonum etiam inter malos extitisse;

sæde swa to gewilnigenne ys þæt gode sibbe habban
Isidorus dixit. Sicut obtandum est ut boni pacem habeant
 him betwynan swa to wilnigenne ys þæt yfele him betwynan syn
inuicem. sic obtandum est. ut mali inuicem sint
 twysehte þa þe þæne upplican epel gewilniað na þæt an
discordes; Hi qui supernam patriam desiderant. non solum
 yfelra þeawas ac eac midwununga forfleoð gif þu byst
malorum mōres. sed et consortia fugiunt; Si fueris
 gefera drohtnunge goddra þu byst 7 mægenes hyra
socius conuersationis bonorum? eris et uirtutis eorum;
 gelic soðlice gelicum beon togeþeod gewunað frecenfull ys
Similis enim simili coniungi solet; Periculosum est
 lif mid yfelum adreogan cwyldbære ys mid þam þa þe
uitam cum malis dūcere. perniciosum est cum his qui
 pwyres willan synd beon geferlæht betere ys soþlice habban
præue uoluntatis sunt sociari; Melius est enim habere
 yfelre hatunge þænne midwununge swa swa manega godu
malorum odium quam consortium; Sicut multa bona

¹ i. laudis.

hæfð gemæne lif haligra eall swa manega yfelu tobringð
habet communis uita sanctorum sic plura mala adfert
 geferscype yfelra
societas malorum;

LXIII.

be freondscipe 7 be feondscipe.
De Amicitia et Inimicitia.

drihten segð on godspelle ge frynd mine ge synd gif
Dominus dicit in euangelio. Uos amici mei estis. si
 ge doþ þa ic bebeode eow
feceritis quae ego precipio uobis;

se apostol sæde ende soðlice bebodes ys soþlufu of
Paulus apostolus dixit. Finis autem praecepti est. caritas de
 heortan clænre 7 inngehyd god 7 mid geleafan na gehiwedum
corde puro et conscientia bona et fide non ficta;

se apostol sæde freondscype pises middaneardas unhold
Iacobus apostolus dixit. Amicitia huius mundi inimica
 ys gode swa hwyle swa soðlice wyle freond beon worulde
est deo; Quicumque enim uoluerit amicus esse saeculi
 pissere feond godes byð gesett
huius. inimicus dei constituetur;

sæde na sege þu frynd þinum ga 7 ongeangecyr 7
Salomon dixit. Ne dicas amico tuo uade et reuertere. et
 to morgen ic sylle þe þænne þu ofstede miht syllan na
cras dabo tibi: cum statim possis dare; Ne

syryw frynd þinum yfel þænne he on þe hæbbe truwan
moliaris¹ amico tuo malum cum ille in te habeat fiduciam;

se þe forsyhð freond his wædligende on heortan ys frynd
Qui despicit amicum suum. indigens corde est; Amici
 weligra manega inntingan þinne asmea mid frynd þinum 7
diuitium multi; Causam tuam tracta cum amico tuo. et

digle utlendiscum na onwreoh þu swa se asent speru
secretum extraneo ne reuēas; Sicut qui mittit lanceas

¹ i. ne excogites.

7 flana on deað swa wer se fracudlice derað frynd hys
et sagittas in mortem. sic uir qui fraudulentem nocet amico suo ;
 nelle þu gewurp(an) for frynd feond nehstan
Noli fieri pro amico inimicus proximo ;

sunu sæde word wered gemænigfylt frynd
Hiesus filius Sirach dixit. Verbum dulce multiplicat amicos.
 7 gelipigað fynd gif þu alht freond on costunge ah
et mitigat inimicos ; Si possides amicum in temptatione posside
 hyne 7 na eþelice gelyf him ys soðlice freond æfter timan
eum et non facile credas illi ; Est enim amicus secundum tempus
 his 7 na þurhwunað on dæge gedrefednysse ys freond se
suum et non permanebit in die tribulationis ; Est amicus qui
 byð ongeangan to feondscype ys soðlice freond gefera beodes
regréditur ad inimicitiam ; Est autem amicus socius mense.
 7 he na þurhwunað on dæge neode freond gif he þurhwunað
et non permanebit in die necessitatis ; Amicus si permanserit
 þe trum byþ þe swylce efenlice 7 on hiweuðlicum þinum
tibi firmus erit tibi quasi coequalis. et in domesticis tuis
 getrywlice he deðfram feondum þinum begym 7 fram feondum
fiducialiter aget ; Ab inimicis tuis adtende¹ et ab inimicis
 þinum si þu asindrod freond getreowe bewerung strang se þe
tuis separare ; Amicus fidelis protectio fortis. qui
 soplice gemet hyne he fint goldhord frynd getrywum non
autem inuenit illum inuenit thesaurum ; Amico fideli nulla
 ys wiðmetineg freond getreowe læcedom lifes 7 undead-
est comparatio ; Amicus fidelis medicamentum uite et immorta-
 lienysse þa þe ondrædaþ drihten hi gemetað freond getrywne
litatis ; Qui metuerunt dominum inueniunt amicum fidem ;
 na forlæt þu freond ealdne niwe soplice na byþ gelic
Ne derelinquas amicum antiquum. nouus enim non erit similis
 him win niwe freond niwe ealdaþ 7 mid wynsumnysse
illi ; Unum nouum. amicus nouus ueterescet et cum suauitate
 þu drinest pæst na ælene mann ingelæd on hus þin
bibes illud ; Non omnem hominem inducas in domum tuam.
 manega soðlice synd searwa facenfulles na byð oncnawen on
multe enim sunt insidie dolosi ; Non agnoscitur in
 godum freond 7 na byþ behydd on yfelum feond frynd
bonis amicus. et non absconditur in malis inimicus ; Amico

¹ i. caue.

7 fynd nelle þu areccan andgyt þin 7 gif ys þe gylt
et inimico noli enarrare sensum tuum. et si est tibi delictum
 nelle þu abarian he gehyrð soðlice þe 7 he gehealt þe 7 swylce
noli denudare¹. audiet enim te. et custodiet te. et quasi
 bewerigende synn hatað þe þu gehyrdest word ongean
defendens peccatum odiet te; Audisti uerbum aduersus
 nehstan þinne þænne he swelte on þe truwigende forþi
proximum tuum. cum moriatur in te fidens quoniam
 na þe he tobrycð þrea freond þe læs þe he na understande
non te disrumpet; Corripi amicum ne forte non intelléxerit.
 7 he secge ic na dyde oððe gif he deð he na eft togeyce
et dicat non feci. aut si fécerit ne iterum áddat
 don se þe leahtrað freond he tobrycð freondscype to frynd
fácere; Qui conuítiat² amicum dissoluit³ amicitiam; Ad amicum
 eac gif þu atyhst swurd na ortruwa 7 gif he geeadmed
etiam si produxeris gladium ne despéres. et si humiliáuérít
 hyne ongean þe 7 fram ansyne þinre behyd hyne
sé contra té. et a facie tua absconderit sé
 anmodne þu hæfst freondscype godne freond gif geopenað
unánimem hábeas amicitiam bonam; Amicus si aperúerit
 muð unrotne na ondræd þu freond halbærne ic na gescynde
ós triste. non timeas; Amicum salutárem non confúndor⁴
 fram ansyne his na me ic behyde 7 gif yfele me on-
a facie illius non me abscondam. et si mala mihi ob-
 geancumað þurh hyne ic þolige eadig se þe fint freond
uénérint per illum sustinébo; Beatus qui ínuenit amicum
 soðne se þe abarað digla freondes he forspilð geleafan 7
uerum; Qui denúdat⁴ archána amici. pérdit fidem et
 he na fint freond to sawle his abarian soðlice
non ínueniet amicum ad animam suam; Denudáre autem
 freondes digelnyssa ortruwung hyt ys sawle mid frynd þinum
amici mysteria. desperatio est animae; Cum amico tuo
 getrym þin word 7 getrywlice do mid him 7 on eallum
confirma uerbum. et fideliter áge cum illo⁴ et in omni
 timan þu gemest þæt þe nedbehefe ys ys freond on anum
tempore ínuenies quod tibi necessarium est; Est amicus solo
 naman freond na forgyt þu freondes þines on mode þinum
nomine amicus; Non obliuiscáris amici tui in animo tuo.
 7 na ungemyndig sy his on weorcum þinum se þe ondræt
et non ínmemor sis illius in operibus tuis; Qui timet

¹ s. inimico.² i. uituperat.³ i. destruit.⁴ i. reuelat.

drihten emne he hæfð freondscype godne forþi æfter
dominum æque habebit amicitiam bonam. quoniam secundum
 him byþ freondscype his æfter mægene þinum warna þe
illum erit amicitia illius; Secundum uirtutem tuam cāue tē
 fram nehstan þinum 7 mid wisum 7 snoterum smea
a proximo tuo et cum sapientibus et prudentibus tracta
 ne gelyf þu fynd þinum on ecnysse swa soðlice ar
Non credas inimico tuo in æternum¹ sicut enim æraméntum

omað yfelhysse his on welerum his byð geweredlæhp
eruginabit malitia illius In labiis suis indulcatur²

feond 7 on heortan his syrwoð þæt he underwende þe
inimicus; et in corde suo insidiatur ut subuertat tē
 on seað on eagam his wepð feond 7 swylce æt
in fōream; In oculis suis lacrimatur inimicus. et quasi ad
 dura he underdelfeð fotwylmas þine heafud his he cwecð 7
iānuam suffodiet plantas tuas; Caput suum mouēbit. et

manega wunigende he awent andwlitan his on eagam þinum
multa susurrans³ commutabit uultum suum; In oculis tuis

wepð feond 7 gif he fint timan na byþ gefylled mid
lacrimatur inimicus. et si uenerit tempus non satiabitur san-
 blode gif onbeyrnaþ þe yfelu þu gemest feond þinne þar
guine; Si incurrerint tibi mala; inuenies inimicum tuum illic

ærran synfull gedrefð frynd 7 tomiddes sibb habbendra
priorem; Peccator turbabit amicos. et in medio pacem habentium

onsent feondscype na gesete þu feond þinne wið þe
inmittit inimicitiam; Non stātuas inimicum tuum pēnes tē.

ne he na sitte æt swyþran þinre þe læs þe he gecyrrred on
nec sēdeat ad dexteram tuam; ne forte conuersus in

stowe þine he sece heahsetl þin
locum tuum inquirat cathederam tuam;

sæde yfelwille soðlice mod byþ gedrefed gif
Augustinus dixit. Multiuolus uero animus contristatur. si
 his feond astyrud ætwint wite
eius inimicus commotus euāserit pōcnum;

sæde on freondum soðlice na þincg byð soht
Hieronimus dixit. In amicis enim non rēs queritur
 ac willa halig lufu ungeþyld næfð leas
sed uoluntas; Sanctus amor impatientiam non habet falsus

¹ i. unquam.² i. dulcit loquitur.³ i. detrahens.

hlisa raþe byð ofsett þa þe soð lufu gesamnað eorþena
rūmor cito obprimitur ; Quos caritas iungit terrarum
 langness na ascyrað
longitudo non sepatat ;

sæde þænne soðlice to soþan getrywe we synd gif
Gregorius dixit. Tunc enim ueraciter fideles sumus. si
 þæt we mid wordum behatað mid weorcum we gefyllap
quod uerbis permittimus operibus adimplemus ;
 se soþlice fynd mid swurde na mæg ehtan
Qui enim inimicos gladio non pōtest persequi.
 he eht mid gebede
persēgitur oratione ;

sæde þænne soþlice freond byð gelufud gif na
Isidorus dixit. Tunc uere amicus amatur si non
 for hyne ac for gode byþ lufud se þe soðlice unmetlice
pro sé. sed pro deo amatur ; Qui enim intemperanter
 freond lufað for hyne ma hyne næs for gode lufað oft
amicum amat pro sé magis illum non pro deo amat ; Sepe
 þurh hiwunge freondscype byð gegaderud þæt se þe na
per simulationem amicitia colligitur ; ut qui non
 mihte openlice beswican he beswice facenlice þænne
potuit aperte decipere decipiat fraudulenter ; Tunc
 gehwylc ma byþ willan rihtwisnyse godcundre wiperræde
quisque magis fit affectui iustitiae diuine contrarius.
 þænne he forsihþ freond mid sumere wiperwyrdnyse
cum despicit amicum aliqu(a) aduersitate
 geslegenne þænne soðlice wiperæde forþstæppað freond
percussus ; Dum enim aduersa procedunt amicus
 facenfull byð oferheled 7 ofstede forsyhþ þæne hyne lufian
fraudulentus detegitur statimque despicit quem se deligere
 hiwude freondscype gewis mid nanre strengðe byþ utalocen
simulauit ; Amicitia certa nulla ui excluditur.
 on manum timan byð adilegud swa hwar swa hyne went
nullo tempore aboletur. ubicūque se uerterit
 tima he trumlicust wunað seldene synd frynd þa þe
tempus. illa firmissime manet ; Rari sunt amici qui
 oð ende wuniað leofe þa þe soðlice sume
usque ad finem existant cari ; Quos enim aliqui
 togaderegesamnode þurh soþe lufe hæfdon æfterþam to
conglutinatos per caritatem habuerunt postquam ad

lyhþe wurþscypes cumað frynd habban forhogiað se
culmen honoris uenerint. amicos habere despiciunt; Illa

soð ys freondscype se naht secð of þingum freondes
uera est amicitia. quae nihil querit ex rebus amici.

butan sylfe welwyllednysse gewislice þæt sylfwylles he lufige
nisi solam beniuolentiam scilicet ut grātis amet

lufigende wel oft freondscype of neode opþe
amantem; Plerūque amicitia ex necessitate uel

wanspedignysse byþ acnened þæt si þurh þæne gehwylc þæt
indigentia¹ nascitur ut sit per quam quisque quod

he gewilnað he begyte se soðlice freondscype gewislice
desiderat consequatur; Ille autem amicitiam ueraciter

secð se naht wædligende þæne gyrnð witodlice se an of
quaerit qui nihil egendo eam appetit. nam illa ex

næfte scort ys 7 flugol þes oþer clæne and ece
inopia breuis² et fugitiua. ista pura atque perpetua;

na si þu leoht on freondscype heald symle bend
Non sis leuis in amicitia. retine semper uinculum

aurædnysse se þe freond trywne forlyst þænne he ongyt
constantiae; Qui amicum fidelem perdiderit. tunc sensit

hu micel godes he hæfð syþþan habban he geswicð betere
quantum boni habuerit postquam habere desiderit; Melius

ys feondscypas manna ungeleaffulra underbugan ece
est inimicitias hominum infidelium subire perpetuas

þænne gode gebyligdum freondscypas derigendlice forðclypian
quam deo offenso amicitias noxiis prouocare;

gif fealð feond þin nelle þu geblissian na geblissa þu
Si ceciderit inimicus tuus nolle gratulari; Non letēris

ofer feond on forwyrðe þæt ofer na beccuman on þe
super inimicum intēritu ne superueniant in tē

gelice se þe soplice geblissað feondes for fylle raþe onbfealð
similia Qui enim gaudet inimici casu cito incidit

on þæne
in illum

¹ i. inopia.

² s. est.

LXV.

be geþeahtum.
De Consiliis.

on dædum apostola ys gecweden gif ys of mannum
In Actibus Apostolorum dicitur. Si est ex hominis
 geþeaht þis oððe weorc si tostenet gif hit soðlice of gode
consilium hoc? aut opus dissoluetur¹ si uero ex deo
 ys ge na magon tostencean
est non poteritis dissolvere;

sæde geþeaht gehealt þe 7 snoternyss gehealt
Salomon dixit. Consilium custodiet te et prudentia seruabit
 þe gehealt lage and geþeaht 7 byþ lif sawle þinre 7
te; Custodi legem atque consilium et erit uita anime tue et
 gyfa gomum þinum weg dysiges riht on eagum his se þe
gratia faucibus tuis; Uia stulti recta in oculis eius qui
 soðlice wis ys he gehyrð geþeahtu þa þe soðlice ongyrnað
autem sapiens est audit consilia; Qui autem ineunt².
 gesibbe geþeahtu fyligð hi bliss þa soðlice doð
pacis consilia sequetur eos gaudium; Qui autem agunt
 ealle mid geþeahte hi beoð begymede mid wisdome gep ealle
cuncta cum consilia reguntur sapientia; Astutus omnia
 deð mid geþeahte beoð tostenete gepancu þar þar nys
agit cum consilio; Dissipantur cogitationes. ubi non est
 geþeaht þar þar soðlice manega synd geþeahteras
consilium. ubi uero plures sunt consiliarii
 beoð getrymmede gepancu mid geþeahtum beoð gestrangude
confirmantur; Cogitationes consiliis roborantur.
 7 mid gymenum to smeagenne synd gefeohtu 7 byþ hæl
e gubernaculis tractanda sunt bella. et erit salus
 þar þar fela geþeahtu synd swa wæter deop swa
ubi multa consilia sunt; Sicut aqua profunda sic
 geþeaht on heortan weres ac mann snoter ahlæt
consilium in corde uiri? sed homo prudens exhauriat
 þæt
illud;

¹ i. dissipabitur.² i. incipiunt.

sunu sæde manega gesibsume synd þe
Hiesus filius Sirach dixit. Multi pacifici sunt tibi
 rædbora si þe an of þusendum mid stuntum na ræd
consiliarius sit tibi unus de mille; Cum fatuus ne consilium
 þu hæbbe na soðlice hi magon lufian butan þa þe him
habeas. non enim poterant diligere. nisi quae ipsis
 liciað mid utscytlinge ne do þu geþeahht oþþe ræd na ælcum
placuerint; Cum extraneo ne facias consilium Non omni
 menn heortan þine geswutela þe læs þe he afyrre þe gyfe
homini cor tuum manifestes. ne forte auferat tibi gratiam
 7 he si gemidleahtrud tunge witan swylce lagoflod
et conuitietur tibi; Lingua sapientis quasi diluuium
 onypað 7 ræd his swa wyll lifes þurhwunað
inabundabit et consilium illius sicut fons uitæ permanet;
 mid wriþan treowenum gewriþen grundweall getimbrunge
Loramento ligneo conligatum fundamentum aedificii
 na byþ toslopen swa eac heorte getrymmed on geþance
non dissoluitur. sic et cor confirmatum in cogitatione
 rædes dondum manfullust geþeahht ofer hyne
consilii; Facienti nequissimum consilium. super ipsum
 sylfne byð befealde(n) 7 na byð oncnawen hwanon hit cume
deuoluitur et non agnoscitur unde ueniat
 him butan geþeahhte naht þu do 7 æfter dæde þu na dædbetst
illi; Sine consilio nihil facias. et post factum peniteberis;
 fram andigendum þe forhafa geþeahht mid were æwfæstum
A zelantibus té abstine consilium; Cum uiro religioso
 trahtna be halignysse 7 mid rihtwisum be rihtwisnysse
tracta de sanctitate. et cum iusto de iustitia;
 heortan gode rædum gesete 7 toforan ælce dæde
Cor bonum consilii stitue et ante omnem actum
 geþeahht trum si
consilium stabile sit;

sæde rædfæst mod oneardap se þe
Gregorius dixit. Consiliatorem animum inhabitat. qui
 sarigende be andwerdum to eceum eftst
dolens de presentibus ad aeterna festinat;

sæde ær dæde þenc lange ær weorc
Isidorus dixit. Ante factum cogita diu ante opus
 foresmea lange þæt þu wyld don lange asec lange
premeditare diu; Quod uis agere. diu exquire. diu

fanda 7 swa þu do þænne þu lange þenest þænne do
próba et sic facias; Cum diu cogitaueris tunc fac
 þæt þu fandast
quod probaueris;

sæde on ælcum weorce þe þu þenest don
Basilus dixit. In omni opere quod cōgitas facere
 ærest þenc god 7 gif æfter gode ys þæt þu þenest
primum cōgita deum. et si secundum deum est quod cōgitas
 geornlice asmea 7 gif hit ys riht beforan gode gefulfreme
diligenter examina. et si est rectum coram deo p̄rifice
 þæt gif soðlice þwyr byð gemett ofaceorf þæt fram
illud si uero peruersum fuerit repertum amputa illud ab
 sawle þinre
anima tua;

LXVI.

be forþgewitenum.
De Defunctis.

drihten segð on godspelle la stunta on pissere nihte sawl
Dominus dicit in euangelio. Stulte hac nocte anima
 þin utgæp fram þe þa þe eornostlice þu gearwudest hwæs
tua egredietur a tē: quae ergo parasti cuius
 beoð hi
erunt.

se apostol sæde eadig deade þa þe on drihtne
Iohannes apostolus dixit. Beati mortui qui in domino
 sweltað
moriuntur;

se apostol sæde nænig soðlice ure him sylfum
Paulus apostolus dixit. Nemo enim nostrum sibi
 leofað 7 nænig him sylfum swelt swa hwæper soðlice swa
uiuit. et nemo sibi moritur. siue enim
 we lybbað drihtne we lybbað swa hwæper soðlice swa we sweltað
uiuimus domino uiuimus siue enim morimur
 drihtne we sweltað
domino morimur;

sæde gemynd rihtwises mid lofum 7 nama
Salomon dixit. Memoria iusti cum laudibus et nomen

arleasra afulað deadum soþlice menn arleasum nan byþ
impiorum putrēscit; Mortuo enim homine impio. nulla erit
 leneg hopa
ultra spēs;

sunu sæde fram deadum na forbeod þu
Hiesus filius Sirach dixit. A mōrtuo non prohibeas
 gyfe mid heofigendum ga na þe forslæwe geneosian
gratiam; Cum lugentibus ambula non tē pigeat uisitāre
 untrumne of þisum soðlice on rædinege þu byst gewend nelle þu
infirmum. ex his enim in dilectione uersaberis; Noli
 be deadum geblissian witende þæt ealle we sweltaþ ælc
de mortuo gaudere sciens quoniam omnes mōrinaur; Omnis
 miht sceort lif sceort adl forestæpp læce
potentatus breuis uita; Brēuem languōrem præcēdit medicus.
 swa eac cyning to dæg ys 7 to morgen he swelt þænne soðlice
sic et rex hodie est et crās morietur; Cum enim
 swelt mann he ah næddran 7 wilde deor 7 wyrmas
moriētur homo hereditabit¹ serpētes. et bēstias et uērmes;
 lyt hwon wep ofer deadne forþi þe he rest on tide forsipes
Mōdicum plōra super mōrtuum quoniam requiēuit; In tempore exitus
 þines
tui dis-

(Some folios wanting.)

þæt na se þe under ys 7 þænne he unrihtlice færunga byþ gewripen
ne is qui subest et cum iniuste försitan ligatur.
 þæne gewriþingce his dom of oþrum gylte geearnige hyrde
ipsam obligationis sue sententiam ex alia culpa mereatur; Pastor
 cornostlice oppe unbindan undomlice ondræde oppe gewripan se
ergo uel absolvere indiscrete timeat uel ligare; Is
 soðlice þe under handa hyrdes ys beon gewripen ondræde
autem qui sub manu pastoris est. ligari timeat
 huru unrihtlice þæt he na hyrdes sui dom ondrædan
uel iniuste. ne pastoris his iudicium timere
 tæle
reprehendat.

¹ i. possidebit.

LXXVI.

be bysenum.
De Exemplis.

segð on godspelle ofer heahsetl sæton
Dominus dicit in euangelio. Super cathedram Moysi sederunt
boceras 7 sunderhalgan ealle eornostlice swa hwylce swa
scribe et pharisgi; Omnia ergo quecumque
hi secgað eow gehealdað 7 doð æfter weorcum soþlice
dixerint uobis seruáte et fácite. secundum opera uero
hyra nelle ge don hi secgað soþlice 7 hi na doð
eorum nolite fácere. dicunt enim et non faciunt;

se apostol sæde god soðlice geefenlæceað on gode
Paulus apostolus dixit. Bonum autem aemulamini in bono.
symle bysen beo ge getrywe on worde on drohtnunge on
semper exemplum estóte fideles in uerbo. in conuersatione in
soþre lufe on geleafan þeoging þin swutul sy eallum on
caritate in fide; Profectus tuus manifestus sit omnibus; In
eallum þe sylfne gearwa bysene godra weorca
omnibus té ipsum prebe exemplum bonorum operum;

sæde menn godum on gesihpe his sealde god
Salomon dixit. Homini bono in conspectu suo dedit deus
wisdom 7 ingehyd 7 blisse
sapientiam. et scientiam et laetitiam;

sæde swa geornfullnyss hiredwiste eall swa
Hieronimus dixit. Sicut assilúitas familiaritatem ita
unhiredwist forhogunge gearwað betere ys þincg hiredcuð
infamiliaritas contemptum parat; Melius est rém familiárem
beon gewanud þænne sawle hæle forwyrþan
minui. quam animę salutem perire;

sæde þa þe soþlice lif hyra oþre witan forfleoð
Gregorius dixit. Qui enim uitam suam alios scíre fugiunt
him sylfum onælede synd ac oþrum on bysne leohtes hi na
sibimet ipsis accensi sunt. sed aliis in exemplo luminis non
synd þa soðlice þe bysna mægena foregyrnað 7 leoht godes
sunt; Hi enim qui exempla uirtutum prerogant. et lumen boni
weorces þurh lif 7 word godcund geswuteliaþ rihtlice
operis per uitam et uerbum diuinum demónstrant. iure

leohtfatu beoð genemmede on bysne gylt þearle byþætywed
lampades appellantur; In exemplum culpa uehementer osténditur.
 þænne for arwurðnyssse endebyrdnyssse synfull byð arwu(r)þud
quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur;

se witodlice gemetum eallum scyl to bysne beon getogen
Ille igitur módis omnibus debet ad exemplum pertrahi.

se þe eallum flæscses þrowungum sweltende eallunga gastlice
qui cunctis carnis passionibus moriens. iam spiritualiter

leofað

uiuit;

sæde ne ænig æfter slide dædbote
Isidorus dixit. Nec quisquam post lapsum poenitentiae
 ortruwige forgyfenysse þænne he besceawað haligra geedniwunge
desperet ueniam dum conspiciit sanctorum reparationem
 beon eac æfter hryre for þisse note beoð gewritene
fuísse etiam post ruinam; Ob hanc utilitatem scribuntur

haligra hryras 7 forspyllednyssa þæt hi symle don hæla
sanctorum ruinae et perditiones. ut semper faciant salutes
 menniscra sawle gif we gecorene wæron geefenlæcan unrihtwise
humane animæ; Si apti fuimus imitari iniquos
 on yfel hwi slawe synd we geefenlæcan rihtwise on god
in malum cur pigri sumus imitari iustos in bonum;

LXXVII.

be leorningenihtum.

De Discipulis.

drihten segð on godspelle nys leorningeniht ofer
Dominus dicit in euangelio. Non est discipulus super
 magister fullfremed soðlice ælc byþ gif he byþ swa swa
magistrum perfectus autem omnis erit si sit sicut

his lareow
magister eius

se apostol sæde spæc eower on gyfe sealte si
Paulus apostolus dixit. Sermo uester in gratiæ sale sit
 gestredd þæt ge witan hu eow gedafenige anra gehwylcum
conditus ut sciatis quomodo uos oporteat unicuique
 andswarian
respondere;

sæde geblissap mann on dome muþes his 7 spæc
Salomon dixit Letatur homo in sententia oris sui et sermo
 gecoplic ys selust andswaru lipe tobrycð yrre spæc stið
oportūnus est optimus; Responsio mollis frangit iram. sermo durus
 awecð hatheortnyse isen mid isene byð gescyrped 7 mann
suscitat furorem; Ferrum ferro acūtur et homo
 scyrpð ansyne freond(es) his
exacuit faciem amici sui;

sæde gif ys þe andgyt andswara
Ihesus filius Sirach dixit. Si est tibi intellectus responde
 nebstum þinum gif na soðlice hand þin sy ofer muð þinne
proximo tuo sin autem manus tua sit super os tuum.
 þæt þu na sy gefangen mid worde ungelæredum 7 þu beo gescynd
ne capiaris uerbo indisciplinato et confundaris;

sæde warna ær lareow þænne leorningcniht
Hieronimus dixit. Cāue ante magister quam discipulus.
 ær cniht beon þænne hægesteald oððe geongcempa warna
ante miles esse quam tiro; Cāue

þæt þu na butan lareowe þu na ga weg þæne þu næfre
ne sine doctore ingrediāris uiam. quam nunquam
 na innageodest 7 on dæl oþerne forbugende gedwyld þu þolige
ingressus es. et in partem alteram declinans errorem patiaris.

ma soðlice na ga þu þænne neod sy þæt þu na oppe yrnende
Plus autem non ambules quam necesse est. ne aut currendo
 beo ateorud oppe yldincge donde þu hnappige nan cræft butan
lāsseris aut mōram faciens obdormias; Nulla ars absque
 lareowe byþ geleornud langum timan þu leorna þæt þu tæce
magistro discitur. multo tempore discas quod doceas;

ne gelyf þu herigendrum þinum ma tælendum eare na
Nec crēdas laudatoribus tuis inmo inrisōribus aurem ne
 ahyld þu na gyrn þu maran mægenum þinum forþi þe
adcommodēs; Non adpetas maiora uiribus tuis. quia

selre ys on eadmodrum trum faran þænne hangendum
melius est in humilioribus tātum pergere. quam pēndulo
 grade on heagrum flogettā na lærð fæder sunu
grādu in altioribus fluctuāre; Non erudit pater filium

butan þæne he lufap na preað lareow leorningcniht
nisi quem amat. non corrigit magister discipulum.

butan þæne þe he byrnendes gesihð orþances se þæt
nisi eum quem ardentioris cernit ingēni. Qui quod

he ahsað cann na deð þæt to leornigenne ac
interrogat nouit. non agit id discendi sed

mid biggenge to oncnawenne oncnawan se þe
studio agnoscendi; Agnoscere ille qui

to andswarigenne ys scyl gelicnyss sundorhalgena forþi
responsurus est debet similitudinem pharisorum quia

na swylce leornungeniht ac swylce fandere togenealæcð
non quasi discipulus sed quasi temptator accedit;

wer carfull 7 wis þeah þe he leornian sum þing wyle ma
Uir studiosus et sapiens etiamsi discere aliquid uult magis

he lærð þænne snoterlice ahsað synd sume þa þe mid ormettre
docet dum prudenter interrogat; Sunt aliqui qui nimia

æhte worda þurh dysignysse arecceað oþrum þæt hi sylfe
facultate uerborum per audaciam edisserunt aliis quod ipsi

na understandap
non intellegunt

sæde be godum geahsad suwa betere ys sopllice
Isidorus dixit De bono interrogatus tacito. melius est enim

suwian wipwerdum þænne andswarian
reticere improbis quam respondere

sæde se bet lærð se dæghwamlice wyhst.
Ciprianus dixit. Ille melius docet qui cotidie crescit

7 framað leornigende beteran ne sopllice wyrþe mæg
et proficit discendo meliōra; Neque enim idoneus potest

beon cniht se þe na aweht on felde ær byþ þænne
esse miles. qui non excitatus in campo prius fuerit; Tunc

soðlice æt nehstan spæc 7 gescead halbære scearp þancfullice
enim demum sermo et ratio salutaris efficaciter

byþ geleornud gif geþyldelice þæt byþ geleornud byþ gehyred
discitur si patienter quod discitur audiatur;

lar hyrde hopan onfangenyss geleafan heretoga
Disciplina¹ custos spei. receptaculum fidei. dux

sipfætes hælberes tyndre and ceap godes cynnes
itineris salutaris. fomentum ac negotium bone indolis

lærestre mægenes deð on criste wunian symle . 7 ealne weg
magistra uirtutis facit in christo manere semper ac iugiter.

gode libban to behatum heofenlicum 7 to godecundum
 deo uiuere. ad promissa coelestia et diuina
 medum becumā
premia peruenire.

sæde ne soþlice wurplic ys uðwitan
Eusebius dixit. Neque enim dignum est. philósophum
 beon genemned þæne se þe be þam þe he na cann openlice
nominári eum qui de his quae nescit publice
 forðcyð
protestatur.

LXXVIII.

be costunge 7 martirdome.
De Temptatione et Martyrio.

drihten segð on godspelle on þam nelle ge geblissian
Dominus dicit in euangelio. In hoc nolite gaudere.
 forþi gastas eow beoð underþeodde geblissiað soþlice þæt
quia spiritus uobis subiciuntur. gaudete autem quod
 naman eowre awritene synd on heofenum nelle ge ondrædan þa
nomina uestra scripta sunt in caelis; Nolite timere eos
 þa ofsleað lichaman sawle soðlice hi na magon ofslean
qui occidunt corpus. animam autem non possunt occidere;

se apostol sæde syfre beoð 7 waciap forþi
Petrus apostolus dixit. Sobrii estote et uigilate quia
 wiperwinna eower deoful swylce leo grymetigende ymbfærð
aduersarius uester diabolus quasi leo rugiens circuit
 secende hwæne he forswelge
querens quem deuoret;

se apostol sæde wiðstandaþ deofle 7 he flyhð fram
Iacobus apostolus dixit. Resistite diabolo et fugiet a
 eow
uobis;

se apostol sæde wæpnu campdome ures na
Paulus apostolus dixit. Arma militiae uestrę non
 flæsclisce synd ac gelicigende gode
carnalia¹ sed placentia deo;

sæde se þe wel utgæp of costunge 7 þæne
Origenis dixit. Qui bene exiit de temptatione. et quem

¹ s. sunt.

costung afandudne agylte se cymð to hæle domes
temptatio probabilem reddit. iste uenit ad sanitatem iudicii;
 gif þu gesihst æt sumum eyrre ehtere þinne þearle
Si ergo uideris aliquando persecutorem tuum nimium
 wedende wite þu þæt fram atendum his deofle
seuicentem. scito quia ab accensore suo demone
 byþ geþræst
purguetur;

sæde ælc mann se þe operne on lichaman per-
Augustinus dixit. Omnis homo qui alium in corpore
 eht ær he sylf on heortan ehtnysse polian byð oncnaw-
sequitur prius ipse in corde persecutionem sustinere cognosci-
 en witodlice gif eac þam þæne he eht sum þing of his æhte
tur; Nam si etiam illi quem perscquitur aliquid de substantia
 ætbryt maran him hynþa oþpe dara he deþ forþi nænig
tulerit? maiora sibi detrimenta ipse facit. quia nemo
 hæfð unriht gestreon butan rihtum demme þar þar gestreon
habet iniustum luctum sine iusto damno; Ubi luctum
 þar þar daru gestreon on cyste daru on ingepance
ibi damnum. luctum in arca. damnum in conscientia;
 he ætbryt reaf 7 forlyst geleafan he begyt feoh 7
Tulit uestem. et perdit fidem. adquisit pecuniam. et
 forlyst rihtwisnysse
perdit iustitiam;

sæde naht þam strengre þe oferswið deofol
Hieronimus dixit. Nihil eo fortius qui uincit diabolum.
 naht unþoligendlicre þæne se þe fram flæsce byþ oferswiped
nihil intolerabilius quam qui a carne superatur;
 gif tunglu heofenes na synd clæne on gesihþe drihtne
Si astra celi non sunt munda in conspectu domini.
 miccle ma we menn þæra lif costung ys deofles
quantomagis¹ nos homines quorum uita temptatio est; Diaboli
 flana fæstena 7 wæccena mid cile to gewyldenre synd
sagittæ ieiuniorum et uigiliarum frigore restinguende sunt;
 micles oððe hefiges eornostlice mægenes ys 7 carfulre geornfullnysse
Grandis ergo uirtutis est et sollicitæ diligentie
 oferswypan þæt þu acenned si on flæsce 7 na flæselice
superari quod natus sis in carne? et non carnaliter
 lybban na þæt an agotennyss blodes on andetnysse
uiuere; Non solum effusio sanguinis in confessionem

¹ s. non sumus mundi.

byþ geteald ac estfulles witodlice geþances ungewemmed
reputatur. sed deuóte quoque mentis immaculata

þeowdom dæghwamlic martyrdom ys feond abered læte
séruius cotidianum martyrium est; Hostis callidus tarda

to deaþe susla þurhsecende sawla gewilnað acwellan
ad mortem supplicia conquérens animas cupit iuguláre¹

na lichaman na ondrædan we ehtera yfelra reþnysse
non corpora; Non timeamus persecutorum malorum seuitiam

7 wipersacerdra wodnyssse forþi þe cymð dæg domes on
et blasphemantium rabiem quia ueniet dies iudicii in

þam ure mægen byþ gecynehelmud 7 hyra reþnyss
quo nostra uirtus coronabitur. et eorum seuitia

byþ witnud
puniatur;

sæde þænne soplice yfelra þwyrnyss wyxt
Gregorius dixit. Cum uero malorum peruérstas créscit.

na þæt an beon tobrocen bodung na scyle ac eac
non solum frángi predicatio non debet. sed étiam

beon geiht þas deþ godcund mildheortnyss þæt of anum
augéri; Haec ágít diuina misericordia ut ex úna

7 þam sylfum pinge of þam flæsclicum sylþ swingle of þam
eadémque re ex qua² carnalibus dát flagellum ex éa³

gastlicum mægenum gearwige eacen swylce
spiritualibus uirtutibus prestet incrementum⁴; Quasi

eornostlice heorde wulf tostencð þænne geleaffulra folc
ergo gregem lúpus dissipat cum fidelium populum

deoful þurh costunge cwelþ þeah þe inntinga ehtnyssse
diabolus per temptationem nécat; Quamuis occasio persecutionis

wana ys hæfð swa þeah 7 sibb ure martyrdom his
déest habet támen et pax nostra martyrium surum⁵

forþi 7 gif flæscses swuran isene we na underþeodaþ mid gastlic-
quia etsi carnis cólla férro non súbdínus spi-

um swa þeah swurde flæsliche gewilnunga on geþance
ritali tamen gladio carnalia desideria in mente

we cwellað
trucidámus;

sæde þeah þe deoful costunga rihtwisra
Isidorus dixit. Quámuis diabolus temptationes iustorum

¹ i. occidere.

² s. misericordia.

³ s. re.

⁴ i. augmentum.

peoginegum symle ongebringan gewilnige gif fram gode
profectibus semper inferre cupiat. si a deo
 anweald na onfehð nateshwon begytan mæg þæt he bitt
potestatem non accipit. nullatenus adipisci potest quod petit ;
 na elleshwar gewilnunge tyndran onælp butan þar
Non alicubi concupiscentiae fomēta succendit nisi ubi
 he ær þwýres gepances gegladunga besceawaþ swylce fram
prius prauꝥ cogitationis delectationes aspēxerit. quasi a
 us we anydað butan twyn he gescýnd weggewitt þænne
uobis repēllimus. sine dubio ille confusus absēdit ; Tunc
 sopleice wel be him demað halige þænne hi god lease
enim bene de sē iūdicant sancti quando eos deus fallacia
 deofla costunga deþ understandan on eagum flæselicra
demonum temptamenta facit intellegere ; In oculis carnalium
 deoful egeslic ys on eagum gecorenra oga his wac ys
diabolus terribilis est in oculis electorum terror eius uilis est ;
 deoful soðlice næddre ys slipor þæs gif heafde þæt ys
Diabolus enim serpens est lúbricus cuius si cāpiti id est
 fornan mislare na byþ wiðstanden eall on innemystum heort(an)
primae suggestioni non resistitur. totus in intērna cordis.
 þænne na byð ongyten byð asliden þænne ongean þæne þe
dum non sentitur inlābitur ; Tunc contra eum quem
 he ah deoful teartliclur wett þænne hyne mægene
pōssidet diabolus acrius sēuit. quando se uirtute
 mid godecundum fram him ut to anydenne oncnæwð deoful
diuina ab eo expellendum cognōcit ; Diabolus
 þænne he swican ænigne secð ær gecýnd anra-
quando decípe(re) quemquam quērit prius naturam unius-
 gehwylces begymð 7 þanon he hyne tobefalt hwanon
cuiusque adtendit. et inde sē álplicat unde
 he geewemne mann to synne besceawige næfre
aptum hominem ad peccatum aspēxerit ; Nunquam
 sopleice deoful ongean mann rihtwisne winnan geswicð
enim diabolus aduersus hominem iustum pugnāre cessat
 oppe sopleice gedrefednyssa heortan him astýrað oppe saru
aut enim tribulationes cordis illi exágitat¹ aut dolores
 lichaman awchþ æghwyle sopleice wiperræde rihtwis þolige
corporis suscitāt ; Quālibet enim aduersue iustus patiatur.

¹ uel exagrat.

of godes witodlice gefafunge þolaþ gif þæt sylfe
ex dei utique permissu patitur; Quod si hoc ipsum
 eadmodlice to godes wuldre gerecþ þes na byþ asyndrud
humiliter ad dei gloriam referat. iste non separatur
 fram gode ac byþ togeþeod þar we syngiað þar grædignysse
a deo sed coniungitur; Ibi peccamus ubi cupiditatem
 to willan we gebigeaþ þa þe soþlice wæccende unclæne
ad uoluntatem deflectimus; Quos enim uigilantes immundi
 gastas geseoð eac ne hi na oferswiðaþ teartlice slæpende
spiritus uident etiam nec superant acriter dormientes
 oferwinnap oft soþlice þa we on dæge þenceaþ on nihtum
impugnant; Sepe enim quae in die cogitamus. in noctibus
 we eft onenawaþ oft soþlice þa on þam geþanca
recognoscimus; Sepe enim ea in quibus cogitationum
 ura andgyt we ræceað sumum geþances onbecyme
nostrarum sensum porrigimus. quodam mentis. excessu
 onwreondum þænne we restað we geseoð se þe mid nihtlicre
reuelantem dum requiescimus uidemus; Qui nocturna
 besmitenysse byð besmiten þeah þe 7 gif wiðutan gemynde
pullutione pulluitur quamuis etsi extra memoriam
 fullicra geþanca hyne sylfne undergyte besmitenne
turpium cogitationum se se persentiat inquinatum.
 swa þeah þæt þæt he wære costud gyltes his sylle 7 ofstede
tamen hoc ut temptaretur culpae suae tribuat statimque
 his unclænnysse mid wopum he adrige eþelice we oferswipað
suam immunditiam flétibus térgat; Facile uincimus
 feond þæne we geseoð þæne we soþlice na geseoð earfoðlice
hostem quem uidemus. quem autem non uidemus difficile
 fram us we anyðaþ anra gehwylc costunga mod
a nobis expellimus; Unusquisque temptationi animum
 gearwian scyl beon afandudne soðlice hit gedafenaþ rihtwisne
preparare debet; Temptari autem oportet iustum.
 ac on fandunge wites na on fandunge galnysse afandung
sed temptatione plagae. non temptatione luxúriae; Temptatio
 preaþ þe na ofslyhþ se þe nys afandud hwæt wat he
arguit te non interficit; Qui non est temptatus quid scit?
 wer on manegum afunden he pohte fela se þe fela
Uir in multis expértus¹ excogitauit multa; Qui multa

¹ i. probatus.

leornude he arecð andgyt 7 se þe nys afunden
didicit enarrabit intellectum? et qui non expertus est
 feawa he gecnæwð
pauca recognoscit;

sæde and swa micle mare byþ ehtnysse
Ciprianus dixit. Quântoque maior fuerit persecutionis
 grama swa micle rihtwisre gewyrþ 7 hefigre of ehtnysse
iniúria. tanto iustior fiet et grauior de persecutione
 wracu nan her sar ys be onfærelde yfelra
uindicta; Nullus hic dolor est de incursione malorum
 andwerdra þam þe truwa ys towerdra goda ne na
presentium? quibus fiducia est futurorum bonorum; Neque
 soplice swa micel lyfan fynd mæg þæt na we þe
enim tantum licere inimico pôtest. ut non qui
 god mid ealre heortan 7 sawle 7 mægene lufiað
deum toto corde et anima et uirtute diligimus.
 bletsunga his 7 lofu symle 7 æghwar mid wuldre
benedictiones eius et laudes semper et ubique cum gloria
 we bodian
predicemus;

on life yldryna ys gecweden swa swa soplice gold 7 seolfor
In vita patrum dicitur sicut enim aurum et argentum
 afandað fyr swa heortan munuces fandung þar þar rod
probat ignis. sic cōr monachi temptatio; Ubi crux
 cristes ofergebrot na swyprað yfelnyss deofles
christi superinducitur. non preualebit malitia diaboli;

sæde naht egeslie ys þar byþ gelufud crist
Eusebius dixit. Nihil terribile est ubi diligitur christus
 gehende naht sares ys þar geleafa cristes ys mare ys
prope nihil doloris est ubi fides christi est; Maior est
 se þe us bewerað þænne se þe eht
qui nos defendit quam qui perséquitur;

LXXVIII.

be worde idelum.
De Uerbo otioso.

drihten segð on godspelle ic secge soplice eow þæt ælc
Dominus dicit in euangelio. Dico autem uobis quia omne

word idel þæt specað menn hi agyldaþ be
uerbum otiosum quod loquuti fuerint homines. réddent de
 þam gescead on dæge domes anra gehwylc soþlice of wordum
eo rationem in die iudicii; Unusquisque enim ex uerbis
 his byþ gerihtwisud oppe of wordum his byþ genyþerud
suis iustificabitur aut ex uerbis suis condemnabitur;

se apostol sæde nænig eow beswice mid idelum
Paulus apostolus dixit. Nemo uos seducat inanibus
 wordum unnyte soþlice 7 idele byspellu forbuh
uerbis; Ineptus autem et inanes fabulus deuita;

sæde for wordum welera hryre togenealæcþ
Salomon dixit. Propter uerba labiorum ruina appropinquat
 yfelra
malorum.

sæde gepanc criste underþeodd swa warnað
Hieronimus dixit. Mens christo dedita sic cauet
 lassar swa eac þa maran witende eac swylce for worde
minora quomodo et maiora? sciens etiam pro uerbo
 idelum to agyldenne beon gescead
otioso reddendum esse rationem

sæde idel witodlice word ys þæt oppe
Gregorius dixit. Otiosum quippe uerbum est quod aut
 note rihtnysse oppe gesceade rihtre neode þolap
utilitate rectitudinis aut ratione iustie necessitatis caret;
 swa swa unwar spæc on gedwyld þurhtyþ swa ungesceadlic
Sicut incauta loquutio in errorem pertrahit. ita indiscretum
 swigea þæne se þe beon gelæred mihte on gedwylde
silentium hunc qui erudiri poterat in errore

forlæt
derelinquit;

sæde beluc earan þine þæt þu na gehyre yfel
Isidorus dixit. Claude aures tuas ne audias malum
 forfleoh unwære wordu idel spæc rape besmit gepanc
fuge incerta uerba. uanus sermo cito pulluet mentem
 epelice byþ gedon þæt lustlice byþ gehyred naht of muþe
facile facitur quod libenter auditur; Nihil ex ore
 þinum þæt gelettan mæge forðstæppe naht þæt na framap
tuo quod impedire possit procedat; Nihil quod non expedit
 mid swege stefne uppabrece þæt forþstæppe of welerum þæt
sono uocis erumpat; Hoc procedat ex labiis. quod

earan na besmite gebyrendes spæc idel ideles ingehydes
aures non pulluat audientis. sermo uānus uānæ conscientiae
 gebicnigend ys swyle spæc byþ ætywed swylce eac mod
index est; Qualis sermo ostēditur. talis et animus
 byþ afandud forsuwa word þæt na getimbraþ hlystendne
conprobatur; Rétice uerbum quod non aedificat audientem
 se þe idele wordu na gewylt to derigendum raþe gewit
Qui otiosa uerba non réprimit. ad noxia¹ cito tránsit;
 lytlum wexsað leahtras 7 þænne lytle we na warniaþ
Paulátim créscunt uitia. et dum parua non cauémus
 7 on micelum we beoð forðaslidene 7 on specanne 7 on
et in magnis prolabimur; Et in loquēdo et in
 to suwigenne gleaw beo þu todæl hwæt þu spece hwæt
tacēdo peritus ésto; Discérne quid loquáris quid
 þu suwige tunge þin þe na forspille toforanasete tungan
táceas; Lingua tua té non perdat. obpóne línquæ
 þinre clusan swigean
tuæ claustra silentií;

LXXX.

be sceortnysse þyses lifes.
De Brevitate huius Uitæ.

drihten segð on godspelle se þe ytt me eac he leofaþ
Dominus dicit in euangelio. Qui manducat me et ipse uiuit
 for me
propter me;

se apostol sæde hwæt soþlice ys lif ure æþm ys
Iacobus apostolus dixit. Quæ enim est uita nostra? uápor est
 to gehwædum ætywende
ad modicum parens.

se apostol sæde þæt soþlice þæt on andwerdum
Paulus apostolus dixit. Id enim quod in presenti
 sceortlic oppe hwilendlic ys winn god gewinn gegrip
nementáneum est; Certa bonum certámen? adprehende
 lif ece on þam þu geclypud eart
uitam æternam in quo uocatus es;

sæde ne gylp þu on mergen nytenðe hwæt ofer-
Salomon dicit. Ne gloriéris in crástinum. ignorans quod super-

¹ s. opera.

towerd mynte dæg lif swete lengre byþ tima ys to cen-
uentura pariat dies; Uita dulcis longior¹ erit; Tempus² nas-
 nenne 7 tima to sweltenne nænig ys se þe æfre lybbe 7
cendi. et tempus moriendi; Nemo est qui semper uiuat. et
 se þe þyses þingces hæbbe truwan
qui huius rei habeat fiduciam;

sæde ælc yfel oppe forþi leofaþ þæt he si geþread
Augustinus dixit. Omnis malus aut ideo uiuit ut corrigatur.
 oppe forþi he leofað þæt þurh hyne gode beon begymede
aut ideo uiuit ut per illum boni exerceantur;

sæde menniscas lifes sceortnyss genyþerung
Hieronimus dixit. Humanę uitę bréuitas dampnatio
 gylta ys sceort þyses lifes gesælp gehwæde ys þissere
delictorum est; Bréuis huius uitę felicitas módica est; Huius
 worulde wuldor gewitendlic ys tyddre tidlic miht sege
sæculi gloria cadúca est fragilis temporális potentia; Dic
 hwar synd cyuingas hwar ealdras hwar wealdendras hwar
ubi sunt reges? ubi principes? ubi imperatores? ubi
 welige þinga hwar mihtige worulde gewislice swylce sceadu
locuplètes rerum? ubi potentes sæculi? certe quasi umbra
 gewitan swylce swefen fordwinan hi synd sohte 7 hi na
transierunt uelut somnium euanuérunt querántur. et non
 synd welan oð frecednysse beoð gelædde manega for
sunt; Diuitię usque ad periculum ducunt multi propter
 ehtum durfon manegum deað cendan welan mid
opes periclitauerunt. multis mortem generauerunt diuitię; Toto
 eallum mode ge hata ge nyþera þæt þæt lufaþ middaneard
animo et ódi et dámma quod diligit mundus;
 beo þu dead middanearde 7 middaneard þe forhoga þa
Esto mortuus mundo. et mundus tibi; Contempne quae
 æfter deape habban þu na miht
post mortem habere non pótes;

sæde swa micel soplice on pisum life ys alyfed
Isidorus dixit. Tantum enim in hac uita est licitum
 wyrcean god on þam witodlice na eallunga weorc ys
operari bonum. in illa³ namque non iam operatio ex-
 geanbydud ac lean gecearnunga se þe lifes andwerdes lengce
pectatur? sed tributio meritorum; Qui uitę presentis longitudinem

¹ uel gloriosior.² s. est.³ uita.

na be his fæce ac be his ende besceawað hu sy earm 7
non de suo spatio. sed de eius fine considerat. quam sit misera et
 sceort genôh nytlice asmeað webb soplice byþ gefylled mid þrædum
brevis satis utiliter pensat; Tela enim consummatur filis.

7 lif mannes byþ uppahafen on dagum syndrigum þu þe lif
et uita hominis extollitur diebus singulis; Qui uitam

lang secst to þam efst life for þam cristen part þæt
longam quæris. ad eam tende¹ uitam pro qua christianus es. id

ys ece þæt ys soplice lif liflic witodlice þis lif deadlic
est æternum. hæc est enim uita uitælis. nam ista uita mortælis

ys sweltan gedafenað mann on flæsce middanearde. þæt
est; Mori oportet hominem in carne mundo. ne

he na swelte on sawle criste þænne gehwylc lybban ys gelyfed
moriatur in anima christo; Tunc quisque uiuere creditur

gif æfter woruld sweltende þæt sylfe demde on heortan
si secundum sæculum moriens quod solum decreuit corde

gegladað be yldinge lifes þyses ælingnysse þolaþ rihtwis forþi
delectetur; De mōra uitę istius tedium patitur iustus eo

þe to gewilnedum epele late becymð carfullice scyl
quod ad desideratam patriam tårde perueniat; Sollicite debet

anra gehwylc lybban 7 synle ende opþe gemære lifes his be-
unusquisque uiuere et semper terminum uitę suę con-

sceawian þæt he þissere worulde swæsnysa warnige towerdes
siderare; ut huius sæculi. blanditias cāueat; Uenturi

forþsipes tid us ungewis ys 7 þænne sweltan gehwylc hne
exitus hora nobis incerta est. et dum mōri quisque sē

na wenð he byð genumen þanon efste anra gehwylc þæt he na
non estimat tollitur. unde festinet unusquisque ne

on unrihtwisnyssum his sy gegripen 7 samod sy geendud lif
in iniquitatibus suis rapiatur. simulque finiatur uita

mid gylte deoful þa he lybbende onælp to lealhtrum færunga
cum culpa; Diabolus quos uiuentes incēdit ad uitia. subito

sweltende teon hogað to tintregum þeah þe soplice ænig
morientes pertrāhere uititur ad tormēta; Quāuis enim quisque

on þysum life si rihtwis swa þeah þænne he of lichaman þysum
in hac uita sit iustus tamen dum de corpore isto

utgæp ondræde þæt he na wyrþe susle sy nan ys
eyrðitur pertimēscat ne dignus supplicio sit; Nullus est

¹ i. festina.

soðlice mann butan synne ne ænig mæg be godes or-
enim homo sine peccato. nec quisquam pōtest de dei se-
 sorh beon dome þænne eac be idelstum wordum to agyldenre
curus esse iudicio. cum et de otiosis uerbis reddenda

sy gescead ende rihtwisra selustne geclypung smylte
sit ratio; Finem iustorum optimum uocatio tranquilla

befæste þæt of þam beon undergytene haligra habban
commendat. ut ex eo intelligantur sanctorum habere

midwununge engla æfter quam fram þysum lichaman butan
consortium angelorum. ex quō ab hoc corpore sine

dreccunge stīpre beon genumene naht ys lang naht ys æþryte
uexatione dura tolluntur¹; Nihil est diu nihil est longum

þæt na on sceortum sy geendud unmiltelic ys þæt þu mann
quod non in breui finiatur; Impossibile est ut homo

sy 7 þu na onbyrige angsumnyssa nænig þe on þyssere worulde
sis et non gūstes angustias; Nemo qui in hoc saeculo

na sargige nan ys se on þysum life gesett na orþige
non dōleat. nemo est qui in hac uita pōsitus non suspiret.

mid yfelum ealle fulle synd
malis omnia plena sunt;

sæde ne timan eorþlice eallunga getellap
Ciprianus dixit. Nec tempora terrēna iam cōputant

þa þe eenysse be gode hopiaþ
qui aeternitatem de deo spērant.

LXXXI.

be rædingum.
De Lectione.

drihten segð on godspelle se þe ræde understande menn
Dominus dicit in euangelio. Qui legit intellegat; Homini
 soþlice þam micel geseald ys micel byþ soht fram him
autem cūi multum datum est multum quēretur ab eo;

se apostol sæde begym rædinge lare nelle þu
Paulus apostolus dixit. Attende lectioni doctrinē. noli
 forgymeleasian gyfe seo on þe ys ælc gewrit godcundlice
negligere gratiam quae in te est; Omnis Scriptura diuinitus

¹ i. trahuntur.

on geblawen nytlic ys word cristes eardige on æow genihtsumlice
inspirata utilis est uerbum Christi habitat in uobis abundanter;

se apostol sæde witende witodlice god 7 na dondum
Iacobus apostolus dixit. Scienti igitur bonum. et non facienti
 synn hit ys him
peccatum est illi.

sæde æfter geornfulnysse æfterfyligð wisdom
Salomon dixit. Post industriam sequitur sapientia;
 sæde fed þine sawle mid rædingum god-
Augustinus dixit. Nutri animam tuam lectionibus di-
 cundum hi gearwiaþ soþlice þe mysan gastlice
uinis. parabat enim tibi mensam spiritalem.

sæde se þe singallice onwunað rædinge on and-
Hieronimus dixit. Qui assidue insistit lectioni in pre-
 werdum witodlice he swincð ac æfter þam he geblissað þænne
sente quidem laborat sed postea gratulabitur. cum
 he ongyuþ be biterum sædum stafa swæte wæstmas pluccian
ceperit de amaris seminibus litterarum dulce fructus carpere;
 snoter rædere warna symle ofertæle andgyt þæt
Prudens lector. cūe semper supersticiosam¹ intelligentiam ut
 na to þinum andgyte togetemprige gewritu ac gewrite
non ad tuum sensum attēperes scripturas sec scripturę
 togeþeode andgyt þin þæt þu ongyte hwæt æfterfylige þa
iungat sensum tuum ut intellegas quid sequatur; Illa
 hiegean we leornian on eorþan þæra us cyþ þurhwunige
studemus discere in terris quorum nobis notitia persequeret
 on heofenum eadig ys se þe godcundum gewritum rædende
in coelis; Beatus est qui diuinas scripturas legens
 wordu awent on weoreu 7 bare rode cristes bar folgaþ
uerba uertit in opera. et nudam² crucem christi nudus³ sequitur
 mid clænum handum 7 mid hwitum breoste þearfan hine
iuris manibus et cāndido pectore pauperem se
 on gaste 7 ælitum wuldrige
spiritu et opibus gloriatur;

sæde witan witodlice ænigum þæt he nele don
Gregorius dixit. Scīre etenim cūiquam quod non uult facere.
 wite ma þænne mæg ys swa micelum soþlice ænig on
poēna māgis quam uirtus est; Quāto enim quis in

¹ i. uanam.² apertam.³ i. manifestus.

gewrite haligum framap swa micelum þæt sylfe gewrit
scriptura sacra proficit. tanto hæc eadem scriptura
 mid him sylfum swa micelum on haligre spæce framunge
apud ipsum; Tanto in sacro eloquio profectum
 þu gemest swa micelum swa þu mid him sylf þu framast
inuenies. quanto apud illum ipse proficeris;
 þyder soþlice gast rædendes onyt þyder eac godcunde spæca
Quo enim spiritus legentis tendit. illuc et diuina eloquia
 beoð uppahafene;
exaltantur

sæde. se þe wyle mid gode symle beon gelomlice
Isidorus dixit Qui uult cum deo semper esse frequenter
 he scyl gebiddan gelomlice eac rædan witodlice þænne we gebiddap
debet orare frequenter et legere; Nam cum oramus
 we mid gode we specap þænne we soþlice rædap god mid
cum deo loquimur cum uero legimus deus no-
 us spycð ælc framung of rædinege 7 smeauinge forþ-
biscum loquitur; Omnis profectus ex lectione et meditatione pro-
 stæpp þa we soþlice nytan of rædinege we leorniaþ þa we
cedit; Quæ enim nescimus. lectione discimus; Quæ
 witodlice leornudan on smeauungum we gehealdap twyfealde
autem didicimus meditationibus conseruamus; Geminum
 tobrincð gyfe rædineg haligra gewrita oþþe forþi
cónfert donum lectio sanctarum scripturarum. siue quia
 andgyt geþances lærþ oþþe forþi fram middaneardes idel-
intellectum mentis erudit. seu quod a mundi uani-
 nyssum ætbrodenne mann to lafe godes gelæt swa micelum
tatibus abstractum hominem ad amorem dei perducit; Tanto
 idel hopa deadlicnyse byssere us wacað swa micle ma
uana spes mortalitatis huius nobis uilescit. quanto amplius
 rædende hopa ece scinð rædere geornfull ma
legendo spes aeterna claruerit; Lector strenuus potius
 to gefyllenne þe he ræd þænne to witenne hræd ys
ad implendum quæ legit quam ad sciendum promptus est;
 læsse soþlice wite ys nytan hwæt þu gyrne þænne þa þe
Minor enim poëna est nescire quid adpetas quam ea quæ
 þu canst na gefyllan swa soþlice rædende witan we gewilniað
noueris non implere; Sicut enim legendo scire concupiscimus.
 swa witende 7 rihte we leornudon gefyllan we scylan nænig
sic sciendo rectaque didicimus implere debemus; Nemo

mæg andgyt gewrites halges oncnawan butan to rædenne
pōtest sensum scripturę sacrę cognōscere nisi legendi
 hiwcuðnyss swa micle ænig ma on halgum spæcum singal
familiaritāte; Quāto quisque māgis in sācris elōquiis assiduus
 byþ swa micelum of þam genihtsumran andgyt nimp
fuert. tanto ex eis uberiōrem intelligentiam capit;
 swa micle ma on sumne cræft astihþ mann swa micle
Quāto amplius in quamlibet artem conscendit homo. tantō-
 ma to menn cræft se nyperastihþ sume habbað
magis ad hominem ars ipsa descendit; Quidam habent
 andgytes orþanc ac hi forgymelesiap rædinge biggenge
intelligentiæ ingenium sed nēlegunt lectionis studium.
 7 þæt rædende witan magon forgymeleasigende forhogiaþ
et quod legendo scīre potūerint neglegendo contēpnunt;
 þeah þe andgytes stuntnyss sy gelome swa þeah rædinge
Quāmuīs sensus ebitūdo¹ sit frēquens tāmen lectio
 andgyt gearwaþ swa se þe læt ys to onfonne for
intellectum adhibet; Sicut qui tardus est ad capiendum pro
 gymene godes biggeneges mede onfehþ swa se þe forgyfen
intentione boni studii premium recipit ita qui pręstitum²
 him fram gode inngþanc andgytes forgymeleasap genyþerunge
sibi a deo ingenium intelligentiæ nēlegit. condemnationis
 scyldig wunaþ forþy gyfe þe he onfeneg forsyhþ 7 þurh
reus existit. quia donum quod accipit despicit. et per
 asolcenysse forlæt sume godes dome gyfe inngelydes
desidiū derelinquit; Quidam dei iudicio donum scientię
 þæt hi forgymelesiap onfoþ þæt hi heardlicur be þingum
quod nēgligunt accipiunt. ut dūrius de rebus
 betæhtum beon witnude. lætran sopllice forþi þæt hi witan
crēditis puniantur; Tardiōres autem ideo quod scīre
 gewilniað earfoplice hi findaþ. þæt gehendum biggenge ge-
cāpiunt difficūlter inueniunt. ut proximo exercitio la-
 swinces mæste mede habban edleanes gyfu butan
boris. maximum premium habeant retributionis; Donum sine
 fylstendre gyfe godes þeah þe heo sy onasend earum to heortan
aliuūante gratia dei quāmuīs infundatur auribus² ad cor
 næfre nyperastihþ wel manega on seearpnysse andgytes
numquam descendit; Plerique in acuminē intelligentiæ
 liflice wunaþ ac to specenne mid wanspede beoþ genyrwede
uiuāces existunt. sed loquendi inopia angustantur.

¹ i. stultitia.² i. concessum.

sume soþlice on ægþrum þeoþ wel manega inngehyd on-
quidam uero in utrisque pōllent; Plerique scientiam ac-
 fangen gewrita na to godes wuldre ac hyra lof
ceptam scripturarum non ad dei gloriam sed suam laudem
 hi brucaþ þænne of þam inngehyde beoð uppahafene þar
utuntur. dum ex ipsa scientia extolluntur. ibi
 hi syngiaþ þar synna afeormian hi sceoldan symle soþlice
pēccant. ubi peccata mundūre debūerant; Semper enim
 ofermodige rædaþ 7 næfre hi findaþ godcundre lage in-
superbi lēgunt et numquam inueniunt; Diuine legis pene-
 færeldu eadmodum 7 wel to gode ingangendum geopeniaþ.
trālia humilibus et bene ad deum intransibiles pātent.
 þwyrum soþlice 7 ofermodigum beoþ belocene þeah þe
prauis autem atque superbis clauduntur; Quāuis
 godcunde spæca on rædincge andeawum opene syn. on
diuina eloquia in lectione arrogantibus apēta sint. in
 þenunge soþlice belocene 7 digle synd spæc godes geleaf-
mysterio autem clausa atque occulta sunt; Sermo dei fide-
 fullum leoht ys wyþerwerdum soþlice 7 ofermodigum sumum
libus lux est rēprobis autem ac superbis quodam
 gemete þystrað 7 þanon hi beoþ onlihte þanon þas
mode tenebrēscit. et unde illi inluminantur. inde isti
 beoþ ablende nateshwon lage understynt se þe flæsclice wordu
cēcantur; Nequāquam legem intellegit qui carnaliter uerba
 lage þurhyrnþ ac se þe þa on andgyte inran understandinge
legis percurrit. sed is qui eam sensu interiōris intelligentiē
 onfehþ þa þe stæf lage begymaþ his diglu þurhfaran
pērcepit; Qui litteram legis attendunt eius occulta penetrāre
 na magan forþi ys forboden cristennm hiwunga rædan sceopa
non pōssunt; Ideo prohibetur christianis figmēta legere poetārum.
 forþi þurh gelustfullunga idelra bigspella geþanc hi aweceap
quia per oblectamenta inānium fabulārum mentem ēxcitant
 to atendingcum galnysse forþi bec halige mid anscaldre spæce
ad incentiua libīdinum; Ideo libri sancti simplici sermone
 gewritene synd. þæt na on wisdomes wordes ac on ywincge
conscripti sunt. ut non in sapientia uerbi. sed in ostensione
 gastes menn to geleafan beon gelædde on rædincge na wordu
spiritus homines ad fidem perducantur; In lectione non uerba
 ac soðfæstnyss ys to lufigenne þænne ys nytlic to lærenne
sed ueritas est amanda; Cum sit utilis ad instruendum

rædincg gegearwudre soþlice gegaderunge maran andgyt
lectio. adhūbita autem conlatione maiōrem intellegentiam
 heo gearwað betere ys soþlice tobringan þænne rædan þæt
præbet; Melius est enim conferre quam legere; Quod
 soþlice deore ys opþe twynol tobringende rape byþ besceawud
enim obscurum est aut dubium. conferendo cūto perspicitur;
 swa swa læran gewunaþ gegaderung swa geflit towyrpþ
Sicut instruere solet conlatio. ita contentio destruit;
 mid weorce æmta rædincge rædincg soþlice lærp hwæt þu warnige.
Cum opere uāca lectioni. lectio enim docet quod cāueas.
 rædincg ætywð þæt þu begyme micelum þu þyhst þænne
lectio ostendit quid adtēdas; Multum proficis cum
 þu rædst gif þu swa þeah dest þæt þu rædst loca þæt þu na
legis. si tāmen facias quod legis; Uide ne
 þæt þu rædende besceawast libbende forhogige
quod legendo perspicis. uiuendo contēpnas;

sæde selust soþlice rædere ys se cwyda and-
Hilarius dixit. optimus enim lector est qui dictōrum intelle-
 gyt gyrnþ of cwydum swyþor þænne se þe ongygne 7
gentiam expetit ex dictis pōtius quam qui inpōnat¹. et
 se þe gerecð ma þænne se þe ongebringð ne na soþlice
qui retūlerit māgis quam qui intūlerit; Nec enim
 hicge þæt beon gesewen mid sagum begytan þæt ær
conētur id vidēri dictis obtinēre quod ante
 rædincge geþristlæcð to understandenne
lectionem presūmpserit intellegendum

sæde swa soþlice of flæsclicum mettum byþ gefedd
Basilius dixit. sicut enim ex carnalibus escis alitur
 flæsc. swa of godcundum spæcum inra mann byþ festrud 7
cāro². ita ex diuinis eloquiis intērior homo nutritur ac
 byð gefedd
pāscitur;

¹ i. incipiat.² homo exterior.

HIC PAUCA INCIPIUNT DE VITIIS ET PECCATIS.

edwit.
Apóstrapha de Muliere nequam.

ælc wite unrotnyss heortan ys 7 ælc yfelnyss mán
Omnis plága tristitia cordis est. et omnis malitia nequitia
wifes ys 7 ælc wite 7 na wite lif dwolan 7 ælc
mulieris est ; Et omnis plága et non plaga uita uecórdis et omnis
mán 7 na mán wifes 7 ælc oferhelung 7 na
nequítia. et non nequítia mulieris. et omnis obductus et non
oferhelung hatigendra 7 ælc wræc 7 na wræc
obductus odientium. et omnis uindicta et non uindicta
hatigendra nys heafud wyrse ofer heafud næddram 7
odientium ; Non est caput néquius super caput cólubri et
nys yrre ofer yrre wifes midwunian leon 7
non est ira super iram mulieris ; Commorári léóni et
dracan gelicað þænne eardian mid wife manfullum
dracóni placebit. quam habitáre cum muliere néquam ;
man wifes awent ansyn hyne 7 hit ablent andwlitan
Nequitia mulieris inmútat faciem eius. et obcecábit uultum
hyre swylce bera 7 swylce sæcc heo ætywð tomiddes
suum tamquam ursus. et quasi sáccum ostendit in medio
nehstena 7 gehyrende heo asicð æthwega sceort ælc
proximorum. et audiens suspirabit módicum ; Bréuis omnis
yfelnyss ofer yfelnysses wifes hlot sinfulra fealþ ofer hy
malitia super malitiam mulieris. sórs peccatorum cáðit super illam ;
uppstige sandfull on fótum forealdudes swa wif tungwod
Ascensus arenósus in pédibus ueteráni. sic mulier linguáta
menn stillum na beseoh þu on wifes hiw 7 na gewilna þu
homini quiéto ; Ne respiciás in mulieris speciem et non concupíscas

wif on hiwe wifes yrre 7 unarwyrdnyss 7 gescyndnyss
mulierem in specie; Mulieris ira et irreuerentia et confusio
 micel wif gif heo ealdorscype hæbbe wyperwerd ys were
magna; Mulier si primatum habeat. contraria est uiro
 hyre heorte eadmod 7 ansyn uurot 7 wite deaþes wif mannfull
suo; Cor humile et facies tristis et plaga mortis mulier nequam;
 hand unhal 7 cneowu tosolpene wif seo þe na eadigað
Manus debilis et genua dissoluta mulier quae non beatificat
 wer hyre fram wife anginn geworden ys synne 7 þurh
uirum suum; A muliere initium factum est peccati. et per
 þa ealle sweltaþ na syle þu wæteres þines utryne oppe
illam omnes moriuntur; Non des aque tue exitum uel
 lytel ne wife yfelum ripe fore to yrnenne gif heo na
modicum. nec mulieri nequam¹ ueniam² prodeundi. si non
 gæþ to handa þinre heo gescynt þe on gesyhþe
ambulauerit ad manum tuam. confundit te in conspectu
 feonda fram flæscum þinum aceorf hi þæt he na symle
inimicorum. a carnibus tuis abscede illam ne semper
 þe mispenige
te abutatur.

Item De Muliere Bona et Mala.

wifes godes eadig wer getel soplice geara hyra
Mulieris bone beatus uir. numerus enim annorum illorum
 twyfeald wif strang gegladap wer hyre 7 gear lifes his
dúplex; Mulier fortis oblectat uirum suum. et annos uitae illius
 on sibbe gefylþ dæl god wif god on dæle godum ondræd-
in pace implebit. Pars bona mulier bona. in parte bona. timen-
 endra god byþ geseald were for godum dædum weliges soplice
tium deum dabitur uiro pro factis bonis; Diuitis autem
 7 þearfan heorte god on eallum timan anwlita hyra
et pauperis cor bonum. in omni tempore uultus illorum
 blipe fram þrim ondred heorte min 7 on feorþan ansyn min
hilaris. A tribus timuit cor meum et in quarto facies mea
 ondræt lade ceastre 7 gegaderunge folces 7 teonan
mctuit? delatúram ciuitatis. et collectionem populi? et calumniam
 leasne ofer deadne ealle hefige sar heortan 7 heof
mendacem. super mortem omnia grauia; Dolor cordis et luctus

¹ i. male.

² i. ueniam.

wif nipfull on wife nipfullum 7 ungeleaffulre swingel
mulier zelotypica; In muliere zelotypica et infideli. flagellum
 tungan eallum gemænsuimigende swa swa oxena geoc þæt
linguae omniibus communicans; Sicut boum iugum quod
 byð gestyrud eallswa eac wif manfull se þe healt hi swylce
mouetur. ita et mulier nequam qui tenet illam quasi
 se þe gegripe næddran oppe prowend wif druncen yrre
qui apprehendat scorpionem; Mulier ebriosa ira
 micel 7 teona 7 fylp hyre na byþ oferhelud unriht-
magna et contumelia. et turpitudine eius non contegetur; Forn-
 hæmed wifes on uppahafenyssse eagena 7 on bræwum hyre
catio mulieris in extollentia oculorum. et in palpebris illius
 byþ oncnawen on dehter na understandendre fæstna heortnyssse
agnoscitur; In filia non aduertente se firma custodiam.
 þæt heo na fundenum inntinga mispenige hi fram ælcere
ne inuenta occasione abutatur se; Ab omni
 unarwurðnyssse on eagum warna 7 na wundra þeah þe
irreuerentia oculis caue. et ne mireris si te
 heo forgymeleasige swa swa wegferende þyrstende to wylle muþ
neglexerit; Sicut uiator sitiens ad fontem os
 geopenaþ 7 fram ælcum wætere gehenduste drincþ eallswa
aperiet et ab omni aqua proxima bibet. sic
 ongean ælce flane he geopenaþ cocer op þæt he ateorige
contra omnem sagittam aperiet fāretram donec deficiat;
 gyfu wifes geornfulles gegladaþ wer hyre 7 ban hys
Gratia mulieris seducæ delectabit uirum suum. et ossa illius
 heo smyrað lar hyre sylen godes wif andgytfull 7
inpinguabit; Disciplina illius datum dei. mulier sensata et
 stille nys awendingc gelæredre sawle gyfu ofer gyfe
tacita non est immutatio eruditæ animæ; Gratia super gratiam
 wif halig 7 gehealdsum ælc soplice gehealdsumnyss
mulier sancta et pudorata; Omnis¹ autem inpudratio
 nys wyrpe forhæbbendre sawle swa swa sunne uppgangende
non est digna continentis animæ; Sicut sol oriens
 on middenearde on heahstum godes eallswa wifes godes
mundo in altissimis dei. sic mulieris bonæ
 hiw on gyrlan huses hyre leoht scinende ofer
species in ornamentum domus eius; Lucerna splendens super

¹ ulla uel aliqua.

candelstæf haligne 7 hiw ansyn ofer stapolfæstne
candelabrum sanctum et species faciei super stabilem;
 sweras synd gyldene ofer cimstanas sylfrene 7 fet trume
Columnae¹ aureae super bases argenteas et pedes firmi
 ofer fet stapolfestes wifes grundweallas ece ofer
super plantas stabilis mulieris; Fundamenta aeterna super
 stan trumne 7 bebodu godes on heortan wifes haliges
petram solidam. et mandata dei in corde mulieris sanctae;
 on twam geunrotsud ys heorte min 7 on priddan yrsung
In duobus contristum est cor meum! et in tertio iracundia
 me tocymð wer feohtende ateorigende þurh wanspede 7 wer
mihi aduenit uir bellator deficiens per inopiam. et uir
 andgytfull forhogud 7 se þe ofergæp fram rihtwisnyse
sensatus contemptus. et qui transgreditur a iustitia
 to synne god gearwude hyne to swurde twa hiw
ad peccatum. deus parauit eum ad romfiam; Duae species
 earfube 7 frecenfulle me ætywdon earfoplice byþ unscrydd
difficiles et periculosae mihi apparuerunt! difficile exiit
 ceapigende fram gymeleaste 7 na byþ gerihtwisud tæppere fram
negotians a neglegentia. et non iustificabitur caupo a
 synnum welera
peccatis labiorum.

be forestihtinge.

De Predestinatione Electorum et Reproborum.

twyfeald ys forestihtung sam þe gecorenra to reste sam þe
Gemina est predestinatio. siue electorum ad requiem. siue
 wipereorenra to deaþe ægþer mid godcundum ys gedon
reproborum ad mortem. utraque diuino agitur
 dome þæt symle gecorene uplice innemyste fyligean
iudicio! ut semper electos superna et interiora sequi
 heo do 7 symle wipereorene þæt untrume 7 yttran
faciat. semperque reprobos ut infirma et exteriora
 geblissigan forlatende gepafige swa swa nat mann gemære
delectentur deserendo permittat; Sicut ignorat homo terminum
 leohtes 7 þystra oppe æniges þinges hwyle ende sy eallswa
lucis et tenebrarum! uel ullius rei qui finis sit. ita

¹ s. sunt.

fullicur nat hwylc ær his ende leohte rihtwisnysses
plenius nescit quis ante suum finem luce iustitiae
 sy forecumen oppe hwylc synfull mid bystrum op
preueniatur uel quis peccatorum tenebris usque in
 his ende si aþystrud oppe hwylc æfter slide bystra
suum terminum obscuretur. aut quis post lapsum tenebrarum
 gecyrred arise to leohte ealle þas gode geopeniað mann
conuersus resurgat ad lucem. cuncta haec deo patent. hominem
 soplice bemipaþ þeah þe rihtwisra drohtnung on þisum life
uero latet. Quamuis iustorum conuersatio in hac uita
 afandigendlic sy ungewis swa þeah mannum ys to hwylcum syn
probabilis sit. incertum tamen hominibus est. ad quem sint
 ende forestihtude ac ealle beoþ gehealdene þam towerdum
finem predestinati sed omnia reseruantur futuro

dome wunderlic dihtung ys upplices toðales þurh
examine; Mira dispositio est supernae distributionis per

þa her rihtwis ma ys gerihtwisud arleas ma ys befyled
quem hic iustus amplius iustificatur impius amplius sordidatur;

yfel to gode hwilon byþ gecyrred god to yfele hwilon
Malus ad bonum aliquando conuertitur. bonus ad malum aliquando
 byþ ongeangebigeð wyle gehwylc beon god 7 he na mæg wyle
reflèctitur; Uult quis esse bonus et non uálet. uult

oper beon yfel 7 him na byþ gefafuld forwurpan byþ geseald
alter esse malus et non permittitur interire; Datur

þam se þe wyle beon god oper ne he nele ne him byþ geseald
ei qui uult esse bonus. alius nec uult. nec ei datur.

þæt he sy god þes ys acenned on gedwylde 7 he swyrt se
ut sit bonus; Iste nascitur in errore et moritur. ille

on gode on þam he ongan op ende he þurhwunaþ swa lange
in bono quo coepit usque in finem perdurat; Tandiu

þes stent op þæt he fealle se lange yfele lybbende on ende
iste stat quousque cadat. ille diu male uiuendo in fine

byþ gehæled 7 besceawud byþ gecyrred wyle framian on gode
saluatur. respectusque conuertitur. Uult prodesse in bono

rihtwis ne he na mæg wyle derian yfel 7 he mæg þes
iustus nec preualet uult nocere malus et uálet; Iste

wyle gode geæmtian 7 mid worulde he byþ gelet se mid
uult deo uacare et saeculo impeditur. ille ne-

cearum beon befealden gewilnaþ ne him na byþ gefafuld
gottiis implicari cupit nec permittitur;

wealt yfel gode god byþ genyþerud for arleasum arleas
Dominatur malus bono. bonus dampnatur pro impio. impius
 byð gewurþud toforan rihtwisum 7 on þyssere swa micelre
honoratur pre iusto? et in hac tanta
 deorenyssse na mæg mann godcunde þurhsmeagean diht-
obscuritate non ualeat homo diuinam perscrutare¹ dis-
 nunge 7 digle forestihtunge understandan endebyrdnyssse
positionem et occultum predestinationis perpendere ordinem.

be gemetum.

De Modis Peccatorum.

twam gemetum synn byþ gefremmed þæt ys opþe
Duobus modis peccatum committitur. id est aut
 mid grædignysse opþe mid forhtunge eges þænne opþe wyle
cupiditate aut metu timoris dum uel uult
 begytan þæt he gewilnaþ opþe he ondræt. þæt he na onbeyrne
adipisci quod cupit. uel timet ne incurrat
 þæt he ondræt feower gemetum byþ gefremmed synn
quod metuit; Quattuor modis committitur peccatum
 on heortan feower byþ gefullfremmed on weorce byþ togesend
in corde. quattuor perpetratur in opere? admittitur
 on heortan mislare deofla mid gegladunge flæsces
in corde suggestione demonum. delictatione carnis.
 mid geþwærunge geþanecs mid bewerunge uppahafennysse
consensione mentis. defensione elationis;
 byþ gefremmed mid weorce hwilon dearnunga hwilon openlice
Committitur opere nunc latenter nunc palam.
 hwilon on gewunan hwilon on ortruwunge þysum eornostlice
nunc consuetudine. nunc desperatione; Istis ergo
 stæpum 7 heortan byþ agylt 7 weorce yfelnyss byþ
gradibus et corde delinquitur et opere malitia per-
 gefremmed þrim gemetum synn byþ gedon þæt ys
petratur; Tribus modis peccatum geritur. hoc est
 nytenysse untrumnyssse geornfullnyssse nytenysse witodlice
ignorantia infirmitate. industria; Ignorantiae namque
 gemete syngude on neorxna wonge swa se apostol sæde wer
modo peccauit in paradiso eua sicut apostolus ait. uir

¹ i. inuestigare.

nys beswicen wif soþlice beswicen on forgægednysse
non est seductus mulier autem seducta in preuaricatione
 wæs eornostlice syngude mid nytenysse soþlice
fuit; Ergo peccauit eua ignorantia adam uero
 mid geornfullnysse forþi þe he næs beswicen ac witende
industria. quia non est seductus sed sciens

7 snoter he syngude se soþlice byþ beswicen hwæt
prudensque peccauit; Qui uero seducitur. quid
 he geþwærige gesewenlice he nat of untrumnysse soðlice
consentiat uidenter ignorat; De infirmitate autem

agylte þa he æt ege axigendre þinene
petrus deliquit. quando ad metum interrogantis ancillae

crist wiþsoc 7 æfter synne he biterlicust weop
christum negauit et post peccatum amarissime fleuit;

hefelicur ys on untrumnysse þænne on nytenysse ænigne
Gravius est infirmitate quam ignorantia quemquam

agyltan 7 hefelicur on geornfullnysse þænne on untrumnysse
*delinquere. graviusque industria quam infirmitate*¹

syngian on geornfullnysse witodlice syngaþ se mid biggencge
peccare; Industria namque peccat. qui studio

7 mid freodome geþances yfel deþ on untrumnysse soþlice
*ac deliberatione mentis malum agit. infirmitate*² *autem*

se þe mid fylle oppe mid nyperhryre agylt manfullicur
qui casu uel precipitatione delinquit; Nequius

soþlice 7 of geornfullnysse syngiaþ þa na þæt an na wel
autem et de industria peccant qui non solum non bene

lybbað ac gyt 7 wel lybbende gif hi magon fram
uiuunt sed adhuc et bene uiuentes si possunt a

soðfæstnysse gehwyrfað synd soðlice þa þe nytendlice syngiað
ueritate deuertunt; Sunt enim qui ignoranter peccant.

7 synd þa þe witendlice 7 synd eac þa þe for nytenysse
et sunt qui scientes. et sunt etiam qui pro ignorantie

mid beladunge witan nellap þæt hi hwon gyltige beon hæfde
excusatione scire nolunt. ut minus culpabiles habeantur.

þa swa þeah hi sylfe na beweriaþ ac ma hi beswicað
qui tamen se ipsos non muniunt. sed magis decipiunt;

nytan anfealdlice to nytenysse belimpð nellan soðlice
Nescire simpliciter ad ignorantiam pertinet. noluisse uero

¹ s. peccat.² s. peccat.

witan to toþundenre ofermodignysse willan witodlice
scire ad contumacem superbiam; Voluntatem quippe
 agenes hlafordes willan nytan hwæt ys elles þænne wyllan
proprii domini uelle nescire. quid est aliud. quam uelle
 hlaford ofermodigende forhogian nænig witodlice be
dominum superbiendo contemnere? Nemo igitur de
 nytenysse hyne beladige forþi god na þæt an þa demð
ignorantia se excuset. quia deus non solum eos iudicat
 þa fram oncnawinge hyra beoþ ongeancyrrede ac eac swylce
qui a cognitione sua reuertuntur sed etiam
 þa þa þe nytan gesependum þam sylfum drihtne þurh
illos qui nesciunt testante eodem domino per
 witigan ic tostrede he cwyð monn fram ansyne eorþan
prophetam. disperdam inquit. hominem a facie terrae!
 7 þa þe synd framawende fram bæce drihtnes 7 þa þe na
et eos qui auertuntur a tergo domini et qui non
 sohtan drihten ne he na asmeadan hyne swa
quæsiérunt dominum nec inuestigauérunt eum. ut
 se sealm cwyþ utasend yrre þin on þeoda þa þe na
psalmus ait: effunde iram tuam in gentes quae té non
 oncheowon
nouérunt

De Grauibus Peccatis et Leuibus.

mænige lif butan leahtre habban magon butan synne hi
Multi uitam sine crimine habere possunt sine peccato
 na magon witodlice þeah he on byssere worulde mid micelre
non possunt; Nam quamuis in hoc saeculo magna
 rihtwisnysse gehwylc beorhtnysse scine næfre swa þeah
iustitiae quisque claritate resplendeat numquam tamen
 to clænum synna fylþum þolaþ
ad parum peccatorum sordibus caret. Iohanne apostolo
 gesependum se segð gif we segað þæt we synne
attestante qui dicit si dixerimus quia peccatum
 nabbað sylfe us we beswicap 7 soþfæstnyss on
non habemus. ipsi nos seducimus. et ueritas in
 us nys sume synd gelice synnum ac gif
nobis non est; Quaedam sunt similia peccatis sed si
 hi godum mode gewyrþan hit na synd synna swylce ic swa cweþe
bono animo fiant non sunt peccata ut pote-

miht gif deo na hi to wrecenne mid grædignysse ac ma
stas si non sē ulciscendi cupiditate. sed magis
 to preagenne mid biggenge wrece unscyldigne eft synd
corrigendi studio ulciscātur in réum ; Item sunt
 synna leohte þa fram anginnendum mid dæghamlice
peccata léuia quæ ab incipientibus cotidiāna

dædbot afeormode þa swa þeah fram fulfremedum werum
stisfactione purgantur. quæ tamen a perfectis uiris
 swylce micle leahtras synd forbogene hwæt soplice menn
uēlut magna crimina euitantur ; Quid autem homines
 be micelum scyldum don scylon þænne eac swylce fulfremede
de magnis sceléribus ágere debent. quando étiam perfecti
 leohte gehwycle gyltas swylce hefeguste heofiað na þæt an
léuia quæque delicta quasi grauissima lúgent ; Non solum
 hefige ac leohte synd to warnigenne synna fela soðlice
gráua sed léuia sunt cauēda peccata ; Multa enim
 leohte ane hefige gefremmaþ ealswa gewuniað of lytlum 7
léuia únun grande efficiunt sicut sóleat paruís et
 læstum dropum ormæte flodas wexan getellfull
minimis guttis immensa flumina crêscere ; Numerósitas
 soðlice on an gegæderud ypigende gefremþ genihtsumnysse
enim in únun coacta exundantem éfficit cópiam ;
 synna þa unwisum leohte synd fulfremedum werum
Peccata quæ insipientibus léuia sunt perfectis uiris
 hefige beoð getealde swa micle soplice mare ys oncnawen beon
grauia deputantur ; Tanto enim maius cognóscitur esse
 synn swa micle mare swa se þe syngað byþ hæfd wyxst
peccatum quánto máior qui peccat habetur ; Crêscit
 soplice gyltes heap æfter endebyrdnysse geearnunga 7 oft
enim delicti cumulus iuxta ordinem meritorum. et saepe
 þæt on læssum na byþ oncnawen mid marum byþ ætwwiten
quod in minóribus non agnóscitur maioribus imputatur

beoð gedone
Quomodo Peccata Geruntur.

beoð afundene læssan synna þæt hi heardlicur beon geslagene
Experiuntur minóra peccata. ut dúrius feriantur
 for micelum scyldum þa þe be lytlum beon gestyrede
pro magnis sceléribus qui de paruís córrigi

noldon mid dome soplíce godeundum on scylde wytsan
noluérunt ; Iudicio autem diuino in réatu nequióre
 beop aslidene þa þe unwriþan hyra dæda læssan
labiuntur qui distringere sua facta minóra
 forhogiað mænige of leahtre feallap on leahter þa þe
contémunt ; Multi crimine corruunt in crimen qui
 godes oncnawingege hæbbende ege his forgymelesiap 7
dei cognitionem habentes timorem eius nêlegunt et
 þæne þe hi cupan þurh inngehyd þurh dæde hi na arwurpiað
quem nouérunt per scientiam. per actionem non uenerantur ;
 7 forþi hi synd ablende mid godeundum dome to witnigenne
Ideoque caecantur diuino iudicio punienda
 forgyltan 7 on wite gefremede manes mán wyrse
committere. et in poenam commissi facinoris facinus detérius
 geieccan oft synn opre synne intinga ys seo þænne
addere ; Saepe peccatum altérius peccati causa est. quod cum
 byþ gefremmed oper of hyre sylfe swylce hyre cnoss byþ upp-
committetur. aliud ex ipso quasi sua sóboles ori-
 sprungen swa hit gewurþan gewunap beon acenned galnysse of
tur. sicut fieri sólet násci libídinem ex
 ormætre wombe oferfyllle of wite soplíce synne synn byþ
nimia uentris ingluuie ; Poéna uero peccati peccatum am-
 forlæten þænne for geearnunge gehwylcere synne gode
mittitur. quádo pro merito cuiúsque peccati deo
 forlætendum on opre synne byþ faren wyrsan of þære ma
desérênte in aliud peccatum útur detérius de quó amplius
 se forlæt byð befyled eornostlice forestæppende synn
qui ammisserit sordidétur ; Ergo précédens peccatum
 intinga ys æfterfyligendre synne æfterfyligende soplíce synn
causa est sequentis peccati sequens uero peccatum
 wite ys forestæppendes gyltes forestæppende witodlice
poéna est precedentis delicti ; Precedentia útaque
 synna æfterfyligendra synð leahtra intinga þæt þa þe
peccata sequentium sunt criminum causa. ut illa quae
 æfterfyliap syn forestæppendra wite forestæppendra synna
secuntur sint precedentium poéna ; Precedentium peccatorum
 wite þæt ys geclypud ahyrdineg cumende of godeundre
poéna ipsa uocatur induratio. ueniens de diuina
 rihtwisnysse þanon ys þæt segð witega þu ahyrdest heortan
iustitia. hinc est quod ait prophéta. indurasti cor

ure þæt we na ondredan þe na soþlice swa hwylce swa
nostrum ne timeremus te; Neque enim quicunque
 rihtwise synd fram gode beoþ genydde þæt hi yfele wyrþan ac
iusti sunt a deo impelluntur. ut male fiant. sed
 þænne hi yfele eallunga hi beoþ ahyrde þæt hi wyrþan wunian
dum mali iam indurantur. ut deteriores existant
 eallswa se apostol segð þæt hi soþfæstnysse godes na onfencgon
sicut et apostolus dicit. quoniam ueritatem dei non receperunt
 þæt hale wurdon onsende him gast god gedwykles deþ
ut salui fierent. immisit illis spiritum deus erroris; Facit
 eornostlice god sume syngian ac on þam eallunga swylce
ergo deus quosdam peccare. sed in quibus iam talia
 synna forestæppaþ þæt rihtwisum dome his hi gearnian on
peccata precēsserint. ut iusto iudicio eius mereantur in
 wyrse faran swylce witodlice synna forestæppendum oþrum
deterius ire; Talia quippe peccata precedentibus aliis
 synnum beoþ aslidene on wite þæt wite synna
peccatis labuntur in poenam; quam poenam peccata
 geearniaþ sume of yrrre godes cumaþ synna þa be
merentur; Quædam de ira dei ueniunt peccata. quæ pro
 geearnunge oþra beoþ wiðmetene synna þanon eac
merito aliorum compensantur peccatorum. unde et
 se witega efne cwyð þu yrrre eart 7 we syngadon on þam
propheta. ecce inquit tu iratus es et nos peccauimus in ipsis
 we weron symle swylce he cwæde forþi we symle on synnum
fūimus semper tanquam si diceret. quia semper in peccatis
 wæron yrrre þu eart þæt we wyrþ syngadon enim soþlice sy
fūimus. iratus es ut deterius peccarēmus; Quid enim sit
 yrrre godes geearnian hwæt soþlice forþgeclypian snoter rædere
iram dei mereri; quid uero prouocare. prudens lector
 scyl witan hefigre witodlice yrrre ys þæt byþ forþgeclypud
debet scire; Grāuior nāmque ira est quæ prouocatur.
 þænne þæt þe byþ geearnud witodlice we geearniaþ þænne
quam ēa quæ meretur. nam meremur quando
 we nytende syngiað we forðclypiað þænne we witan god don
ignorando peccamus. prouocamus quando scīmus bonum facere
 ne we nellað nu yrrre godes þa hwile þe we lybbað.
nec uolumus; Nunc iram dei dum uiuimus
 forbugan we magon uton ondrædan eornostlice þæt na cumendum
uitare possumus. timeamus ergo ne ueniēte

þam egesan domes beon ongyten mæge beon forbogen
 illo terróre iudicii sentiri póssit. uitári
 na mæg
 non póssit ;

De Duplicatione Peccaminum.

maran gyltes ys openlice þænne diglice syngian twy-
Maióres culpae est manifeste quam occulte peccare ; Du-
 fealdlice soðlice scyldig ys se þe openlice agylt forþi ge
plici-ter enim reus est qui aperte delinquit. quia et
 he deð ge he lærð be swylcum se witega segð 7 synna hyra
agit et docet. de talibus isaias dicit. et peccata sua
 swylce bodudan ne hi na bedigludan mænige soðlice
quasi sodoma predicauerunt nec absconderunt ; Multi enim
 openlice agyltende butan ænigre gehealdsumnysse hyra manu
publice delinquentes sine ullo pudore sua flagitia
 bodiað ne hi na ænigre brucað gyltes sceame sum
predicant. nec ulla utuntur sceleris uerecundia ; Quaedam
 soðlice eallunga rihtwisnysse dæl ys unrihtwisnysse hyra
enim iam iustitiae portio est iniquitatem suam
 menn behydan 7 ou him sylfum be synnum agenum sceamian
homini abscondere et in semet ipso de peccatis propriis erubescere ;
 synne fullfremman leahter ys synne bodian hream ys
Peccatum perpetrare crimen est. peccatum predicare clamor est.
 be þam eac swylce segð se apostol 7 hream sy afyrred fram
de quo etiam dicit apostolus et clamor auferatur a
 eow mid ealre yfelnyssse þæt ys mid þam synnum of þam
uobis. cum omni malitia id est cum ipsis peccatis ; Ex eo
 sylfum þe gehwyle synne þe he deþ behyd gebicnaþ hyne
ipso quo quisque peccatum quod agit abscondit ! indicat se
 to demenne forþi hi na forseamudon butan be ingehydes gylte
iudicandum quia non erubescerent nisi de conscientie réatu ;
 eornostlice 7 of þam sylfum þe gehwyle be dæde his forseamað
Ergo et hoc ipso quod quisque de facto suo erubescit
 he him sylfum eallunga dema bið
ipse sibi iam iudex fit.

be gefyllednysse
Item de Expletione Peccatorum.

elleshwæt ys na syngian mid lufe freondscypes godes elleshwæt
Aliud est non peccare amore dilectionis dei. aliud
 mid ege susles se þe soþlice for lufe soþre lufe godes na
timore supplicii; Qui enim amore caritatis dei non
 syngaþ he apracað ælc yfel beclypende rihtwisnysse god
peccat. horrēscit omne malum amplexendo iustitiae bonum.
 ne hyne gegladaþ synn þeah þe gyltes unwitnung sy
Nec eum delēctat peccatum etiāmsi sceleris impūnitas pro-
 behaten
mittatur.

se þe soþlice mid sylfum wite susles on him leahtras gewylt
Qui uero sola poēna supplicii in sé uitia réprimūt.
 þeah he na gefylle weorc synne leofaþ swa þeah on him
quāuis non expleat opus peccati. uiuit tamen in eo
 willa to syngienne 7 sargað him unalýfed þæt lagu forbeodan
uolentas peccandi dolētque sibi inlicitum. quod lex prohibere
 ys oncnawen se eornostlice mede godes weorces onfehþ se
dinōscitur; Ille ergo mercedem boni operis percipit qui
 lufigende rihtwisnysse deð na se þe þa mid sylfum ege
amando iustitiam facit. non is qui ea solo metu
 wita genydd gehealt sume 7 lufiað synne ge
poenārum inuitus custōdit; Quidam et diligunt peccatum et
 doð sume lufiað þæt an 7 na doð 7 fela soþlice
faciunt quidam diligunt tantum et non faciunt. plerique uero
 doþ þæt an 7 na lufiað wel fela synne na doð
faciunt tantum et non diligunt; Nonnulli peccatum non faciunt.
 7 swa þeah rihtwisnysse hi hatiað hefelicur soþlice syngaþ se
et tamen iustitiam odiunt; Grāuius autem peccat qui
 na þæt an synne lufað ac eac deð þænne se þe na deð 7
non solum peccatum diligit sed et facit quam qui non facit et
 lufað 7 hefelicur gemang þam þe lufað 7 na deþ þænne
diligit. grauiusque intērdum qui diligit. et non facit quam
 se þe deð 7 hatað ealra hefegust ys na þæt an don ac eac
qui facit et odit. grauiissimum est non solum facere sed et

lufian synne witodlice synd sume þa þe þarrihte
diligere peccatum; Nam sunt quidam qui confestim
 adrogenum mane beoþ gescynde 7 synd þa na þæt an na
peracto flagitio confunduntur. et sunt qui non solum non
 besargiað hi don yfel ac eac swylce of þam yfele weore
dolent sé gessisse malum. sed etiam de ipso malo opere
 gylpað 7 swa to wiðmetinge yfeles yfel byþ wyrse
gloriantur. sicque ad comparationem mali malum fit deterius.
 þænne be leahtrum geblissigende beoþ uppahafene on wyrse be
dum de vitiis gratulantes extolluntur in pēius. de
 pylcum segð þa geblissiað þænne hi yfele doð 7
tālibus ait salomón. qui laetantur cum male fecerint et
 hi gefægnað on þingum wyrstum
exultant in rébus pessimis;

GLOSSARY.

THE glossary only contains words not in Anglo-Saxon dictionaries, or found with but few references.

Æ follows A, þ follows T.

Compounds are placed under the prefix, except in the case of *ge* in the past participle, when the infinitive is given without *ge*.

s. stands for strong, w. for weak; the other abbreviations are the usual ones.

ABARIAN—ASMEAN.

A.

ābarian, *w. v.* to lay bare, disclose, reveal : abarian *denudare* 195/2.

ābered, *adj.* crafty, cunning : abered *callidus* 92/12, 209/2.

ābūtanberingan, *w. v.* to surround : abutanberingede *circumdati* 103/11.

ācōfrian, *w. v.* to recover : acōfriað *exalant* 40/12.

ācwencan, *w. v.* to quench, extinguish : acwencð *extinguit* 56/14; acwenton *extinxerunt* 112/10.

ādlian, *w. v.* to ail, to languish : adlað *langui* 41/3.

ādrigan, *w. v.* to dry up : adrigð *exsiccat* 167/11.

ādýdan, *w. v.* to mortify : ys adydd *mortificatur* 47/5.

āfandigendlic, *adj.* what may be tried or proved, probable : afandigendlic *probabilis* 227/6.

āfandung, *s. f.* a trying : afandunge *probationem* 7/9.

āfeormung, *s. f.* a cleansing : afeormunge *mundationem* 28/9.

āfūlud, *p. p.* rotted, rotten : afulud *putrefactus* 85/5.

āgan, *v.* to have, possess : agað *possident* 158/17; ge agað *possidebitis* 7/12; ge agan *possideatis* 24/7.

āhyrdiucg, *s. f.* a hardening : ahyrdiucg *induratio* 232/19.

ālihtan, *w. v.* to lighten : aliht *lenigat* 11/2.

āncsumnyss, *s. f.* difficulty, trouble, perplexity : ancsumnyssum *angustis* 79/3.

andēaw, *adj.* arrogant : andeaw *arrogans* 151/17; andeawum *arrogantibus* 221/8.

andgytfull, *adj.* sensible : andgytfulle *sensatos* 105/12.

andig, *adj.* envious : se andiga *inuidus* 11/5.

ānrædlice, *adv.* constantly, earnestly : anrædlice *perseueranter* 130/16; anrædlice *instante* 175/17.

ānrædnyss, *s. f.* earnestness : anrædnysse *instantia* 30/11.

ānwilnyss, *s. f.* obstinacy : anwilnysse *obstinationis* 122/10.

anwlata, *w. m.* the countenance : anwlatan *frontis* 172/5.

anxsumnyss, *s. f.* anxiety : anxsumnysse *anxietate* 3/5.

āscunigend, *pres. p.* detestable : ascunigendre *detestabili* 137/7.

āscyrian, *w. v.* to deprive of : ascyra *fraudes* 157/5.

āsēoðan, *s. v.* to boil out, purify by boiling : asēð *exquoquit* 165/6.

āsican, *v.* to draw a deep breath, sigh : asihð *suspirat* 28/17, 158/4; asicð *suspirabit* 223/12.

āslidan, *s. v.* to slip away : byð asliden *delabitur* 98/4; we heoð aslidene *dilabimur* 101/10.

āsmēan, *w. v.* to look for, demand : asmeað *requirit* 42/16.

āsolcen, *p. p.* idle: asolcen *remissus* 79/5.

āstreht, *p. p.* upright, haughty: as-trehtne *erectum* 83/18.

āstytan, *v. v.* to make dull, to blunt: astyntað *obtundunt* 56/13; byð astynt *retunditur* 152/11.

āstyrred, *p. p.* starred, starry: as-tyrredne *stellatum* 180/3.

ātendend, *s. m.* an inflamer, inciter: atendum *accensore* 208/4.

ātendingc, *s. f.* an incentive, a provoking: atendingcum *incentiua* 221/17.

ātihtan, *w. v.* to stretch, extend, turn, direct: he atiht *adendit* 67/2; atiht *extende* 2/6; byð atiht *tenditur* 53/7.

ātiht, *p. p.* intense, intent, attentive: atiht *intenta* 36/16; atihthe *intenta* 103/19; atihtum *adtonitis* 78/13.

ātihtincg, *s. f.* intention, aim: atihhting *intentio* 29/10, 35/14; atihhtincge *intentionem* 28/13.

ātillan, *w. v.* to touch, reach: atilð *adtingit* 100/15.

awegānyðan, *w. v.* to drive away, repel: aweganyt *repellit* 28/13; aweganyðað *repellunt* 21/6.

awegnýðan, *w. v.* to repel: awegnyt *repellit* 13/10.

āwendincg, *s. f.* overthrowing, ruin: awendingc *subversio* 188/4.

āwinsian, *w. v.* to weigh, consider: awinsað *pensat* 60/6; byð awinsud *pensatur* 42/17.

Æ.

æbylgiþ, *s. f.* an offence: æbylgiþe *offensionem* 116/14.

ælingnyss, *s. f.* weariness: ælingnyssse *tedium* 216/9.

æne, *adv.* once: æne *semel* 161/12.

æpsenyss (æwsenyss), *s. f.* dishonour: æpsenyss *dedecus* 174/9.

ætbeon, *v.* to be present: ætsyn *adsint* 20/19.

ætfeorrian, *w. v.* to take from: ætfeorra *auferas* 160/7.

æthabban, *w. v.* to hold back, restrain: æthabban *retinere* 57/7 and 8.

æthealdan, *s. v.* to keep back, reserve: ætheold *reseruauit* 109/18.

æpmian, *w. v.* to boil, be greatly moved: æpneað *exesuant* 112/11.

æþrýte, *adj.* long: æþryte *longum* 217/6.

æwfæst, *adj.* religious, pious: æwfæste *religiosi* 158/10.

æwfæstnyss, *s. f.* piety: æwfæstnyss *religiositas* 65/9.

B.

bedu, *s. f.* the demanding, asking: bedu *postulatio* 170/13.

begýmend, *s. m.* a ruler: begymend *rector* 122/19.

beðeofian, *w. v.* to bewail, lament for: beheofian *plangere* 44/5; beheofude *plangenda* 44/5.

belæwincg, *s. f.* betrayal: belæwincge *proditionis, traicionis* 90/12.

beliman, *w. v.* to glue together: belime *conglutinet* 96/1.

belimp, *s. n.* an event: belimpu *casus* 111/3.

bēobrēad, *s. n.* bee-bread: beobread (hunigcamb) *favum* 50/9.

bepæcan, *w. v.* to cheat, deceive, deprive of: bepæcst *defraudas* 109/8; we beoð bepæhte *decipimur* 136/12.

berenhulu, *s. f.* barley-husk: berenhula *tipsanas* 95/19.

besargian, *w. v.* to grieve, lament: besargian *dolere* 165/10; to besargienne *dolenda* 49/1; besarega *dole* 12/1.

besencan, *w. v.* sink, to cause to fall: besenceað *praecipitabunt* 96/3; beoð besencte *emerguntur* 139/12.

besēon, *s. v.* to look upon, regard: besawene *respecti* 46/15.

beswætan, *w. v.* to sweat: beswæt *desudat* 111/14.

bewerian, *w. v.* to defend, to indulge in (?) : bewera *effundas* 169/17; beweraþ *defendit* 104/7.

bewerung, *s. f.* a fortification: bewerunge *munitio* 35/20; bewerung *protectio* 194/11.

bewylewian, *w. v.* to roll down: bewylewud *deuolutus* 107/14.

bicnigend, *s. m.* a discloser: bicnigend *index* 135/14.

bicseop, *s. m.* a president, director: bisceopes *praesulis* 120/16.

blōwend, *adj.* flourishing: blowende *floridum* 167/10.

bōgian, *w. v.* to boast: *bogað iaciat* 152/2.

brōperræden, *s. f.* fraternity: *bro-perrædenne fraternitatis* 1/7, 14/3.

brýsan, *w. v.* to bruise, to season: *brysde condiantur* 20/20.

bulluc, *s. m.* a bullock: *bulluce uil-tulum* 169/15.

byrgincg, *s. f.* a taste, tasting: *byrgincg gustus* 57/2.

C.

campdōm, *s. m.* warfare: *campdome militiae* 207/16; *campdome militia* 109/5.

candelstæf, *s. m.* a candle-stick: *candelstæf candelabrum* 226/1.

carfull, *adj.* anxious, zealous, intelligent: *carfull studiosus* 206/5; *mid carfulre solerti* 121/2.

ceaf, *s. n.* chaff: *ceafa paleas* 57/7.

cealc, *s. m.* a pebble, chalk: *cealce calculo* 110/14.

cēastfull, *adj.* full of contention, tumultuous: *ceastfull tumultuosa* 105/5.

cēast, *s. f.* strife, contention: *ceasta lites* 134/12.

ceorfingcīsen, *s. n.* a branding iron: *ceorfingcīsene cauterio* 43/2.

butan cēpe gratis 131/11.

cildclāp, *s. n.* a child-cloth, a swaddling cloth: *cild-clapum pannis* 87/7.

cīð, *s. m.* growth, increase: *cīð incrementum* 5/18.

cimstān, *s. m.* the base of a pillar: *cimstanas bases* 226/2.

cnafa, *w. m.* a boy: *cnafan parvulo* 172/19.

cnēatung, *s. f.* a dispute, debate: *cneatungum disputationibus* 74/20.

cniht, *s. m.* soldier: *cnihte militi* 109/10.

cnitīan, *w. v.* to dispute: *cnitað disputat* 57/12.

cnoss, *s. m.* a companion: *cnoss soboles* 232/9.

cops, *s. m.* a fether: *copsas conpedes* 96/16.

cræftwyr, *s. n.* workmanship: *cræftwyrce artificio* 109/5.

cwēn, *s. f.* a queen: *cwen regina* 84/13.

cwyde, *s. m.* a will: *cwyde testamento* 146/13.

cwyldbære, *adj.* deadly, dangerous: *cwyldbære pestifere* 92/14; *cwyldbære perniciosum* 192/17; *cwyldbære perniciosas* 168/15.

cwyldbærlice, *adv.* pestilentially: *cwyldbærlice pestifere* 39/7.

cwyldmīncg, *s. f.* death: *cwyldmīncge mortificationem* 161/3.

cyng, *s. m.* king: *cynga regum* 78/12.

cýplice, *adj.* purchasable: *cyplíce uenale* 98/17.

cyrtelice, *adv.* finely: *cyrtelice subtiliter* 140/7.

D.

dælnimīncg, *s. f.* a participation: *dælnimīncge participationem* 6/7.

dem, *s. m.* loss: *demme damno* 208/9.

dēofolscīn, *s. n.* a demon: *deofolscīnnu demonia* 35/17.

deorcfull, *adj.* dark: *deorcfull tenebrosus* 187/14; *deorcfull tenebrosa* 186/8.

deorcnyss, *s. f.* darkness: *deorcnyssse obscuritate* 228/3.

deorfan, *s. v.* to perish: *durfon periclitauerunt* 215/13.

dīhtnīan, *s. v.* to arrange: *dīhtnīað disponunt* 17/4.

dreccung, *s. f.* affliction, tribulation: *dreccunge uexatione* 217/6.

dropa, *s. m.* a disease, cholera: *dropan coleram* 170/2; *dropena colerarum* 56/4.

se druncena, *s. m.* the drunkard: *se druncena ebriosus* 107/8.

dwola, *w. m.* a fool, a madman: *dwolan uecordis* 223/4.

dyrfan, *w. v.* to perish: *beoð gedyrfede periclitentur* 115/20.

E.

ēage, *s. n.* (?), the eye: *eages oculi* 43/16.

ēage yfel, *w. n.* the evil eye: *eage yfel oculus malus* 102/15.

ealdorscype, *s. m.* supremacy, sovereignty: *ealdorscype principatum* 4/5.

eardungstōw, *s. f.* a dwelling-place: *eardungstow tabernaculum* 62/9.

earfodlice, *adj.* difficult: earfodlice *difficile* 33/4.
 ēastdæl, *s. m.* the east: eastdæle *oriente* 181/6.
 edgyldan, *s. v.* to remunerate: edgylt *remunerat* 162/11.
 edgyldend, *s. m.* a remunerator; edgyldend *remunerator* 127/17.
 edhiwian, *v. v.* to shape, conform, reform: beon geedhiwode *conformari* 58/3; beoð geedhiwode *reformamini* 58/4.
 eðlæcan, *v. v.* to repeat, renew: geedleht *iteratum* 48/18.
 edwitfull, *adj.* disgraceful, shameful: edwitful *ignominiosus* 173/15.
 efenlæcend, *s. m.* an imitator: efenlæcend *imitator* 13/11.
 efenþrowung, *s. f.* compassion; efenþrowunge *compassione* 147/8.
 efenyrfeweard, *s. m.* a co-heir: efenyrfeweardum *coheredibus* 30/8.
 elhpæodignyss, *s. f.* a wandering, travelling: elhpæodignysse *peregrinationis* 29/1.
 elleshwanune, *adv.* from elsewhere: elleshwanune *aliunde* 33/2.
 embegang, *s. m.* exercise: embegange *exercitium* 61/19.
 embstem, *adv.* by turns: embstem *uticissim* 140/17.
 emhabban, *v. v.* to detain: byð emhæfed *detinetur* 168/18.
 estfulnyss, *s. f.* devotion, zeal: estfulnyss *devotio* 29/11.
 ettulnyss, *s. f.* greediness, gluttony: ettulnyss *adacitatis* 55/6.
 etineg, *s. f.* eating: etinege *edendo* 170/5.
 eðhylde, *adj.* satisfied, contented: eðhylde *contentus* 133/3.
 ex, *s. f.* an axis: ex *axis* 97/4.

F.

fandere, *s. m.* a tempter, a trier: fandere *temptator* 206/4.
 fannian, *v. v.* to fan: fanna þu *untilis* 186/17.
 fæcfull, *adj.* spacious: fæcfull *spatiosa* 185/15.
 felaspecolnyss, *s. f.* talkativeness, loquacity: felaspecolnyss *loquaci-*

tas 170/18; felaspeculnyss *loquacitatem* 79/9.
 fæol, *s. f.* a file: feole *lima* 150/5.
 festrian, *v. v.* to foster, to nourish: byþ festrud *nutritur* 222/15.
 fleardian, *v. v.* to wander, to go astray, to err: fleardað *errat* 113/16.
 flōd, *s. m.* a flood, a river: flodas *flumina* 231/10.
 flogettan, *v. v.* to fluctuate: flogettan *fluctuare* 205/19.
 flot, *s. n.* a river: flot *fluvius* 179/15.
 flugol, *adj.* swift, fleeting; flugol *fugitivus* 198/8.
 fōda, *w. m.* food: mid fodan *pabulo* 53/1; foda *incrementum* 56/17.
 fol(c)lic, *adj.* public: fol(c)licre *publicam* 9/12.
 fordēman, *v. v.* to distinguish, decide: fordeme *discutiat* 125/15.
 fordimmian, *v. v.* to make very dim, darken: byð fordimmode *fascatur* 24/19; bið fordimmod *obscurabitur* 99/19.
 fordwinan, *s. v.* to dwindle away, to vanish: fordwinan *euanuerunt* 215/11.
 forealdian, *v. v.* to become old: forealdudes *ueterani* 223/12.
 forebrēost, *s. n.* the fore-breast, breast, chest: forebreostu *precordia* 97/3.
 foregyrnan, *v. v.* to show before: foregyrnað *prerogant* 203/17.
 forescēawung, *s. f.* contemplation: forescēawunge *contemplatione* 28/14.
 foresmēan, *v. v.* to premeditate: foresmea *premeditare* 200/20.
 forestiht, *adj.* fore-appointed, predestined: forestiht *preſtinu* (?) 42/15.
 forestihtung, *s. f.* fore-appointment, predestination: forestihtunge *predestinatione* 226/12.
 forflēon, *s. v.* to flee away from: forflēoð *refugiunt* 152/13.
 forgægan, *v. v.* to pass by, omit: forgægean *preterire* 68/5; forgæg þu *transeas* 81/13; forgæge *pretercas*.
 forgægednyss, *s. f.* transgression, prevarication: forgægednyss *prevaricatione* 229/1.

forǧæginng, *s. f.* a fault, an excess: *forǧæginngum excessibus* 115/9.

forǧelustfullung, *s. f.* pleasure, delight: *forǧelustfullunge oblectamento* 63/4.

forǧytinng, *s. f.* forgetfulness: *forǧytinng obliuione* 174/13.

forhogung, *s. f.* contempt: *forhogunge contemptum* 203/13.

forlicgend, *s. m.* a fornicator: *forlicgend fornicator* 98/10.

forseamian, *w. v.* to be greatly ashamed: *forseamigean erubescere* 40/9; *we forseamiað erubescimus* 49/10; *forseamige erubescat* 19/18.

forsewen, *p. p.* despised: *forsewene despecti* 162/18.

forslæwan, *w. v.* to be irksome: *forslæwe pigeat* 202/4.

forspaninng, *s. f.* enticement, allurement: *forspaninnga inlicebras* 87/4.

fortredinng, *s. f.* a treading down, crushing: *fortredinng contritio* 95/10.

forðfering, *s. f.* a going forth, dying: *forðferinge defunctionis* 65/8.

forðgeclypian, *w. v.* to call forth, provoke: *forðgeclypian prouocare* 105/15.

forðhræosan, *s. v.* to rush forth: *forðhryst proruit* 101/13.

forploten, *p. p.* prone, inclined: *forploten pronus* 29/9, 10.

forpcops, *s. m.* a fetter: *forpcopsas conpedes* 190/6.

fracudlice, *adv.* deceitfully, fraudulently: *fracudlice fraudulententer* 194/1.

framæscæcan, *s. v.* to shake off: *framæscæcð discussit* 164/2.

framceorfan, *s. v.* to cut off: *framceorfan abscidere* 43/20.

framdôn, *v.* to put off, stop, interrupt: *framdo suspendit* 131/8.

framgewitan, *s. v.* to depart from the truth: *framgewitan apostatare* 83/2.

framian, *w. v.* to be of advantage, to avail, profit, make progress: *framian prodesse* 17/11, *proficere* 100/14; *framast profices* 7/4; *framæð prodest* 7/1, *proficit* 20/8, *expedit* 31/15; *framæð ualet* 31/13; *framiað proficiunt* 162/7; *frame-*

don profuerunt 153/10; *framigende profitura* 109/2.

fræodóm, *s. m.* freedom, deliberation(?): *mid fræodome deliberatione* 229/11.

fūlian, *w. v.* to become foul, to putrefy: *fuligendum putrescentibus* 45/7.

fūllice, *adv.* foully, disgracefully: *fullice turpiter* 106/13.

fyl, *s. m.* a belching: *fyl ructus* 52/6; *tobrocen fyl 7 alocen fyl conuulsus* 52/6.

fyll, *s. m.* a precipice: *fyllas precipitia* 107/14.

fylð, *s. f.* filth, impurity: *fylð putredo* 38/19.

fyndel, *s. m.* inventing, devising, invention: *fyndeale inventionem* 108/12.

fyrian, *w. v.* to cut: *fyrian prosciudere* 124/5.

G.

gafel, *s. n.* a debt: *gafele debito* 109/12.

gālful, *adj.* lustful, luxurious: *galful luxuriosa* 105/5, *galfulle luxuriosam* 177/2.

gamenian, *w. v.* to joke, to play: *gamenian iocari (ludere)*, 172/19.

gædertang, *adj.* continuous, united: *gædertange continuam* 1/4.

gædertangnyss, *s. f.* a continuation: *gædertangnyss continuatione* 52/15.

gēancyme, *s. m.* a coming against, meeting: *geancyme occursu* 188/6.

gēar, *s. m.* a year: *gearas anni* 64/19.

gebāran, *w. v.* to desire eagerly (?), enjoy (?), have (?): *gebærað gestinnt* 181/12.

gebēor, *s. m.* a guest: *gebeor conuinam* 158/11; *gebeoras conuiue* 191/13.

gebeorc, *s. n.* (?) a barking: of *gebeorce latratu* 119/15.

gebylgan, *w. v.* to make angry, offend: *gebylgdum offenso* 198/13.

geclih, *p. p.* gathered together, contracted: *geclih collecta* 99/2.

geedcucian, *w. v.* to revive: *geedcucæð reuiuiscit* 45/8.

geedlæcan, *w. v.* to repeat: *geedlæcæð repetit* 45/17; *geedlæc iteres* 79/10.

geefenlæcean, *v. r.* to imitate: ge-
efenlæcead *imitantur* 53/16; ge-
efenlæcead *imitantur* 84/11.

geefenlæcestre, *v. f.* an imitator: geefenlæcestre *imitatrix* 71/11.

geelpōdan, *v. r.* to change, make strange, deprive of reason: geelpedad *alienat* 106/18.

gefleard, *s. n.* an error; gefleardes *erroris* 66/17.

gefremminge, *s. f.* an effect: gefremminge *effectum* 33/9.

gefystlian, *v. r.* to beat with fists, buffet: gefystlude *colafizati* 7/14.

gehealdsum, *adj.* chaste: gehealdsum *pudorata* 225/16.

gehende, *adj.* near, allied: gehende *socii* 104/5.

gehlȳwan, *v. r.* to cover, shelter, keep warm, cherish, refresh: gehlȳwð *refrigerabit* 170/7, 174/3; gehlȳwe *foveat* 144/5; gehlȳwende *refouenda* 61/10.

gehwædnys, *s. f.* fineness, keenness, subtilty: gehwædnysse *subtilitatem* 150/4.

gehyþian, *v. r.* to cherish: gehyþigende *refouenda* 61/10.

gelōgian, *v. r.* to place together, collect: gelogigende *componendo* 158/9.

gelōmlæcing, *s. f.* a frequenting: gelomlæcinge *frequentiam* 62/16.

gelustfullung, *s. f.* delight, pleasure: gelustfullung *delectatio* 3/10.

gelytlung, *s. f.* a lessening, diminishing: gelytlung *indigentia* 57/1.

gemælic, *adj.* conjugal: mid gemælicum *conjugali* 182/16.

gemænsumian, *v. r.* to communicate, contaminate: gemænsumiað *communicant (contaminant)* 102/17.

gemæst, *p. p.* fat, fattened: gemæstum *saginatum* 169/15.

gemerian, *v. r.* to groan: gemerian *gemere* 34/3.

gemidleahtrian, *v.* to corrupt: si gemidleahtrud *conuictur* 200/6.

genyperigendlic, *adj.* that should be condemned, damnable: genyperigendlice *damnabilia* 162/18.

gēoguðhād, *s. m.* youth, boyhood: geoguðhade *pueritia* 189/17.

geonglicnyss, *s. f.* youth: geonglicnyssse *iuuentutis* 124/3.

geornfullnyss, *s. f.* desire: geornfullnyssse *industria* (intentionally) 228/17; mid geornfullnyssse *industria* 229/3.

georwēnan, *v. r.* to despair: georwēnan *desperare* 48/16.

gēp, *adj.* wise, astute: gep *astutus* 94/17, 23/2.

gerād, *s. n.* manner: swa gerades *eiusmodi*, þus gerade *huiusmodi* 52/9.

gerestian, *v. r.* to rest: gerestian *requiescere* 11/19.

gescenct, *s. f.* a drinking, draught: gescenct *potatum* 105/16.

gesewenlic, *adj.* visible: gesewenlicne *uisibilem* 61/4.

gesewenlice, *adv.* visibly: gesewenlice *uidenter* 229/5.

gespecendlic, *adj.* that should be spoken: gespecendlice *preferenda* 123/2.

gestredd, *p. p.* sprinkled: gestredd *conditum* 97/12.

geswinefullnyss, *s. f.* a labour, trouble: geswinefulnys *laboriosum* 60/11.

geteorigendlic, *adj.* failing, imperfect, defective: geteorigendlice *defectiva* 181/4.

geþeahtere, *s. m.* a counsellor: geþeahteras *consiliarii* 199/12.

geunhælan, *v. r.* to weaken, debilitate: geunhælan *debilitant* 51/10.

gewyscing, *s. f.* adoption: gewyscinge *adoptionis* 64/13.

glætlic, *adj.* pleasing, pleasant, acceptable: glætlic *placabilis* 78/10.

glentrian, *v. r.* to swallow: he glentrige *glutiat* 107/8.

goldhordian, *v. r.* to gather treasure; goldhordian *thesaurizare* 173/12.

grennian, *v. r.* to grin, show the teeth: grenniendum *dissolutis* 172/16.

gronung (grornung?), *s. f.* sadness: gronunge *uerorem* 20/1.

grunian, *v. r.* to chew the cud, ruminate: grunað *ruminat* 54/15.

gylpincg, *s. f.* glory: gylpincge *gloria* 144/11.

gŷmend, *s. m.* a governor: gŷmend *gubernator* 117/7.

gyndleccing, *s. f.* a wetting through, moistening, watering: gyndleccing *iriguum* 27/7.

gyrla, *w. m.* apparel: gyrla *habitus* 43/5.

gyrning, *s. f.* a yearning, a desire: gyrning *ambitio* 59/12; gyrninge *ambitione* 53/18.

gystian, *w. v.* to lodge, to be a guest: to gystigenne *hospitandi* 153/15.

H.

hālbære, *adv.* wholesome, salutary: hālbære *sulutaris* 206/14; hālbærne *salutarem* 195/11.

hālwendlice, *adv.* salutarily: hālwendlice *salubriter* 39/6.

hæfe, *s. m.* leaven: hæfe *fermento* 75/3.

hægesteald, *s. m.* a bachelor, a young soldier: hægesteald oððe geongcempa *tiro* 205/9.

hēafudhrægell, *n.* a head-dress, a long garment worn by the priest (?): hēafudhrægell *podrem* 74/2.

hegian, *w. v.* to hedge: hega *sepi* 80/3.

hēofing, *s. f.* a lament, a lamenting, a mourning: hēofinga *lamenta* 29/12; hēofinge *luctum* 26/9.

heordræden, *s. f.* watch, care: heordrædene *custodiam* 177/31; heordrædenne *custodia* 100/10.

hiredcūð, *adj.* domestic, familiar (?): hiredcūð *familiarem* 203/13.

hiredwist, *s. f.* familiarity: hiredwiste *familiaritatem* 203/12.

hiðfull, *adj.* hateful: hiðfulle *odiosi* 3/4.

lēase hiwung, *s. f.* hypocrisy, pretence: lease hiwunge *hypochrisin* 129/12.

hlænsian, *w. v.* to make lean: si gehlænsud *maceretur* 53/8.

hlehterlic, *adj.* ridiculous: hlehterlic *ridiculum* 38/7.

hlōotan, *s. v.* to get by lot, obtain: gehlet *sortita est* 147/4.

hlystend, *s. m.* a hearer, listener: hlystend *auditor* 126/1.

hohfull, *adj.* thoughtful, prudent, sad: hohfull *luctuosus* 43/5.

hōpa, *s. m.* hope: hōpa *spes* 47/2, 65/1.

horu, *s. n.* filth, uncleanness: horwu *sordes* 69/14.

hronian, *w. v.* to smell of, to be redolent: hronige, *reolcat, fragret* 106/5.

hunig-camb, *s. f.* honey-comb: hunig-camb *favum* 50/9.

hwætlice, *adv.* swiftly: hwætlice *uelociter* 101/16.

hwealp, *s. m.* a whelp, a cub: hweal-pum *foetibus* 95/5.

hwelian, *w. v.* to waste away, pine: hwelað *contabescit* 76/19; hweliað *tubescunt* 77/2; hwelatubescus 77/8.

hwilende, *adj.* temporary: hwilende *temporarius* 172/7; hwilendre *momentaneum* 49/9.

hȳan, *w. v.* to raise on high: byð gehȳd *sublimatur* 181/16.

hȳhð, *s. f.* height: hȳhð *eelsitudo* 4/20, 189/15.

hȳpel, *s. m.* a heap: hȳpel *accruium* 95/17.

hyrwincg, *s. f.* blasphemy: hyrwincga *blasphemia* 137/12.

hypegung, *s. f.* advantage: hypegung *commoda* 12/6.

I.

infæreld, *s. n.* the interior, inward part: infæreldu *penetralia* 221/6.

ingelaðian, *w. v.* to invite: ingelaðian *inuitant* 115/5.

inlapigend, *s. m.* an inviter: inlapigendum *inuitatori* 170/12.

innagān, *v.* to enter: innageodest *ingressus es* 205/11.

innemyst, *adj.* inmost: innemyste *interiora* 19/14.

innung, *s. f.* a dwelling: innunge *mansionem* 11/8.

inra, *adj.* inner, inward: se inra *internus* 44/15; inran *interni* 185/7; inran *interiora* 44/10, 56/8.

L.

lād, *s. f.* an accusation, charge(?): lade *delaturam* 224/18.

lagoflōd, *s. m.* sea, ocean, deluge: lagoflod *diluvium* 200/6.

lahbreca, *w. m.* a law breaker, an impious man: lahbreca *sacrilego* 9/10.

lahbreceand, *adj.* impious, profane: lahbreceandum *sacrilego* 9/9.

lahlic, *adj.* lawful: lahlicre *legitima* 46/2.
 land, *s. n.* land: land *arua* 118/14; landu *arua* 51/17.
 langfernyss, *s. f.* length, long duration: langfernysse *longinquitate* 29/1.
 langmōdlice, *adv.* with long-suffering: langmodlice *longanimitate* 5/2.
 langmōdnys, *s. f.* long-suffering: langmodnysse *longanimitatem* 10/17.
 latemyst, *adj.* latest. last: on latemystum *in nouissimo* 105/8.
 lapung, *s. f.* an assembly, church: lapunge *aecclēsia* 124/9.
 leahter, *s. m.* laughter: leahter *risum* 171/12.
 lencgan, to make longer, defer, delay: byð gelencged *differtur* 130/9.
 lengtogra, *adj.* drawn out farther, longer, broader, greater: lengtogran *prolixiora* 161/18.
 leornan, *v. r.* to learn: leornde *didicit* 80/17.

M.

mānfullice, *adv.* wickedly: manfullice *nequiter* 19/14.
 mārian, *v. r.* to make greater, to increase: byð gemarud *ampliatur* 40/16.
 mæg, virtue: mæg *virtus* 4/19, 12/17.
 mægsterdom, *s. m.* the office of a master or teacher: mægsterdome *magisterii* 120/9.
 mæsseprēosthād, *s. m.* the priesthood, the office of a mass-priest: mæssepreosthad *sacerdotium* 108/3.
 mæþ, *s. f.* the rank, condition, person: mæþe *personam* 181/12; mæþa *personę* 185/3.
 mēdwyrhta, *v. m.* one who works for wages, a hireling: mēdwyrhta *mercennarius* 123/13.
 meta, meat: meta *esca* 153/7.
 midyrfenuma, *v. m.* a coheir: midyrfenuma *coheres* 148/4.
 mislār, *s. f.* ill-teaching, evil suggestion: mislara *suggestiones* 33/20.
 mispenian, *v. v.* to misuse, abuse: mispenige *abutatur* 224/10.
 myntan, *v. r.* to bring forth: myntan *pariat* 215/1.

N.

næft, *s. f.* need, want, poverty: næfte *inopiam* 157/3; næfte *inopia* 157/7, 198/8.
 næftig, *adj.* poor: næftigne *inopem* 190/1.
 nearulice, *adv.* weakly: nearulice *enerviter* 122/2.
 nēdhefe, *adj.* necessary: nedbehefe *necessarium* 44/13; nedbehefe *necessaria* 8/4.
 nyperhryre, *s. m.* a downfall, precipitation: mid nyperhryre *precipitatione* 229/12.

O.

ōden, *s. f.* a threshing-floor: odene *areae* 109/3.
 ofāceorfan, *s. v.* to cut off: ofaceorf *amputa* 201/6.
 ofāscæcan, *s. v.* to shake off, to excuse: ofasceceð *excusat* 143/5.
 ofāscæcan, *s. v.* to shake off: ofasceace *excusset* 101/4.
 ofergenihstsumian, *v. r.* to superabound: ofergenihstsumude *superabundavit* 131/15.
 oferhelincg, *s. f.* a covering: oferhelinge *tegumentum* 144/1.
 oferhelung, *s. f.* a covering, veiling, concealing: oferhelung *obductus* 223/5.
 ofermicelnyss, *s. f.* excess: ofermicelnyss *excessus* 50/13.
 ofermugan, *v.* to have greater power: ofermæg *prenuaret* 97/19.
 oferprūt, *adj.* haughty, excessively proud: oferprut *superba* 183/12; oferprute *contumaces* 38/13.
 ofersýman, *v. v.* to overload: byð ofersýmed *obruatur*.
 ofertæl, *adj.* superstitious: ofertæle *superstitiosam* 218/10.
 ofertogenys, *s. f.* the condition of being covered: ofertogenysse *obductionis* 179/6.
 oferwenod, *adj.* insolent, presumptuous: oferwenodne (lichaman) *insolens (corpus)* 52/14.
 ofeweard, *adj.* higher, upper: ofeweard *superius* 27/6.
 ofsettingc, *s. f.* pressure: ofsettingcge *oppressum* 143/5.

ofstede, *adv.* immediately: ofstede *statim* 193/12.

omian, *w. v.* to belch out: omað *eruginabit* 196/5.

onāsendan, *w. v.* to send into, impart: onasendan *infundere* 168/15.

onæht, *adj.* poor, without property or possessions: onæhtum *inopibus* 53/10.

onbesceawung, *s. f.* a looking into, inspection, examination: onbesceawunge *inspectionem* 66/10.

onblāwan, *s. v.* to inflate, puff up, inspire: onblæwð *inflat* 82/10; ongeblawen *inspirata* 218/1.

ondōn, *v.* to put on, to clothe in: ondeð *induct* 83/6.

oneardian, *w. v.* to inhabit: byð oneardud *inhabitabitur* 188/14.

onfæreld, *s. n.* an attack, assault, incursion: onfæreld *incursione* 212/5.

ongēanfealdan, *s. v.* to fold back, to roll back: byð ongeanfealden *reuoluitur* 148/11.

ongēanlecgēan, *w. v.* to lay back, lay up, store up: ongeanlecgēan *reponere* 156/6.

ongēanwiperian, *w. v.* to oppose: ongeanwiperiað *obstrepunt* 33/20.

ongebingan, *w. v.* to bring on: ongebrincst *inducis* 25/15; ongebrincð *intulerit* 12/1; ongebrohte *inlatas* 40/9.

ongecoplice, *adv.* unsuitably: on-gecoplice *inportune* 80/14.

ongewinn, *s. n.* assault: ongewinn *inpu gnationem* 33/17.

onginnan, *s. v.* to try, attempt: ongynne *temptat* 133/2.

ongyrnan, *w. v.* to impose, inflict on: ongyrnð *inrogat* 10/4.

onorþung, *s. f.* a breathing in, inspiration: onorðunge *inspirationis* 112/12.

onscunung, *s. f.* abomination, execration: onscunung *exsecrumentum* 66/16.

onsegednyss, *s. f.* a sacrifice: onsegednyssa *uictime* 166/3.

onspornend, *adj.* unstumbling: onspornendum *inoffenso* 187/8.

onstandend, *adj.* urgent, importunate: onstandendum *instanti* 111/14.

ontiht, *adj.* intense, eager, attentive: ontihtum *intente* 27/2.

ontihtincg, *s. f.* attention, application, aim, intention, instigation: ontihtincge *intentionem* 27/1, 49/2; ontihtincge *instinctu* 139/11.

onþæslíc, *adj.* unsuitable, unseasonable: onþæslíce *inportunas* 33/20.

ortruwian, *w. v.* to despair: ortruwian *desperare* 129/16.

ōst, *s. m.* a knot, a knob: on oste *nodo* 103/9.

P.

pic, *s. n.* pitch: pic *picem* 83/5.

pīle, *w. f.* a mortar: pil(an) *pil(a)* 95/18.

plūmfeðer, *s. f.* down: plumfeðera *plumarum* 144/4.

pricel, *s. m.* a prickle, sharp point, prick: pricelas *aculei* 87/12.

prician, *v.* to prick: pricaþ *pungit* 188/13; gepricud *stimulatus* 79/8.

princ, a prick: prince *ictu* 43/16.

prūt, *adj.* proud, arrogant: prute *sublimes* 152/18.

prūtlice, *adv.* proudly: prutlice *superbe* 178/4.

prȳt, *s. f.* pride, pomp: pryte *elatione* 152/15; mid pryte *tumore* 71/13.

prȳte, *w. f.* pride: pryte *elatio* 152/18.

puner, *s. m.* a pounder, a pestle: punere *pilo* 95/19.

punian, *w. v.* to pound, to beat: þeah þu punige *si contuderis* 95/118; punigendum *feriente* 95/19.

R.

racentēah, *s. f.* a chain, a fetter: racenteah *catena* 43/2.

racete, *w. f.* a chain, fetter: racetan *catenas* 59/6.

ræd, *s. m.* a plan, mode, way: rædas *conpendia* 100/14.

rædbora, *w. m.* a counsellor: rædbora *consiliarius* 200/1.

rædend, *s. m.* an interpreter, an explainer, a diviner: rædendes *coniectoris* 75/12.

recels, *s. n.* incense: recelses *timiamatis* 57/9.

restendæg, *s. m.* a day of rest, sabbath: restendæge *sabbato* 30/6.

rēpian, *v. r.* to rage: rēpian *sac- uiunt* 118/19.

rihting, *s. f.* correction, reproof, setting right: rihting *rectitudo* 149/6.

rip, *s. f.* favour, indulgence: ripe *ueniam vel unam* 224/7.

rūmgfulnyss, *s. f.* liberality, bounty, profusion: rūmgfulnyss *largitate* 56/5.

S.

sacu, *s. f.* reproof: sace *obiurgatione* 115/16.

sam ge—sam ge, whether—or: sam ge—sam ge *sine—sine* 169/12.

sam þe—sam þe, whether—or: sam þe—sam þe *sine—sine* 189/14.

samodwyrceud, *s. m.* a co-worker: samodwyrceud *cooperantis* 118/6.

sædlic, belonging to seed, the seed (?), nursery (?): sædlic *semen, semin-arium* 106/10.

sceamu, *s. f.* confusion: sceamu *confusio* 96/18.

sceand, *s. f.* shame, confusion: sceand *confusio* 174/8.

scearppancfullice, *adv.* efficaciously: scearppancfullice *efficaciter* 206/14.

scearppancelice, *adv.* efficaciously: scearppancelice *efficaciter* 125/7.

scencean, *v. r.* to give drink: scencean *propinare* 106/7.

scēogian, *v. r.* to shoe: scēogiað *calciare* 116/17.

sceortlic, *adj.* momentary: sceortlic *hwihtlic* 214/16.

scer, *s. f.* a ploughshare: sker *uomer* 124/5.

sēcnyss, *s. f.* sickness: seocnyss *egrotatio* 161/19.

siclian, *v. r.* to be in danger (?): byð gesicliuð *periclitatur* 101/15.

slāwyrn, *s. m.* serpent: slawyrn *regulus* 105/9.

slāwþ, *s. f.* sloth, slowness, torpor: slawþe *torporem* 92/17; slawþe *torpore* 61/18; skewþe *inertia* 67/2.

slipor, *adj.* slippery: slipor *lubricus* 210/9.

slota, *v. m.* a mouthful: slota *bucella* 153/12.

smēan, *v. r.* to seek, to require: beoð gesmeade *requiruntur* 109/13.

smedmen, *adj.* of fine flour: smedmen *similaginicus* 154/1.

smercian, *v. r.* to smirk, to smile: smercigende *subridendo* 172/17.

smyltnyss, *s. f.* tranquillity: smylnyss *tranquillitate* 15/17.

sorhlēas, *adj.* without care: sorhlease *securi* 73/8.

spær, *adj.* spare, scanty: spær *parcus* 52/6.

spærlice, *adv.* sparingly, scantily: spærlice *parce* 156/9.

specolnyss, *s. f.* talkativeness, loquacity: specolnyss *loquacitas* 170/15.

spennyss, *s. f.* strength, vigour: spennyss *uiriditatem* 3/18.

sporning, *s. f.* a stumbling-block, obstacle: sporning *offendiculum* 134/5.

stæpmælum, *adv.* step by step: stæpmælum *gradatim* 101/13.

stede, *s. m.* natural state, secure condition: stede *statum* 106/7.

stēor, *s. n.* (?) reprod, reproach: steor *corruptio* 114/8.

stiðnyss, *s. f.* severity: stiðnyss *districtio* 123/9.

stulor, *adj.* secret: stulre *furtiuus* 110/11.

stuntness, *s. f.* foolishness, folly: stuntness *stultitia* 19/13.

stuntspæc, *adj.* talking foolishly, babbling: stuntspæcne *stultiloquum* 97/10.

stýran, *v. r.* to punish, chastise: gestýred *castigatus* 114/14; styrendum *castiganti* 114/15.

styrnlíce, *adv.* sternly: styrnlíce *rigide* 78/18.

swelgend, *s. m.* a gulf, an abyss: swelgend *uorago* 117/9.

swician, *v. r.* to blaspheme: swica þu *blasphemes* 164/16.

swicung, *s. f.* an offence, a stumbling-block: swicung *scandalum* 14/12; swicunga *scandala* 134/2.

swiftlice, *adv.* swiftly: swiftlice *celeriter* 88/19.

swigea, *v. m.* silence: swigea *silentium* 82/1.

swyðlicor, *adj.* more abundant: swyðlicor *abundantius* 135/8.

syfernyss, *s. f.* cleanness, purity :
syfernysse *sinceritatis* 42/16.

syxagfeald, *adj.* containing sixty,
sixty-fold : syxagfeald *sexagenarius*
69/17.

T.

tācan, *w. v.* to hand over : byð ge-
tæht *traditur* 103/19.

tālend, *s. m.* a mocker, a scoffer :
tælend *derisor* 171/13 ; tælend
derisorum 171/13 ; tælendra *detra-
hentium* 12/14.

tæppere, *s. m.* a vintner, tradesman :
tæppere *cuppo* 226/10.

temprian, *w. v.* to moderate : tem-
predon *temperauerunt* 107/12.

teonian, *w. v.* to slander : teonað
calumniatur 156/14.

teter, an eruption on the skin : teter
impetiginem 99/10.

tigele, *w. f.* a tile : tigelan *testam*
96/19.

tinclian, *w. v.* to tickle : tinclað
titillat 52/5 ; tincligendre *titillant*
88/9.

tōamearcian, *w. v.* to mark out,
assign : toamearcyad *adsignant* 29/
5.

tōblāwan, *w. v.* to puff up : byð
toblædd *inflatur* 82/10.

tōbryting, *s. f.* a breaking to pieces :
contrition : tobrytinge *contritionem*
82/12.

tōdælan, *w. v.* to divide, separate, dis-
tinguish : todælan *distare* 120/17.

tōefstan, *w. v.* to hasten to : toefstan
concurrere 143/1.

tōferian, *w. v.* to carry different
ways, scatter, put off : we synd
toferede *differimur* 35/10.

tōgæderefealdan, *s. v.* to fold to-
gether : togæderefealt *complicat*
96/1.

tōgæderetēon, *s. v.* to draw together,
contract : togæderetugan *contrax-
erunt* 107/11.

tōgæderewilian, *w. v.* to join together :
togæderewilað *copulat* 11/8.

tōlāfe beon, *r.* to be left, remain :
tolāfe ys *restat* 124/14.

tōlēosan, *s. v.* to loosen, break : tolyst
solvit 124/11.

tōsendan, *w. v.* to send out ; tosend
diffundet 105/9.

tōslūpan, *s. v.* to loosen, dissolve,
relax : byð toslopen *laxatur* 92/17,
dissolvitur 200/9.

tōslūpincg, *s. f.* a dissolving : toslu-
pincg *dissolutio* 68/8.

tōstrēdan, *w. v.* to scatter : tostrede
disperdum 230/7.

tōpēnian, *w. v.* to attend upon,
serve : tōpēnað *administrat* 102/9.

tōpunden, *p. p.* swollen, puffed up :
tōpundenne *tumentem* 83/17.

trahtnian, to treat : trahtna *tracta*
200/4.

tryminincg, *s. f.* the firmament :
tryminincg *firmamentum* 174/7.

tungfull, *adj.* talkative : tungfull
linguosus 81/9.

tungwōd, *adj.* eloquent, talkative :
tungwōd *linguata* 223/4.

on twā tedælan, *w. v.* to divide in
two : on twa tedæled *bipertita* 140/
13.

twuwu, *adv.* twice : twuwu *his* 80/11.

twyferlæcean, *w. v.* to dissociate :
twyferlæceð *dissociant* 6/8.

twyhiwian, *w. v.* to dissimulate :
twyhiwað *dissimulat* 44/8.

twȳnol, *adj.* doubtful : twynol *dubiu*
46/1.

twyrædnys, *s. f.* discord : twyræd-
nyss *discordiae* 10/2.

twyseht, *adj.* disunited, at discord :
twysehte *discordes* 192/13.

twysehtnyss, *s. f.* dissension : twy-
sehtnyss *dissensionem* 6/12.

tȳan, *w. v.* to instruct : we beoð
getyde *instruimur* 31/5.

tyddre, *adj.* fragile : tyddre *fragilis*
215/8.

tyndre, *w. f.* tinder, fuel, induce-
ment : tyudre *fomentum* 206/17 ;
tyndram *fomenta* 210/3.

p.

pārrihte, *adv.* immediately : pārrihte
confestim 236/1.

wel pæslic, *adj.* very worthy : wel
pæslic *condignu* 125/5.

pæslice, *adv.* worthily : pæslice *digne*
46/1.

pearflcnys, *s. f.* poverty : pearfl-
cnysse *paupertatem* 179/8 ; pearfl-
cnysse *paupertate* 148/2.

þeoginccg, *s. f.* advance, progress, growth: þeogine *profectus* 132/17; þeoginccg *profectus* 203/8; þeoginccgum *profectibus* 210/1.

þeōn, *s. v.* to flourish, excel: þeop *pollent* 221/1.

þeōwetlic, *adj.* servile, slavish: mid þeowetlicum *seruili* 63/13.

þinen, *s. f.* a maid servant: þinene *ancillae* 229/6.

þiwan, *v.* to threaten: þiwe *comminaris* 114/10.

þiwracu, *s. f.* a threat: þiwracum *minis* 63/8.

þolibyrdnyss, *s. f.* endurance: þolibyrdnyss *tolerantiam* 3/8.

þolobyrd, *adj.* patient: þolobyrd 13/12; þolebyrd *patiens* 13/14.

þolomōð, *adj.* patient: þolomod *patiens* 8/12.

þoterian, *w. v.* to weep: þoteriað *flebitis* 167/13.

þræstan, *w. v.* to torment, to cleanse (?): byð geþræst *purgetur* 208/4.

þræginccg, *s. f.* correction: þræaginege *correctionis* 48/16.

þristnyss, *s. f.* rashness, boldness: þristnyss *temeritate* 139/3; þristnyss *audaciam* 40/5.

þrowend, *s. m.* a serpent, a scorpion: þrowend *scorpionem* 86/11.

þurhbeorht, *adj.* transparent, clear: þurhbeorht *perspicuus* 22/17.

þurhfære, *adj.* that can be gone through, penetrable: þurhfærum *penetrabilibus* 39/2.

þurhlæran, *w. v.* to persuade: þurhlærd *persuadet* 38/12.

þurhsmēagan, *w. v.* to search thoroughly: þurhsmēagean *persecutari* 32/11; þurhsmēageað *persecutantur* 121/3.

þurhtēon, *w. v.* to accomplish: we þurhtēon *impertiamus* 101/11.

þwyrnyss, *s. f.* perverseness, depravity: þwyrnyss *prauitate* 32/3.

þyle, *s. m.* a speaker, an orator: þyle *orator* 119/3.

U.

unalyfendlice, *adj.* unlawfully, without permission: unalyfendlice *illicite* 141/4.

underboran, *s. v.* to bear, support: underberende *supportantes* 24/1.

underhnigan, *s. v.* to bend under, sink under, submit to, succumb to: underhnihð *succumbit* 12/9.

undersmūgan, *s. v.* to creep under: undersmyhð *subripit* 89/8.

underþenian, to serve under: underþenap *subministrat* 5/6.

underwexan, *s. v.* to grow under: underwexað *succrescunt* 104/8.

underwrepung, *s. f.* support, sustentation: underwrepung *sustentatio* 56/10.

undōmlice, *adj.* unwisely, indiscreetly: undomlice *indiscrete* 202/15.

unenðebyrdlice, *adv.* disorderly: unenðebyrdlice *inordinate* 101/14, 191/3.

unforebyrdig, *adj.* impatient: unforebyrdig *impatiens* 8/13.

ungefyllendlic, *adj.* that cannot be filled, insatiable: ungefyllendlic *insatiabilis* 50/8.

ungelæccendlic, unreprouable: ungelæccendlic *inreprehensibilis* 119/11.

ungerydnyss, *s. f.* noise, tumult: ungerydnyss *tumultus* 82/2.

ungeswicendlice, *adv.* unceasingly: ungeswicendlice *indefinenter* 28/7.

ungeþwærian, *w. v.* to be inconsistent with, to be opposed to: ungeþwæregað *discordat* 143/3.

ungewened, *adj.* unexpected, unforeseen: ungewenedum *improviso* 181/13.

unhælp, *s. f.* ill-health, weakness, debility: unhælpe *debilitatem* 107/11.

unhiredwist, *s. f.* unfamiliarity: unhiredwist *infamiliaritas* 203/13.

unlust, *s. m.* evil pleasure, evil desire: unlusta *desideriorum* (*uoluptatum*) 106/10.

unmæne, *adj.* free from: unmæne *inimicus* 67/20, 179/10.

unscryðan, *w. v.* to deprive of clothes, deprive of, free from: byð unscrydd *exuitur* 226/9.

unwemming, *s. f.* incorruptibility: unwemminge *incorruptionem* 41/10.

unwerlice, *adv.* incautiously: unwerlice *incaute* 149/8.

unwittol, *adj.* ignorant: unwittol *inscius* 80/12.

unwripan, *s. r.* to draw out: unwripan *distringere* 232/2.

uppferian, *w. v.* to carry up, to raise: byð uppferud *elevatur* (*circumfertur*) 130/7.

ūtacymen, *s. m.* a stranger, a foreigner: utacymenum *extraneis* 3/14; utacymene *alienas* 137/16.

ūtadræfan, *w. v.* to drive out, destroy: utadræfle *exterminant* 105/15.

ūtascūfan, *s. v.* to shove out, to shut out: byð utasceofene *excluduntur* 184/12.

ūtgelædan, *w. r.* to draw out, produce: utgelæt *deducit* 188/12.

ūtlendise, *adj.* strange, foreign: utlendiscum *extraneo* 193/16.

ūttryne, *s. m.* an exit: utryne *exitum* 224/6.

ūtscūfan, *s. v.* to shut out, exclude: utscufað *excludunt* 112/8.

ūtscytlīng, *s. m.* a stranger, foreigner: utscytlīnge *extraneo* 200/4.

W.

wacian, *w. r.* to watch: wacigenne (*wacigendne*?) *uigilantem* 116/9.

wanhālmyss, *s. f.* infirmity, weakness: wanhālmysse *inbecillitatem* 97/15; wanhālmysse *debilitate* 38/7.

wæccea, *w. m.* a watching, a vigil: wæcccean *uigiliae* 52/9; wæcceum *uigiliis* 55/10.

wæg, *s. m.* a balance, scales: on wæge *statera* 97/7.

weder, *s. m.* a breeze: wedere *auram* 70/3.

wegferend, *s. m.* a wayfarer, a traveller: wegferend *uiator* 187/6; wegferende *uiator* 225/10.

weggewitan, *s. r.* to depart: wegge-witt *abscedit* 210/5.

weldæd, *s. f.* a benefit: weldæda *beneficia* 16/8.

welwyllednyss, *s. f.* good-will, benevolence: welwyllednyss *beniuolentia* 160/6.

wendend, *adj.* movable, revolving: wendende *uersatilis* 97/4.

wendingcg, *s. f.* a turning, change: wendingcg *permutatio* 63/20.

weorcfull, *adj.* laborious: weorcfull *gestuosam* 169/1.

weredlæcan, *w. r.* to make sweet, to speak sweetly: byð geweredlæcþ *indulcatur* (*dulcit loquitur*) 196/5.

widmærsung, *s. f.* disgrace: widmærsung *infamatio* 96/11.

widnian, *w. r.* to punish: widnigendne *punientem* 38/3.

wiglere, *s. m.* a soothsayer: wigleres *arioli* 75/12.

wilddæor, *s. n.* a wild beast: wilde deor *bestias* 202/9.

wilddæoren, *adj.* fierce: wilddæoren *feralibus* 99/7.

wīnberie, *w. f.* a grape: wīnberian *uuae* 154/2.

wīnclyster, *s. n.* a cluster or bunch of grapes: wīnclyster *botrus* 154/2.

wīnwringa, *w. m.* a wine-press: wīnwringan *torcularis* 109/3.

wīpercoren, *adj.* rejected, wicked: wīpercorenra *reproborum* 226/14.

wīperian, *w. r.* to irritate, provoke, exasperate: wīperian *exasperare* 61/12; wīperast *exacerbareris* 188/11.

wīperræd, *adj.* opposed, adverse: wīperræde *aduersa* 12/7.

wīpersacerd, *s. m.* a blasphemmer: wīpersacerdra *blasphemantium* 209/5.

wīðersacung, *s. f.* blasphemy: wīðersacung *blasphemia* 102/16.

wīðerwerdnyss, *s. f.* calamity, adversity: wīðerwerdnyssum *aduersis* 12/12.

wīperwennīngcg, *s. f.* controversy: wīperwennīngcg *controversia* 146/15.

wīperwīnna, *w. m.* an opponent, an adversary: wīperwīnnan *concluctorem* 151/4.

wīðmetīngcg, *s. f.* comparison: wīðmetīngcg *comparatio* 103/9.

wīðsacīngcg, *s. f.* renuntiation: wīðsacīngcg *abrenuntiatio* 60/14; wīðsacīngcg *abrenuntiatione* 60/15.

wlītefull, *adj.* beautiful: wlītefull *decorus* 21/8.

wōd, *adj.* blasphemous: wodne *blasphemum* 9/16.

woffian, *w. r.* to blaspheme: woffigende (*woffigendne*?) *blasphemantem* 9/9.

worian, *w. v.* to wander: worige *erret* 186/4.

wrencend, *s. m.* an avenger: wrencend *ultorem* 39/13.

wregend, *s. m.* an accuser: wregend *accusator* 39/14.

wrenc, *s. m.* kind manner: wrence *arte* 136/18.

wriþa, *w. m.* a thong, torture: wriþa *tortura* 190/6; mid wriþan *loramento* 200/8.

wulderfull, *adj.* glorious: wulderfull *gloriosus* 178/15; wuldorfull *gloriosus* 180/6.

wunian, *w. v.* to whisper, murmur (?): wunigende *susurrans* 196/9.

wyln, a fountain, a stream: wyln *founte* 18/3.

ic wysee þæt, would that: ic wysee þæt *utinam* 25/1.

Y.

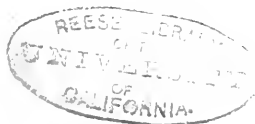
yrfewyrðnyss, *s. f.* heirship, inheritance: yrfewyrðnyss *hereditatem* 24/7.

yrðlincg, *s. m.* a husbandman, farmer: yrðlincge *agricolę* 88/5.

yst, *s. m.* a storm, tempest: on yste *tempestate* 15/18.

ȳtemyst, *adj.* last: ytemyst *ultimus* 19/21; ytemystum *extremis* 41/15.

ȳttra, *adj.* outer, outward, exterior: yttran *exteriora* 222/16.

**HOME USE
CIRCULATION DEPARTMENT
MAIN LIBRARY**

This book is due on the last date stamped below.
1-month loans may be renewed by calling 642-3405.
6-month loans may be recharged by bringing books
to Circulation Desk.

Renewals and recharges may be made 4 days prior
to due date.

**ALL BOOKS ARE SUBJECT TO RECALL 7 DAYS
AFTER DATE CHECKED OUT.**

MAY 23 1976 60

LD 21 A-40nc-8,75
(S77371.)

JAN 8 1986

RECEIVED BY

MAY 29 1986

CIRCULATION DEPT.

MAY 05 2002

LD21 A-40nc-8,75
(S77371.)

General Library
University of California
Berkeley

GENERAL LIBRARY - U.C. BERKELEY

8000928616

